

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'—1931

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 103

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΚΩΜΩΔΙΑ!

Σ' ένα γιατρό.

Πρίν σήση, ὦ Μελλοθάνατε, ἡ ἀνθρώπινη ἡ πνοή σου,
—τοῦ ἄλλου τοῦ Κόσμου ἄστρο ἄλυτο ἢ αὐτῆς τῆς γῆς λυχνάρι,—
ἐδιάβασα ἀπ' τὰ μάτια σου τὴ μαύρη συλλογή σου,
στὸ ὕστερο φύλλο τῆς Ζωῆς σχισμένο ἀπομεινάρι...

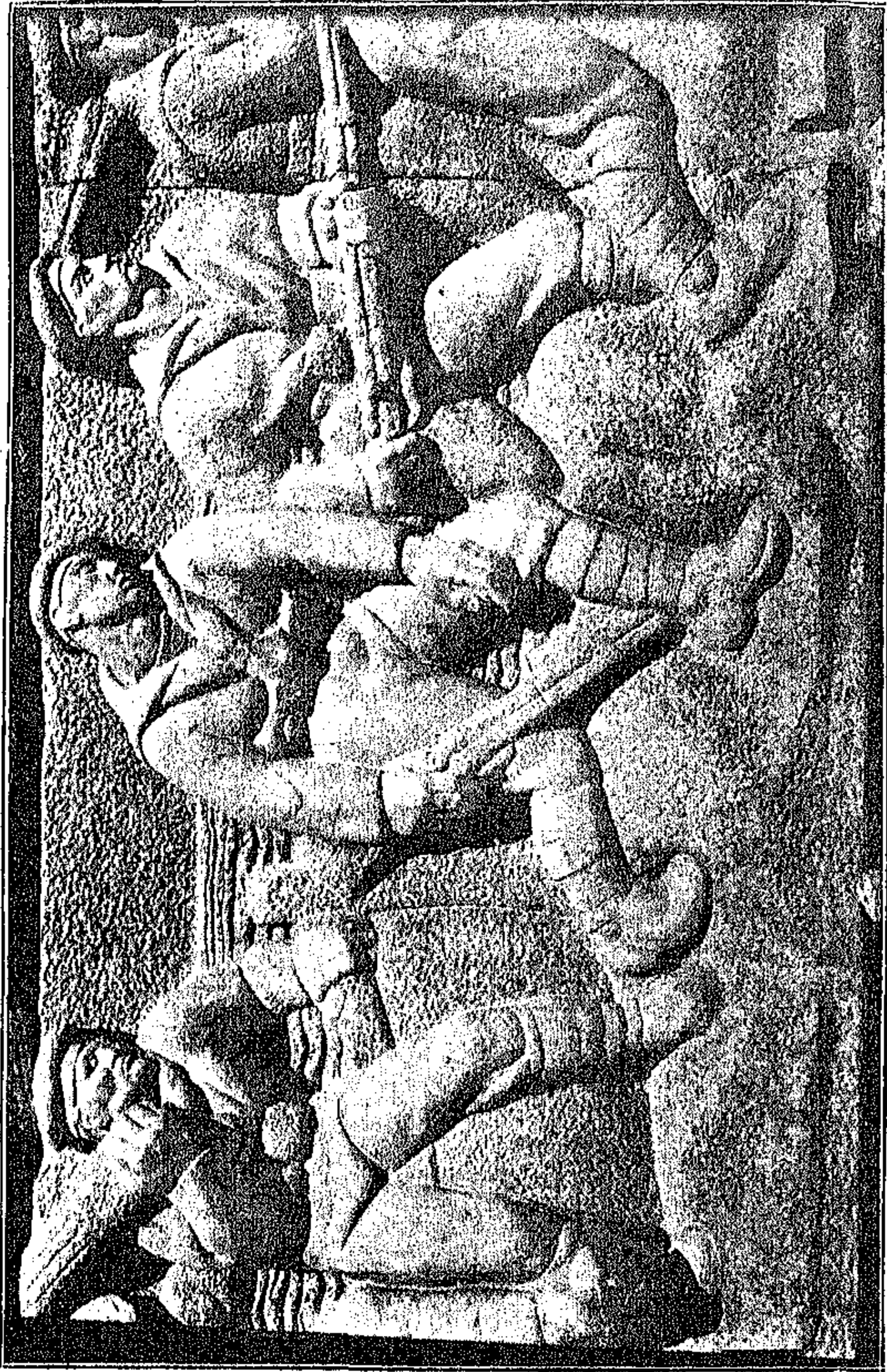
Κι' ὅταν τριγύρω σου ἡ τρανὴ τῆς Ἐπιστήμης Κρίση
μὲ νερωμένα χρώματα καὶ βοτανοχορτάρια,
ἐξαγρυπνοῦσε, τοῦ κορμιοῦ τὴ νέκρα ν' ἀναστήση
ἀπ' τ' ἄπνοα μαζιλάρια,

Ἐσύ, τῆς ἴδιας τῆς παλιάς Θεᾶς ἱερεὺς, ὠϊμένα,
ποῦ ἐγνώριζες τοῦ ψεύτικου τοῦ Εἰδώλου τὴ Σοφία,
μὲ μεφιστόγελο μπροστὰ στὴν ἀναγνῆ Παρθένα,
τῆς εἶπες κρίνοντας κι' ἐσὺ τὴν Κρίση:—ΚΩΜΩΔΙΑ!

Κ' ἦταν τοῦ Νοῦ σου ἡ ἀστραπὴ καταλυτῆς τοῦ Ὀνείρου,
ποῦ χρόνια ἀργὰ τὸ ἐπύργωνες σ' ἀπόκοσμα σεράγια,
τάχα νὰ φθάσης τὴν κορφή τοῦ ἀνέγγιχτου τοῦ Ἀπείρου
μὲ τῶν χειρῶν τὴ δύναμη καὶ μὲ τῆς γῆς τὰ μάγια!

Μὰ ὠϊμέ! Τοῦ Ἀκρίτα πέρασαν τὰ χρόνια τὰ παλιά,
κι' ὁ Χάρος πάλεμα ἄλλονοῦ δὲν τρέμει, οὔτε λογιάζει.
Στάχτη ὁ Μαχάων. Θρούβαλα τῆς Τέχνης τὰ γυαλιά,
κι' ἄδικα αἰῶνες ξάγρυπνος ὁ νοῦς τ' ἀργοσυνάζει.

Τὸ κόλλημα τους τρυπητὸ παιχνίδι γιὰ παιδιὰ
σὰν τὸ νερὸ περνάει ἡ ζωὴ στὴς μύριες ραχαμίδες·
κι' ἄδικα, μάταια καὶ τρελλὰ κι' ἀνώφελα ἡ καρδιά
στὸ ρημαγμένο Σύμβολο κολλάει κρυφὲς ἐλπίδες!

ΑΠΟ Τ' ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΤΟΥ ΗΡΩΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΟΥΑΣ

ARTURO DAZZI

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΤΑΛΙΚΗ ΤΕΧΝΗ (βλ. άρθρον σελ. 342)

Μιά Κωμωδία, ποιῶγραφεν "Άγνωστος Κάποιος, χρόνια
και χρόνια τὴν ἀρχίζουνε στὸ Κόσμου τὴ Σκηνὴ
φκιασιδωμέν' ἀνδρείκελα, καὶ ποὺ τελειώνει αἰώνια
μὲ κάποιον φωτισθῆσιμον τοῦ Χάρου, ἅμα φανῆ. . .

Κι' ὁ τίτλος της; "Άκου: «'Η Ζωὴ κι' ὁ Θάνατος». Ἐκείνη
σκλάβω' στολίσιματα πολλά' χρυσάφια' μεταξένια'
γέλια' χαρές' χοροί' φιλιά' κι' ἀγάπες, — ὅσο ἀφήνει
ἀφρόντιστο τὸ διάβα της ὁ Ἄφέντης, δίχως ἔννοια.

Μὰ ὅταν ἡ διάτα κάποτε ἀκουσθῆ τοῦ μαύρου Δράκου,
ἀφοξωνώντας τοὺς ἀχοὺς τοῦ ἀνθρώπινου τοῦ Πόνου,
τρέχουνε τότες οἱ δικοὶ κι' οἱ ξένοι' μὰ τοῦ κάκου!
ποτέ τὸ παιδοφάγωμα δὲν τέλειωσε τοῦ Κρόνου!

Καὶ νά! ὁ Σωκράτης ὁ σοφὸς καὶ νά! κι' ὁ Ἄριστοτέλης,
κι' ὁ Πλάτων κι' ὁ Δημόκριτος κι' ὁ Γαλιλαῖος, κι' ἀκόμα
κι' οἱ Ἑγκελ, Σπένσερ, Μπάκων, Κάντ καὶ Νίτσε — κι' ὅσοι θέλεις
ἀναλυταὶ φιλόσοφοι στῆς Σκλάβας μπρὸς τὸ πῶμα.

Ἴτι ν' ἀναλύσουν; — Τὸ ἴδιο τους κουφάρι! — Ποιοί; — Κουφάρια!
Νὰ ἰδοῦν τῆς Πλάσης τ' ἄβλεφτα μὲ δυὸ γυαλένια μάτια,
ν' ἀναίβουν στ' ἀστρογάλανα μὲ σκελετοποδάρια,
καὶ γύρω ἀπὸ τὸ μνῆμα τους νὰ κτίζουνε παλάτια!

Κι' ἐκεῖ ποὺ ἀναταράζονται ἡ κάρρα ἢ μιὰ κι' ἡ ἄλλη,
σὰν μάσκες, μὲ προβλήματα ποὺ τάλυσεν . . . ἢ Πλάνη,
πλάϊ, σὰν χθές, σὰν αὔριο, σὰν πάντα, ἢ Μοῖρα πάλι
κλώθει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς καὶ ξαφνικὰ τὸ σπάνει.

Καὶ μένεις μὲς στὰ σκοτεινά, σὰν θεατῆς μονάχος,
Ἐσὺ — ἢ Ἀλήθεια τῆς ζωῆς — μοιρόπληχτη Καρδιά!
Ποῦ νὰ σταθῆς; Οἱ δρόμοι δυό: Γιὰ πέτρωσε σὰν βράχος
μπροστὰ στὸ κῆμα τῶν καιμῶν, γιὰ κλαῖε σὰν τὰ παιδιά. . .

ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Ἴδου ἓνας ἀνθρώπος, ποὺ παρεξήγησε τὸ
τάλαντό του. Ὁ Χριστοφιλέας! Γεννήθηκε
ἐγκληματίας καὶ θέλησε νὰ γίνῃ συγγραφέας.
Μιά ἐφημερίδα δημοσίευσε, ἐδῶ καὶ λίγες
μέρες, ἀποσπάσματα ἀπὸ κάποιον ἔργο του,
ποὺ ἔγραψε στὴ φυλακῆ. Εἶναι ἓνα φιλοσο-
φικὸ δοκίμιο περὶ Θεοῦ, ἀνθρώπου, κοινω-
νίας, εἰμαρμένης καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ ὠ-
ραίων καὶ ἀστείων πραγμάτων. Καὶ φαίνεται
πὺς δὲν εἶναι τὸ μόνο ἔργο τοῦ καλοῦ αὐ-
τοῦ νέου, ποὺ ἄρχισε τὸ στάδιό του ὡς Ρο-
καμβόλ, γιὰ νὰ τελειώσῃ ὡς λογοτέχνης.
Στὴν προχθεσινῆ του δίκη, στὸ Κακουργιο-
δικεῖο τοῦ Πειραιῶς, ποὺ ματαιώθηκε ἀπὸ
τὴν ἀπουσία μερικῶν ἐνόρκων — οἱ μόνοι
ποὺ δὲν ἔδειξαν πολλὴ προθυμία νὰ παρα-
κολουθήσουν τὴν περιφημὴ δίκη, μέσα σὲ
τόσες χιλιάδες, ποὺ πολιορκήσαν τὸ δικα-
στήριο, ἦταν οἱ δυστυχισμένοι ἔνορκοι —
κάποιος ἀπ' τοὺς συνηγόρους τοῦ Χριστοφι-
λέα κρατοῦσε ἓνα χοντρὸ χαρτοφυλάκιο,
ποὺ ἦταν παραγεμισμένο, ὅπως μᾶς πληρο-
φόρησαν οἱ ἐφημερίδες, ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ
νεαροῦ φιλοσόφου. Ἐδυστυχῶς ἡ δίκη δὲν ἔ-
γινε καὶ ὁ κ. συγγόρος δὲν ἔλαβε τὴν εὐ-
καιρία νὰ προσφέρῃ στὸ ἀκροατήριον τὴ σχε-
τικὴ φιλολογία.

Τὸ ἀκροατήριον, διαφορετικὰ, θὰ δοκίμαζε
μιὰ τρομερὴ ἀπογοήτευση. Ὅχι γιὰ τὸν νέον
Χριστοφιλέαν δὲν ἐφιλοτέχνησε ἓνα ἀρι-
στούργημα — δὲν ἀποκλείεται καὶ αὐτὸ — ἀλ-
λὰ γιὰ τὸν δὲν ἐφιλοτέχνησε τὸ ἀριστούργη-
μα, ποὺ περιμενε τὸ κοινὸ του ἀπ' αὐτόν.
Καὶ τὴν ἀπογοήτευση αὐτὴ θὰ βρισκότανε
κάποιος νὰ τοῦ τὴν διερμηνεύσῃ ἰδιαίτερος,
μὲ τὰ λόγια αὐτά:

— Ἀπὸ σᾶς, κύριε Χριστοφιλέα, περιμέ-
ναμε κάτι καλύτερο ἀπὸ ἓνα βιβλίο. Ἦν βι-
βλία τὰ γράφουν ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν εἶναι

προικισμένοι μὲ τὸ τάλαντό σας καὶ μὲ κα-
νένα τάλαντο. Ἔσεῖς ἀρχίσατε τόσο καλά!
Ὁ φόνος τοῦ σωφῆρ, ποὺ φιλοτεχνήσατε
μὲ τόση μαεστρία, μαζὶ μὲ τὴν ὠραία σας
ἀδερφοῦλα, σκεπασμένοι μὲ μάσκες καὶ τρι-
γυρισμένοι ἀπὸ μυστήρια, ἦταν ἓνα μικρὸ ἀ-
ριστοούργημα κι' ἓνα λαμπρὸ πρωτοφανέριον
τοῦ ὠραίου σας τάλαντου. Καὶ ὅταν παρου-
σιάζεσθε κανεὶς μ' ἓνα τέτοιο τάλαντο, δη-
μιουργεῖ ὑποχρεώσεις στὸν ἑαυτὸ του. Ἄλ-
λοῖμονο ὅμως!

» Ἰστέρι' ἀπὸ τίς ὠραῖες ὑποσχέσεις ποὺ
μᾶς δίνατε, κύριε Χριστοφιλέα, μᾶς παρου-
σιάζεσθε τώρα μ' ἓνα βιβλίο. Ἦν νὰ τὸ κά-
νουμε τὸ βιβλίο; Ἰπάρχουν τόσα βιβλία
στὸν κόσμον, ποὺ ἦταν ἐντελῶς περιττὸ νὰ
προσθέσετε κι' ἔσεῖς τὸ δικό σας, γιὰ ν' ἀδξή-
σετε τὴν ἀνία καὶ τὴν πλήξῃ τῶν ἀνθρώ-
πων. Ἀπὸ σᾶς, κύριε Χριστοφιλέα, οἱ χι-
λιάδες τῶν θαυμαστῶν σας, ποὺ ἔχουν συγ-
κεντρωθῆ ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς χαιρετίσουν, καὶ
ποὺ σκοτώνονται ἀπόξω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ
δικαστηρίου, γιὰ νὰ μποῦν μέσα — τιμὴ ποὺ
δὲν ἔγινε ποτέ σὲ κανένα συγγραφέα — περι-
μέναμε κάτι ἄλλο. Περιμέναμε νὰ φιλοτε-
χνήσατε μέσα στὴ φυλακῆ σας, ὅπου εἶχατε
ὄλο τὸ διαθέσιμον καιρὸ γιὰ μιὰ ἐντατικὴ ἐρ-
γασία καὶ ὅλη τὴν ἀνεση γιὰ μιὰ δημιουρ-
γικὴ αὐτοσυγκέντρωση, περιμέναμε νὰ σχε-
διάσατε ὄχι βιβλία, ἀλλὰ νέα καὶ ὠραία ἐγ-
κλήματα, ποὺ νὰ τὰ πραγματοποιήσατε σὲ
πρώτη εὐκαιρία.

» Ἔσεῖς, ὅμως, κύριε Χριστοφιλέα, φαί-
νεται ὅτι χάνετε τὸν καιρὸ σας μέσα στὴ
φυλακῆ. Καὶ ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσατε τὸ
ὠραῖον καὶ σπάνιον τάλαντο ποὺ σᾶς χάρισε
ἡ Μοῖρα σας, ἔσεῖς καθήσατε καὶ μᾶς ἀρα-
διάσατε χειρόγραφα, σὰν τὸν τελευταῖον γρα-
φέα. Ἄλλὰ ποιὸς νὰ διαβάσῃ τὴ φιλολογία

σας, καλέ μου νέε; Ήβισατε σὲ θέση, πολὺ καλὰ, νὰ γνωρίζετε, ὅτι τὸ κοινότερο ἐγκλημα ἔχει μεγαλύτερη πέραση στὸ φιλόμουσο κοινὸ ἀπ' τὸ ἐξαιρετικώτερο βιβλίο. Καὶ οἱ χιλιάδες τοῦ κόσμου, ποὺ σὰς ἀκολούθησαν ἀπ' τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ ἕως ἐδῶ καὶ ποὺ στριμώνονται τῶρα ἀπόξω ἀπ' τὸ δικαστήριον, γυρεύοντας μάταια μιὰ θέση — τέτοια ἀγρία πένα δὲν τὴ γνώρισε ποτὲ καμμιά «πρώτη» φημισμένου συγγραφέα — δὲν ἤρθαν ἐδῶ γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ βιβλίο σας. Ἦρθαν γιὰ ν' ἀκούσουν καὶ ν' ἀπολαύσουν τὸ ἐγκλημά σας.

» Τόσο ἄδοξα λοιπὸν ἐννοεῖτε νὰ τελειώσετε ἓνα στάδιο, ποὺ τὸ ἀρχίσατε τόσο λαμπρὰ καὶ μὲ τόσο ὠραίες ἐλπίδες; Ὁρισμένως, κύριε Χριστοφιλέα, παρεξηγήσατε

τὸ τάλαντό σας. Καὶ εἶναι κρίμα γιὰ σὰς καὶ μιὰ μεγάλη ἀπογοήτευση γιὰ ἑλούς ἑμᾶς, ποὺ συνηθίσαμε νὰ σὰς θαυμάζουμε ἀπὸ τὰ πρώτα σας βήματα».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια θὰ διερμήνευε τὴν ἀπογοήτευση τῶν θαυμαστῶν τοῦ Χριστοφιλέα ὁ πῦρ ἀπογοητευμένος ἀπ' αὐτούς. Καὶ θὰ εἶχε δίκιο. Γιατί ὁ νέος αὐτὸς παρεξήγησε πράγματι τὸ τάλαντό του, ὅπως τὸ παρεξηγοῦν πολλοί. Μήπως δὲν ὑπάρχουν ἀνθρώποι, ποὺ ἀντίθετα ἀπ' τὸ Χριστοφιλέα γεννήθηκαν γιὰ νὰ φιλοτεχνοῦν ὠραῖα ἐγκλήματα καὶ γράφουν ἀσχημα βιβλία; Ἐκτὸς ἀν' ὁ φτωχὸς Χριστοφιλέας δὲν εἶχε κανένα τάλαντο καὶ ἦταν ἀπλῶς ἓνας κοινὸς μιμητὴς καὶ στὸ ἐγκλημα καὶ στὴ φιλολογία. Κι' αὐτὸ φαίνεται τὸ πιθανώτερο.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΡΘΟΥΡΟΣ ΝΤΑΤΖΙ

— Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΙΤΑΛΟΣ ΓΛΥΠΤΗΣ —

Ὁ Ἄρθουρος Ντάτζι (Arturo Dazzi) ἐγεννήθη στὴν Καρράρα, μέσα στὴ λευκὴ λάμψη τῶν μαρμάρων. Ἡ σκληρὴ καὶ λευκὴ ὕλη τοῦ ἐχάρισε τὸν ἀκρίμητο πόθο γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν τελειότητα, καὶ τοῦ ἐδίδαξε τὴν ἀκούραστη, τὴ νεανικὴ καὶ ὑπερήφανη ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασία.

Ἐγεννήθη τὴν 13 Ἰανουαρίου 1881. Σὲ ἡλικία 18 χρόνων, ἀφοῦ ἐφοίτησε στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ἐπέτυχε στὸ διαγωνισμὸ γιὰ τὴν Ἐπαρχιακὴ ὑποτροφία κι' ἦλθε στὴ Ρώμη. Ἐκεῖ ἐφούντωσε ζωηρὰ ἡ ἐσωτερικὴ του φλόγα. Σ' ἓνα χρόνο, κερδίζει τὴν πρώτη νίκη στὸν Ἐθνικὸ Διαγωνισμὸ Ἀλμπατοῖνι, ὕστερα τὴ δεύτερη, σ' ἄλλον Ἐθνικὸ Διαγωνισμὸ, καὶ σὲ ἡλικία 23 χρόνων παίρνει τὴν Ἐθνικὴ ὑποτροφία. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔκαμε τὸ ἀγαλμα τοῦ καρδινάλιου Ντέ Λούκα, στὸ δικαστικὸ Μέγαρο. Ὑστερα τὸ ἔργο «αἱ δημιουργοί», ποὺ ἐτιμήθη μὲ πολλὰ χρυσὰ μετάλλια καὶ τέλος τ' ἀγόρασε ἡ Κυβέρνηση γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Ἐκθεσὴ νεωτέρας τέχνης στὴ Ρώμη.

Ἐξοσιεπτὰ χρόνων τῶρα, συμμετέχει στὸ

μεγάλον διαγωνισμὸ γιὰ τὸ ἔργο «Βωμὸς τῆς Πατρίδος», ὅπου συμμετέχουν τριάντα ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἰταλοὺς καλλιτέχνες. Ὁ τύπος ἑλοῦ τοῦ κόσμου παρηκολούθησε τὸν μέγαν αὐτὸν διαγωνισμὸν καὶ συζητήσεις ἐγέναν μὲ πολὺ πείσμα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι τὸ ἔργο ἔχει 72 μέτρα μῆκος καὶ 7 1/2 μέτρα ὕψος, μπορεῖ νὰ κρίνῃ ἀν' ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς ἀξίζει τὸ ἐνδιαφέρον ἑλοῦ τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Ὁ Ἄρθουρος Ντάτζι βγαίνει πάλι νικητὴς!

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, κάθε βῆμα του εἶναι καὶ μιὰ νίκη, κι' ἓνας θρίαμβος. Τὰ ἔργα του, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, βραβεύονται καὶ πέρνουν περίλαμπρες θέσεις. Ἀναφέρουμε τὰ: «Νέα γυναίκα μὲ σκυλὶ», «Πιετὰ», «Χριστὸς» καὶ τὸ μέγαν ἀνάγλυφον στὸν τάφον τῶν Μαρτίνι στὴν Κρεμόνα. Στὰ 1919 ἔκαμε τὸ μέγαν ἀναμνηστικὸν μνημεῖον γιὰ τὸν ἥρωισμὸν τῶν σιδηροδρομικῶν τῆς Ἰταλίας, ποὺ ἀπεκαλύφθη μὲ μεγάλη ἐπισημότητα μπροστὰ στὸ Βασιλεῖα καὶ στὸ Μουσολίνι.

Σὲ ἡλικία ποὺ ἄλλοι ἀγωνίζονται ἀκόμα ἀγῶνες σκληροῦς, ὁ Ντάτζι ἦταν κιόλας διάσημος.

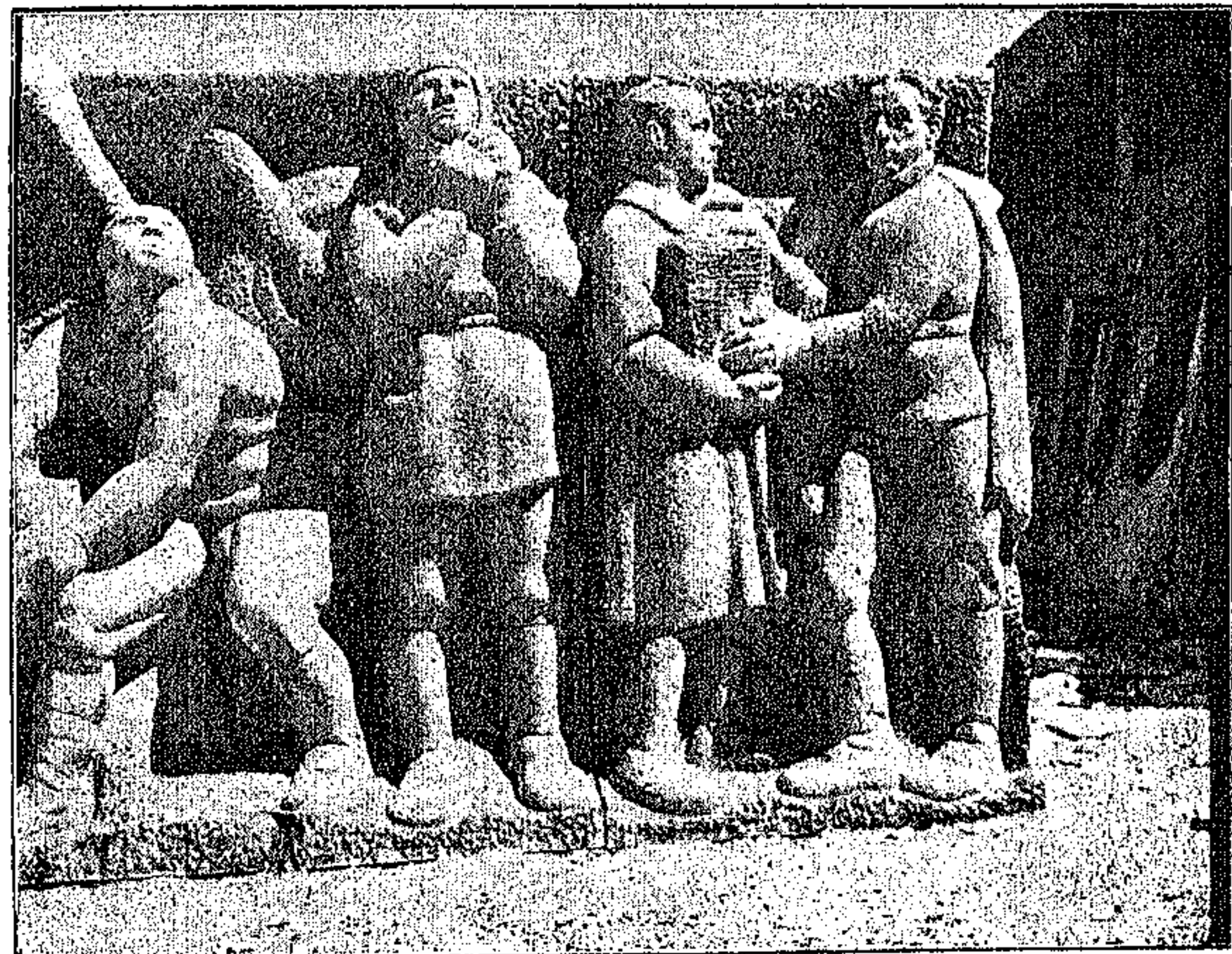
Γιὰ τὸν Ντάτζι, ὠριμότης θὰ πῆ γονιμότης. Μέσα σὲ λίγα χρόνια, ἐφιλοτέχνησε τὸ «Μνημεῖον τοῦς πεσόντας τῆς Κρέμας», τὸν «Τυφλὸν», δύο μεγάλα ἀνάγλυφα στὴν Ἀμερικὴ, τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἰράπεζας τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰταλικῆς Βουλῆς, τὴν «Κοιμωμένη Κόρη», τὴ «Νίκη», τὸ «Ἀλογάκι», τὸ περίφημον ἀγαλμα τῆς Βενετίας, καὶ ἄλλα πολλὰ.

Κι' ἔλ' αὐτὰ, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς ἀγγελίες καὶ ρεκλάμες. Συνήθως, ἡ ἐργασία τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ θορυβοῦν γύρω στὸ ἔργον τοῦ μοιάζει μὲ τὰ γιαπωνέζικα αὐγά: Ἄπ' ἔξω ἓνα μέγαν-μέγανον, — οἱ φλυαρῖες, οἱ θεωρίες, τὰ προγράμματα. Μέσα σ' αὐτὸ ἄλλο πῶ μικρὸν, κι' ἀπὸ μέσα κι' ἄλλο, κι' ἄλλο, ὡς ποὺ βρισκοῦμε τὸ τελευταῖον, μικροσκοπικὸν καὶ γεμάτον ἀέρα. «Ὡδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μὲν!»

Ὁ Ντάτζι ὅμως ἀνήκει στοὺς ὀλίγους, ποὺ ἐργάζονται μὲ ἀξιοπρεπῆ σιωπὴν γιὰ τὴν ἀναδημιουργία τῆς γλυπτικῆς τέχνης καὶ γιὰ νὰ

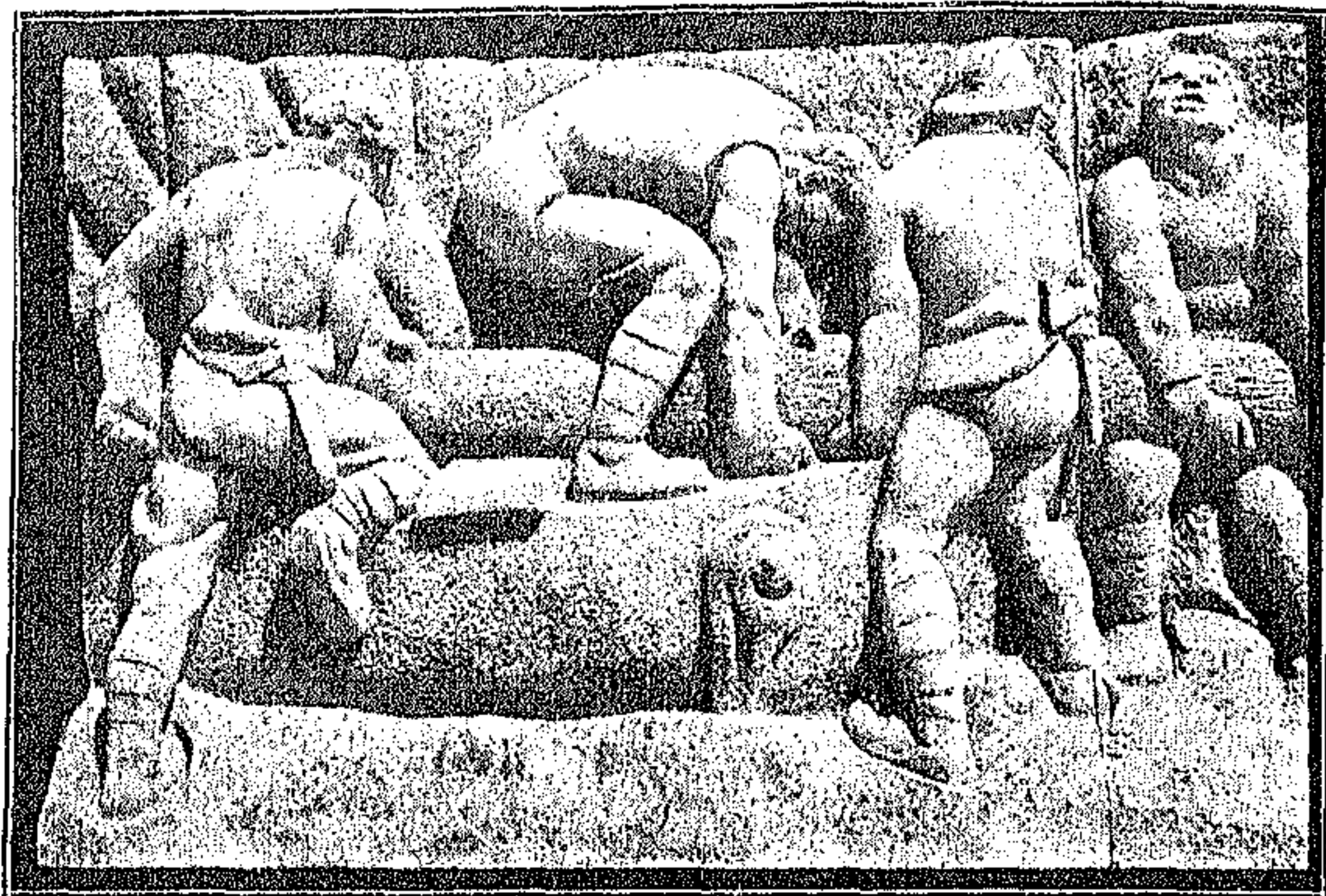
δώσῃ, ὅπως λέει, στὴν Ἰταλία «μιὰ καλλιτεχνικὴ σπονδυλικὴ στήλη». Κι' ἐργάζεται γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸ μέχρις αὐτοθυσίας. Κοιμάται μόλις βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, καὶ τὰ χαράματα βρίσκει στὸ πόδι, γαλήνιος καὶ φρέσκος. Ἀφοῦ ἐργασθῆ ὥρες πολλὰς ἕως τὸ βράδον, μπορεῖ νὰ πῆ ὕστερα ἕτι ἀξίζει νὰ τοῦ δωρήσῃ οἱ θεοὶ αὐτὸ τὸ δῶρον — μιὰ μέραν ἀκόμη ζωῆς.

Ὁ Ντάτζι ἔχει γερὴ ψυχὴν καὶ ἀκρατὸ σῶμα: τὸ ἔργον τοῦ μαρτυρεῖ αὐτὴ τὴν ὑγείαν. Εἶναι ἔργον ζωντανὸν κι' αἰσιόδοξον, κι' ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἡ ἀνησυχία τοῦ δίνει κάποιαν ἔκφραση μελαγχολικὴν. Ἡ ἀσθένεια τοῦ ἱμπερессиονισμοῦ δὲν τὸν ἐπηρέασε. Ἀνθρώπος ποὺ ἐγεννήθη στὰ σκληρὰ μάρμαρα τῆς Καρράρας δὲν μποροῦσε νὰ συμπαθῆσῃ τὴν νοσηρὴν λεπτότητα τοῦ ἱμπερессиονισμοῦ. Ἀληθινὰ, οἱ ἐμπνεύσεις του πηγάζουν ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς σκληρῆς κι' ἀτίθασης ὕλης. Εἶναι «μαρμαρᾶς», εἶναι «πετροκόπος». Ἐργαζομένον αὐτοῦ, καὶ πῆλινον ἔστιν εἶναι, φαίνονται

ARTURO DAZZI

Ἀπὸ τ' ἀνάγλυφον τοῦ Ἡρώου τῆς Γένουας

ARTURO DAZZI

'Από τ' ανάγλυφο τοῦ Ἡρώου τῆς Γένουας

σκληρά, πέτρινα, μαρμάρινα, δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ ὄγκου· τ' αὐστηρὰ πρόσωπά του φαίνονται χαραγμένα σὲ ὑψηλὴ στερεά. πού ἀνυπομονεῖ νὰ δοκιμασθῇ στὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Θάλεγε κανεὶς ὅτι ἡ ὑψηλὴ αὐτὴ ἔχει μιὰ θέληση σιδερένια, πού ἐπιβάλλει στὸν καλλιτέχνη τὴ δυνατὴ ἐκείνη γραμμὴ, πού ταιριάζει στὸ βάρος τῆς καὶ στὶς ιδιότητές της.

Ὁ Ντάτς δημιουργεῖ στὸν πηλὸ τὴν ἰδανικὴ αὐτὴ σκληρότητα, σύμβολο λογικῆς καὶ ἀπλότητος. Καὶ με' αὐτὴν τὴν τακτικὴ κκ-τόρθωσε, μέσα ἀπὸ λάθη καὶ μέσ' ἀπὸ ἀμφισβολές, νὰ ξαναβρῇ τοὺς αἰώνιους νόμους τῆς γλυπτικῆς καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἔργα με' τελειότητα καὶ ζωή, κι' ὄχι «ἐπιπλα» πού προορίζονται νὰ στολίσουν μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπειράριθμες καλλιτεχνικὲς ἐκθέσεις τῆς ἐποχῆς μας.

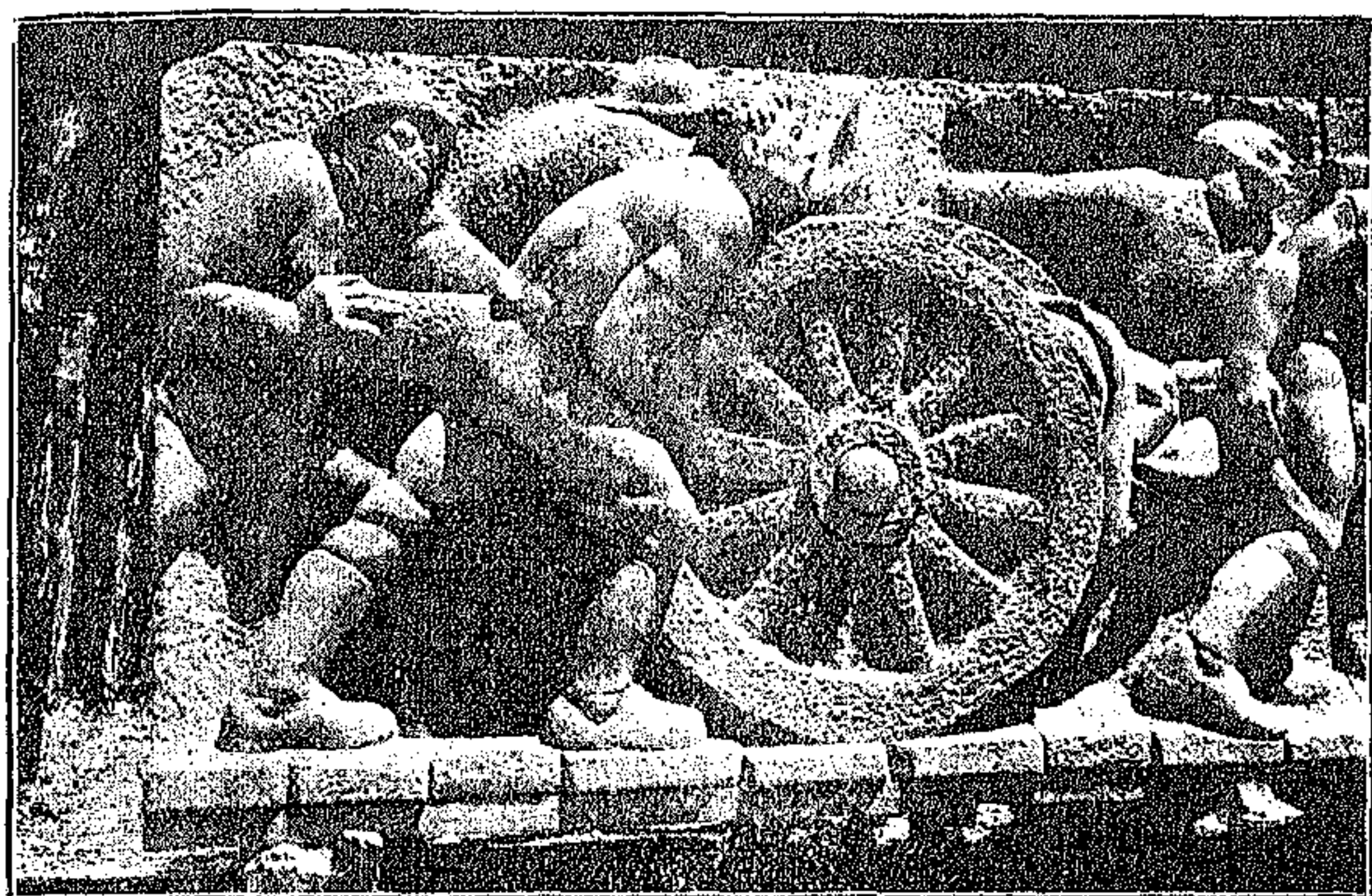
Σιγά-σιγά, ὅσο περνᾷ ὁ καιρὸς καὶ μεγαλώνει ἡ πείρα, ὁ Ντάτς διώχνει ἀπὸ τὸ ἔργο του τὴν ὑπερβολικὴ κίνηση καὶ τὴν ἀδρότητα τῶν γραμμῶν, πού εἶναι χαρακτηριστικὰ τῶν ἐποχῶν τῆς παρακμῆς, δημιουργημένα ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ δράση καὶ τὸ δυναμισμό τῆς ζωῆς. Σιγά-σιγά, τὸ ἔργο του ἰσορροπεῖται σὲ μιὰ ἀπόλυτη στάση, σὲ

μιὰ ἡρεμία καὶ γαλήνη στὶς μορφές καὶ στὰ σχήματα—στὴ γαλήνη ἐκείνη πού ἐχαρακτηρίζει τὶς θεότητες τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς τέχνης καὶ πού ξέρεῖ νὰ ἐξαλείφῃ κάθε πόνο ἀπὸ τὰ πρόσωπα, νὰ καθρεφτίσῃ τὴν μακαριότητα τοῦ ὑπερέραν καὶ νὰ δίνῃ τὴν αὐταπάτη τῆς αἰωνιότητος.

* *

Πολλὰ νεώτερα γλυπτικὰ ἔργα, ἐνῶ ἀναπαριστάνουν ὅπωςδὴποτε τὴ ζωὴ καὶ τὰ συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων, δὲν σέβονται τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ὀλιγοστεύουν τὴν ἐπιβλητικότητά τῆς τέχνης. Ἔτσι, ὄχι μόνον γίνονται ἀκατάληπτα καὶ χάνουν τὴν εὐγλωττία τους, ἀλλὰ χάνουν καὶ τὴν ἐπιβλητικὴ ἐκείνη ἐμφάνιση τοῦ ἀμετακινήτου καὶ τοῦ ἀφθάρτου.

Ὁ Ντάτς ἔμως κατόρθωσε νὰ δώσῃ στὰ τελευταία του ἔργα μιὰ τάξη, πού τὰ κάνει νὰ γίνονται ἀμέσως καταληπτά. Ἡ μεθοδικὴ κατανομὴ τῶν γενικῶν γραμμῶν, ἡ ἀπλότης στὶς χειρονομίες, ἡ ἀναλογία στὶς φωτισκίσεις, τέλος ὁ συνοπτικὸς καὶ μεγαλεπήβολος χαρακτήρας, πού διακρίνει σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες τὰ δημιουργήματα τῆς ἀληθινῆς τέχνης—αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα τῶν ἔργων

ARTURO DAZZI

'Από τ' ανάγλυφο τοῦ Ἡρώου τῆς Γένουας

του. Κάτω ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ γεωμετρία του κρύβεται ἡ ζωὴ, με' τὴν ὀρμὴ καὶ τὴ θέλα τῆς ποικιλία, αὐστηρὰ ζυγισμένη καὶ μετρημένη. Πάντα οἱ ἀπλές γραμμές καὶ τ' ἀπλά σχήματα ἀποδίδουν ἀφθονώτερα τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ δύναμη. Καὶ ἀπλότης σημαίνει ἐπιμέλεια—ἰδίως στὴ γλυπτικὴ, πού εἶναι τέχνη περιορισμένη κι' ἀφηρημένη, καὶ δὲν ὑπόκειται σὲ συχνές μεταβολές.

Καὶ οἱ τελευταίες εἰκόνες τῶν ὀνείρων του φαίνονται σὰ νὰ ἐγεννήθηκαν χωρὶς μεγάλη προσπάθεια, ἡρεμία, μέσα ἀπὸ τὴν ἀδρὴ φύση του, πού δὲν πέρασε ἀπὸ παραμορφώσεις καὶ περιπλοκές. Δὲν ἔχουν καθόλου παθητικὸν ρωμαντισμό, ἂν καὶ πλησιάζουν πολὺ ὡς τὴν ἰδέα τοῦ πόνου· δὲν ἔχουν ἀκόμη βαθειὰ ἀνησυχία, ἂν κι' ἐξιστοροῦν κι' ἐξεικονίζουν τὸ πνεῦμα καὶ τὶς ὀψεις τοῦ πολέμου. Αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς στὸ μεγάλο ανάγλυφο γιὰ τὸ Ἡρῶο (θριαμβευτικὴ ἀψίδα) τῆς Γένουας—μήκους 100 μέτρων!—ὅπου ὁ Ντάτς ἔχει δώσει ὄλη τὴν ὀριμότητα τῆς τέχνης του σ' ἕναν ἐπιβλητικὸν ὄγκον ἐπο-

ποιίας! Στὸ ἔργο αὐτό, ὁ Ντάτς ἀνακεφαλαιώνει τὸν ἑαυτό του ὀλόκληρο: θέματα καὶ τεχνοτροπίες ἐμφανίζονται μέσα σὲ μιὰν ἀόριστη ἀνάμνηση παλιῶν δημιουργημάτων, κανονικῶν σχεδίων καὶ συμβόλων. Σὲ μερικές γραμμές, θαρρεῖ κανεὶς ὅτι πάλλεται ἡ στατικὴ δύναμη τῆς Ἰουρηνικῆς ἀγαλματοποιίας.

Ὁ πόλεμος εἶχε τοῦτο τὸ καλὸ: Μᾶς ἔδωσε συνείδηση τῆς αὐσιαστικῆς ἀλήθειας τῆς ἰταλικῆς φυλῆς καὶ μᾶς ἐπέτρεψε ν' ἀκούσουμε τὴ μακρυσμένη φωνὴ ἐκείνων, πού ἐβόηθησαν τοὺς Ρωμαίους νὰ ὑψώσουν τὰ πρῶτα ὀμοιώματα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, καὶ τοὺς ὀποίους ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη κατέταξε στὴν κορυφὴ τοῦ γενεαλογικοῦ δέντρο τῆς Ἰταλικῆς δόξας.

Ἰδίως τὸ ανάγλυφο τοῦ Ἡρώου τῆς Γένουας μοιάζει σὰν ἕνα στεφάνι, πού μιὰ τέχνη, ἀνυπότακτη ἔως χθές, τὸ ἐτοποθέτησε με' ὑπερηφάνεια, ἀλλὰ καὶ με' ἀρρενωπὴ ὑπακοή, πάνω στὸ αὐστηρὸ κεφάλι μιᾶς λησιμονημένης βασίλισσας, τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς.

ΕΛΕΝΗ ΨΗΜΕΝΟΥ

Ἡ ΔΕΛΦΙΚΗ ΙΔΕΑ

Ἄν, ὕστερα ἀπὸ τόσους ἄλλους, ἔρχομαι πάλι νὰ μιλήσω γιὰ τὴν Δελφικὴν ἰδέαν, τὸ κάνω γιατί νομίζω πὼς δὲν ἔχει κατασταλάξει στὴν κοινὴ γνώμη μὰ κάποια καθολικὴ καὶ ἐγκυρὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν οὐσίαν της καὶ γιὰ τὴν κυριώτερη ἐκδήλωσή της ὡς τώρα, τίς Δελφικὲς γιορτές· κι' ἀκόμα, γιατί εἶναι ἀνάγκη ἐσωτερικὴ δική μου νὰ διατυπώσω τοὺς στοχασμοὺς ποὺ αὐτὲς ἐγέννησαν μέσα μου καὶ τὴν στάση ποὺ παίρνω ἀπέναντι στὸ πρόβλημα ποὺ μᾶς παρουσιάζει τὸ νόημά τους. Ὁ τελευταῖος τοῦτος λόγος δὲ θὰ εἶχε παρὰ ὑποκειμενικὴ σημασία, ἀνάξια ν' ἀπασχολήσῃ καὶ ἄλλους ἔξδν ἀπὸ τὸ ἓνα μυαλὸ ποὺ τὰ ἐστοχάστηκε, ἀν δὲν εἶχα τὴν καθαρὴν ἐντύπωση, ἀπ' ὅσα εἶδα, διάβασα καὶ ἀκουσα, πὼς γιὰ ὅλους οἱ Δελφικὲς γιορτές, μετὰ τὸ ἀπώτερο νόημα καὶ σκοπὸ τους, ποὺ καὶ ἀρνητὲς κ' ἐπικριτὲς τοὺς ἀκόμα αἰσθάνονται ἔντονα πὼς ὑπάρχει, θέτουν ἓνα καθαρὰ ἰδεολογικὸ πρόβλημα, πρόβλημα πολιτισμοῦ, πρόβλημα πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ.

Ὅσοι εἶδαν κ' ἔκριναν τίς Δελφικὲς γιορτὲς μποροῦν ἀθίσαστα νὰ χωριστοῦν σὲ τρεῖς κατηγορίες: ἀπὸ τῆ μιᾶς μεριά, ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκουν τίς μικρόλογες ἀντιρρήσεις τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τῶν ἀνέσεων, τοῦ μέτριου παιξίματος τῶν ἠθοποιῶν, τῆς μερικῆς ἀσυμφωνίας πρὸς τὴν ἱστορικὴν παράδοση ὡς γιὰ τὸ δράμα, τῆς πραχτικῆς ἢ ὄχι σκοπιμότητος νὰ μεταφέρεται τόσο μακριὰ ὁ κόσμος, κτλ. Σ' αὐτοὺς νομίζω πὼς δὲν ἔχω ν' ἀπαντήσω τίποτα: πρῶτο γιατί εἶναι ἐλάχιστη μειοψηφία, καὶ δεύτερο γιατί τὸ γιατρικὸ εἶναι εὐκόλο· ἀν ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, ἡ πνευματικὴ ἀναζήτηση, ἡ ἔστω καὶ ἡ ἀπλή περιέργεια ποὺ μᾶς παρακινεῖ ν' ἀνεβαίνομε ὡς τὰ παγόβουνα τῆς Ἑλβετίας, γιὰ νὰ ἴδωμε ἓνα σπάνιο φυτὸ ἢ μιὰ σχεδὸν σκηνοθετημένη ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, δὲν ἀντιζηγιάζῃ μετὰ τὴν ἱκανοποίησίν της τὴν ἀλλοστε ἀσημαντὴ ἀναστάτωση τῶν συνηθειῶν

μας, δὲν ἔχομε παρὰ νὰ μὴν ξαναπαίνομε νὰ πείσωμε ὅμως καὶ τὸν κόσμον νὰ μὴν πάη—πράγμα ποὺ φαίνεται ὁ μόνος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν τέτοιων ἐπικρίσεων—εἶναι λιγάκι δύσκολο, ὅσα θὰ ὑπάρχουν οἱ ἄλλες δύο κατηγορίες τῶν θεατῶν: πρῶτο, οἱ φανατικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τῶν Σικελικῶν, οἱ θαυμαστὲς ποὺ ξαναλένε τὰ λόγια τους, παραφράζοντας πάντα μετὰ τὸ δικὸν τους τρόπο, τυφλωμένοι ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό, ποὺ περνοῦν δίπλα ἀπὸ τὸ πρόβλημα χωρὶς νὰ τὸ βλέπουν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς, καὶ μακάρι νὰ γελιέμαι, δὲ βλέπω κανέναν ἄντρα, μετὰ τὴν ὡραία πνευματικὴ σημασία, ποὺ δίνει στὴ λέξη ὁ ἴδιος ὁ Σικελικὸς. Πόσο θάθελα ν' ἀνήκω σ' αὐτοὺς! πόσο εὐκόλο κι' ἀναπαυτικὸ εἶναι ν' ἀραδιάζῃς διθυραμδικὲς ἐκφράσεις μετὰ ἀπροσδόκητους καὶ ποικιλόμορφους συντονισμοὺς ἀντιθέτων χαρακτηριστικῶν καὶ εἰκόνων! πόσο εὐχάριστο νὰ παρακολουθῆς χωρὶς ἀνησυχία τὴν παρακάτω ἐξέλιξιν καὶ διατύπωση ἑνὸς πνευματικοῦ περιεχομένου ποὺ ἔχεις ἐγκρίνει ἀπὸ τὰ πρὶν, χωρὶς τίς περισσότερες φορές νὰ τὸ καταλαβαίνῃς! Ὅμως δὲ βολεῖ νὰ πάμε μαζί τους. Παρ' ὅλη τὴν ἀμετρη συγκίνηση ποὺ ἔνοιωσα καὶ στίς πρῶτες καὶ στίς δευτέρες Δελφικὲς γιορτὲς, κάτι πάντα μετὰ τὰς αἰτίας καὶ δὲ μ' ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω.

Ἄς πάμε στοὺς τρίτους, τοὺς καλοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἀπάνω-κάτω τῆς ἴδιας νοστορίας καὶ τῆς ἴδιας μόρφωσης μ' ἐμᾶς, ποὺ τοὺς βλέπομε κάθε μέρα καὶ κουβεντιάσομε καὶ συνεννοούμαστε τέλεια γιὰ πληθὸς ζητήματα. Γιατί σὲ κάθε λέξη ποὺ λένε γιὰ τίς Δελφικὲς γιορτὲς ἔχω χίλιες ἐπιφυλάξεις: Γιατί γι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει πρόβλημα. Οἱ μισοὶ τὸ ἀγνοοῦν ἐντελῶς βρισκόμενοι γιὰ πρῶτη φορά ἴσως ἀπέναντι σὲ κάτι ποὺ τόσο ἐσώτατα τοὺς συγκινεῖ, ποὺ τοὺς πιάνεται ἡ ἀναπνοὴ ἀπὸ δέος, καὶ χλωμιάζουν καὶ δακρύζουν καὶ νοιώθουν τὸ ἐσωτερικὸ ἐκείνο λαχταριστὸ ἀναγάλισμα καὶ τὸ ἐξ-

νοίγμα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀπρόσωπου θαυμασμοῦ τὸ ἀποδίδουν ὅλο στὴν ἐπίδραση τῆς καθάριας ὠμορφίας, στὴν αἰσθητικὴ ἀποκάλυψη, καὶ τὸ χαίρονται ὀλόκληρο καὶ δὲ ρωτᾶν τί βρίσκεται στὸ βᾶθος καὶ πίσωθὲ του. Ποιὸ σκληρὸ χρέος μ' ἀναγκάζει νὰ τοὺς προσπεράσω; Ἐπὸνεα κ' ἀνάσσει μαζί τους, κ' ἀντίκρουσιν ξαφνιασμένη τὰ χλωμᾶ, τραβηγμένα τους πρόσωπα μετὰ τὸ ἐντονο βλέμμα, σὰ γυρισμένο πρὸς τὰ μέσα. Οἱ ἄλλοι μισοὶ, οἱ πιδ λογικοὶ καὶ συνειδητοὶ κ' ἀνελιχτομάτηδες, εἶπαν: «πρέπει νὰ ξεχωρίσωμε τὰ πράγματα· οἱ Δελφικὲς γιορτὲς εἶναι βέβαια κάτι πολὺ ὡραῖο· ἀνασταίνουν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ζωντανὴν στὰ μάτια μας, εἶναι μιὰ ὑπέροχη ἐκδήλωση πολιτισμοῦ, μὰς βγάζουν ἀσπροπρόσωπους στοὺς ξένους. Ὅσα λέει ὁ Σικελικὸς εἶναι κατὰ βᾶθος ἀσχετὰ· μποροῦμε νὰ πάρωμε τὸ πρῶτο χωρὶς τὸ δεύτερο· νὰ ποτιστοῦμε ἀπὸ τὴν ὠμορφία, νὰ ὑποστηρίξωμε τὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ νὰ παραβλέψωμε ἢ καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ παραμερίσωμε τὴ βροντερὴ φωνὴ ποὺ μᾶς μιλάει γι' ἀκατανόητα πράγματα.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ συμφωνήσω εἴτε μετὰ τοὺς πρῶτους, εἴτε μετὰ τοὺς δευτέρους· ἡ αἰσθητικὴ ἡδονὴ μόνη της, τὸ ὡραῖο, ὅπως λένε ὅσοι ἀγαποῦν τ' ἀπόλυτα καὶ τὰ κεφαλαῖα, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ συνταράξῃ ἔτσι ὅλο τὸ εἶναι μας, παρὰ ὅταν βρίσκεται σὲ ἀνταπόκριση μετὰ κάτι βαθύτερο, ὀργανικὸ, συνδεδεμένο ἅμεσα μετὰ τὴν ἀνθρώπινη οὐσία μας. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ δόγματος «Ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη», ποὺ ἐδημιουργήθηκε σὰν ἀντίδραση στίς ἠθικολογικὲς καὶ ὠφελμιστικὲς τάσεις, ξέρουν καλά πὼς μ' αὐτὸ τὸν περιορισμὸ κατασταίνουν τὴν αἰσθητικὴν ἐκδήλωση κάτι πολὺ ξελεπτυσμένο, εἰδικὸ καὶ προορισμένο γιὰ κύκλους μετὰ ἀριστοκρατικὴν ἀποκλειστικότητα· ξέρουν ἀκόμα πὼς ἡ αἰσθητικὴ ἐνέργεια, παρμένη ἔτσι, γίνεται χαμηλὴ σέρρα, ὅπου θρέφονται ἐξωτικὰ βράχια φυτὰ, ἀλλὰ πὼς μέσα σ' αὐτὴ δὲν μποροῦν νὰ κατοικήσουν, δὲν μπορεῖ δηλ. νὰ περιλάβῃ ὅλο τὸ ζωντανὸ σύνολο κανενὸς ἀνθρώπου,—ἀφοῦ ἀποκλείουν ἀπ' αὐτὴν κάθε πίστη, κάθε ἠθικὴ, κάθε πράξιν καὶ κάθε γνωστικὸν σκοπὸν, κάθε σύνδεσμον μετὰ τὴν ζωὴν καὶ μετὰ τὴν μεταφυσικὴν πηγὴν κάθε ἀτομικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ περισσότερο τῆς κοινωνίας ὀλόκληρης. Βέβαια μερικοὶ μαζεῖομεν τὰ μέ-

λη τους καὶ τρυπῶνομεν μέσα στὴ σέρρα γιὰ νὰ περᾶσιν ἐκεῖ τὴν ὑπέροχον ζωὴν τους σὲ φαιρικὴν ἀκινήσιν. Εἶναι φανερὸ πὼς τέτοιους θαυμαστὲς δὲν ἔθρεψαν οἱ Δελφικὲς γιορτὲς καὶ πὼς ἡ ὡραιοπάθειά τους, ποὺ θὰ ἐτρόμαζε τοὺς Σικελικόνους, θὰ πειραζόταν γρήγορα ἀπὸ μερικὲς στοιχειώδεις τεχνικὲς ἐλλείψεις, καὶ κάπου-κάπου ἐλλείψεις γούστου ποὺ παρατηρήθηκαν στίς γιορτὲς καὶ ποὺ θὰ χαλοῦσαν κατὰ τὴν γνώμην τους τὸ σύνολο. Ἰστερα, ποῖος ἀπὸ τοὺς ὡραιοπαθεῖς αὐτοὺς δὲν εἶναι χορτασμένος ἀπὸ «ὡραία» θεάματα καὶ ἀκούσματα! Κι' ἂς μὴ μοῦ δικαιολογήσουν τὴν συγκίνησίν τους μετὰ τὸ ἐξαιρετικὸν περιβάλλον καὶ ἄλλα τέτοια. Ἐχω πάει στοὺς Δελφοὺς μετὰ ἐκδρομὲς συλλόγων καὶ μετὰ τὸ προτελευταῖον συνέδριον τῆς εἰρήνης, καὶ δὲν ἀκουσα ἀπὸ τὰ μέλη τους ἓνα-ἓνα, παρὰ τίς πιδ κοινότοπες κουβέντες, χωρὶς κανένα ὑψηλὸν τόνο, κανένα δέος, καμιά χαρὰ! Ἔστε κανένα στοιχεῖο ποὺ μποροῦμε νὰ βροῦμε μετὰ τὴν ἀνάλυση, δὲ μᾶς ὀδηγεῖ ν' ἀνακαλύψωμε τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν Δελφικῶν γιορτῶν. Μένει ἴσως νὰ μᾶς ποῦν πὼς συντελεῖ ἡ ἰδέα ἔτι στὸ ἀρχαῖον αὐτὸ θέατρο παίζονται ἀρχαῖες τραγωδίαι· ἀλλὰ τότε θ' ἀναγκαστοῦμε λίγο νὰ γελάσομε. Καὶ ποῦ δὲν ἔχομε ἰδῆ ἀρχαῖες τραγωδίαι, θεὸ μου! μετὰ ὅλες τίς δυνατὲς καλὲς ἢ κακὲς ἀποχρώσεις, καὶ ὅτι αἰσθανθήκαμε, δὲ μπορεῖ καθόλου νὰ συγκριθῇ πρὸς τοὺς Δελφοὺς· ἐμείναμε ἢ ξηροὶ σὰν πέτρες, ἢ ἐχύσαμε αἰσθητικὰ δάκρυα γιὰ κανένα θάνατον ἢ θρήνον. Ἀλλὰ μένει ὁ χορὸς καὶ ἡ πίστη ἀναπαράστασης. Μένει ὁ χορὸς βέβαια, ἀλλ' ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω ὅτι δὲν ξέρομε πολλὰ πράγματα γιὰ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Φτάνει ν' ἀναφέρωμε τ' ἀκάλυπτα πρόσωπα, τὰ μεταξωτὰ φορέματα—οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν μετάξι,—τὸν καυγὰ τῶν ἀρχαιολόγων γιὰ τὴν λέξιν «στάσιμος» καὶ, τὴν ὥραν ποὺ χορεύανε, τὴν μουσικὴν, ποὺ καθόλου δὲ μᾶς εἶναι ἐγγυημένη γι' ἀρχαία.

Ἄς μὴ νομίση κανεὶς, διαβάζοντας τὰ παρακάτω, πὼς τὸ σῴριασμα τοῦτο τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς εἶναι μόνον ρητορικὸς τρόπος, ἓνα τεχνητὸν ἀδειασμα τοῦ περιεχομένου τῶν Δελφικῶν γιορτῶν, γιὰ νὰ τίς γεμίσω ὕστερα μετὰ τὴν πνοὴν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου, σὰν ἀσκή. Ἦδ' ἐναντίον, ἡ σκέψιν μου ἀκολούθησε ἀκρι-

ὥς αὐτὴ τὴν πορεία, καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν πρῶτες γιορτὲς τοῦ 1927, τίς εἶχα διατυπώσει σὲ μιὰ κριτικὴ πού δὲ δημοσιεύτηκε. Ἡ ἀρνήσις αὐτῆ, μ' ἔβλεπε πού με πονοῦσε, ἦταν εἰλικρινής. Ἀλλὰ παραγνώριζε τὸ κυριότερο στοιχεῖο, τὴν πρωταρχικὴ ἀφορμὴ πού με παρακίνησε καὶ νὰ πάω καὶ νὰ γράψω: τὴν ἰδιότυπη, δλωσδιόλου ξεχωριστὴ ἐκείνη συγκίνηση πού ἔνωσα ὄχι μόνο μπροστὰ στὸ θέαμα, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι στὴν ἑλληνὴ σύλληψη τῆς Δελφικῆς προσπάθειας.

Γιατὶ τὰ δύο αὐτὰ δὲ χωρίζονται μὲ καλὸν τρόπο. Ἡ δῆθεν λογικὴ διάκρισις τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἰδέας τοῦ δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ καμιά ψυχολογικὴ καὶ καμιά ἐμπράγματη δικαιοσύνη, καὶ εἶναι ἀπολύτως ἀυθαίρετη καὶ μάταιη. Εἶναι σὰν τὰ ἱστορικὰ «ἐάν», πού ἐκνοποιοῦν μόνο ἀργόσχολες φαντασίες. Οὔτε ἡ Ἔξοδος Σικελιανοῦ ἢ ἀστοχαζόταν ποτέ καὶ τὴ γενικὴν ἰδέαν καὶ τὴν κάθε λεπτομέρεια τοῦ χοροῦ, ἂν δὲν εἶχε γνωρίσει τὸ Σικελιανό, οὔτ' ἐκεῖνος ἦν ἐκδηλωνόταν με Δελφικὴς γιορτὲς, ἂν δὲν εἶχε δίπλα τοῦ τὴ μεταφυσικὴ πίστη καὶ τὴν πνοή της. Ἡ Δελφικὴ ἰδέα εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ κάθε ἐκδήλωσις τους: γιὰ μᾶς πού δὲ βλέπομε παρὰ τὴ δεύτερη, δὲ μένει παρὰ νὰ παραδεχτοῦμε ἢ ν' ἀπορρίξωμε καὶ τὰ δύο. Ἡ ὑπόθεσις πὺς μιὰ μελέτη τῆς «Τέχνης» κ' ἕνας μονομερὴς ἐνθουσιασμός γι' αὐτὴν, ἕνας αἰσθητισμός πού στίς ἡμέρας μας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ κενόσπουδος σκέπασμα μᾶς ἀδειανῆς ζωῆς, θὰ ἦταν σὲ θέσι νὰ φτιάξῃ αὐτὸ πού ἐγίνε ἐκεῖ-πάνω, εἶναι ἀστήρικτη καὶ ἀνατρέπεται μὲ δυὸ λέξεις: γιατί ὅλοι οἱ σπουδαγμένοι, οἱ ἐστέ, οἱ εἰδικοί, ὅσοι εἶδαν θέατρο, ἢ ἔκαναν τὸ «θέατρο» σκοπὸ τῆς ζωῆς τους, δὲ δημιούργησαν ὡς τώρα κάτι παρόμοιο; Ἡ Σικελιανὸς δὲν εἶναι οὔτε ἀρχαιολόγος, οὔτε χορευτὴρ. Καὶ εἶναι τάχα μονάχα σύμπτωσις πὺς διπλα στὸ θέαμα τοῦ χοροῦ τῶν Ὁκεανίδων ἔχομε τὰ θεωρούμενα ἀκατανόητα λόγια τοῦ Σικελιανοῦ; Ὁ νοῦς μου δὲν καταδέχεται τὴν εὐκολὴ τούτη λύση τῆς ἀπορίας μας.

Ἀπάνω σ' ἕνα θέμα πού ἀγάπησα καὶ πού συνδέεται κατὰ τὴ γνώμη μου μὲ τὸ βαθύτερο στρώμα τῆς ψυχῆς μας, μὲ τὴ μεταφυσικὴ πίστη πού ἐμψυχώνει καὶ τὸν τριπλότον ἀνθρώπου, δὲ θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω ἐπιθετικὰ. Γυρίζω λοιπὸν πίσω καὶ ἀναρωτιέ-

μαι: Εἶναι ἀλήθεια πὺς ὁ Σικελιανὸς λέει ἀκατάληπτα καὶ ἀνακατωμένα πράγματα; Εἶναι ἀλήθεια πὺς γυρεύει τὴ σωτηρία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα; Εἶναι ἀλήθεια πὺς οἱ συσχετισμοὶ του εἶναι παράλογοι καὶ ἀντιστρατεύονται τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητά; Εἶναι τέλος ἀλήθεια πὺς ἀγνοεῖ τίς λαχτάρεις καὶ τοὺς πόνους τῆς ἐποχῆς του;

Ἀντίθετα μὲ τοὺς περισσότερους πού ἐγράφαν κ' ἔκριναν τίς γιορτὲς καὶ πού βρήκαν τὴν ἐκδήλωσις σπουδαία καὶ τὰ λόγια κενά, μοῦ ὑπέβαλαν ἐμένα τὰ λόγια τοῦ Σικελιανοῦ ἕνα σκοπὸ καὶ μιὰ τάση πολὺ εὐρύτερα ἀπὸ τίς γιορτὲς, ἔστι καὶ ἂν πρόκειται τοῦτες νὰ καθιερωθοῦν σὰν αἰώνιος θεσμός. Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τους αὐτὴ καθ' αὐτὴ μ' ἐνδιαφέρει, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, πολὺ λίγο. Ἡ ἐκδήλωσις καὶ ἡ προκοπή, μέσο αὐτῶν, μᾶς θεμελιωδῆς πνευματικῆς ὁρμῆς μ' ἐνδιαφέρει ἀπόλυτα. Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ ὁρμὴ τούτη, καὶ πὺς νὰ τὴ γνωρίσωμε, ἀφοῦ μᾶς τὰ μπερδεύει ὁ Σικελιανός; Δὲ συμερίζομαι τὴν ἀνάγκη πού αἰσθάνονται μερικοὶ ν' ἀκούσουν λόγια παστρικά καὶ σταράτα, τοῦλάχιστο ἔταν πρόκειται αὐτὰ μὲν νὰ εἶναι χιλοσειπωμένα, βασιανισμένα καὶ ἀνεπαρκῆ, ἐκεῖνα ὅμως νὰ ψελλίζουσιν ἕνα πρωτόφαντο μάντεμα. Γιὰ δυὸ λόγους μπορεῖ νὰ μὴν καταλαβαίνομε ὅσα μᾶς λέει ὁ Σικελιανός: εἴτε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ μὴν ἀναλύονται γιὰ τὴν ὥρα ἐναργέστερα, εἴτε ὁ ἀνθρώπος δὲ δύναται νὰ τὰ διατυπώσῃ καθαρότερα, γιατί δὲν τὰ χει συλλάβει τέλεια. Ἄν συμβαίνει τὸ πρῶτο, δὲ θὰ ἐπιθυμοῦσα, ἐγὼ τοῦλάχιστο, νὰ χάσω οὔτε τὸ παραμικρότερο μέρος τοῦ περιεχομένου τους θυσιασμένο στὴν πολυκαινεμένη διαύγεια: ἂν τὸ δεύτερο, θὰ πᾶψω νὰ προσέχω τὸ Σικελιανό, μόλις ἔρθῃ ἄλλος πού θὰ μοῦ πει τὰ ἴδια πληρέστερα. Θὰ μποροῦσε ὅμως κανεὶς νὰ βρῆ καὶ κάποιο τρίτο λόγο. Γιὰ μιὰ συνεννόησις δὲ φτάνει μόνο ἡ γλώσσα νὰναι κοινὴ: πίσω ἀπὸ τίς λέξεις χρειάζονται τὰ ἴδια νοήματα κ' οἱ ἴδιες λαχτάρεις. Κι' ἂν πολλοὶ μὲς δὲν ἐνοιώσαμε τίς πνευματικὲς ἀνάγκες, τίς ἀγωνίες, τὰ προβλήματα πού βλέπει ὁ Σικελιανός στὴ ζωὴ; Τότε δὲ θὰ καταλάβομε τίποτα καὶ ἡ Δελφικὴ προσπάθεια δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει. Μόνο πού τότε δὲ δικαιολογεῖται ἡ φανατικὴ ἀντίστασις, ἡ πικρὴ

ἐριωνεία, ἡ ἀδικὴ προσωπικὴ ἐπίθεσις. Μὰ αὐτὰ ἔλα δύνουν χαρὰ στοὺς Σικελιανούς, γιατί βλέπουν πὺς εἶναι ζωντανὴ ἡ φωτιὰ πού ἀνάψανε. Ἐδὲ μήνυμα τοῦ Σικελιανοῦ εἶναι σκοτεινὸ μόνο γιὰ ὅσους δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ τίς ἴδιες προϋποθέσεις, γιὰ ὅσους δὲν ἐρωτοῦν διαρκῶς στενοχωρημένοι καὶ ἀπὸ τὴ φόρμα καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς ἔπου ζοῦμε —καὶ γιὰ ὅσους ἡ στενοχώρια τούτη δὲ βρῖσκει τὸ εὐκολο γιαντρικὸ της σὲ μιὰν ὀρθολογιστικὴν εἰσαγωγή τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς «προόδου». Ὁ Σικελιανός, ὅπως καὶ μερικοὶ ἄλλοι στοχαστικοὶ ἀνθρώποι τοῦ καιροῦ μας, σκόρπιοι στὸν κόσμον ὅλο, διέδθη με τὸ νοῦ τοῦ μέσ' ἀπ' ὅλες τίς ἰδεολογίες, τὰ δόγματα καὶ τίς πίστεις τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητος καὶ ἀντίκρουσε παντοῦ τὸ ἀδιέξοδο. Ἄν δὲν ἀπελπίστηκε, τούτο εἶναι γιατί πάντα ἀπὸ τὸ μυαλὸ μιλοῦσε πάντα δυνατὰ σ' αὐτὸ τὸ διαισθητικὸ ἐνοτικόν, ἡ ψυχὴ. Κι' ὅσο μὲν ἦταν νεώτερος, ξεσποῦσε ἡ ὁρμὴ του σὲ ὠραίους, γεμάτους στίχους: ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἦταν καὶ μένου ἀκατανόητοι στὸ σύνολόν τους, γιατί μέσ' αὐτὸς μιλάει ἕνας λογισμός πού πάει νὰ φτιάξῃ τὸν κόσμον του: μιὰ θεορία δηλαδὴ μὲ σάρκα καὶ αἷμα, πού νὰ μπορῆ νὰ γίνῃ πράξις μιὰ ὅποια στιγμή. Μὰ τώρα ξελαγάρισε ἡ αἰσθησις του, καὶ ζητάει νὰ βρῆ τὸν προσαρμοσμένο στὴν πορεία της δρόμον —μιὰ γενικὴ ἐκδήλωσις πού νὰ μπορῆ νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἂν ὄχι ἐμπράγματα, μὰ τοῦλάχιστο δυναμικά: ν' ἀγγίξῃ τὴν κλεισμένη ψυχὴ πού κοιμάται, ναρκωμένη ἀπὸ τὰ δόγματα, καὶ τίς συνθηματικὲς κραυγὰς πολέμου πού μαζεύουσιν τοὺς ἀνθρώπους γύρω τους σὰν ἀγέλη.

Ποιὲς εἶναι τώρα αἱ προϋποθέσεις πού ἀποτελοῦν τὴ διαισθητικὴ ἀφετηρία τῆς ὅλης ἰδέας; Ἡ σημερινὴ ζωὴ ἔχει χάσει κάθε πνευματικὸν προσανατολισμό: τὰ ἐνοτικὰ δὲν εἶναι ὁδηγημένα ἀπὸ καμιά ἀρχὴ τοῦ λογισμοῦ: ὁ νοῦς, ξαφνιασμένος μπροστὰ στὸ μηχανικὸν πολιτισμὸν πού μόνος του ἐδημιούργησε, προσπαθεῖ νὰ τὸν καταλάβῃ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κυριέψῃ καὶ ἀνυψῶναι τοὺς πρακτικὸς κανόνες του, καμωμένος μόνο γιὰ μιὰ σκόπιμη καθοδήγησις σὲ διανοητικὲς κατευθύνσεις: ἡ μηχανὴ πού ἐφτιάξαμε μᾶς ἔκαμε δούλους της καὶ ψυχικά. Ἐδὲ δῆθεν πνευματικὰ ἰδανικά πού ἐμπνέουσιν σήμερα μεγάλες ὁμάδες ἀνθρώπων, εἶναι ἢ ἀπλῶς ζή-

τήμα μορφῆς, ζήτημα καλύτερου λειόσματος τοῦ ἐργαλείου-ἀνθρώπου, γιὰ νὰ χωρῆ εὐκολώτερα μὲς στὸς μοχλοὺς τῆς μηχανῆς, ὅπως τ' Ἀμερικάνικα, ἢ ξαναξεσταμένες θεορίες τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ. Ὁ Σικελιανός, σύμφωνος σὲ τούτο μὲ πολλοὺς πρωτοπόρους τῆς ἐποχῆς μας, ζητεῖ νὰ ἐκκληρώσῃ τὸν ἀνθρώπον, νὰ τοῦ ξαναδώσῃ τίς δυνάμεις πού ἔχασε, ἕνα πνευματικὸν κέντρο, μιὰ κατεύθυνσις, ὄχι ὅμως ἐξωτερικὴ καὶ μηχανικὴ, ἀλλὰ πηγαία καὶ γι' αὐτὸ ἐπάνω ἀπὸ ὀρθολογισμό, συζήτησις κ' ἐπιχειρήματα. Ἡ ἀνώτατη προσχώρησις μας σὲ μιὰν ἰδέαν δὲν εἶναι ἔταν αὐτὴ μᾶς πείθη, ἀλλὰ ἔταν ἀντικρύζοντάς τὴν, τὴν ἀναγνωρίζομε σὰν ἀγαπημένο πρόσωπον, σὰν καθρέφτισμα τῆς κρυφῆς μας λαχτάρεις. Πίσω ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐκκλήρωσις πού ζητάει ὁ Σικελιανός, βλέπει ὁ καθένας μας τὴν παλιὰ στενοχώρια τοῦ δικαιωμένη νὰ ξεκαθαρίξῃ. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοι ἄλλοι μποροῦν νὰ δώσουν περιεχόμενο στὴν ἀπαίτησις τοῦ πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ, φτάνει νὰ βρῖσκουν τὴν ἁρμονίαν τῶν ἐνοτικῶν, τῆς διανοήσεως καὶ τῆς ψυχῆς τους πού φέρνει πάντα μιὰ ὁδηγῆτρα πνευματικὴ ἀρχή. Ἀλλὰ ὁ Σικελιανός δὲν μποροῦσε ν' ἀφήσῃ τὸ δικὸν του περιεχόμενο ἀνεκδήλωτο. Ἀπὸ τίς παλιὰς ἐποχῆς πνευματικῆς συγκέντρωσις, ἡ ἀρχαία ὀρφικὴ ὁργάνωσις, μὲ τίς ἀπειρὲς διακλαδώσεις της σὲ φιλοσοφία, τέχνη καὶ πειθαρχημένη ζωὴ, μὲ τὴν κρυφὴ κυκλοφορία της, καὶ μὲς ἀπὸ τίς ἀνούσιες μορφῆς τῶν φωτεινῶν Ὀλυμπιακῶν θεῶν, πού μόνη μπορεῖ νὰ τοὺς δώσῃ νόημα, μὲ τίς κλειστὰς ἱερατικὰς παραδόσεις καὶ τὴ συμβολικὴ ἀξία πού ἀπόδινε στίς παραμικρότερες πράξεις, τοῦ μιλάει περισσότερο στὴν καρδιά. Γιατὶ; Εἶναι τούτο σωστό; Ἐρωτήματα πού δὲν ἔχουν ἀπάντησις. Ἡ σημερινὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας, σὰν μιὰ ζωντανὴ ἐνσαρκωμένη μνήμη κάθε στιγμῆς, δικαιολογεῖ τὴ δημιουργικὴ ἀναδρομὴ σ' ἕνα παρελθόν πού ζεῖ μέσα μας. Συμερίζομαστε τὴ συγγένεια πού αἰσθάνεται ὁ Σικελιανός μὲ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη; Ὁχι ὀλωσδιόλου. Ἀλλὰ συμερίζομαστε τίς λαχτάρεις πού τὸν ὁδήγησαν ἐκεῖ καὶ τὸ δρόμον πρὸς τὴ λύτρωσις πού ἀποκομίζει. Ζητοῦμε πνευματικὴ ὁργάνωσις καὶ ἐκκλήρωσις, ζητοῦμε συντονισμό τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὀλοφύχες κατευθύνσεις, θέλομε νὰ χάσουν αἰσθηματικὰ καὶ βουλητικὰ τὸ κῆ-

ρος τους οἱ βιαιότητες, μισερές καὶ δογματικὲς θεμελίες τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ὀρθολογιστικῆς προόδου, ζητοῦμε νὰ ζήσουμε ὡς ἄνθρωποι μὲ ψυχικὸ κέντρο καὶ μὲ ἀντρίκια ψυχὴ. Ἦνα τέτοιο παράδειγμα διάπλωσης ψυχῶν, μορφῶν, κινήματων, μᾶς ἔδωσαν οἱ Δελφικὲς γιορτές· τὸ ὑλικό, μέτριο, ἔδωσε ἀποτελέσματα θυμωστικά. Ὅταν οἱ Ὁκεανίδες, μουσκεμένες ἀπὸ τὴν βροχὴν, διατηροῦσαν αὐθόρμητα τὴς ἀναπνευστικῆς στάσεις τους καὶ ὁ Σικελιανὸς κατέβηκε νὰ τοὺς πῆ νὰ διακόψουν, ἀρνήθησαν ὅλες μ' ἓνα κίνημα, καὶ φαντάζομαι πῶς θάβουσε καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἰσχυρὰ ἐκείνη πῶς εἶχε δώσει τὸ πρῶτο σπρίξιμο σὲ κάτι μεγαλύτερο ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, οἱ Δελφικὲς γιορτές, ὡς γιορτές, εἶναι μόνο συμπτωματικὴ ἐκδήλωση καὶ ἐπιτυχία· μόνο ἔτσι μ' ἐνδιαφέρουν καὶ μόνο τόσο ἐνδιαφέρουν, εἶμαι βέβαιη, καὶ τοὺς Σικελιανούς. Ἄν δὲ φτάσουν σ' ἐκεῖνο πού τώρα μόνο ὑποδειχνουν, νὰ προκαλέσουν μιὰν ἔντονη καὶ πλατεῖα πνευματικὴ ζωὴ, νὰ δώσουν νέο νόημα στὴν ἐργασία, στὴν παιδεία, στὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου; Ἦναι θὰ τίς καταργήσωμε, ἢ θὰ τίς ἀφήσωμε σὲ ὄσους ἔκαμαν θέατρο πρωτοπορίας ἢ στοὺς σκηνοθέτες τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. (Μιλῶ πάντα μὲ τὴν προϋπόθεση, πού κανένα διδόμενο ὡς τὰ τῶρα δὲ μοῦ κλονίζει καὶ πού ἡ διαίσθησή μου μὲ πείθει πῶς στέκεται, ὅτι οἱ Σικελιανοὶ θὰ σταθοῦν καθαροὶ πρόμαχοι τοῦ κινήματος πού παρόρμησαν.)

Ἄς πάρωμε ὁμοίως τώρα μιὰν εἰκόνα τοῦ Δελφικοῦ ἔργου, ὅπως θὰ πραγματοποιηθῇ στὴν ἐντελέστερη μορφή του, ἂν ὄλοι οἱ σχετικοὶ παράγοντες συνεργήσουν εὐνοϊκά: Οἱ γιορτές, πού μᾶς δείχνουν χεροπιαστά τὴ μεγάλη σημασία τῶν ἀπλῶν, πρωταρχικῶν συγκινήσεων, τὴ δημιουργικὴ καὶ ἀπαραίτητη σύμπτωση τοῦ λόγου, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς κίνησης, μὲ τίς πιδὸς μύχιες ταρχῆς τῆς ψυχῆς μας, θὰ ἐξακολουθήσουν κάθε τρία χρόνια γιὰ νὰ προετοιμάζουν μιὰν ἀτμόσφαιρα συντονισμένης προσοχῆς. Θὰ χρειάζονται σύγκαιρα καὶ ὅταν τὸ πρῶτο, ἀδρύτερο κόσμιο πού θὰ ξεκαθαρίζη τίς πιδὸς συγγενικῆς τάσεις. Ἀλλὰ εἶδαμε τελευταῖα πόσο μετατόπισε ὁ Σικελιανὸς τὸ κέντρο τοῦ βάρους ἀπὸ τίς γιορτές πρὸς τὴ Δελφικὴ Σχολή· ἐταύτη προορίζεται ν' ἀποτελέσει ἓνα

πνευματικὸ κέντρο ἔξω ἀπὸ καιροσκοπιισμό καὶ ἐπιδίωξη διπλωμάτων καὶ θέσεων, ὅπου θὰ πηγαίνει ὅποιος θέλει κάτι ν' ἀκούσῃ, πού θὰ τοῦ λύνη μιὰν ἐσωτερικὴν ἀπορία ἢ ἀγωνία. Ὁ χαρκαχτήρας τῶν ἄλλων Πανεπιστημίων, πού μᾶς ἀπασχολοῦν ἀποκλειστικὰ μὲ ὀρισμένα θέματα, τὴν ἐποχὴ πού εἴμαστε ἴσως λιγώτερο δεκτικοὶ γι' αὐτά, καὶ μᾶς ρίχνουν ἔπειτα στὴ ζωὴ ἀνεμμάτιστους καὶ χωρὶς καμιά ἐπαφὴ μὲ τὰ σύγχρονα προβλήματα, χωρὶς καμιά κατοπινὴ καθοδήγηση ὡς γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν μας στάση ἀπέναντι σὲ ὀλόκληρη τὴν ζωὴ, θὰ λείπη ὀριστικὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια Σχολή. Ἀναγκαστικά θὰ ἔχη διαλείπουσα μορφή, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ παρέχη καὶ τὴ δυνατότητα ν' ἀπομονωθῇ καὶ νὰ συγκεντρωθῇ ἐσωτερικὰ ἐκεῖ πάνω ὅποιος παλεύει πρόσκαιρα μ' ἓνα ὀρισμένο πρόβλημα. Ἡ ἀνάγκη ἓνός τέτοιου πνευματικοῦ κέντρου εἶναι πολὺ αἰσθητὴ στίς ἡμέρες μας, καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται—ἀνάμεσα σ' ἓκατὸ ἴσως ὀνόματα— ἡ προσχώρηση ἓνός Βαλερῦ ἢ ἓνός Ἰόμαν Μάν στὴν ἰδέα τούτη. Ποιὰ θὰ εἶναι τὰ προβλήματα γύρω ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ ἐργάζεται ἡ Σχολή; Ὁ Σικελιανὸς δὲ βάζει κανένα περιορισμό, καὶ οὔτε πρέπει, ἀλλὰ εἶναι φανερό πῶς δὲν μπορεῖ νὰναι ἐπιστημονικὰ οὔτε μηχανικὰ: γιὰ τέτοιες δουλειές, ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς παρέχει ἄφθονα τὰ μέσα ἄλλοι. Ἀλλὰ ζητήματα πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ, ζητήματα ἱστορικῆς συνειδήσεως καὶ ὀρισμένων θέσεων, ζητήματα συντονισμοῦ ἐνεργείας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, θὰ μελετιοῦνται καὶ ὀρισμένες ὁδηγίες θὰ ἐκπέμπωνται. Πρὸς τὸ κενό; ὄχι· ἀλλ' οὔτε πρὸς τὸ κοινό. Πρὸς ἐκείνους, πού λυτρωμένοι πνευματικὰ ἀναζητοῦν καὶ ἀγωνίζονται, πρὸς ὄσους ζητοῦν ἓνα βαθύτερο νόημα στὴ ζωὴ τους, ἓνα πηγαῖο κέντρο πού δὲν τοὺς δίνει ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, πρὸς ὄσους δὲν ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τίς ἀποσπασματικῆς καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀντιλήψεις πού τοὺς ἔδωσαν κατὰ καιροὺς ἢ ἀνατροφή τους, τὸ περιβάλλον τους, ἢ δουλειὰ τους καὶ οἱ ἐπαφῆς μὲ ἐξαιρετικὸς ἀνθρώπους καὶ βιβλία, καὶ θέλουν ν' ἀπορίξουν τὸ γεμάτο πολύχρωμα μπαλώματα ροῦχο τοῦ ἀρλεκίνου πού τοὺς ἔχει φορέσει ὁ «πολιτισμὸς» καὶ νὰ ντύσουν τὴν ψυχὴν τους ἀπλά καὶ φωτεινά. Ἐἴτε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ βροῦν τὴ λύτρωση στὴν τα-

πεινὴ γωνιά τους, εἴτε ἐμπνευστοῦν γιὰ μιὰ θεωρητικὴ ἐκδήλωση, εἴτε γιὰ μιὰν ἐνεργεία μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ὀρισμένης ζωῆς, στενὰ ἢ πλατύτερα, εἶναι τὸ ἴδιο. Μποροῦν νὰ γίνουν τὸ προζύμι καὶ τὸ «ἄλας» ἓνός καινούργιου πολιτισμοῦ.

Ἀλλὰ ἡ πραγματιστικὴ ἐποχὴ μας ζητάει ἀπὸ κάθε θεωρία ἢ πνευματικὴ τάση μιὰν ἀμεση ἐπαφὴ καὶ ἐφαρμογὴ μὲ χεροπιαστά, πραχτικά ζητήματα· καὶ σὲ τοῦτο κατὰ βῆθος ἔχει δίκιο: συμφωνεῖ μὲ τίς μεγάλες κλασικὲς ἐποχές, ὅπου ἡ στοχαστικὴ ἐνατένιση τοῦ ποιητῆ ἢ τοῦ φιλοσόφου δὲν ἀποτελοῦσε «ἐπάγγελμα» ἀναδιφητοῦ βιβλίου, ἀλλὰ μπορούσε ὠραιότατα νὰ συνδυάζεται μὲ τὴ δουλειὰ ἓνός στρατηγοῦ, ἓνός πολιτικοῦ ἢ καὶ ἓνός διευθυντῆ ἐργοστασίου. Ξέρω τίς ἀντιρρήσεις τῆς «εἰδικεψῆς» ἐξ αἰτίας πού τόσο πλήθυναν οἱ γνώσεις στὴν προοδεμένη ἐποχὴ μας, κτλ. Δὲν μπορῶ βέβαια σὲ ἄρθρο τοῦτο, πού ξεπέρασε καὶ ὅλας πολὺ τ' ἀρχικὰ ὄριά του, νὰ συζητήσω ὅλα τὰ πράγματα. Φτάνει μόνο νὰ παραπέμψω στὴν ἀναγνωρισμένη πιδὸς ἀρχὴ πῶς ἡ ἀποκλειστικὰ λεπτομερειακὴ ἐργασία δὲν προχωρεῖ σημαντικὰ οὔτε τὴν ἐπιστήμη τὴν ἴδια, καὶ ν' ἀναφέρω περαστικά τὴν «καθολικότητα» ὀρισμένων ἐξαιρετικῶν τύπων τῆς ἐποχῆς μας, ὅταν τοῦ Βούντ, τοῦ Ρατενάου, τοῦ Ἀϊνστάϊν, τοῦ Κάρλζερλιγκ, τοῦ Πουανκαρέ καὶ τῶν ἄλλων. Τὸ πρῶτο ἄρπαγμα μιᾶς θεωρίας ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο λεπτομερειακὸ πραχτικὸ ζήτημα δὲν εἶναι ποτὲ τυχαῖο, ἀλλὰ καὶ σπάνια ἐξηγεῖται τὸ γιατί του ὀρθολογιστικά· περιέχει ὅλο τὸ μυστήριο μιᾶς γέννησης καὶ ἡ διαισθητικὴ του συσχέτιση, ἂν πιάση, ἀποτελεῖ ἀληθινὰ ἓνα καλὸ Κριτήριον γιὰ τὸν ἀνώτερο, ὅπως καὶ γιὰ τὸν καινὸν ἄνθρωπο.—Τὰ σημεῖα ὅπου ἡ Δελφικὴ ἰδέα βγαίνει ἄμεσα στὴν πραχτικὴ ζωὴ, εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἓνα. Γι' αὐτὸ καὶ δίπλα στὴ Σχολὴ θάχουμε τὰ παρακλάδια της, πού ἴσως κάνουν σὲν κόσμιο περισσότερο ἐντύπωση ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια, μιὰ Σχολὴ γεωργικὴ, μιὰ ὑφαντουργικὴ καὶ βιοτεχνικὴ, μιὰ γιὰ μουσικὴ καὶ ἴσως καὶ ἄλλες.

Οἱ κατοπινὲς ἐφαρμογῆς καὶ ἐπεκτάσεις τῆς Δελφικῆς ἰδέας, πού ἡ γενικότητα καὶ τὸ πλάτος της, μὲ μιὰν ἄλλο μῆθρ σὲ δρόμο, δὲ θάβουν πιδὸς ἐμπόδιο, ἀλλὰ βοήθημα, εἶναι ἀπερίοριστες καὶ ἀπρόβλεπτες. Δὲν εἶναι δυ-

νατὸ π. χ. ἓνα τέτοιο πρόγραμμα νὰ μὴ συσχετιστῇ νωρὶς ἢ ἀργὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας, πού ἔλη ἢ καλὴ διάθεση γιὰ συγχρονισμό καὶ διαφωτισμό καὶ ὅλα τὰ ὑλικά μέσα δὲν μποροῦν κατὰ βῆθος νὰ λύσουν. Τὸ γεγονός ἀλλοῖστε τῆς ἀπόλυτης ποιτικῆς κατωτερότητας τοῦ ἀνθρώπινου ὑλικοῦ πού βγάζουν τὰ τελειότερα σχολεῖα τοῦ κόσμου, ὅπως π. χ. τῆς Ἑλβετίας, θάπρεπε νὰ μᾶς εἶχε κάνει πολὺ σκεπτικούς. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἄλλοτε.

Ἦναι αὐτὸ, δίπλα στίς διάφορες σχολές, πού νωρὶς ἢ ἀργὰ θὰ πάρουν καθορισμένη μορφή καὶ πρόγραμμα, τὸ Δελφικὸ σχέδιο προβλέπει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ καὶ γενικὲς διασκέψεις, πού μὲ τὸ διεθνὴ τους χαρακτήρα θ' ἀγγίζουσιν τὰ πιδὸς ἐπίκαιρα καὶ πιδὸς ζωντανὰ προβλήματα καὶ θὰ γίνωνται ἀφορμὴ γιὰ ν' ἀναπτύσσωνται ἄλλα σχέδια καὶ ἄλλες ἐφαρμογῆς. Ὁ Σικελιανὸς σὲ τελευταῖο τοῦ ἄρθρου ἔρριξε τὴν ἰδέα μιᾶς διαβαλκανικῆς διάσκεψῆς γιὰ τὴν παιδεία, καὶ τὸ σημαντικὸ σ' αὐτὴν θὰ εἶναι ἂν μαζευτοῦν ὄχι μόνο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατικῶν ἰδρυμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐλεύθεροι σκοπευτῆς πού ἐμπνεόνται ἀπὸ ἓνα πραγματικὸν ἐνθουσιασμό γιὰ τὰ νιάτα, τὰ γνωρίζουσιν καλύτερα καὶ ἔχουν μιὰ βαθύτερη ἀντίληψη γιὰ τὸ ρόλο τους στὴ ζωὴ, γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀποστολὴ καὶ τοῦ ἀνθρώπου γενικά καὶ ἰδιαίτερα τῶν Βαλκανικῶν λαῶν στὴν παρούσα στιγμή, καὶ μιὰ γενικώτερη ἀντίληψη γιὰ τὴν παιδεία, ἀσύμφωνη ἴσως μὲ τὰ ἐπίσημα ἰδανικά.

Ἐλπίζω πῶς ὅσα εἶπα δίνουν μιὰ συνολικὴ καὶ πλατεῖαν εἰκόνα τοῦ Δελφικοῦ κινήματος. Καὶ μένει τὸ ἐρώτημα πού ξέρω ὅτι πολλοὶ θὰ μοῦ ἀπευθύνουν μετὰ τὸ ἄρθρο μου ἀτομικά: Πιστεύεις ἐσὺ πῶς ὅλα τούτα εἶναι δυνατά; Θ' ἀπαντήσω μόνο τοῦτο: Πιστεύω, γιὰτὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη τους καὶ ξέρω πῶς πολλοί, καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲν κόσμιο ὅλο, νοιώθουν τὸ ἴδιο· πιστεύω ἀκόμα πῶς τὸ κέντρο αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μαγνήτης γιὰ ἄπειρες διάχυτες, ἀνεμμάτιστες καὶ ἀχρησιμοποίητες τάσεις πρὸς κάτι ἀόριστα καλύτερο· πιστεύω τέλος πῶς εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα πράγματα (ἂν ὄχι τὸ μόνο στὴν Ἑλλάδα) πού ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δουλέψῃ κανεὶς γι' αὐτό, γιὰτὶ κάθε βῆμα πρὸς τὴν πραγμάτωσή του φέρνει τὴν ἴδια του ἱκανοποίησιν γι' ἀνταμοιβή.

ΞΕΝΗ ΛΥΡΑ

Η ΣΙΓΗ

(Βίντωρ Ούγγω)

Γέρο κισσέ και κελιμιὰ και χλόη, που άνθίζεις ;
Έρημοκλήσια που ή ψυχή σκέπτεται τὸ Θεό,
μέλισσα που άκατάπανστα λογίγια ψιθυρίζεις
στον πιστικό που πλιάγισε σε χόρτο δροσερό·

ὦ άνεμοι, ὦ κύματα, ὦ δάση που γεννάτε
τὰ όνειρα σε σκεπτικό διαβίτη βραδυνό,
καρποί που πέφτετε χρυσοί στα δένδρα από κάτω,
κι' άστέρια όπου πέφτετε από τον ούρανό·

γη με τὰ σπάχνα, θάλασσα με τὰ μαργαριτάρια,
κύματα με τούς στεναγμούς, τραγούδια των πουλιών,
κάμποι που άναστενάζετε μέσ' από τὰ χορτάρια,
και μολυντήρια παγερά των τοίχων των καλιών.

φύση, που έχεις νέα μοφή σε κάθε νέο βήμα,
φύλλα, φωλιές, βαγιόκλαρα που ή αύρα σας κινεί,
μη κάνετε καιμιὰ βοή, γύρω σ' αυτό τὸ μνήμα,
όπου κοιμάται τὸ παιδί κι' ή μάνα του θρηνεϊ!

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

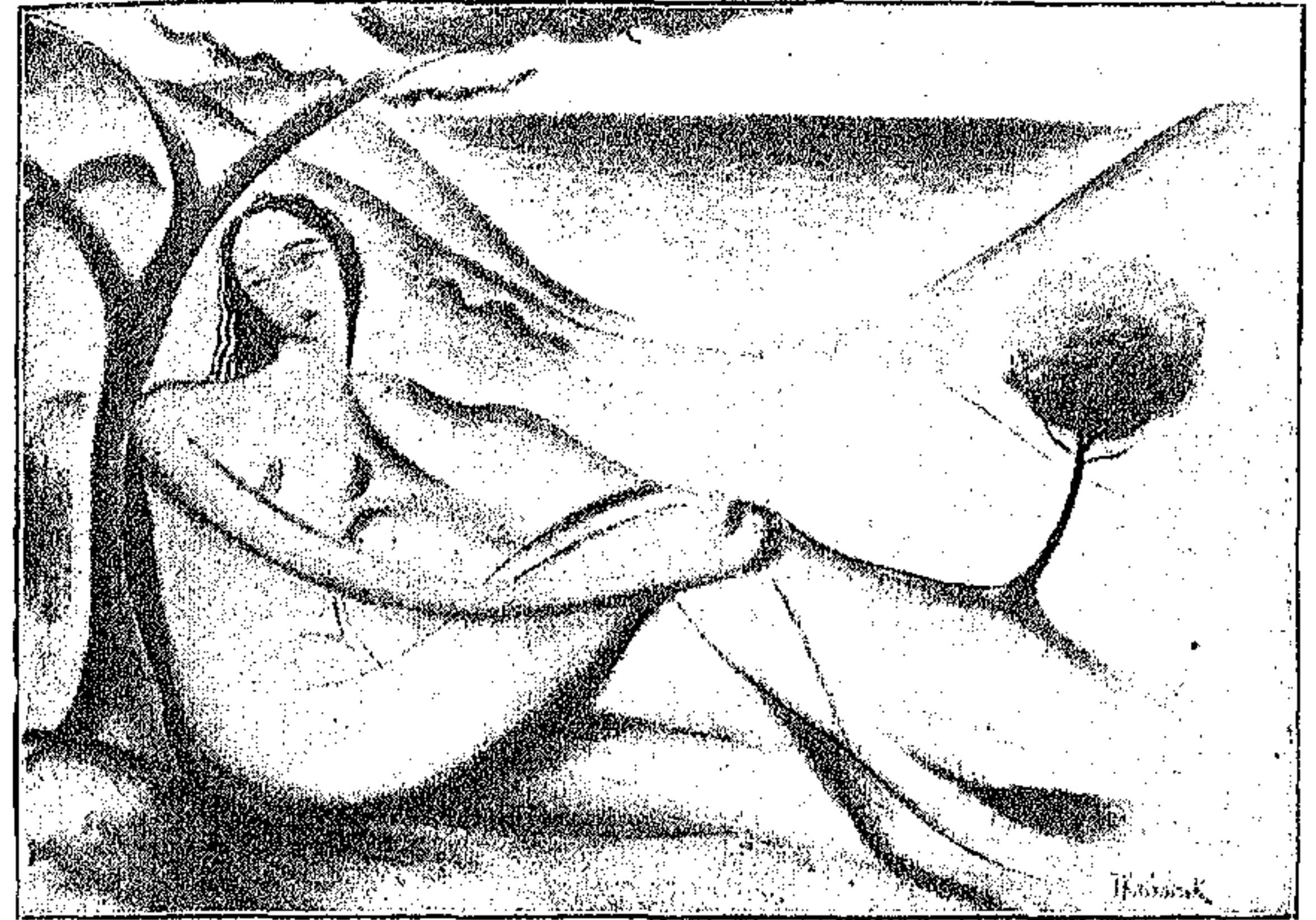
(Μιχαήλ Δέρμοντωφ)

"Όταν, σε θλιβερές στιγμές, μου σφίγγει την ψυχή
ή πίκρα και μου την μαραίνει,
μια μυστική μου έρχεται στο στόμα προσευχή,
μια προσευχή λησιμονημένη,

που έχει μια τέτοια δύναμη μέσα της μυστική,
που βάλαμο στον πόνο χύνει!
Και μια στον κόσμο άγνωστη γροικιέται μουσική,
που κάθε λόγο της λαμπρύνει.

Τότε από τη σκέψη μου, σα βάρος φοβερό,
ή άπιστία με αφήνει
κι' ή πίστη κάλι έρχεται με δάκρυ και σταυρό
και ξαναφέρει τη γαλήνη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΤΑΚΗΣ ΚΑΛΜΟΥΧΟΣ

ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

ΓΕΡΑΜΑΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τὸ κούρεμα είχε τελειώσει. Ὁ μπαρμπέ-
ρης χτένιζε τὰ μαλλιά κι' έρριχνε μιὰ τελευ-
ταία ματιά. Κάπου κάπου έπαιρνε τὸ ψα-
λίδι κι' έκανε ένα τελευταίο, τελειωτικό
ταχτοποιήμα. Στὸ τέλος αποτραβήχτηκε λι-
γάκι, έρριξε ένα βλέμμα έκανοποίησης κι'
εἶπε: «Μὲ τίς ύγιες σας.» Ὁ πελάτης έ-
καμε νὰ σηκωθῆ, μιὰ δ μπαρμπέρης τὸν
κράτησε, πῆρε τὸ ψαλίδι κι' έκοψε με προ-
σοχή κάποια τρίχα κοντὰ στὸ αυτί.

— Δὲ μᾶς χρειάζεται βέβαια, μουρμού-
ρισε. Καὶ χαμογέλασε πονηρά.

Ὁ πελάτης γέλασε δυνατά:

— Ἄσπρη τρίχα; Δὲ βαρύνεσαι, Γιάννη!
Κοκεταρίες θὰ κάνουμε;

Σὲ λίγες μέρες, στὸ σπίτι του, ἐνῶ χτενι-
ζόταν μπροστὰ στὸν καθρέφτη, εἶδε νὰ γυα-
λίξη, κοντὰ στὸ αυτί του, ή άσπρη τρίχα.
Γέλασε. Πῆρε τὴ βούρτσα κι' έστρωσε τὰ
μαλλιά βιαστικά, ὅπως έκανε πάντα. Μὰ

ἐκεῖ, στὸ πλάι, κοντὰ στ' αυτί, ή βούρτσα
πέφτισε πολλές φορές πάνω από τὰ μαλλιά.
Στὸ τέλος, κοιτάζοντας ἀπὸ πὼς κοντὰ, βε-
βαιώθηκε πὼς ή άσπρη τρίχα είχε σκεπα-
στῆ. Καὶ ξαναγέλασε.

Γιὰ κάμποσες μέρες δὲν ξανασκέφτηκε τὴν
άσπρη τρίχα. Χτενιζόταν βιαστικά, ἀπόσε-
χτα, ὅπως πάντα, κι' οὔτε κοίταζε πολὺ
στὸν καθρέφτη. Μὰ μιὰ μέρα, πρόσεξε πὼς
έπρεπε τὰ κόψη τὰ μαλλιά του. Θυμήθηκε
τὴν άσπρη τρίχα. Ἦταν ἐκεῖ! Ὁ Γιάννης
θα τὴν ξανάκοβε βέβαια και θὰ ξαναχα-
μογελοῦσε πονηρά... Ἄ, ὄχι! Δὲν τοῦ ήταν
καθόλου εὐχάριστο τὸ πονηρὸ αὐτὸ χαμό-
γελο... Πῆρε ένα ψαλιδάκι, ξεχώρισε με
προσοχή τὴν άσπρη τρίχα και τὴν έκοψε
ἀπὸ τὴ ρίζα. Μὰ τὴν ἴδια στιγμή, λίγο πα-
ρακάτω, εἶδε νὰ γυαλίξη μιὰ ἄλλη! Ἐψαξε
στὸ ἄλλο αυτί. Μία, δύο, τρεῖς! Ἐσκυψε
τὸ κεφάλι λιγάκι, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δῆ

τά μαλλιά από πίνω, και τ' ανακίτωσε βιωματικά με τὸ χέρι. Ἔνοιωσε κίπουν ἀνακούφιση. Ὅχι, δὲν εἶχαν! Καὶ τ' ἀνακίτωσε ξανά, πολλές φορές, σὰ νὰ τὰ χιτίδευε. . . Κι' ὅμως, ἐνῶ τὰ κοίταζε, τὸ βλέμμα του γινόταν πῶς προσεχτικό, πῶς σκέφτικό. Αὐτὰ ἦταν τὰ μαλλιά πὸν εἶχε πέσει, πρόπερι; Δὲν τ' ἀναγνώριζε! Πόσο πικρὰ καὶ σγουρὰ ἦσαν ἐκεῖνα! Πῶς ἀραίωσαν ἔτσι; Πῶς ἔπλωσαν;

Δὲν ξαναπῆγε στὸ Γιάννη. Εἶχε μιὰ τόσο ἀυθιάδικη περιέργεια! Θὰ τὸ εἶχε προσέξει βέβαια αὐτός. Κίπουνά μὲρα θὰ χαμογελοῦσε καὶ πάλι πονηρὰ καὶ θὰ τοῦ μουρμούριζε στ' αὐτὸ μὲ χαυρέκακη μυστικότητα: «'Αδειάζουν τὰ μαλλιά σας, τὸ ξέρετε;»

Ὅταν πῆγε στὸν ἄλλο μπαρμπέρη, τὸν ρώτησε μ' ἓνα ἕρος δειλὸ ἂν ἤξερε κανένα γιατρικὸ γιὰ τὴν τριχόπτωση. Τοῦ εἶπε μερικά. Ζήτησε πληροφορίες, διάβασε μερικές ρεκλάμες. Στὸ τέλος διάλεξε κάποιον κ' ἔβαλε γρήγορα καὶ στοργικὰ στὴν τσέπη του τὸ μικρὸ μπουκαλάκι μὲ τὸ μαῦρο ὑγρὸ.

Οἱ ὁδηγὲς ἔγραφαν πῶς ἔπρεπε νὰ βάζη μέρα παρὰ μέρα. Μὰ αὐτὸς ἔβαζε κάθε βράδυ. «Δὲ θὰ βλάβη βέβαια. Τώρα μάλιστα στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ κτυπηθῇ ἀμέσως τὸ κακό, δὲ μποροῦσε παρὰ νάνα ὠφέλιμη ἢ καθημερινή χρήση.» Κι' ἔρχιχε ὀλοένα ἀφθονο ὑγρὸ κ' ἔτριβε τὰ μαλλιά μὲ προσοχή καὶ μὲ σύστημα, φροντίζοντας νὰ μὴ ξεφύγη κανένα μέρος καὶ νὰ βρέχονται καλὰ οἱ ρίζες.

Ἐπειτα χτενιζόταν καὶ κοίταζε, τίς τρίχες πὸν ἔβγαίναν πάνω στὴν τσατσάρα. Πόσο πολλές ἦσαν! Μὰ γιατί; Νάταν τάχα ἀπὸ τὸ φάρμακο πὸν ἔρχιχε τίς ἀρρωστες τρίχες γιὰ νὰ βγοῦν ἄλλες; Ἡ ἦταν μιὰ ἀκατάσχετη τριχόπτωση πὸν δὲ μποροῦσε νὰ τὴ σταματήσει τὸ γιατρικὸ; Καὶ τὸ βλέμμα του γινόταν πῶς βαθύ, πῶς σκοῦρο.

Μιὰ μέρα σκέφτηκε νὰ κάμη κάποια δοκιμή: Νὰ μετρήσῃ τίς τρίχες πὸν ἔβγαζε ἢ τσατσάρα. . . Εἰκοσιπέντε. Τὴν ἄλλη μέρα τίς ξαναμέτρησε: Εἰκοσιτρεῖς. Ἡ διαφορά ἦταν πολὺ μικρὴ, μὰ ὅσο μικρὴ κ' ἂν ἦταν, ἔδειχνε κάποια βελτίωση, κάποια κάμψη περιορισμοῦ τοῦ κακοῦ. Κι' ἐξακολούθησε νὰ τίς μετρᾷ. . . Εἰκοσι. . . Δεκα-

πέντε. . . Εἰκοσιτρεῖς. . . Εἰκοσιοκτὼ! Μὰ γιατί; Ἡ καρδιά του χτύπησε μ' ἀνησυχία.

Ἄλλαξε τὸ γιατρικὸ. Σὲ λίγες μέρες τὸ ἄλλαξε καὶ πάλι. Πυροκολουθοῦσε πάντα τίς τρίχες πὸν ἔπεφταν. Προσπαθοῦσε νὰ μίθῃ ἀπὸ τοὺς φίλους του πόσες ἔπρεπε νάνα φυσιολογικά. Σήκωνε τὰ μαλλιά του μὲ τὸ χέρι, γιὰ νὰ δῆ στὸν καθρέφτη ἂν τὸ μέτωπό του μεγάλωνε ἢ ὄχι. Πάντα ὅμως, πίνω ἀπὸ τὸ μέτωπο, ἐκεῖ πὸν ἀρχίζουν τὰ μαλλιά, ἔβλεπε νὰ διακρίνεται τὸ δέριμα, χωρὶς νὰ μποροῦν οἱ ἀραιὲς τρίχες νὰ κρύψουν τὸ σαρκαστικό του γυάλισμα!

Κάποτε, τοῦ εἶχαν πῆ πῶς ἢ ἄλλαγή τοῦ χτενίσματος εἶναι ὠφέλιμη. Ἐτρεξε στὸ κουρεῖο κ' εἶπε νὰ τοῦ κόψουν τὰ μαλλιά μὲ τρόπο, πὸν νὰ χτενίζονται μὲ χωρίστρα στὸ πλάι. Πῆγε νὰ συναντήσῃ τοὺς φίλους του μὲ κρυφὸ καρδιοχτύπι. Πῶς θὰ τὸν ἔβρισκαν; . . Ὅλοι τὸν βεβαίωσαν πῶς τὸ νέο χτένισμα τοῦ πῆγαινε καὶ τὸν ἔκανε νεώτερο.

Ἦταν εὐχαριστημένος. Εἶχε παρατηρήσει κ' ὁ ἴδιος πῶς τὸ νέο χτένισμα σκέπαζε καλλίτερα τὸ δέριμα καὶ μπόδιζε τὸ ὑγρὸ του γυάλισμα. Ἦταν βέβαια φαινομενικό, γιατί τὸ κακὸ κρυβόταν ἀπὸ κάτω, μὰ τί νὰ γίνῃ; Σιγὰ-σιγὰ, μὲ τὴ συστηματικὴ χρῆση τοῦ φαρμάκου, ἔσως νὰ γινόταν κάτι ριζικώτερο.

* * *

Μιὰ μέρα, ὁ μπαρμπέρης του ἦταν ἀπασχολημένος καὶ τὸν παράδωσε στὸν ἄλλο τῆς διπλανῆς καρτέλας.

— Ἄκουσε, τοῦ λέει. Ὁ κύριος δὲν κάνει κόντρα. Θὰ τὸν ξυρίσῃς ἑλαφρὰ— μιὰ κ' ὄξω. Θὰ τοῦ βάλῃς κρέμα καὶ θὰ τὴ δουλέψῃς καλά.

Τὶ πάει νὰ πῆ αὐτό; Νὰ τὴν δουλέψῃ καλά; Γιατί; Περιμένε μ' ἀνησυχία. Ὁ νέος μπαρμπέρης ἔβαλε ἀφθονο κρέμα κ' ἄρχισε νὰ κάνῃ ἓνα δυνατὸ μασσάζ. Ἐτρίβε τὰ μάγουλα, τὸ λαιμό, τὴ μύτη, τὸ μέτωπο. Μὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ τρίψῃ καὶ τὸ μέτωπο; Κι' ἔπειτα, γιατί τόση πίεση, τόση ἐπιμονὴ στὰ πλάγια τῆς μύτης;

— Φτάνει, σὰς παρακαλῶ!

Ὅταν πῆγε σπίτι του, ἔτρεξε στὸν καθρέφτη καὶ κοίταζε μὲ προσοχή τὸ πρόσωπό του. Ἀλήθεια! Τὸ μέτωπό του ἦταν

αὐλακωμένο ἀπὸ δυὸ παράλληλες ρυτίδες. Καὶ τὰ μάγουλά του, φουσκωμένα στὰ πλάγια τῆς μύτης, χάραιζαν δυὸ σκοῦρες γραμμὲς πὸν ἔφταναν ὡς τίς ἄκρες τῶν χειλιῶν.

Ἐμεινε ἀκίνητος πολλὴ ὥρα, μὲ τὸ βλέμμα βυθισμένο μέσα στὸ γυάλι.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφερε στὸ σπίτι ἓνα βαζάκι κρέμα. Ἐβάζε στὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του καὶ τὸ κλειδώσε. Ποιὰ ἢ ἀνάγκη νὰ τὸ δοῦν οἱ δικοὶ του; . . Τὸ βράδυ, ὅταν πλάγιασαν ὄλοι, ἔκλεισε τὴν πόρτα, πῆρε τὸ βαζάκι, ἔλειψε τὸ πρόσωπό του κ' ἄρχισε νὰ τρίβῃ τὰ μάγουλα, τὸ λαιμό, τὴ μύτη, τὸ μέτωπο. Θυμάταν τὴ σύσταση τοῦ μπαρμπέρη: «νὰ τὴ δουλέψῃς καλά». Κι' ἔτριβε ὀλοένα μὲ δύναμη.

Πλάγιασε συλλογισμένος. Ἦταν βέβαια φυσικό. Σαράνια χρονῶν! Πῶς νὰ μὴν ἀσπρίσουν, νὰ μὴν πέσουν τὰ μαλλιά, νὰ μὴ χαρακωθῇ τὸ μέτωπο, τὰ μάγουλα;

Κι' ὅμως δὲν τὸ περίμενε, δὲν τόχε συλλογιστῇ. Πόσοι ἄλλοι τῆς ἴδιας ἡλικίας, καὶ μεγαλύτεροι ἀκόμα, εἶχαν ὄλα τὰ μαλλιά τους, διατηροῦσαν δροσερὸ καὶ καθαρὸ τὸ πρόσωπό τους; Γιατί τάχα νὰ μὴν εἶναι κ' αὐτὸς ἔτσι;

Ἡ ψυχὴ του γέμιζε μελαγχολία. Ἐνοιωθε τὸν κίνδυνο πὸν ἔρχόταν, πὸν τὸν εἶχε κίλας φτάσει, πὸν τὸν εἶχε ἀγγίσει μὲ τὰ παγωμένα του χέρια, κ' ἀνατριχίαζε. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸν ἀποφύγῃ, νὰ τὸν πολεμήσῃ;

Σαράνια χρονῶν!

Ἦρθε στὴ σκέψη του ἢ χρονολογία τῆς γέννησής του: 1891. Καὶ πιάνοντας ἓνα— ἓνα τὰ δάχτυλά του, ἄρχισε νὰ μετρᾷ τὰ χρόνια πὸν πέρασαν. 1892 (ἓνα), 1893 (δύο) . . . 1929 (τριακτοκτώ), 1930 (τριακταεννέα). Ἐμεινε ἀκίνητος, κρατώντας ὀλοένα τὸ δάχτυλό του καὶ κοιτάζοντάς το μὲ βλέμμα βαθύ καὶ περίεργο. Τριακταεννέα;

Ἄρχισε νὰ ξαναμετρᾷ ἀπὸ τὴν ἀρχή. 1892 (ἓνα), 1893 (δύο), 1900 (εἰκοσιεννέα) . . . 1929 (τριακτοκτώ) . . . Σταμάτησε. Ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ. Ὅστε λοιπὸν «τριακταεννέα» πράγματι;

Τὰ ξαναμέτρησε. Ὅταν ἔφτασε στὸ ἴδιο δάχτυλο (τὸ «παράμεσο») κ' ἄκουσε τὴ φωνή του νὰ λήθῃ 1930, ἀνατινάχτηκε ἀ-

πότομα. Τριακταεννέα λοιπὸν! Τριακταεννέα! Ἔτσι ἦταν! Ὅχι σαράντα! Πῶς νόμιζε ὡς τώρα σαράντα; Τριακταεννέα! . . Καὶ ξαναεἶπε πολλές φορές δυνατὰ, γελαστιά, τραγουδιστιά: Τριακταεννέα!

* * *

Ἄρχισε νὰ κίνη γυμναστική. Ἐμεινε ἀπὸ κάποιο γνωστὸ του διάφορες σونهδικές ἀσκήσεις. Διάλεξε πρὸ πάντων ἐκεῖνες πὸν πολεμοῦσαν τὴν κοιλιά καὶ τὸ πάχος κ' ἔπλωσαν τὴ μέση, τὸν κορμό, τίς γραμμὲς τοῦ κορμοῦ. Καὶ κίθε πρωτὶ, γιὰ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, γυμναζόταν μ' ἐπιμονὴ καὶ μὲ πείσμα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ γυμναστική, κατέβαινε στὸ γραφεῖο του πεζός. Τὰ βράδια πῆγαινε συχνὰ στὸ χοροδιδασκαλεῖο. Δὲν τὸ ἔκανε μόνο γιὰ τὴ σιλουέτα. Τὸ πρόσωπό του ἦταν ἀδρὸ καὶ τὰ μάγουλά του παχουλά. Ἦταν λοιπὸν εὐκολώτερο νὰ χαλαρώσουν, νὰ ζαρώσουν. Ἡ ἀσκηση θὰ τὸ συγκατοῦσε, θὰ τοὺς ἔδινε χρῶμα καὶ φρεσκάδα.

Πρόσεχε ἀκόμα στὴ διαίτά του. Ἀπόφρευγε τὸ κρέας καὶ τ' ἄλλα φαγητὰ πὸν προκαλοῦν ἄλατα καὶ πάχια, ἐρεθίζουν τὸ δέριμα, φέρνουν τὴν ἀρτηριοσκλήρωση.

Κάθε πρωτὶ ὅταν ντυνόταν, παρακολουθοῦσε μὲ χαρὰ τὴ ζώνη τοῦ πανταλονιοῦ του, πὸν τὴν ἐνοιωθε νὰ χαλαρώνεται, καὶ στεκόταν μπροστὰ στὸν καθρέφτη μὲ τὴ φανέλλα, προσπαθώντας νὰ διακρίνῃ τὴ διαφορά τοῦ πάχους στὸ λαιμό, στὸ στήθος, στὴν κοιλιά. Ὅσο μικρὴ κ' ἂν ἦταν ἢ διαφορά, τὴν καταλάβαινε, τὴν ἐνοιωθε. Καὶ τὰ μίτια του φωτίζονταν ἀπὸ εὐχαρίστηση κ' ἐλπίδα.

Τὰ βράδια, κλειδώνοντας τὴν πόρτα τῆς κάμαράς του, ξεκλειδωνε τὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του. Δὲν ἦταν πιά μονάχα τὸ βαζάκι τῆς κρέμας καὶ τὸ μπουκαλάκι τοῦ γιατρικοῦ τῶν μαλλιῶν. Ἦταν τώρα κ' ἓνα κουτὶ πούντρα, ἓνα σοληνάριο μὲ γιατρικὸ γιὰ τὰ μίτια, ἓνα κουτὶ μὲ τάλκ, ἓνα βαζάκι μὲ πομμίδα, ἓνα ψαλιδάκι, μιὰ λίμα, ἓνα καθρεφτάκι.

Κάποτε στεκόταν ἀκίνητος γιὰ μιὰ στιγμή καὶ τὰ κοίταζε ὄλα αὐτὰ μὲ κάποια ἀμφιβολία, κάποια δυσπιστία, μὰ μεμιάς τὸ βλέμμα του γέμιζε ἀπὸ πόθο καὶ πείσμα, καὶ παίρνοντας τὸ μπουκαλάκι μὲ τὸ

γιατρικό των μαλλιών, άρχισε να ρίχνει στο κεφάλι του και να τριβή με δύναμη τις ρίζες.

* *

Οι μέρες του περνούσαν μέσα σε άνησυχία. . . "Όταν έβγαζε το καπέλλο στο θέατρο, σε κάποια συναναστροφή, προσελά σε κάποια γνωστή κυρία, έρχονε κρυφές ματιές τριγύρω ή στο πρόσωπο που τον κοίταζε, για να δει αν πρόσεχαν τα μαλλιά του, το μέτωπό του, τη μύτη του. 'Ανάπνεε μ' ανακούφιση, όταν τον κοίταζαν στα μάτια. 'Ήταν ευχαριστημένος κι' όταν ακόμα δεν τον κοίταζαν καθόλου. Μά κάπου-κάπου έβλεπε τα μάτια του αντικρυνού του να κοιτάζουν πιο ψηλά, να ρίχνουν μια γρήγορη ματιά στο μέτωπό του, να προχωρούν στα μαλλιά του. Πόσο τον έκαιγε η ξεστρατισμένη εκείνη ματιά! Τήν ένοιωσε να γλυστρά ανάμεσα στα κενά διαστήματα των μαλλιών του και να τρυπά, σαν πυρωμένη βελόνα, το γυμνό, γυαλιστερό κρανίο του!

Η άνησυχία του γινόταν άληθινή άγωνία όταν βρισκόταν προστά στη φίλη του. Δεν του είχε πει τίποτα. Μά ήταν δυνατό να μην είχε προσέξει; "Όταν τον είδε για πρώτη φορά με τη χωρίστρα στο πλάι, τον κοίταζε με κάποια έκπληξη, μά δεν είχε τίποτα. Σε λίγο όμως, όταν την είχε σφίξει στην άγκυλιά του και της σκέπασε το πρόσωπο με φιλιά, εκείνη, με το κεφάλι γεμμένο πάνω στο μπράτσο του, έκλεισε τα μάτια, σήκωσε το χέρι, έμπηξε τα δάχτυλά της μέσα στα μαλλιά του και τα στριφογύρισε ζωηρά, δυνατά, πολλή ώρα.

'Ανατρίχιασε. "Ο πόνος που ένοιωσε στο ζωηρό ανακάτωμα των μαλλιών του πέρισε μέσα από το κρανίο του, σούβλισε το μυαλό του, σκορπίστηκε στην καρδιά του.

Δε μπορούσε νάναι ένα απλό χάδι. Τα δάχτυλά της ήταν γεμάτα άγωνία. "Έκλεισε τα μάτια της, για να μην κοιτάξει την πραγματικότητα, κι' άφηκε τα δάχτυλά της μέσα στην ταραγμένη αναζήτηση, να νοιώσουν, ν' άγγίσουν ένα όνειρο. . .

Τρύπωσε το κεφάλι του στο στῆθος της κι' έπνιξε μέσα στο ζεστό της σφιξιμο έναν λυγμό. . .

"Άλλαξε τον ρόφητη του. Είχε προσέξει

πώς τα ρούχα του δεν είχαν την κομψή εκείνη γραμμή, που δίνει ένα καλό ψαλίδι. "Έπειτα, φτάνουν πιά τα σκούρα σοβαρά χρώματα που φορούσε πάντα! "Έκαμε ένα ανοιχτόχρωμο κοστούμι, κομψό και μοντέρνο, και πήρε καπέλλο, κάλτσες, πουκάμισο, γραβάτες, όλα άσορτί. "Έβαλε για πρώτη φορά μαντηλάκι στην άπάνω τσέπη του σακκακιού του, ένα μαντηλάκι ώραίο και ταιριαστό, κι' ενώ πάντα φορούσε το άριστο αὐτί και κατέβασε το μπόρ. Είδη μ' ικανοποίηση τη σκιά που έρχονε στο μέτωπό του το κατεβασμένο μπόρ.

Μ' όλο που λάτρευε την άγαπημένη του, κοίταζε τα κορίτσια στο δρόμο, στα λεωφορεία, στα κέντρα. Κοίταζε πρό πάντων τις μικρές. Τί έντύπωση θα τους έκανε το κοίταγμα του; "Έβλεπε στα μάτια τους έναν ζωντανό καθρέφτη, που πιο πιστά κι' άληθινά από τον πραγματικό, μπορούσε να του δείξει τον έαντό του. Και τα κοίταζε με λαχτάρα, προσπαθώντας να διακρίνη εκεί μέσα αν μπορούσε να έλπιξη, αν μπορούσε να προκαλέση μια ζεστή ματιά, ένα γλυκό χαμόγελο.

Κάπου-κάπου σμιροῦσε από χαρά. Τον είχε κοιτάξει! Ύδν είχε προσέξει! Μια μικρούλα τόσο δά! . . Μά άλλοτε κατέβαζε με πόνο το κεφάλι. Πόσο άδιάφορα τον είχε δει, ή πόσο σκληρά και περιφρονητικά!

Στο τραίνο συναντούσε συχνά μια μικρή ξανθούλα. Τήν κοίταζε επίμονα. 'Εκείνη στην άρχή φαινόταν άδιάφορη. "Υστερα άρχισε να του ρίχνει κάπου-κάπου μερικές διασταχτικές ματιές, και στο τέλος μια μέρα, τον κοίταξε πιο θαρρατά, πιο βαθειά. Η ψυχή του γέμισε από συγκίνηση κι' ευγνωμοσύνη! . . Σε λίγο μπῆκαν στο βαγόνι δυο νεαροί και στάθηκαν ανάμεσά τους, ο ένας άρχισε να την κοιτάζει. 'Εκείνη τον πρόσεξε. Τον κοίταξε κι' εκείνη. Και σε λίγες στιγμές ή ματιά της μικρούλας, ζεστή και γελαστή, ήταν καρφωμένη στον νέο. . .

Σε λίγες στιγμές! Θεέ μου! Είχαν χρεαστεί τόσες μέρες, για να μπορέση αυτός να της άποσπάση μια διασταχτική, άνόρεχτη ματιά, μά στον άλλο την έδωσε άμέσως, άδισταχτα, άνεπιφύλαχτα, όχι μονάχα μια ματιά, μά όλη τη φωτιά, όλη τη γλύκα των ματιών της!

Γύρισε και κοίταξε το νέο. Πόσο ζωηρό, φρέσκο ήταν το πρόσωπό του! 'Ακούμπησε το μέτωπο στο τζάμι της πόρτας κι' έρριξε το βλέμμα του έξω, άτονο, άσκοπο, σβησμένο. . .

* *

Μια μέρα συναντήθηκε με κάποια παλιά του γνώριμη που έλειπε χρόνια στο έξωτερικό. 'Ήταν άρκετά χρόνια μικρότερή του, μά ή παλιά τους γνωριμία, οι οικογενειακές τους σχέσεις, ο άλέγρος χαρακτήρας της νέας έδωσε στην ξαφνική τους συνάντηση έναν τόνο ανοιχτόκαρδο, χαρούμενο.

Πῆγαν μαζί περίπατο. Στο δρόμο θυμούνταν τα παλιά, διηγούνταν τα νέα, γελοῦσαν, πειραζόνταν. Περνώντας από το Ζάππειο, είδαν τις σφιχτοδεμένες σκιές των ξευγαριών να γλυστρούν άπαλά μέσα στο γλυκό σκοτάδι των δέντρων. . . "Έβαλε το χέρι του κάτω από το μπράτσο της. 'Εκείνη γύρισε και τον κοίταξε χαμογελώντας μ' έκπληξη.

— Μπά! 'Από πότε;

— 'Από τη στιγμή που σε ξαναείδα. "Η άξέβγαλτη μικρούλα, που δε μπορούσε να προκαλέση παρά μια τρυφερή συμπάθεια, είναι τώρα μια μεστωμένη κοπέλλα, που τραβάει άκατανίκητα. Μεγάλωσες, τό ξέρεις;

'Εκείνη γέλασε δυνατά και τον ξανακοίταξε.

— Σάμπως να μη μεγάλωσες κι' εσύ! Μεγαλώσαμε, καημένε, τί να γίνει;

Σιωπή. 'Εξακολούθησε να της κρατά το μπράτσο, μά τα δάχτυλά του χαλάρωναν σιγά-σιγά, το χέρι του άδυνατίζε, παρόλνε, ώσπου γλύστρησε μονάχο του κι' έπεσε σά νεκρό.

Γύρισε στο σπίτι του, κλειδώθηκε στην κάμαρά του κι' έπεσε σε μια πολυθρόνα. "Ένοιωσε μια φοβερή άτονία σ' όλο το κορμί του. Το κεφάλι του, κομμένο, έπεσε

στο στῆθος του. Τα χέρια του, βαρειά και μουδιασμένα, άκούμπησαν στα ξύλα της πολυθρόνας. "Έμεινε άκίνητος, παραλυμένος και πόση ώρα. "Έξαφνα, καθώς ήταν σκυμμένος, έρριξε τυχαία το βλέμμα του στα χέρια του, που ήταν άπλωμένα εκεί προστά του, πάνω στα ξύλα της πολυθρόνας. . . Τί τριχες! Πότε βγήκαν τόσο πολλές; Πώς μεγάλωσαν τόσο; Σήκωσε τα χέρια του και τάρφερε πιο κοντά στα μάτια του. 'Ανατρίχιασε. "Ήταν λοιπόν τα δικά του; Πώς βρέθηκαν όλες αυτές οι άγριες χοντρές τριχες, αυτές οι φουσκωμένες φλέβες, αυτές οι ζάρες;

Γύρισε άπότομα το κεφάλι και το βλέμμα του, άθελά του, έπεσε στο διπλανό καθρέφτη. Τα μάτια του κοίταζαν άκίνητα, μά σιγά-σιγά άνοιγαν, μεγάλωναν και γέμιζαν από φόβο κι' άγωνία, σαν νάβλεπαν εκεί μέσα κάτι φοβερό, κάποιο φάντασμα άπαίσιο, ένα πρόσωπο σκοτεινό και πλαδαρό, όλο φουσκώματα και ζάρες, που τον κοίταζε με μάτια γουρλωμένα — έναν Γέρο!

"Έκλεισε τα μάτια κι' έκρυψε το πρόσωπο μέσα στα χέρια του. Σε λίγο σηκώθηκε, ήρθε στο γραφείο του, ξεκλείδωσε το συρτάρι κι' έρριξε μια ματιά στα διάφορα κουτάκια και μπουκαλάκια.

Τα χείλια του τραβήχτηκαν σ' ένα μικρό χαμόγελο. Πόσο άσκοπη και γελοία προσπάθεια! Πολεμούσε τον έχθρο στις ρίζες των μαλλιών και στους πόρους του δέρματος, ενώ εκείνος ήταν ριζωμένος μέσα του, χυμένος μέσα στο αίμα του, άπλωμένος πάνω στα νεύρα του, τρυπωμένος μέσα στα κόκκαλά του!

"Έμεινε άκίνητος λίγη ώρα κοιτάζοντάς τα με θλίψη και ντροπή. "Υστερα τα σούναξε όλα μέσα στη χούφτα του, ήρθε στο παράθυρο κι' άρχισε να τα ρίχνει κάτω με δύναμη ένα-ένα. . .

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΡΟΥΦΙΝΟΥ

"Ός πότε θέ να κλαίγωμαι, Προδίκη μου, σιμά σου,
Στα πόδια σου, σκληρόκαρδη, ως πότε θα θωρής με;
Τώρα, που οι άσπρες τριχες σου φανῆκαν στα μαλλιά σου,
θα μου δοθῆς σά μια φορά στον Πρίαμο ή 'Εκάβη.

('Απόδοση)

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ (*)

“ΠΑΝΔΩΡΑ,”

Ἡ ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἦταν ὡς ἀσχοληθῆ καὶ μετὰ τὸν περιοδικὸν τύπον τῆς πρώτης ἑκατονταετίας ὑστερὰ ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, γὰρ τὰ πρῶτα πενήντα χρόνια σὲ πολὺ λίγα περιοδικὰ ἢ ἀσταματήτως, γιὰτὶ λίγα εἶναι ὅσα μποροῦν νὰ τραβήξουν τὴν προσοχὴν ἐκείνων ποὺ καταπιάνονται μετὰ τὰ γράμματα. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀγνωστοὶ οἱ λόγοι ποὺ ὁ ἑλληνας περιοδικὸς τύπος στὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδον δὲν μπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ καλύτερος. Ἡ Ἑλλάδα ὅ,τι ἐβγαίνει ἀπὸ τίς φλόγες καὶ τοὺς καπνοὺς, τὰ ὄρια τοῦ νέου βασιλείου ἤταν ἀσφυκτικὰ περὶ ὁρισμένα, ὁ πληθυσμὸς καὶ ἄλλο παρὰ στὴ λογοτεχνία ἦταν ἔτοιμος νὰ προσέξῃ, καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς χώρας πολὺ παραγμένη σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, μ' ἐκθρονισμοὺς βασιλιάδων, μεστάσεις, μ' ἀλληλοφαγιάματα, πράγματα ποὺ ἀπορροφούσαν τὴν σκέψιν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἑλλήνων λογίων τῆς ἐποχῆς. Ἔτσι, ἡ κατάστασις τῆς νεώτερης λογοτεχνίας, ποὺ βέβαια παίρνει τὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐποχῆς, ἦταν, ὡς τὸ ξύπνημα τοῦ 1880, ἀβέβαιη καὶ θολωμένη, χωρὶς κατεύθυνσιν, χωρὶς νεωτεριστικὴ τάσιν. Οἱ ἀνάγκαι ποὺ παρουσιάζονται στὴ διανοητικὴ κίνησιν, σύμφωνον μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ ἀπλωμά της ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐιδικοτήτων, οἱ ἔρευναι ποὺ ἀκολουθοῦν σὲ κάθε κλάδον, ἔλειπον ἀκόμη ἀπὸ τὴν νέαν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ περιοδικὰ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τέλειαν

ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς, δὲν ἐχρησιμοποιήθηκαν οὔτε ὡς σημειοφόροι νέων ἰδεῶν, οὔτε ὡς ὄργανα νέων ἐπιστημονικῶν ῥοπῶν ἢ αἰρέσεων, ὅπως τέτοια παρουσιάστηκαν στὰ κατοπινα χρόνια. Καὶ ὁμως, ἀν καὶ τὸσον συντηρητικὰ, μετὰ μορφὴν γενικὰ ἐγκυκλοπαιδικὴν ὡς βίασιν, προσπέθησαν μ' ἀπόλυτη εὐλικρίνεια καὶ πολὺν ἐνθουσιασμὸν νὰ κλείσουν μέσα στὶς σελίδας τοὺς ὅλη τὴν τότε ἐπιστημονικὴν, φιλολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν, καὶ νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔδαφος γιὰ μιὰ καλύτερον ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον.

Ὅσοι ξεφυλλίζουν σήμερον τὰ λίγα αὐτὰ περιοδικὰ τῶν πρώτων πενήντα χρόνων, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ σταθοῦν μετὰ σεβασμὸν μπρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ποὺ μετὰ εὐλικρινῆ ἀγάπην γιὰ τὴν διανοητικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, σπατάλησαν καὶ τὴν ζωὴν τοὺς καὶ τὴν περιουσίαν τοὺς γι' αὐτὰ. Καὶ οἱ σελίδες τοὺς, ποὺ στολιζοῦνται ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ὀνόματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ λογοτεχνίας, ἀποτελοῦν ὡς τὰ σήμερον θησαυροὺς καὶ πηγὰς φιλολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιὰ τὴν ἑλληνικὴν διανοητικὴν πρόοδον, ποὺ ἀπὸ τότε ἀρχισεν νὰ ξαναγεννιέται.

Ἐνα τέτοιο περιοδικόν, ποὺ μπορεῖ νὰ σταθῇ δίπλα στὰ εὐρωπαϊκὰ τὰ εἶδη τοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ, εἶναι ἡ «Πανδώρα», ποὺ ἀνδὲν εἶναι τὸ πρῶτον χρονολογικῶς ἑλληνικὸν περιοδικόν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, παίρνει ὁμως τὴν πρώτην θέσιν στὴν σπουδαιότητα καὶ στὴν ἀξία. Πρὶν ἀπ' αὐτὴν, τὸ 1847, ὁ Γρηγόριος Καμπούρογλου εἶχεν ἐκδώσει τὴν «Ἐυτέρπην», ποὺ λογαριάζεται τὸ πρῶτον εἰκονογραφημένον ἑλληνικὸν περιοδικόν. Ὅταν ὁμως ἡ «Ἐυτέρπη», ποὺ ἔκαμε γιὰ κάμποσα χρόνια μιὰν εὐδόκιμον σταδιοδρομίαν, χάρις

στὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ψυχὴν τοῦ ἐκδότου τῆς, πέθαινε ἀπὸ ἑλλειψιν τροφῆς, ὅπως βλαστὰ σπουδαία περιοδικὰ στὴν Ἑλλάδα, ὁ Νικόλαος Δραγούμης, ποὺ ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους συντάκτας τῆς, ἀποφάσισε νὰ ἰδρῦσιν νέον περιοδικόν, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν εὐγενῆ προσπάθειαν τοῦ Καμπούρογλου γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1850, μαζί μετὰ τὸν ἔθνικόν ἱστορικόν Κωνσταντῆ Παπαρρηγόπουλον καὶ τὸν πολυγράφον φιλόλογον καὶ διπλωμάτη Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆ, βγάινει τὴν «Πανδώραν», τὸ δεύτερον εἰκονογραφημένον ἑλληνικὸν περιοδικόν, ποὺ εἶναι ἰσῶς καὶ τὸ μόνον ποὺ εἶχε τὴν πιδ μακρὰ ζωὴν, ἀφοῦ κράτησεν εἴκοσι δύο ὀλόκληρα χρόνια, βγαίνοντας τακτικὰ κάθε δεκαπέντε μέρας χωρὶς καμμιὰ διακοπὴ. Ἡ «Πανδώρα» ποὺ ἔζη χρόνια ὑστερὰ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισίν της, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1856, ἔπεσε στὴν κυριότητα καὶ ἀποκλειστικὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικ. Δραγούμη, πῆρε τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῶν σπουδαίων δημοσιευμάτων τῆς νεώτερης Ἑλλάδος, ἡ φήμη τῆς εἶχε περάσει τὰ ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἔτιματο πάρα πολὺ ἀπὸ τοὺς ἔθνους ποὺ μελετοῦσαν τὸν ἑλληνισμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ τίτλος τοῦ περιοδικοῦ, στολισμένος μετὰ ὡραίο ξυλογράφημα, ἦταν: «Πανδώρα. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός. Συντάκται, Α. Ρ. Ραγκαβῆς, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ν. Δραγούμης κλπ.». Τυπωνόταν στὸ τυπογραφεῖον τοῦ Χρ. Ἀν. Δούκα καὶ εἶχε σχῆμα τέταρτον. Οἱ συντάκτες τῆς δὲν ἦταν οὔτε νεαροὶ λόγοι ποὺ φιλοδοξοῦσαν νὰ ἰδοῦν τυπωμέναις τίς φιλολογικὰς, ποιητικὰς ἢ κριτικὰς ἀπόπειράς τοὺς μετὰ τὸν ὄνομα τοὺς, οὔτε ἀπλοὶ ἐρασιτέχναι τῆς πέννας ποὺ παίρνουν μόνον τοὺς τὸν τίτλον τοῦ λογοτέχνη. Ἦταν οἱ σοβαροὶ καὶ σοφοὶ φιλόλογοι καὶ ἐπιστήμονες, ἀξιοὶ τοῦ τίτλου ποὺ εἶχαν οἱ κορυφαῖοι ποὺ τίμησαν τίς ἔδρας στὸ Πανεπιστήμιον τὰ ὀνόματα ποὺ γέμισαν μετὰ τὴν ἐποχὴν τὴν ἱστορίαν τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

Στὸν τόμον τοῦ 1857 ἡ «Πανδώρα» δημοσιεύει τὰ ὀνόματα τῶν συντακτῶν τῆς καὶ τοὺς μοιράζει σὲ τρεῖς κατηγορίας: τοὺς ἑντὸς τῆς Ἑλλάδος, ποὺ εἶναι: Α. Ρ. Ραγκαβῆς, καθηγ. Πανεπιστημίου, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Γ. Μ. Μαυρογορδάτος, Κ.

Κοντογόνης, Κ. Φρεαρίτης, Θ. Ὀρφανίδης, Ε. Λάνδερ, Α. Καυταντζόγλου, Διευθ. Πολυτεχνείου, Χαιρέτης, Διευθ. Βοτανικοῦ Κήπου, Ι. Δε-Κυράλλας, ἰατρός, Α. Βάλληνας, καθηγ. Γυμνασίου, Δ. Βερναρδάκης, φοιτητῆς Πανεπιστημίου κλπ. — τοὺς ἔκτῃς τῆς Ἑπτανήσου, ποὺ εἶναι: Α. Μουστοξύδης, Σπ. Ζαμπέλιος, Π. Α. Βράϊλας, Π. Λάμπρος, Κόμης Κ. Ρώμας, Π. Χιώτης, Θ. Καρούσος, — καὶ τοὺς ἄλλοις, ποὺ εἶναι: Γ. Σαφοκλῆς, Σαπφὸν Λεοντιάς, Διον. Θερεϊανός, Σπ. Βελούδης, Ἄλ. Κατακουζηνός, Θεαγ. Λιβαδάς. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συντάξεως, τῆς συγκεντρώσεως, τῆς ταξινομήσεως τῆς ὕλης στέκεται ὁ Δραγούμης ποὺ εἰκοσιδύο χρόνια, ὡς τὸ τελευταῖον φύλλον, ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἐκλογὴ τῆς ὕλης, ἡ ἐπιμέλεια στὴν ταξινόμησίν της, τὸ καθαρόν τυπωματὸν, ἡ προσοχὴ στὴν διόρθωσιν καὶ ἡ τακτικὴ ἐκδόσιν τοῦ, ποὺ δὲν τὴν σταμάτησεν κανένα γεγονός ἀπὸ τὰ τόσα πολιτικὰ ποὺ τάραξαν τὴν πρωτεύουσαν τὴν περίοδον ἐκείνην, εἶναι δείγματα τῆς σοβαρῆς καὶ εὐσυνείδητης ἐργασίας τῶν λογίων ἀνδρῶν σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος στὴν «Πανδώραν» δημοσιεύει σὲ κάθε τεύχος τίς περίφημες ἱστορικὰς μονογραφίας τοῦ, ἀρχίζοντας μετὰ τὴ μάχην τοῦ Μαραθῶνα, ὁ Ἄλ. Ραγκαβῆς ἀρχίζει τὰ διηγήματά του μετὰ τὸν περίφημον «Συμβολαιογράφον», ὁ Καλλιγῆς μετὰ τὸ «Θάνατον Βλέκα» καὶ τίς βιογραφίας τοῦ, ὁ Σαρίπολος καὶ Α. Ράλλης μετὰ τίς σπουδαῖαι νομικὰς διατριβὰς τοὺς, ὁ Δ. Βερναρδάκης μετὰ τὰ πανεπιστημιακά του μαθήματα, καὶ οἱ νέοι ποιητῆς, ποὺ στόλισαν τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν Παρνασσόν, στὶς σελίδας τῆς «Πανδώρας» πρωτοφαίνονται. Ἐκεῖ μέσα δημοσιεύεται ἡ ποιητικὴ σειρά «Στόνοι» τοῦ Δ. Παπαρρηγοπούλου ποὺ βραβεύτηκε στὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1866, τὰ ποιήματα μετὰ τὸν τίτλον «Ἐκ τῶν ἐνότων» τοῦ Ἀγγ. Βλάχου, τὰ ποιήματα τοῦ Σαφοκλῆ Καρύδη καὶ οἱ μεταφράσεις τοῦ ἀπὸ τὸν Ἀνακρέοντα. Στὸ πρῶτον φύλλον τῆς παρουσιάζει τὸν Γ. Ζαλοκώστα δημοσιεύοντάς του μιαν ὠδὴν ἀφιερωμένην στὸ φίλον του Γεώργιον Παράσχον γιὰ τὸ θάνατον τῆς ἀδελφῆς του Αἰμιλίας, καὶ ἡ «Πανδώρα», ἀφοῦ ἐπαινέσῃ τὸν νεοποιητὴν ποὺ ὡς τότε — ὅπως λέγει — ἐκρῦ-

(*) Ἀπὸ τὸ ἐφετερινόν «Ἱστορολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» ἀναδημοσιεύομε, μετὰ τὴν ἀδείαν τοῦ φίλου συγγραφέως, τὸ ἄρθρον αὐτὸ, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικὰ, ὡς παρουσιάζον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δράσιν ἑνὸς μεγάλου καὶ ἐνδόξου προκατόχου. — Σ. τ. Δ.

πτετο μετριοφρόνως», προσθέτει ότι με το ποίημα που δημοσιεύεται σ' εκείνο το φύλλο και «δι' άλλων μέχρι τότε δημοσιευθέντων, αποκαλύπτεται ως ποιητής, οστις με την μούσαν του τιμά τον νέον ήμῶν Παρνασσόν». Στά τεύχη της δημοσιεύονται οι κρίσεις των φιλολογικών και ποιητικών διαγωνισμών που αρχίζουν με το Ράλλειο το 1852 κ' εξακολουθούν με το Ροδοκανάκειο, το Ζάππειο και το Βουτσινάιο. Οι πρώτες εμφανίσεις των νέων επιστημόνων, που έπειτα γέμισαν την ελληνική επιστήμη με τις σοβαρές εργασίες τους, στην «Πανδώρα» γίνονται και η «Πανδώρα» τους δέχεται πρόθυμα και τους ενθαρρύνει στην εργασία τους. Ο Νικόλαος Πολίτης από και αρχίζει τις λαογραφικές μελέτες του και το Μάη του 1871 δημοσιεύεται κρίσις για το Ροδοκανάκειο αγώνα, στην οποία η «Πανδώρα» με χαρά αναγγέλλει ότι βραβεύθηκε «ο εκ Καλαμών φοιτητής της φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Νικόλαος Γ. Πολίτης» με το έργο του «Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων διηρημένη εις τέσσαρα μέρη». Για κάθε κλάδο της επιστήμης και των καλών τεχνών δημοσιεύονται σοβαρές μελέτες και πολύτιμες βιογραφικές πληροφορίες, και νεκρολογίες ανδρών της Επαναστάσεως που πέθαιναν τότε.

Το πνεύμα της εποχής και η ήθικη των χαρακτήρων καθρεφτίζεται στην τιμή και στη δικαιοσύνη που η «Πανδώρα» και οι συντάκτες της απονέμουν στους άνδρες που έδωκαν μια πατρίδα ελεύθερη. Οι πολιτικοί, οι θρησκευτικοί και οι στρατιωτικοί αρχηγοί του Είκοσιένα, όταν φεύγουν από τον κόσμο αυτόν, συνοδεύονται με τον ειλικρινή σεβασμό και τις τιμές που τους ανήκουν, και η «Πανδώρα» με τη δημοκρατική ψυχή της, που ενέπνεε τον πατριωτικό δρόμο της, εκδηλώνει με κάθε λιτή μεγαλοπρέπεια τον πόνο της για τους έθνικούς αρχηγούς με την ελληνική ψυχή και το ελληνικό αίμα... Έτσι, τον Αύγουστο του 1865 αγγέλλοντας τον θάνατο του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, αφιερώνει σ' αυτόν όλη την τελευταία σελίδα της κλασιωμένη με μαύρο περιβώριο. Μια πένθιμη ξυλογραφική παράσταση αρχαίας σαρκοφάγου, πάνω στην οποία στηρίζεται στεφανωμένη λύκηθος δίπλα ένας άγγελος άκουμβά και σκύβοντας χάμου σβήνει στο

χώμα μια δάδα και πίσω πυκνές ίτιες που ρίχνουν τους κλώνους τους μέσ' από ένα σκοτεινό φόντο — στολίζει το επάνω μέρος της σελίδας, κ' έπειτα το υπόλοιπο γεμίζει από την επιγραφή: Μέγας έπεσεν Έλληνα — ο Πρόεδρος της Πρώτης Έθνικής Συνελεύσεως — ο Πρόεδρος του Πρώτου Έκτελεστικού Σώματος — ο Πρόμαχος και Σωτήρ του Μεσολογγίου — ο Πρώτος της Ελλάδος Πολίτης — Αλέξανδρος ο Μαυροκορδάτος.

Σε δύο άλλα τεύχη της η «Πανδώρα» δημοσιεύει ξηρά δύο ειδήσεις για δύο αντίθετες όψεις της ζωής των δύο πρώτων βασιλέων της νεώτερης Ελλάδας. Στο φύλλο της 1ης του Μαγίου του 1867 αναγράφεται «η χαρμόσυνος είδησις των άρραβώνων του βασιλέως Γεωργίου μετά της άνεψιάς του Τσάρου, θυγατρής του Μ. Δουκός Κωνσταντίνου» στο φύλλο της 1ης του Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου «αγγέλλεται ο θάνατος του πρώην βασιλέως Όθωνος προεθών εξ εξανθήματος». Έτσι, μόνο μ' αυτά τα λίγα λόγια μνημονεύει τα δύο γεγονότα για τους δύο ξένους αρχηγούς του Έθνους. Ούτε δάκρυα για τον ένα, ούτε πανηγυρικούς για τον άλλο. Μακριά απ' αυτήν και τους πατριώτες συντάκτες της ο πόνος και ο ένθουσιασμός για τα χρυσά στολίδια των θρόνων! Και ο σκεπτικισμός τους τέλεια δικαιολογημένος. Ήταν πολύ κοντινή η απογοήτευση για τον πρώτο κι' άδέσποτες οι έλπίδες για το δεύτερο.

* *

Η «Πανδώρα», ξέχωρα από τη σοβαρή όλη της, είχε και την καθαρά έγκυκλοπαιδική και ψυχαγωγική. Έδημοσίευε σε ώρατες μεταφράσεις έργα από την ξένη λογοτεχνία, όπως τα μυθιστορήματα του Φερρύ, του Σόη, του Μπουλβερ, του Δουμά, του Φεβάλ και τα ιστορικά του Δρούζεν, του Ράνκε, του Σ. Ζαμπελλίου κλπ. που την εποχή εκείνη έκαναν κρότο, και τα καταχώριζεν είτε μέσα στις σελίδες του τεύχους, είτε στα περίφημα παραρτήματά της, που τυπωνόνταν στο τέλος του τυπογραφικού φύλλου με σελίδες σε τέταρτο ή σε όγδοο σχήμα, ώστε να κόβονται και να σχηματίζουν ξεχωριστό βιβλίο. Στα παραρτήματα αυτά ο Ν. Δραγούμης έδημοσίευσε την «Ιστορία του Σκεντέρμπεη» που γραψε με βάση την ιστορία του Paga-

nel, τας «Συμβουλές προς τους χειρώνακτας», μίμηση από γαλλικό σύγγραμμα, τον «Βίον του Βάσιγκτων» που διασκεύασε από το γαλλικό του Ικυσώ, κ. ά. Έπίσης η «Πανδώρα» δημοσιεύει σε κάθε τεύχος βιβλιογραφίες και βιβλιοκρισίες, περίληψη δεκαπενθήμερη όλων των συμβάντων με τον τίτλο «Έφημερίδες», αινίγματα, γρίφους κτλ. και στα τελευταία χρόνια της και στατιστική των Έφημερίδων που δίνονταν στην Ελλάδα. Κ' έτσι μαθαίνουμε πως στην πρώτη τριμηνία του 1872 βγαίνουν στην Αθήνα 49 έφημερίδες και περιοδικά, στη Σύρα 5, στην Κέρκυρα 4, στην Πάτρα 4 και μιά η δυο στις άλλες κυριώτερες πόλεις των έπαρχιών.

Σπουδαία σημασία έδωσε η «Πανδώρα» και στην εικονογράφηση της. Η μόνη μέθοδος που ήταν τότε σε χρήση για τη διάδοση των περιοδικών στην Ευρώπη, ήταν η ξυλογραφία. Στην Ελλάδα, πρώτη την καθιέρωσε η «Ευτέρπη» και ύστερα η «Πανδώρα» που τη θεωρούσε — όπως έγραφε — «άπαραίτητον παρακαλούθημα της δημοσιογραφίας». Γι' αυτό προσπαθεί να καλύτερή από φύλλο σε φύλλο τις εικόνες της, που αντίγραφε από ξένα περιοδικά και δείχνει μεγάλη χαρά, όταν δημοσιεύει το πρώτο έσως ελληνικό ξυλογράφημα του μαθητού του Πολυτεχνείου Περ. Σκιαδόπουλου από την Κέρκυρα. Το μάθημα της ξυλογραφίας στο Πολυτεχνείο εισήγαγε τότε ο διευθυντής του και συνεργάτης της «Πανδώρας» Α. Καυταντζόγλου, το δε ξυλογράφημα του Σκιαδόπουλου που δημοσιεύτηκε στην «Πανδώρα» παριστάνει τον Απόστολο Ματθαίο, που βουτά στο καλαμάρι το πτερό της χήνας για να γράψει το Ευαγγέλιο. Ήταν ώραίας εργασίας και λεπτής τέχνης και η «Πανδώρα», ένθουσιασμένη για την εμφάνιση του πρώτου ελληνικού ξυλογραφήματος και θέλοντας να βοηθήσει το νέο τεχνίτη, προκαλεί έρανο ν' αγορασθούν εργαλεία, για να μπορέσει ο Σκιαδόπουλος να εξακολουθήσει μ' επιτυχία την τέχνη του. Από τον έρανο αυτόν μαζεύτηκαν δεκατέσσερα τάλληρα που τα περισσότερα έδωκαν οι συμπολίτες του νεαρού καλλιτέχνη Γ. Βράβλας, Π. Λάμπρος κι' άλλοι.

Γλώσσα της «Πανδώρας» φυσικά δεν μπορούσε στα χρόνια εκείνα να είναι άλλη από

την υπερκαθαρεύουσα, με τάσεις να πλησιάζει όσο μπορούσε την αρχαία, και σ' αυτή την ελληνικομανία δεν βρίσκουν χάρη ούτε τα κύρια όνόματα των ξένων που παίρνουν ελληνική μορφή από τους συντάκτες του περιοδικού. Ο Έμμανουήλ Γαλάνης π. χ. γράφει μελέτες για τον Βόικιον (Böck) και Βυτεμβάχιον (Wyttembach). Δημοσιεύεται μελέτη με τον τίτλο «Όλίγα εις το βίου του Ουίλλεμάνου (Villemain) και ο Vischer, ο Shakespeare, ο Victor Hugo, ο Klassen, ο Goethe γίνονται οι άγνωστοί Φίλοσοφος, Σανσεκίρος, Νικήτας Ούγος, Κλασσίνιος και Γολθιος. Τα ελληνικά λογοτεχνήματα στον πεζό και στην ποίηση γράφονται στην υπερκαθαρεύουσα, και στο δράμα και τις κωμωδίες που στέλνονται στους φιλολογικούς διαγωνισμούς οι στιχομυθίες και οι άφηγήσεις, ακόμη και μεταξύ ανδρών του αγώνος, άρματωλών ή κοινών νοικοκυραίων, σε μιá γλώσσα αρχαίζουσα, που πολλές φορές κι' αυτοί οι κριτές, σοφοί κ' υπέρμαχοι δασκάλιοι του κλασικισμού, άπορούν και στενοχωρούνται. Στον πρώτο «Όλυμπιακό αγώνα» του Ζάππει (1870), που πρόκειται να βραβευθή δράμα, κωμωδία και ποίημα, μαζί μ' άλλα ειλικί για κρίση και με υπόθεση το θάνατο του Γεωργίου Καραϊσκάκη. Σ' αυτό λοιπόν το έργο και σε μιá σκηνή που μεθ' ο ύπασπιστής του Κακλαμάνος, ο συγγραφέας βάνει το στρατάρχη της Ρούμελης να λέη :

Κοιμάται ούτος από μέλης νυν...
'Αλλά σμικρόν τι εις άποκραιπαλισμόν
ώς περιέλθη, φόβος τις επίκειται
της πρώην μήπως αναμνησκόμανος
βουλής αυτού, δδευση προς τον Κιουταχλήν
ζητών, ως είπεν, οίνων άποστάγματα,
και τόσην τούτων εύρη στάγματα ινών.

Κ' οι κριτές, καθηγητές του Πανεπιστημίου, μένουν μόν εδχαριστημένοι από τη ρητορεία του Καραϊσκάκη, αλλά όμολογούν κι' αυτοί πως δεν μπόρεσαν να καταλάβουν τί ήταν τα «στάγματα ινών».

Οι λόγιοι κ' επιστήμονες που από την αρχή μαζεύτηκαν γύρω από την «Πανδώρα» εξακολουθούν σ' όλα τα χρόνια αδιάκοπη τη συνεργασία τους, και όσους φεύγουν από τη ζωή αντικαθιστούν άλλοι που διακριθήκαν σ' όλους τους κλάδους της νεώτερης ελληνι-

κής έκιστήμης. Ἡ ἔλλησις τότε εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν ἀναπληρῶνται μὲ τις σελίδες τῆς «Πανδώρας» πού περιλάμβαν κάθε σοβαρὴ ἐργασία σὲ κάθε ἐπιστημονικὸ κλάδο. Στὸν 16^ο τόμο τῆς δημοσιεύει πίνακα, ὅπου φαίνονται οἱ συντάκτες τῆς δεκαετίας πού πέρασε καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιστήμης μὲ τὸ ὁποῖο καθένος ἀσχολήθηκε στὰ δέκα αὐτὰ χρόνια μέσα στὶς σελίδες τῆς. Καὶ εἶναι αὐτοί: Α. Π. Ραγκαβῆς, βιβλιογραφία. Ν. Σαρίπολος, δημοσιὰ ἐκπαίδευσις. Κ. Παπαρρηγόπουλος, ἱστορία, βιβλιογραφία, Δ. Κυριακός, θρησκεία, δημοσιὰ ἐκπαίδευσις καὶ γεωγραφία. Κ. Καστόρχης, λατινικὴ φιλολογία. Σ. Κουμανούδης, ἀρχαιολογία. Δ. Βερναρδάκης, ἑλλην. φιλολογία. Χ. Φιλιππῆς, λατινικὴ φιλολογία. Γ. Παπαδόπουλος, ἀρχαιολογία, δημοσιὰ ἐκπαίδευσις. Γ. Περδάνογλου, ἱστορία περιηγήσεων. Α. Χρηστομάνος, χημεία. Γ. Σακελλίω, βυζαντινὰ καὶ μεσαιωνικά. Ἄγγ. Βλάχος, ποίησις. Π. Λάμπρος, νομισματικὴ. Σ. Ζαμπέλιος, μεσαιωνικὴ ἱστορία. Θ. Καροῦσος, βιβλιογραφία. Γ. Νεροῦτσος, αἰγυπτιακὴ ἀρχαιολογία. Α. Ἀναργύρου, γεωγραφικά. Ἀλεξ. Α. Σούτσος, τεχνικὴ ἐκπαίδευσις. Ν. Δραγοῦμης, σύγχρονοι ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις.

Ὅπως δὴ καὶ ἕκαστος καὶ ἄψυχος ὀργανισμὸς, καὶ ἡ «Πανδώρα» δὲν μποροῦσε ν' ἀποφύγη τὸ νόμο τῆς φθορᾶς. Ἀπὸ τὸ 1870 ἀρχίζει νὰ χάνη τὴν πρωτοτερινὴ ζωὴ τῆς καὶ νὰ κλονίζεται. Ἀπὸ τὸν εἰκοστὸ τόμο τῆς, μέσα τοῦ 1869, ἀλλάζει τὴν ἐκδοσὴ τῆς καὶ ἀπὸ δεκαπενθήμερη τὴν κάνει μηνιαία. Δηλαδή τὰ δύο τεύχη τοῦ μηνός, ἀντὶ νὰ βγαίνουν χωριστὰ τὴν 1^η καὶ 15^η, τὴν ἄρτι βγαίνουν ἐνωμένως σ' ἓνα τεύχος, ἐπομένως ἡ ἐμφάνιση τῆς «Πανδώρας» ἀραιώνεται. Ἐπειτα καὶ στὸ ζήτημα τῆς ὕλης καὶ τῆς εἰκονογραφείας ἔχει ξεπέσει καὶ οἱ ἀναγνώστες τῆς ἀρχίζουν νὰ παραπονοῦνται. Στὸ φύλλο τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1870 δημοσιεύει ἓνα γράμμα μερικῶν συνδρομητῶν τῆς ἀπὸ τὴν Πόλη πού στενοχωροῦνται καὶ τῆς ἐκθέτουν τις παρατηρήσεις τους: «Ἡ σήμερον ἐκδιδομένη «Πανδώρα» — τῆς γράφουν — ἐξέπεσε πολὺ τῆς πρὸ εἰκοσαετίας ἢ πρώτη ἐκδίδετο κατὰ δεκαπενθημερίαν, ἐνῶ σήμερον ὁμοῦ εἰς ἓν. Ἡ σήμερον εἶναι ἀνεῦ εἰκονογραφειῶν, ἐνῶ ἡ πρότερον εἶχε μερικὰς. Καθυστέρησις τοῦ

φύλλου, διότι τὸ λαμβάνομεν δύο μῆνας ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐκδοσιν. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην ἐξέπεσε τῆς πρώτης, τὸ ὅποιον καὶ τὸ οὐσιωδέστερον κτλ». Στὰ παράπονα αὐτὰ ἡ διεύθυνσις τῆς «Πανδώρας» ἀπαντᾷ καὶ ρίχνει τὴν εὐθύνη τῆς καταστάσεως στοὺς συνδρομητῆς πού καθυστεροῦν τις συνδρομῆς τους ἓνα χρόνο καὶ πλέον καὶ συνεχίζει: «Γέσασθες χιλ. δραχμῶν ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν σύνταξιν, ἀνεῦ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς τῆς διευθύνσεως, πέντε ἕτεροι διὰ χάρτην καὶ τύπον, δύο δι' εἰκόνας, δύο διὰ ταχυδρομικὰ καὶ τρεῖς διὰ τὰς λοιπὰς δαπάνας καὶ πάντα ταῦτα φειδομένως. Νομίζουσι λοιπὸν δικαίον νὰ υποβάλλεται εἰς τὴν θυσίαν ταύτην ἢ διεύθυνσις μόνον;» Καὶ τελειώνει τὴν ἀπάντησίν τῆς στὰ παράπονα τῶν συνδρομητῶν τῆς γράφοντας, ὅτι «εἶναι ἀνάγκη τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἔργου, ἵνα ἐξημερωθῶσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔθνη».

Εἶναι χαρακτηριστικὸς οἱ γραμμὲς αὐτῆς καὶ, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, φέρουν κάποια μελαγχολία σ' ἐκείνους πού τις διαβάξουν. Πρῶτα-πρῶτα φανερώνεται ἡ αὐτοθυσία τῶν ἀνθρώπων πού ἱδρυσαν καὶ κράτησαν τόσα χρόνια τὸ περιοδικὸ πού μπορεῖ πολὺ ἀξία νὰ πάρη τὸν τίτλο τοῦ «ἐθνικοῦ» καὶ πού χωρὶς καμμιὰ ἀμοιβή — ὅπως τὸ γράφουν — ἀγωνίζονται νὰ τὸ διατηρήσουν. Ἡ εὐκρινεὶά τους εἶναι συγκινητικὴ, ὅταν δίνουν τὸν ἀπολογισμὸ τῶν ἐξόδων πού θέλει τὸ φύλλο, καὶ τὰ λογαριάζουν σὲ δεκάξη χιλιάδες δραχμῆς τὸ χρόνο, πού τὴν ἄρτι δὲν μποροῦν νὰ τις εἰσπράξουν καὶ πού δὲν ἀντέχουν οἱ ἴδιοι νὰ τις βάζουν ἀπὸ τὴν τσέπη τους. Κ^ο ἔπειτα ὁ αἰώνιος φαῦλος κύκλος μὲ τὴν ἐρώτησι: ἀν τὸ περιοδικὸ φταίη πού τὸ ἀφήνουν οἱ ἀναγνώστες του, ἢ οἱ ἀναγνώστες φταίνε πού δὲν τὸ ὑποστηρίζουν καὶ τὸ περιοδικὸ ξεπέφτει. Μέσα στὶς δύο αὐτῆς ἐρωτήσεις, χωραεὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ κυριώτερος ἠθικὸς παράγοντας, πού εἶναι ἡ ἐποχὴ. Ἡ «Πανδώρα» κράτησε εἰκοσι δύο δλάκερα χρόνια, καὶ ἦταν φυσικὸ πιά νὰ γεράση καὶ νὰ πεθάνη. Ἔτσι ἐκλείσει τὴν ὡραία ζωὴ τῆς στὶς 15 τοῦ Μάρτη 1872, μὲ ἀριθμὸ φύλλου 528 καὶ μὲ διεύθυντὴ πάντα τὸ Νικόλαο Δραγοῦμη.

Στὴ δράση τῆς «Πανδώρας» πρέπει νὰ περιλάβουμε καὶ τὴ γέννησι ἐνός παιδιοῦ τῆς, ἐνός γαλλόφωνου περιοδικοῦ, πού βγήκε

σὺν παράρτημά τῆς, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καθὰ ἔθνηκὴν ὑπόθεσι. Εἶναι ὁ «Spectateur d'Orient» πού ἱδρυσε ὁ Νικόλαος Δραγοῦμης μὲ τοὺς συνεργάτες του Μάρκον Ρενιέρη καὶ Γεώργιον Βασιλείου στὴν κρίσιμη ἐποχὴ τοῦ 1853 — 1854, καὶ κράτησε τρία χρόνια. Ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐκδοσὴ του ἦταν ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Ὅταν δηλαδή στὰ 1853 ἡ Εὐρώπη ἀνακατώθηκε μὲ τὴ λεγόμενη ἀνατολικὴ κρίσι, οἱ δύο δυνάμεις, Ἄγγλια καὶ Γαλλία, ἀποφάσισαν νὰ ματαιώσουν τὴν ἐπιδρομὴ τῆς Ρωσίας καὶ νὰ σώσουν ἀπὸ κάθε κίνδυνο τὴν Τουρκία. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ βγάλου ἀπὸ τὴ μέση κάθε ἐμπόδιο καὶ κάθε κίνημα πού ἔ' ἀντιστρατεύταν στὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους. Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα νόμιζε τότε πὼς ἦταν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ κινήθῃ καὶ νὰ σηκώσῃ σ' ἐπανάστασι τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς στὶς ἐπαρχίες πού συνόρευαν μὲ τὴν Τουρκία καὶ φαινόταν ἔτσι σὺν σύμμαχος καὶ βοηθὸς τῆς Ρωσίας, οἱ Ἄγγλογάλλοι, θέλοντας νὰ ἐμποδίσουν κάθε συνδρομὴ τῆς Ἑλλάδας, ξέχωρα ἀπὸ τὰ γνωστὰ αὐστηρὰ στρατιωτικὰ μέτρα πού ἔλαβαν, ἀρχισαν καὶ μὲ τὸν τύπο τους ἓνα συκοφαντικὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ξεριζώσουν κάθε αἰσθημα φιλληλισμοῦ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Παρίσταναν δηλαδή τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος σὺν μιᾷ χώρα χωρὶς τάξι καὶ ὀργάνωσι, σὺν χώρα ἀναρχίας, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο σὺν πρόσκοπο καὶ τυφλὸ ὄργανο τῆς Ρωσίας πού ἐτοιμαζόταν νὰ κατέβῃ στὴ Μεσόγειο. Ἐννοεῖται πὼς αὐτῆς τις κατηγορίες, πού ἀρχισαν νὰ πιάνουν τόπο καὶ νὰ ἐπηρεάζουν τὰ πνεύματα στὴν Εὐρώπη, ἦταν ἀνάγκη νὰ τις πολεμήσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τις ἀνατρέψουν, κ^ο ἔτσι οἱ ἱδρυτῆς του, μὲ τὸν πατριωτισμὸ πού τοὺς φλόγιζε, ἀποφάσισαν νὰ βγάλουν τὸ «Θεατὴ τῆς Ἀνατολῆς».

Αὐτὸ τὸ περιοδικὸ, πού γραφόταν σὲ ὡραία

γαλλικὴ γλῶσσα, πρόσφερε μεγάλες ὑπηρεσίες σὺν κατασυκοφαντημένῳ Ἑλληνισμῳ. Μὲ τὰ ἄρθρα πού δημοσίευε, γνώρισε στοὺς Εὐρωπαίους τις πρόσδους πού εἶχε κάμει ὡς τότε τὸ μικρὸ μέρος τῆς ἑλληνικῆς χώρας πού λευτερώθηκε, καὶ δημοσιεύοντας στατιστικὰς κ' ἐπίσημα στοιχεῖα, βεβαίωσε πὼς οἱ ἐλπίδες πού εἶχε ἡ Εὐρώπη γιὰ τοὺς Ἑλληνες δὲν ἦταν μάταιες, γιὰτὶ δὲν ἔπαψαν νὰ ἐργάζονται αὐτὲ μιὰ στιγμὴ γιὰ τὴν πρόδοσιν καὶ τὸν πολιτισμὸ τους. Ἐξέχωρ' ἀπ' αὐτὸ, ἀπόδειξε ὁ «Spectateur d'Orient» ὅτι ἔβλεπε οἱ κατηγορίες πὼς ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὄργανο τῆς Ρωσίας, ἦταν καθαρὴ συκοφαντία, καὶ ὅτι μόνον τὸ ἔθνηκὸ συμφέρον τους κοιτοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν περιστασι οἱ Ἑλληνες. Χωρὶς ἄλλο, οἱ ἀπολογίαι τοῦ Spectateur, γραμμίνες μὲ τόση λογικὴ καὶ σοβαρότητα, οἱ ἀναλύσεις του καὶ οἱ πραγματικὲς εἰδήσεις πού δημοσίευε κάθε μέρα γιὰ τὴ διανοητικὴ καὶ ὕλικὴ ἀνάπτυξι τῆς Ἑλλάδας, κατέβασαν στὸ δημόσιον φρόνημα τῆς Εὐρώπης τὴν ἐξαψὴ ἀπὸ τις πρώτες ἐπιθέσεις, κ^ο ὅταν ἡ σύνοδος τοῦ Παρισιοῦ σύνταξε τὴν συνθήκη τοῦ 1856, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἐκείνων, πού ἦσαν κάπως πῶς ἐνοεῖται στὴν Ἑλλάδα, μπόρεσαν πῶς εὐκολα νὰ τὴν ὑποστηρίξουν. Ὅλος ὁ ἐρεθισμὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, πού εἶχε παρατηρηθῆ πρὶν, κ^ο ἔβλα ἔσα εἶχαν γραφτῆ καὶ εἰπωθῆ μὲ τόση δριμύτητα ἐναντίον τῆς, τὴν ἄρτι εἶχαν κατευνασθῆ, γιὰτὶ ὁ «Spectateur d'Orient» εἶχε προσφέρει σὲ μεταξὺ τις πολύτιμες ὑπηρεσίες του, διαφωτίζοντας τὰ πράγματα, διαλύοντας τις παρεξηγήσεις καὶ σβήνοντας τις συκοφαντίαι.

Ἔτσι, ἡ «Πανδώρα» καὶ ὁ «Spectateur d'Orient» εἶναι δύο ἔθνηκὰ βήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ ἑκλεκτοὶ Ἑλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔδωκαν τις πῶς μεγάλες ἠθικὲς ὑπηρεσίες, πού μποροῦσαν νὰ δώσουν στὴν πατρίδα τους.

ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΟΙ ΤΡΕΛΟΙ...

ΔΙΗΓΗΜΑ

Χαρισίμενη ζωή!..

Ποτέ ὁ θλασὸς μας δὲν εἶχε περάσει ἔτσι ἄμορφα, ἔτσι πλούσια.

Ὁ χοντρο-Γιώργης — ὁ Γιώργαρος καθὼς τὸν φωνάζαμε —, ὁ κομικός, ἦταν ὅλο γέλιο καὶ χαρὰ. Καθὼς εἶχε παραφουσκώσει τὸ ζουνάρι του μὲ λρες, φαινόνταν ἀκόμη πιὸ χοντρός. Κι' αὐτός, ὁ τόσο βιρὺθιμος πάντα, δὲν ἔκανε τότε νὰ γελάει ὀλοένα...

— "Ε, Στάσα... — ἔλεγε στὴ γυναῖκα του, μιὰν ἀδύνατη καὶ χαριτωμένη κοριτοῦλα ποὺ τότε κοίταζε μ' ἀγάπη — πάνε πιά τὰ ψέμματα... Τὸ χειμῶνα δὲ θὰ τὸ κουνήσουμε ἀπ' τὴν Ἀθήνα... Νὰ δοῦμε λίγο καὶ τὰ μωρουδέλια μας, τί διάβολο!..

Εἶχεν ἔξη μωρά, ὁ ἀθεόφοβος! — τὸ μεγαλύτερο θάταν δὲ θάταν δέκα χρονῶ — ποὺ τὸν περίμεναν στὴν Ἀθήνα: μιὰ θειά τους, μιὰ πονόφυχη γυναῖκα τὰχε περιμαζέψει... Τὸ ἔβδομο, τὸ στερνοπαίδι, τὸ κουβαλοῦσε ἡ μάννα του μαζί της. Τόρα ὅμως ὅλα θὰ τελειώναν. Λεφτά, δόξα τῷ Θεῷ, ὑπῆρχαν... Αὐτὴ ἡ «τουρνὲ» στὸ μέτωπο ἦταν πραγματικὸ μεταλλεῖο...

Ἐγὼ εἶμουν εὐτυχημένος. Μιλοῦσα σιγά, νὰ μὴν ταράξω τὴν εὐτυχία μου... Αὐτὲς οἱ μέρες ἔχουν μείνει στὴν ἀνάμνησή μου, σὰ μιὰ γλυκιὰ ἀνοιξη. Κι' ὅμως εἶταν φθινόπωρο, οἱ ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου. Ἦταν ὅμως ἕνα τόσο γλυκὸ φθινόπωρο, ἡ φύση ὅλη φαινόνταν τόσο γιορτάσιμη, τὸ λεπτὸ ἀγεράκι φουσοῦσε τόσο χαϊδευτικά, εἶταν ἔτσι ἡρεμα, ἔτσι γεμάτα καλωσύνη ὅλα, καὶ τὰ μάτια τῆς Λίτσας μου εἶταν τόσο γλυκὰ καὶ τόσο γεμάτα ἀγάπη...

Χαμογελοῦσα μὲ τὰ λόγια τοῦ χοντρο-Γιώργη, τοῦ Γιώργαρου τοῦ κομικοῦ. Γιατί ἔπλαθα κι' ἐγὼ τὰ ὄνειρά μου... Ἡ ἀγάπη τῆς Λίτσας μοῦ ἔδινε τόση δύναμη... Δὲν εἶμουν πιά ὁ φτωχὸς κομπάρσος, τὸ ταπεινὸ αὐτὸ κλαίσοσκούφι τοῦ θιάσου... Τὶ γύρευα ἐγὼ στὸ θέατρο;.. Ναι, Θεέ μου, ὅλος αὐτὸς ὁ χρόνος ποὺ εἶχε περάσει, μὲ ὅλες τὶς ντροπὲς καὶ τὶς ἀναξιοπρέπειες, εἶχε ξεχαστεῖ πιά... Ἀρματωμένος μὲ τὴν ἀγάπη τῆς Λίτσας μου, δὲ φοβόμουν πιά

νάντικρίζω τὴν ἀλήθεια: δὲν εἶμουν ἐγὼ γιὰ τὸ θέατρο... Κάτι παραδάκια μοῦ εἶχαν ἀπομείνει ἀκόμα ἀπὸ τὴν κληρονομιά τοῦ πατέρα μου... Ὅταν θὰ γυρίζαμε στὴν Ἀθήνα, θάνοιγα κανένα μαγαζάκι, κι' ἡ Λίτσα μου θὰ καθόταν στὸ ταμειο... Πῶς θὰ ξεχνούσαμε τότες πραγματικὰ ὅλα τὰ περασμένα...

Ἡ δόξα, τὸ θέατρο... Τὶ γελοῖα μοῦ φαινόνταν τώρα ὅλ' αὐτά...

Καμιὰ φορὰ, καθισμένοι σὲ κανένα τραπέζακι τοῦ καφενεῖου ποὺ μᾶς χρησιμοποιεῖ γιὰ θέατρο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι θεατρίνοι τριγύρω κουβεντιάζαν φωναχτά, ἡ Λίτσα κι' ἐγὼ κοιταζόμαστε στὰ μάτια σιωπηλά... Λέγαμε τὶς ἐλπίδες μας μὲ τὶς ματιές μας, κι' ἕνα χαμόγελο ζωγραφιζόταν στὸ πονεμένο προσωπάκι τῆς Λίτσας...

"Ε, νὰ λοιπόν: αὐτὴ εἶταν ἡ εὐτυχία... Νὰ χαρῶμαι μιὰ τέτοια ἐλπίδα σὲ μιὰ βασανισμένη, σὲ μιὰ πονεμένη ἀπ' τὴν κακία τῆς ζωῆς ψυχῆ, αὐτὴ εἶναι ἡ μάνη, ἡ ἀληθινὴ δόξα! — Τὶς ἄλλες, τί τὶς θέλεις;..

* * *

Μιὰ τέτοια ἡρεμὴ ζωὴ περνούσαμε... Εἶχαμε ἀρχίσει κιόλας νὰ σκεφτόμαστε γιὰ τὸ γυρισμὸ μας... Ἡ κυρία Φώφη, ἡ πρωταγωνίστρια, ἔλεγε νὰ τραβήξουμε γιὰ τὴν Πόλη. Εἶχε πολλοὺς γνωστούς ἐκεῖ, θὰ περνούσαμε καλά. Ὁ Γιώργαρος πάλι ἀπειλοῦσε πὼς θάφευγε μονάχος τοῦ, γιὰ νὰ γυρίσει στὴν Ἀθήνα... "Ὁχι, βρὲ ἀδερφέ, ἀρκετὰ εἶχαμε κουραστεῖ... Τὸ μωρουδέλι του, μὲς στὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας του, νιαούριζε κι' αὐτό, σὰ γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει τὰ λόγια τοῦ πατέρα του. Ἡ Λίτσα κι' ἐγὼ δὲ μιλούσαμε. Τὶ μᾶς ἔνοιαζε γιὰ ὅλα, ἀφοῦ ἔεραμε πὼς ἡ εὐτυχία μας ἦταν τόσο κοντά;..

"Ὅλη τὴν ἡμέρα, ὕστερ' ἀπ' τὴν πρόβα, τρέχαμε στίς γύρω ἐξοχές. Εἶχαμε ξανάβρει τὴν παιδικτὴν ψυχὴ μας... Ἡ πρώτη ἀγάπη...

Τέτοια ἡρεμὴ ζωὴ περνούσαμε, — ὅταν, ἄξαφνα, ἕνα μεσημέρι, μᾶς ἔφτασε ἡ εἰδηση πὼς τὸ μέτωπο εἶχε διαλυθεῖ...

"Ὅλοι μας τὰ χάσαμε. Ἡ κυρία Φώφη ἔμπηξε τὶς φωνές:

— Νὰ φύγωμε! Ἀμέσως κιόλας...

Ὁ Γιώργαρος ὅμως δὲν τὸ παραδέχτηκε.

— "Ἄσε νὰ δοῦμε... Δὲν εἶναι δυνατὸν... Οἱ δικοὶ μας...

... Κι' ἀρχίζε νὰ βγάξει φλογεροὺς πατριωτικοὺς λόγους στοὺς χωριάτες, ποὺ εἶχαν μαζευτεῖ τριγύρω...

Ἡ Λίτσα κι' ἐγὼ κοιταζόμαστε μ' ἐκπληξη καὶ μ' ἀνησυχία...

Ὁ Γιώργαρος κι' ἡ κυρία Φώφη ὥστόσο δὲν πρόφτασαν νὰ τσακωθοῦν γιὰ καλά... Ἀπὸ παντοῦ κατέβαιναν ἀρμαθιές, κοπάδια ἀπὸ τρομαγμένους ἀνθρώπους... Ὁ τόπος εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ φουγάδες καὶ πρόσφυγες... Καὶ δίχως νὰ καταλάβουμε τὸ πὼς, βρεθήκαμε κι' ἐμεῖς ριγμένοι, μπουλοῦκι, στὸ δρόμο γιὰ τὴ Σμύρνη...

* * *

... Περπατούσαμε σκυρτοὶ μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀπὸ μακριὰ ἔφτανε ἡ γλαλοὴ κι' ἡ λάμψη τῆς φωτιᾶς. Δὲ μιλούσαμε ἀναμεταξύ μας: περπατούσαμε σκυρτοὶ καὶ σκοντάφτοντας πρὸς τὸ Διοικητήριο.

Τὴν κυρία Φώφη τὴν εἶχαμε χάσει. Πιὸ μπροστὰ ἔβλεπα νὰ προχωρῇ σκυρτός, τσακισμένος, ὁ Γιώργαρος. Κρεμασμένη σχεδὸν ἀπάνω του, ἡ γυναῖκα του μὲ τὸ μωρὸ τῆς στὴν ἀγκαλιά προχωροῦσε μὲ κόπο... Τὴ Λίτσα μου τὴν κρατοῦσα ἀπὸ τὸ χέρι... Δὲν τολμοῦσα νὰ τὴν κοιτάξω... Πῶς, ποὺ τὴν εἶχα κοιτάξει, τὰ μάτια τῆς, κοκκινισμένα ἀπὸ τὸν πυρετό, δείχναν μιὰ τέτοια ἀπόγνωση... Καὶ κάτι, σὰν ἀναφυλλητό, ἀνέβαινε ἀπὸ τὸ στῆθος τῆς...

Δίπλα μου οἱ δυὸ τρελλοὶ μιλούσανε μοναχοὶ τους. Μονολογούσανε μὲ εὐθυμίες χειρονομίες, γιατί νοιώθανε τὴν ὑπεροχὴ τους. Δὲν πρόσεχα τί λέγανε, στάφτιά μου ὅμως βούιζε τὸ νόημα τῶν λόγων τους. Εἶχαν τρελλαθεῖ πρὶν λίγες ὥρες, κεῖ μπροστὰ μου, μὰ δὲ θυμόμουναι τὶς λεπτομέρειες. Ὁ ἕνας σταματοῦσε ποῦ καὶ ποῦ τὴν ὀμίλια του καὶ βύζαινε τὸ χέρι του ποῦ ἔσταζε αἷμα: δὲ φαινόνταν ὅμως διόλου πληγωμένος. Ὁ ἄλλος ἔρριχνε κάτι τρανταχτὰ γέλια, κι' ἕνα λυπητερὸ μακρὸ σφύριγμα. Καὶ περπατοῦσαν, δίχως νὰ σκοντάφτουν αὐτοί, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά.

Μὰ ξαφνικὰ ἔγινε ἕνας μεγάλος θόρυβος καὶ ἀκούστηκεν ὁ τρόμος τοῦ κόσμου ποὺ πῆγαινε μπρός.

— Σφρίζουν... Σκοτώνουν... Γ'δύνουν...

Ἐγινε μιὰ μικρὴ τρομαγμένη στάση. Ἐπειτα γυρίσαμε ὅλοι μαζί πρὸς τὰ πίσω: κι' ἀρχίσαμε νὰ προχωροῦμε πρὸ σκυρτὰ καὶ πρὸ βιαισιὰ ἀκόμα πρὸς τὴ θάλασσα. Εἶχα χάσει ἀπὸ κοντὰ μου τοὺς τρελλοὺς: δίπλα μου ἐρχόταν τότε ἡ ἀδύνατη κορίτσα, ἡ γυναῖκα τοῦ Γιώργη, μὲ τὸ μωρὸ τῆς στὴν ἀγκαλιά. Ἐρριξα μιὰ ματιὰ τριγύρω: ὁ χοντρός κομικός δὲ φαινόνταν πουνθενιά. Ἡ γυναῖκα ἔκλαιγε σιγαλὰ καθὼς περπατοῦσε, καὶ τὸ μωρὸ φαινόνταν πὼς κοιμόταν... Ἡ φωτιὰ γινόταν πιὸ ζωηρὴ καθὼς προχωρούσαμε. Γιὰ μιὰ στιγμή ἡ Λίτσα ἄφησε τὸ χέρι μου κι' ἔπεσε πάνω σ' ἕνα σακκὶ ποὺ βρισκόταν κεῖ στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Ἐτρεξα κοντὰ τῆς.

— Δὲ μπορῶ... δὲ μπορῶ πιά... μουρμούρισε μὲς στοὺς λυγμούς τῆς.

Ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἔβγαине ἕνας ἑλαφρὸς κοκκινωπὸς ἀφρός. Ἐσκυρα τότε καὶ εἶδα στὸ πλευρὸ τῆς, στὸ μέρος τῆς καρδιάς, μιὰ μεγάλη πληγὴ... Ἐκλεισε τὰ ματάκια τῆς, Θεέ μου, κι' ἔγειρε...

Εἶταν πεθαμένη! Τάκοῦτε; Ἡ Λίτσα μου εἶταν πεθαμένη... Τὴν εἶχαν σκοτώσει ἐκεῖ, μπρὸς στὰ μάτια μου, καθὼς μ' ἀκολουθοῦσε σὰν παιδάκι, ἀπὸ τὸ χέρι, κι' ἐγὼ δὲν εἶχα δεῖ τίποτα, τίποτα... Μὰ γιατί; γιατί;..

Ἐνα νέο κῆμα τρομαγμένου πλήθους, ρίχνοντας κραυγὲς τρόμου, ἔπεσε πάνω μου, μὲ παρέσυρε μακριὰ... Δὲν εἶχα τὴ δύναμη, δὲν εἶχα τὴ θέληση πιά νάντισταθῶ... Καὶ τὴν ἔχασα ἀπὸ μπρὸς μου...

Καὶ τότες ἔνοιωσα λυγμοὺς νάνεβαίνουνε στὸ στῆθος μου, στεγνοὺς λυγμοὺς ποὺ δὲ μάρηνανε νὰ καταπιῶ. Δὲν ἤθελα νὰ κλάψω γιὰ τὴ φωτιὰ καὶ τὴ νύχτα ποὺ ζυγώναν, δὲν ἤθελα νὰ κλάψω γιὰ ὅσους ἄφησα, γιὰ ὅσους ἔχασα, γιὰ τὶς ἐλπίδες μου, γιὰ τὴ χαρὰ μου, γιὰ τὸ ἄκακο πουλάκι ποὺ δίχως παράπονο εἶχε σβήσει μπρὸς στὰ μάτια μου... Δὲν εἶχα τὴ δύναμη νὰ συλλογιστῶ τίποτ' ἀπ' αὐτά... Ἦθελα νὰ κλάψω γιὰ τὴ φοιχτὴ κούρασή μου, γιὰ τὴν ἀνημποριά μου, γιὰ τὰ γόνατά μου ποὺ τρέμανε, ἔνοιωθα τὴ δίψα

τῶν λυγμῶν, γιατί περπατούσα σκυφτός και σκοντάφτοντας. . .

Αίπλα μου, αντίχρησε ένα γνώριμο λυπητερό γέλιο. Γύρισα και είδα τὸν κῆρ Γιώργη, ματωμένο, ποῦσιγγε στὴν ἀγκαλιά του τὸ μορὸ του. Γύριγγε στὴν ἀγκαλιά του, και τοῦ μιλοῦσε φωναχτά, κι ἔλεγε :

— Γυναίκα μου. . .

Και τότες θυμήθηκα πῶς, ἀφηρημένα, ποῖν, τὸν εἶχα δεῖ νὰ σκοτώνη μονάχος του τὴ γυναίκα του με τὰ ἴδια του τὰ χέρια. . . Κι ἔπειτα εἶχε ἀρχίσει τὰ γέλια, κίτι φριχτὰ γέλια. . .

Μὰ δὲν τὰ συλλογίστηκα πολὺ αὐτά, γιατί περπατούσαμε πῶς βιαστικά τότε, κι ἔνοιωθα τὰ κλάμματα νὰνεβαίνουν, κι εἶμωνα χαροῦμενος πὸ δάκρυα.

Ὁ κόσμος ὅμως εἶχε συναχτεῖ και δὲ μπορούσαμε νὰ προχωρήσουμε περσότερο. Σταθήκαμε ὄρθιοι στὴν ἀκρογιαλιά, και με περιστοιχίζαν οἱ κρότοι τῶν σπιτιῶν πὸ γκρεμίζονταν στὶς φλόγες, κ' οἱ φωνές τῶν γυναικῶν πὸ ζητοῦσαν ἄγρια κι ἀπελπισμένα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Ἔκει ἐκάθησα γιὰ λίγο. Εἶχα καθήσει και περίμενα, γιατί ἤθελα νὰ συλλογιασθῶ τὰ περασμένα. . .

Μὰ σηκώθηκα ξαφνικά ὄρθιος. Κι ἀκουγα σὰν ὕμνο, σὰν ἕναν μεγαλόπρεπον ὕμνο τὴν ἀπόγνωση τῶν γυναικῶν στὴν ἀκρογιαλιά. Κι ἔνοιωθα τὴ χαρὰ νὰ με πλημερῶν, κι ἄρχισα νὰ γελῶ μ' ἕνα τρανταχτὸ κι εὐθυμο γέλιο, γιατί εἶχα ἀρχίσει νὰ μιντεῦω ἀληθινὰ τὴν εὐτυχία τῆς τρέλλας νὰ σκίβη νὰγκαλιῶση τὴν ψυχὴ μου. . .

N. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

ΑΙ ΚΟΣΜΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟΥ 1813

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διάφοροι περιηγηταί, ἰδίως Ἄγγλοι, ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο και ὁ Χιούζ (Hughes) Ἄγγλος κληρικὸς, γράφας δίτομον ἔργον, μεγάλης ἀξίας λόγω τῆς παρατηρητικότητος και εὐσυνειδησίας τοῦ συγγραφέως.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1813 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας περιγράφει ὠραιότατα, δίδων ταῦτοχρόνως εἰκόνα τῶν ἀρχαιοτήτων ἀλλὰ και τῆς συγχρόνου ζωῆς. Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἔτυχε τότε ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Ὁρλάνδο» με ἀρκετὰς κυρίας και κυρίους ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ἐνας πλούσιος ἔμπορος τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν ἔδωκε χορὸν πρὸς τιμὴν τῶν ξένων τούτων, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκάλεσε και τὰς οἰκογενείας τῶν προκρίτων Ἀθηναίων. Ὁ Χιούζ, παραστὰς εἰς τὸν χορὸν, γράφει :

«Ὁ χορὸς εἶναι ἡ μόνη διασκεδασίς, τὴν ὁποῖαν οἱ νέοι Ἑλληνας ἀπολαμβάνουν. Στερούμενοι τῆς ἐκλεκτῆς ἀπολαύσεως θεάτρου και μουσικῆς, σπανίως ἀπολαμβάνοντες τῆς ὕλικῆς γοητείας τῶν γευμάτων, μὴ ἔχοντες, λόγω ἑλλείψεως μορφώσεως, τὸ ἑλληγτρον συναναστροφῶν, μόνον με τὸν χορὸν διακόπτουν τὴν ἠλιθεράν μονοτονίαν τῆς ζωῆς των. Ἐἰς τὰς ἐγγεῖα ἐπήγαμεν εἰς τὸ μέρος τοῦ

χοροῦ. Πολλοὶ εἶχον συγκεντρωθῆ και ὁ χορὸς εἶχεν ἤδη ἀρχίσει. Ἦτο ὁ λεγόμενος «Ρωμέϊκος», τὸν ὁποῖον συχνὰ περιέγραφαν οἱ περιηγηταί. Ἐνας ἀνδρας και ἔπειτα μία γυναίκα και ἔπειτα ἕνας ἀνδρας και οὕτω καθεξῆς, ἦσαν πιασμένοι ἀπὸ τὸ χέρι, ἢ με ἕνα μανδῆλι, ἀποτελοῦντες μίαν μακρὰν κυμανομένην γραμμὴν, ἡ ὁποία ἐχόρευε κινουμένη σιγαλὰ πότε ἔμπρὸς και πότε πίσω. Κατὰ διαστήματα ὕψωναν τὰ χέρια των διὰ νὰ ἀφήσουν ὅλους τοὺς χορεύοντας νὰ περᾶσουν κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν αὐτὴν. Ἐνῆστο ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, διὰ νὰ δείξη τὴν ἐπιδεξιότητά του, ἔκαμνε περίεργα πηδηματα, εἰς ζωηρὰν ἀντίθεσιν με τὰς νωχελεῖς κινήσεις τῶν συντρόφων του». Μερικοὶ ἐνόμισαν οὕτως εἰς τὸν χορὸν αὐτὸν διέκριναν τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ χοροῦ τὸν ὁποῖον ὁ Θεσεὺς εἰσήγαγεν ἀπὸ τὴν Κρήτην και ὁ ὁποῖος παριστάνεται εἰς τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, τὴν ὁποῖαν περιγράφει ὁ Ὀμηρος. Ἄλλ' ὁ Χιούζ νομίζει μᾶλλον οὕτως ὁμοιάζει με τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν χορὸν, τὸν ὁποῖον περιγράφει ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ περὶ Χοροῦ ἔργον του. Πράγματι ὁ Λουκιανὸς γράφει :

«Ὁ «Ὀρμος» εἶναι τῶντι ἕνα εἶδος χοροῦ συνήθους εἰς τοὺς νέους και τὰς νέας.

οἱ ὁποῖοι χορεύουν μόνοι, κρατούμενοι εἰς τὸν τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζον ἕνα περιδέραιον (ὄρμον). Ὁ κύκλος ἀρχίζει ἀπὸ ἕνα νέον, ὁ ὁποῖος πηδᾷ καθ' ὅσον τρόπον θὰ κάμνη ἀργότερα εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπειτα ἔρχεται ἕνα κορίτσι, τὸ ὁποῖον κάμνει σεμνὰ βήματα, και τὸ ὁποῖον δείχνει πῶς πρέπει νὰ χορεύουν τὰ κορίτσια, εἰς τὸν τρόπον ὥστε ὁ ὄρμος αὐτὸς ἐκπροσωπεῖ τὴν ἔνωσιν τῆς δυνάμεως και τῆς σεμνότητος».

Δὲν νομίζετε οὕτως ὁ Χιούζ ἔχει δίκαιον και οὕτως ὁ χορὸς αὐτὸς ὁμοιάζει με τὸν ἀρχαῖον ὄρμον; Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν.

* *

Τὸν χορὸν συνώδευε μπουζούκι, τὸ ὁποῖον ὑπεβοήθουν αἱ ἔρρινοι φωναὶ τῶν παρισταμένων. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει ὁ σημερινὸς αὐτὸς χορὸς με τὸν ἀρχαῖον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Λουκιανὸς λέγει «τοιγαροῦν και τὸ ἄσμα, ὁ μεταξὺ ὄρχούμενοι ἄδουσι». Τὸν χρόνον ἐσημείωναν κτυπώντας τὰ πόδια των. Τέλος ὁ Ἀλέκος Λογοθέτης, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει με Ἐπαμεινώνδαν εἰς τὸν χορὸν, ἔδωκε δείγμα τοῦ ἀρχαίου Πυρριχίου χοροῦ, μαζὶ με τὸν ὑποπρόξενον τῆς Γῆνου. Οἱ ξένοι ἀπεσῦρθησαν τὴν δευτέραν πρωτὴν ὥραν.

Κατόπιν ὁμιλεῖ διὰ τὴν λεηλασίαν τῶν ἀρχαιοτήτων, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε λόγω τῆς ἀφίξεως τῶν ξένων: αὐτοὶ συνέλιζον, ἀπερχόμενοι, νὰ συναποφέρουν ὅσας ἠδύναντο περισσοτέρας ἀρχαιοτήτας. Εἰς τὸ ἔμποριον αὐτὸ ἠσχολεῖτο ὁ περίφημος Λουζιέρης, ὁ ὁποῖος ἐπρομήθευσε και εἰς τὸν Ἑλγῖνον τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Παρθενῶνος. Καὶ ἀφηγείται περίεργα ἀνέκδοτα σχετικά ὁ Χιούζ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἀτυχὴς Φιλόπαππος ἔχασε τὸ δεύτερον πόδι του, τὸ ὁποῖον ἀπῆγαγε ἕνας Γάλλος. Καὶ ἐπὶ τέλος μπορεῖ νὰ συγχωρηθῆ ὁ ἀρπαξ αὐτός. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπη κανεὶς διὰ τοὺς πλοιαρχοὺς δύο ἀγγλικῶν φρεγατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Σούνιον και με πίσσαν ἔγραψαν ἐπάνω εἰς τὰς θαυμασίας στήλας τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ὀνόματά των, καθὼς και τὰ ὀνόματα τῶν ἀξιωματικῶν και τοῦ πληρώματος :

Ἐραιότερον ὅμως εἶναι τὸ ἀνέκδοτον τοῦ Βοϊθόδα τῶν Ἀθηναίων, ὁ ὁποῖος μίαν ἡμέραν ἠρώτησε τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν Κόκερελ τι εὐχαρίστησιν βρῖσκουν οἱ Ἄγγλοι, ἐπισκε-

πτόμενοι τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἀποθ' ὁ Ἄγγλος τοῦ ἐξήγησε τὴν σημασίαν τῶν ἀρχαιοτήτων και ἐν γένει τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα περιγράφουν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ, ὁ Βοϊθόδας τὸν ἠρώτησεν ἐκ νέου:—Μήπως οἱ ἱστορικοὶ αὐτοὶ λέγουν πὸ εὐρῖσκονται οἱ θησαυροὶ τῶν ἀρχαίων :

Κατὰ τὸν Χιούζ, οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον οὕτως εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα και ἀγάλματα ὑπῆρχον θησαυροὶ, και διὰ τοῦτο ἔσπαζαν τὰ ἀγάλματα, με τὴν ἰδέαν οὕτως εὐρῖσκουν τοὺς θησαυροὺς. Ὁ Βελῆ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλή πασᾶ, ἔκαμε μάλιστα ἀνασκαφὰς εἰς τὸ Ἄργος και εὐρε 16 ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα κατέστρεψε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

* *

Πολὺ ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Χιούζ περὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν πρώτοις ἀριθμεῖ μίαν πολυάριθμον παροικίαν ξένων καλλιτεχνῶν με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γάλλον Φωβέλ και τὸν Ἄγγλον Κόκερελ. Ἦσαν ἐπίσης ὁ Γερμανὸς βαρῶνος Στάκελμπεργ, ὁ βαρῶνος Χάλλεπ, ὁ Γάλλος Ρῶν, ἔμπορος πρὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένος εἰς τὰς Ἀθήνας, και ὁ σινιὸρ Μαρμαρατούρη (:), ὁ μεταφραστὴς εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ ταξειδίου τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος. Σπουδαῖον ρόλον ἐπαίξε και ὁ ἀρχαιοκάπηλος Τίτα Λουζιέρης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀσθενήσει ἀπὸ ἐλώδεις πυρετοὺς ὁ Κόκερελ, και ἡ σπιτονοικοκυρά του ἀπέδιδε τὴν θεραπείαν του εἰς θαῦμα τῆς Παναγίας τῆς Καστριώτισσας, πὸ ἦτο μέσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, και εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναθε καθημερινῶς ἕνα κανδήλι, παρακαλοῦσα διὰ τὴν θεραπείαν του.

Ὁ Χιούζ ἔμενεν εἰς τὸ σκίτι τῆς κυρίας Βιδάλη: αὐτὴ τοῦ ἐγνώρισε τὴν γειτονικὴν οἰκογένειαν τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἡ ὁποία εἶχε τρία κορίτσια ὠραία, και γνωστὰ με τὸ παρατσούκλι «οἱ Κορσολίνες», διότι ὁ πατήρ των ὑπῆρξεν ἄλλοτε ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας. Ἡ μία ἀπὸ τὰς νέας αὐτὰς ἦτο «ἡ Κόρη τῶν Ἀθηναίων» τὴν ὁποῖαν ἀπαθανάτισεν ὁ Βύρων. «Τὸ σύνολον τῆς ἦτο ἐνδιαφέρον και τὰ μάτια τῆς διετήρουν πολὺ ἀπὸ τὴν λάμψιν των, ἀλλὰ τὰ πόδια εἶχον ἤδη ἐγκαταλείπει τὰ μάγουλά τῆς και ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν τὰ λείψανα μόνον τῆς ὁμορφίας ἐκείνης πὸ ἐξετρέλανε

τὸν ποιητὴν. Εἰς τὰ κλίματα αὐτὰ ἡ καλλονὴ εἶναι ἀνθος τὸ ὅποιον σύντομα ἀνθῆι, ἀπαστρέπτει ὡς μετέωρον καὶ σβήνει. Ἔνα κερῖτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν εἶναι συχνὰ ἀγγελικόν, εἰς ἡλικίαν εἰκοσι ἐτῶν φθάνει εἰς τὸ κατακρύφον καὶ μετὰ πέντε ἐτη ἀσχημίζει. Ὁ κ. Λουζιέρη μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι τοῦτο προέρχεται καὶ ἀπὸ τὸ κλίμα, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τὰ πολλὰ λουτρά, διότι καθημερινῶς μένουσιν εἰς τὸ χαμάμι ἐπὶ πολλὴν ὥραν, συζητοῦσιν ἕλα τὰ σκινδαλάκια. Αὐτὸ δὲ ἐξασθενεῖ τὸν ὄργανισμόν».

Ὁ Χιούζ εὔρε τὰς Ἀθηναίας γεμάτας χάριν καὶ εὐγένειαν εἰς τοὺς τρόπους. «Ὁ χαιρετισμὸς τῶν εἶναι ἐξαιρετικῶς χαριτωμένους, διότι κλίνουσι τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ δεξιὸν χεῖρ ἀκουμβᾷ εἰς τὸ στήθος. Συνήθως μένουσιν ἐξηπλωμένοι εἰς τὸν σοφᾶν μὲ τὸ μεταξωτὸ φόρεμά των καὶ μὲ ἀνθη εἰς τὰ μαλλιά, τὰ ὅποια πέφτουσι κατὰ πλοκάμους εἰς τοὺς ὤμους. Τὰ φρούδια των εἶναι βαμμένα κατὰ μαυρὰ, ἐπίσης βάφουσι τὰ νύχια καὶ τὸ πρόσωπόν των».

* *

Κατόπιν ὁ Χιούζ περιγράφει ἐν δεῖπνον των εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον τῆς Πηνυκός. Αἰφνιδίως εἶδε νὰ μαζεύονται πολλὰ γυναῖκες, αἱ ὅποια εἶχον τὴν περιέργειαν νὰ κυτιάζουσι μὲ τὸ τηλεσκόπιον, τὸ ὅποιον εἶχεν ὁ Ἄγγλος. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ τούρκισσαι μὲ τὸ πρόσωπον ὅμως κρυμμένον. Σχετικῶς μὲ τὰς γυναῖκας αὐτὰς ὁ Ἄγγλος ἀναφέρει τὴν ὑποχρέωσιν τῶν πολιτῶν, ὅταν παρουσιάζετο ἐνώπιόν των γυναῖκα ἀκάλυπτος, νὰ γυρίζουσι τὸ πρόσωπόν των πρὸς τὸν τοῖχον. Καὶ βεβαιώνει ὅτι ἐμπρὸς του μίαν ἡμέραν ὁ Δισδάρ ἀγᾶς τῶν Ἀθηναίων ἐγύρισε τὸ πρόσωπόν του εἰς τὸν τοῖχον, διὰ νὰ μὴν ἰδῆ τὴν κόρην του, ἡ ὅποια συνέβη νὰ διέρχεται μὲ τὸ πρόσωπον ἀσκέπαστον. Ὁ Ἄγγλος ὅμως δὲν ἐγύρισε τὸ πρόσωπον, ἀλλ' ἐπροτίμησε ν' ἀποθαυμάσῃ τὴν ὑπέροχον καλλονὴν «καὶ ἐμοιαζε

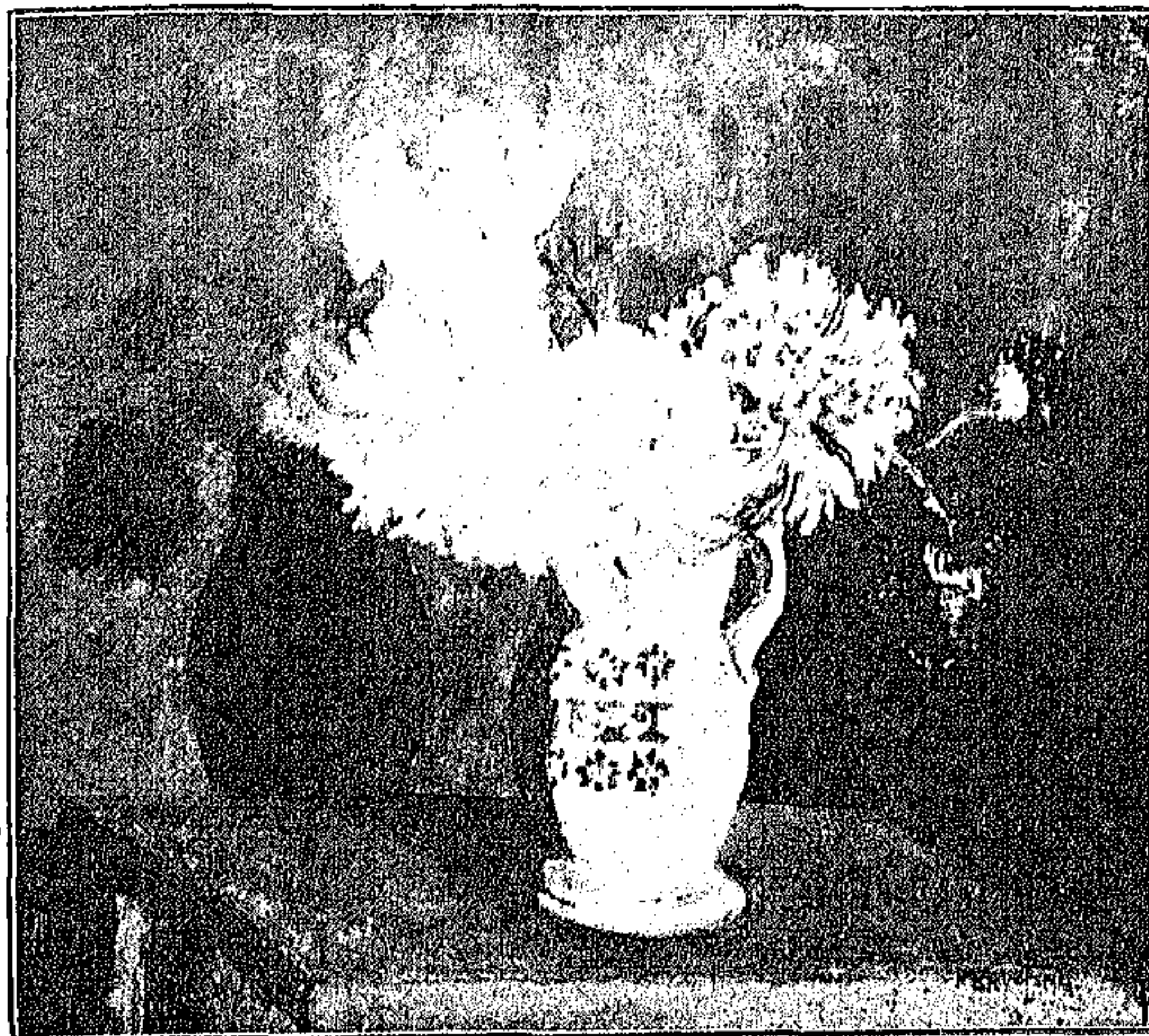
μὲ ἄστρα λαμπρὸ καὶ μόνον ἐφώτιζε ὅλον τὸν ὄριζόντα».

Αὐτὰ ἐγίνοντο, ἐννοεῖται, εἰς τὸ φανερόν, κρυφὰ ὅμως αἱ Τούρκισσαι παρεβίαζον τὸν αὐστηρὸν αὐτὸν κανόνα. Καὶ ὁ Χιούζ ἀφηγεῖται ἐν ὡραίων ἀνέκδοτον: Μίαν ἡμέραν ἦτο εἰς τὸ σπίτι τοῦ Λουζιέρη, ἀντιγράφων μερικὰς ἐπιγραφάς, ὅτε εἰσώρμησαν δεκαπέντε περίπου γυναῖκες σκεπασμέναι ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ μόνον τὰ μάτια των ἐφαίνοντο. Ἐζήτησαν νὰ ἴδουσι τὸ ὄρολόγιον, τὸ ὅποιον ὁ Ἑλλῆτινος εἶχε στείλει εἰς τὸν συνένοχόν του Λουζιέρη νὰ τὸ χάρισῃ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὡς πληρωμὴν τῶν ἀρχαιοτήτων ποὺ ἔκλεψε.

Ὅταν ἐκλείσει ἡ θύρα καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀσφαλεῖς πλέον ὅτι κανεὶς ἀπέξω δὲν τὰς εἶδε, ἐπέταξαν γελῶσαι τοὺς πέπλους καὶ ἐπκρουσιάζησαν ἐν ὄλιῃ αὐτῶν τῇ καλλονῇ. Ὁ Χιούζ γράφει ὅτι ἐμεινεν ἐκστατικός μπροστὰ εἰς τέτοιο σύνολον ὡραιότητος. «Ἐφαίνοντο, ὡς Οὐρὶ ἐξελιθόντα ἀπὸ τὸν παράδεισον τοῦ Μωάμεθ. Τὰ ὡραῖα πλάσματα ἐφαίνοντο ἀπολαμβάνοντα ἀπὸ τὴν ἐκπληξίην μου καὶ ἀπὸ τὸν θρίαμβον τῆς καλλονῆς των. Ἀφοῦ τοὺς εἶδεκα τὸν μηχανισμόν τοῦ ὄρολογίου, τὰ κορίτσια ἤρπασαν τὸ ἐκκρεμές καὶ ἤρχισαν νὰ κτυποῦν τοὺς κώδωνας τοῦ ὄρολογίου δαιμονιωδῶς. Ὁ Λουζιέρη, ὁ ὅποιος ἐκοιμάτο τὴν στιγμήν αὐτήν, ἀκούσας τὰ γέλια καὶ τὸ κουδούνισμα, ἐσηκώθη κατσοφιασμένος καὶ μὲ τις παντοῦφλες ἤλθε καὶ ἐπέπληξε τὰ κορίτσια τῆς γειτονιάς καὶ τὸν ἀνησύχησαν. Ἐκεῖνα δὲ ἀμέσως ἔθαλαν κάτω τὰ κεφαλάκια καὶ σιωπηλὰ ἔφυγαν, ἀφοῦ πρῶτα ἐσκέπασαν τὸ πρόσωπόν των, ἐγὼ δὲ ἔμεινα εἰς τὴν κατάστασιν ἀνθρώπου ἀφυπνιζομένου ἀπὸ ἓνα παράξενο ὄνειρο.»

Αἱ σημεριναὶ ὑπήκοοι τοῦ Κεμάλ πασᾶ δὲν θὰ διέτρεχον τὸν φόβον νὰ ἐπιπληχθοῦν ἀπὸ κανένα σύγχρονον Λουζιέρη, διότι μαζί μὲ τοὺς πέπλους ἀπέβαλον καὶ τὴν ὑποκρισίαν τῆς σεμνοτυφίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑΣ

ΚΑ Ε. Ν. ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

— ΜΙΑ ΙΤΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ — (*)

Στάθηκε κι' ἔρριξε ἀκόμα μὰ ματιά.

Τὸ καινούργιο μνήμα ἦταν ἀρκετὰ ὅμοιο μὲ τὸ παλιό. Ἄν τὸ εἶδε κανεὶς τὸ πρῶτ', ἀφοῦ θὰ στέγνωσε μὲ τὸν ἥλιο καὶ θάσπριζε πάλι τὸ ὑγρὸ χῶμα, δὲ θὰ καταλάβαινε τίποτα.

Ἡ Ἑλενα δὲν εἶχε νὰ κάμῃ τίποτ' ἄλλο.

Ἄργα διευθύνθηκε πρὸς τὸ τειχάκι, πῆρε τὸ γαιμὰ καὶ τυλίχτηκε.

Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ, καθὼς σήκωσε τὸ κεφάλι, εἶδε στὸν οὐρανὸ τὴν Ἀλετροπόδα.

— «Γλήγορα ξεμπερδεψα, συλλογίστηκε»

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

θέλουμε μιά ὥρα ἀκόμα γιὰ τὰ μεσάνυχτα... Ἄγχαλά, τί τὰ φοβάμαι τώρα;»

Κι' ἀλήθεια, ἡ τρομερὴ ὥρα δὲν τὴν ἐφόδιζε πιά... Ἦταν τόσο αἰγουρη πὼς ὁ Κωσταντῆς δὲ θὰ μπορούσε πιά νὰ σηκωθῆ ἀπὸ τὸ μνήμα!..

Ἔνα βουνοῦ τῆς εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ στήθος. Ὅστε κούραση αἰσθανόταν, οὔτε φόβος τὸν παραιμικρὸ. Ἐλαφριά, σὰ νὰ τὴν ἐλευθέρωναν ἀπὸ μιὰ φυλακὴ, φόρεσε τὴ μάσκα τῆς, πῆρε τὸ φανάρι τῆς καὶ δρασκελίσε, ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος, τὴ χαμηλὴ μάντρα.

Ἐκεῖ καπᾶκωσε πάλι τὸ ἀχρηστο φῶς καὶ ξεκίνησε νὰ γυρίσῃ, ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, μὲ τὴ ζωερὴ ἀστροφεγγιά.

“Α, τί βαλικά πού ἀνάσαινε!..

Τὸ ἀεράκι εἶχε δυναμώσει καὶ τὰ φύλλα τῶν δέντρων ἐφλοισβίζαν σὺν ποταμάκια. Πέρα, ἀπὸ τὸ χωριό, ἀκουγόταν ἕνας σκύλος νὰ ρυάζεται.

Ἡ “Ἐλενα δὲν ἐβιαζόταν καὶ τόσο παλὺ. Ἐπήγαινε σχεδὸν βήμα.

“Ἄξαφνα εἶδε μπροστά της ἕνα μαῦρο σημάδι νὰ σκίζη τὸν ἀέρα ὀρμητικά.

Τί ἦταν;

“Ὀρνιο, κοράκι, κουκουδάκια, μεγάλη νυχτερίδα:

Παρακολουθώντας τὸ πέταγμα τοῦ μαύρου πουλιοῦ, γύρισε τὸ κεφάλι της πρὸς τὰ πίσω.

Κι’ ἐκεῖ κάτω, στὸ βάλτος τοῦ μονοπατιοῦ ποὺ ἀκολουθοῦσε, εἶδε κάτι ἄλλο νὰ μαυρίζει καὶ σὰ νὰ κουνιέται...

Στὴν ἀρχὴ τῆς φάνηκε σὺν κοπάδι μαύρα μεγάλα τραγιά, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ μακριά.

“Ἄλλ’ ἄμα κοίταξε καλύτερα τὴν κινούμενη ἐκείνη μαυρίλα, ἐβγαλε μιὰ φωνὴ κι’ ἀρχισε νὰ τρέχη σὺν τρελλή.

Ἦταν ἕνα κοπάδι ἀπὸ Διαόλους ποὺ τὴν κυνηγοῦσε...

Μ’ ὄλο της τὸν τρόμο, ξαναγύρισε μιὰ φορά καὶ τοὺς εἶδε καλά. Ξεχώριζε καὶ τὰ κέρατά τους, καὶ τὰ τραγίσια μούτρα τους, καὶ τὰ νόχια τῶν μαύρων χειρῶν τους, ποὺ τὰ κουνούσαν στὸν ἀέρα ἀπειλητικά, καὶ τὰ τριχωτὰ πόδια, καὶ τίς σὺρὲς ἀκόμα τῶν μπροστινῶν. Τὰ μάτια τους φωσφόριζαν ἀπαράλλαχτα σὺν τίς φλογίτσες ποὺ τὴν κυνήγησαν στὸ κοιμητήρι. Κ’ ἦταν ἀπὸ δαύτους λεγεώνα δλόκληρη...

— «Δὲ θὰ γλυτώσω!.. συλλογίστηκε ἡ δυστυχομένη· ὁ Ὁξαποδὴς ἔστειλε τὰ φουσατά του νὰ μὲ κυνηγήσουν, γιὰ τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμα τοῦ ἀγαπημένου του. Ἄγία Κυριακή μου, βόηθα!..»

Κι’ ἔτρεχε ἀλαλιασμένη.

Μὰ ξοπίσω της ἔτρεχε καὶ τὸ μαῦρο κοπάδι.

Κάθε τόσο, γύριζε καὶ τὸβλεπε μὲ τὴν ἀκρὴ τοῦ ματιοῦ της. Κ’ ἡ μοναχὴ της ἐλπίδα, στὸν τρόπο της, ἦταν πῶς ἡ ἀπόσταση ποὺ τὴν ἐχώριζε ἀπὸ τὰ ξωτικά, δὲν ἐμίκραινε διόλου. Πάντα ἡ ἴδια — καμμιά ἐκατοστὴ βήματα.

— «Ἄν προφτάσω νὰ τρυπώσω στὸ σπίτι, ἔλεγε, καλὰ τὴν ἔχω. Θὰ ξυπνήσω τοὺς δικούς μου καὶ θὰ τοὺς διώξουν... Τὰ ξωτικά

δὲν πειράζουν ποτὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἅμα εἶναι πολλοί... Μὰ ἔπρεπε νὰ τὸ περιμένω... Ἔστερ’ ἀπ’ ὅ,τι ἔκαμα, ἦταν βολετὸ νὰ μὰφηναν ἔτσι;...»

Κι’ ἔτρεχε, ἔτρεχε ἀλαλιασμένη.

Σὲ λίγο, ἀρχισε νὰ λαχανιάζει. Ἄδύνατο πιά νὰ προχωρήσει μὲ τέτοια τρεχάλα. Καὶ μιὰ στιγμή, ποὺ ξαναγύρισε τὴν τρομαγμένη ματιά της, εἶδε τὰ ξωτικά νὰ πλησιάζουν!..

Θὰ τὴν ἔφταναν... Ἦταν χαμένη!..

Τῆς ἤρθε νὰ τραβήξει κατὰ τὸ χωριὸ καὶ νὰ χτυπήσει τὴν πρώτη πόρτα ποὺ θάπαυτοῦσε.

Ἄλλὰ συλλογίστηκε, τί θἄλεγε στοὺς ξένους ἀνθρώπους ποὺ θὰ τὴν ἐβλεπαν τέτοια ὦρα ἔξω;..

“Ὁχι, αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάμη. Ἄς πέθαινε...

Καὶ στὴν ἀπελπισία της, τῆς ἤρθε πάλι μιὰ φώτιση.

Θυμήθηκε ἄξαφνα τὸ φανάρι ποὺ κρατοῦσε, τὸ σωτήριον φῶς ποὺ τὴ συντρόφευε ὀκεπασμένο, τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ποὺ ὁ Διαβόλος τὸ φοβάται.

Ἄνοιξε εὐθὺς τὸ καπάκι τοῦ φαναριοῦ κι’ ἔστρεψε τὴ ζωηρὴ του ἀχτίδα κατὰ τὸ μαῦρο κοπάδι.

Θάμμα!..

Τὰ ξωτικά σκορπίστηκαν, χάθηκαν στὴ στιγμή.

Τὰ εἶδε μιὰ στιγμή ἡ “Ἐλενα νὰ πισοπλατίζουν τρομαγμένα, κι’ ἔπειτα τίποτα... καπνός!..

Τὸ μονοπάτι, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, ξαναφάνηκε πάλι ἔρημο.

— «Δόξα σοι ὁ Θεός!.. Παναγία μου! Ἄγία μου Κυριακή... Δόξα...»

Σταυροκοπήθηκε ἀμέτρητες φορές κι’ ἐκάθησε σ’ ἕναν ὄχτο νὰ ξαποστάσει.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγο, ξακολούθησε τὸ δρόμο της, κι’ ἔφτασε τέλος στὸ σπίτι, χωρὶς νὰ τῆς συμβῆ τίποτ’ ἄλλο παράξενο.

Βρῆκε τὸ ξύπορτο ὅπως τὸ εἶχε ἀφήσει, κλειστό, ἀλλὰ χωρὶς τὸ σὺρτη ἀπὸ μέσα τὸ ἀνοιξε καὶ μπῆκε στὴν αὐλή.

Ὁ Ἀράπης ποὺ λαγοκοιμόταν, τὴν ἐγνώρισε πιά καὶ τὴν ὑποδέχτηκε μ’ ἕνα φιλικὸ γρυλλισμό.

Κανεὶς δὲν εἶχε ξυπνήσει στὸ σπίτι. Οὔτε ὁ Ἀλέξης στὸν ἀλογόμυλο.

«Ὁραῖα!..» συλλογίστηκε χαρούμενη.

Κι’ ἀνέβηκε σιγά-σιγά στὴν κάμαρά της. Ἰδύθηκε καὶ πλάγιασε.

«Νὰ εἶναι ἡ στερνὴ φορά, Παναγία μου, ποὺ κοιμάμαι σὲ τοῦτο τὸ κρεβάτι» εὐχήθηκε ἀπὸ μέσα της.

Κατακουρασμένη, τσακισμένη, ἀλλὰ ἡσυχῆ, δὲν ἀργήσε νὰ τὴν πάρῃ ὁ ὕπνος, γλυκὸς ὅσο ποτέ. Καὶ δὲν εἶδε στ’ ὄνειρό της, παρὰ μονάχα τὸ Τζώρτζη...

Οὔτε φάντασμα, οὔτε τίποτα!..

Θ’.

Εὐτυχία!

Τὴν αὐγὴ, ὅταν ξύπνησε πρώτη ἡ Ματαράγκαινα, ἀπόρησε πολὺ βλέποντας ἀπὸ τίς χαραμάδες τὸ χλωμὸ φῶς. Πῶς; εἶχε ξημερώσει κιόλα, χωρὶς νὰ τὴ φωνάξῃ ἡ “Ἐλενα; Ἦσυχά λοιπὸν ἐπέρασε τὴ νύχτα της ἡ δυσυχομένη; Καὶ πῶς τόπαθε ἀπόψε ὁ κακὸς Κωσταντῆς;

Ἄνυπόμονη, χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ ντυθῆ, ἀνέβηκε τὴ σκαλίτσα κι’ ἔσπρωξε σιγά τὴν πόρτα τῆς “Ἐλενας.

Τὴν εἶδε στὸ κρεβάτι της νὰ κοιμάται βαθιά, μὲ τὰ χρυσόμαλλα γύρω στὸ γαλήνιο πρόσωπο, ποὺ ἔμοιαζε σὺν ἀγγέλου, καὶ μὲ γυμνά μπράτσα σηκωμένα γύρω στὸ κεφάλι.

— «Δόξα σοι ὁ Θεός, Θεέ μου!» ψιθύρισε κάνοντας τὸ σταυρὸ της.

Κι’ ἐβιάστηκε νὰ φύγῃ καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ στὴν ἡσυχία της, χωρὶς νὰ ἰδῆ οὔτε τὸν παλιὸ γαμπά, οὔτε τὸ κλεφτοφάναρο, πεταμένα καὶ τὰ δυό, ἐκεῖ πίσω ἀπ’ τὸ κρεβάτι.

— Θάμμα, Παῦλο μου, θάμμα!.. εἶπε κάτου στὸν ἀντρα της, τὴν ὦρα ποὺ τὸν ἐτοίμαζε γιὰ νὰ τὸν στείλῃ στ’ ἀμπέλι. Ἡ “Ἐλενα κοιμήθηκε ὅλη τὴ νύχτα καὶ κοιμάται ἀκόμα. Ὁ ἀφωρεσμένος δὲν τὴν ἐπείραξε ἀπόψε οὔτε μιὰ βολά... Πῶς τόχεις καὶ τοῦτο, Παῦλο μου;

Κι’ ὁ Ματαράγκας, ποὺ ἦταν φρόνιμος ἀνθρώπος, ἀποχρῆθηκε:

— Ἄσε νὰ ἰδοῦμε... μὴ χαίρεσαι ἀκόμα, γυναίκα...

Ἡ μάννα ὅμως, ποὺ εἶχε περάσει μὲ τὴν ἀρρωστη κόρη τόσες νύχτες φριχτές — ἔοικισμένες νὰ εἶναι! — δὲν ἔπαψε νὰ χαίρεται. Κάτι τῆς ἔλεγε μέσα της πῶς ἡ “Ἐλενα ἦταν πιά γλυτωμένη. Τὴν ἔπειθε ἴσως ἡ γαλήνη ἐκείνη ποὺ εἶδε πρωτότερα στὸ πρόσωπό της. Χρόνια εἶχε νὰ τὴν ἰδῆ νὰ κοιμά-

ται ἔτσι. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν ἀθώα παιδοῦλα καὶ δὲν ἤξερε ἀκόμα τὸν κόσμον καὶ τὰ βάσανά του...

Ἡ μέρα προχωροῦσε — γλυκεῖα ἡμέρα τοῦ Ἀπριλιοῦ, γεμάτη φῶς καὶ ἀρωμα — κ’ ἡ “Ἐλενα ἐξακολουθοῦσε νὰ κοιμάται.

«Πόσες νύχτες ἔχει νὰ χορτάσῃ ὕπνον τὸ κακόμοιρο!..» συλλογιζόταν ἡ Ματαράγκαινα, καὶ τὴν ἀφήνε.

Ἄλλὰ νά, ἐκεῖ δὲ κατὰ τίς ἐννιά — «δυὸ ὥρες τὸ ἡμέρας» τῆλεγε στὴ γλῶσσα της ἡ γριά χωριάτισσα — ἀκουσε τὴ φωνὴ της ἀπὸ τὴ σκάλα:

— Μάννα!.. Μάννα!..

— “ὦ, καλὰ σου ξυπνητούρια!.. φώναξε ἡ Ματαράγκαινα κι’ ἔτρεξε. Ἐλα λοιπὸν καὶ καντεύει μεσημέρι!.. Μπράβα, ἀπόψε κοιμήθηκες ἡσυχά.

Ἡ “Ἐλενα ἀχτινοβολοῦσε.

— Εἶδες, μάννα, εἶδες; Οὔτε στὸν ὕπνον μου, οὔτε στὸν ξύπνον... Πάει!.. Δὲν ἔχει πιά τὴ δύναμη... Καὶ ξέρεις γιατί; Μάννα, ἔλα νὰ στὸ πῶ στ’ αὐτί... Γιατί ἔκαμα τὸ μεγάλο μαγικό!..

— “Ἐ!.. ποῖο;.. ἐκεῖνο τὸ φριχτό, τὸ τρομερὸ ποὺ σοῦ εἶπε ἡ Μάϊσσα;

— Ναι, μάννα!.. ἐκεῖνο τὸ φριχτό καὶ τρομερὸ... Μόνο σῶπα!..

— Ἐκεῖνο ποὺ δὲ θὰ τόκαναν δέκα ἀντρες ἀντρεπωμένοι;..

— Ναι, μάννα... σῶπα!..

— Καὶ τόκαμες ἐσύ, μοναχὴ σου;

— Ναι, μάννα!..

— Καὶ πότε;

— Ἀπόψε τὴ νύχτα.

— Καὶ ποῦ;

— “Α, δὲ σοῦ λέω... Δὲ μπορῶ, δὲν κάνει, νὰ σοῦ πῶ τίποτ’ ἄλλο, ἀν δὲν περάσουν σαράντα ἡμέρες. Ἔτσι μοῦ εἶπε ἡ Μάϊσσα. Ἐνα μόνο σοῦ λέω πῶς τὸ ἔκαμα. Μάγαπας; Σῶπα!

— Καλὰ, παιδί μου, ἔκαμε τρομαγμένη ἡ Ματαράγκαινα, σωμαίνω! Ἀφοῦ δὲν κάνει νὰ μοῦ πῆς...

— Τόκαμα, μάννα, ναι. Ἐγὼ τὸ ξέρω τὴ τράβηξα, μὰ τόκαμα ὅπως ἔπρεπε, καὶ μοῦ πέτυχε. Νά, ἰδὲς ἐδῶ τὰ χέρια μου πληγιασμένα!.. Μ’ αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτα... Ἐπρεπε νὰ μποροῦσα νὰ σοῦδειχνα τὴν καρδιά μου... “ὦ, πόσα σημάδια θὰ ἔχῃ, ἡ μαύρη, ἀπὸ τοὺς τρόμους ποὺ πέρασε τούτη

τῆ νύχτα!.. Μὰ τώρα πᾶνε θλα. Εἶδες ἀν βγήκε καθόλου ἀπόψε... καὶ θὰ ἰδῆς ποὺ δὲ θὰ μεταβῆ!.. Εἶμαι σίγουρη, μάννα, θπως σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις. Κι' ἀπὸ σήμερα κιόλας, ἀμέσως, ἐγὼ γυρίζω στὸν ἀντρα μου.

— "Εἰ;.. ἔκαμε μ' ἐκπληκτικὴ χαρὰ ἡ Ματαράγκαινα. Μὰ ἔτσι εὐτύς;.. δὲν κάλλεσαι μιά-δὺδ μέρες ἀκέμα, νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ βεβαιωθοῦμε;

— "ὦ, ἀποκρίθηκε ἡ "Ελενα· νάξερεις τί ἔκαμα, μάννα, δὲ θὰ μούλεγες ἔτσι... "Ἄκου με ποὺ σοῦ λέω. Σήμερα φεύγω γιὰ τὴ χώρα. Καὶ φεύγω γιὰ πάντα. Σήμερα παντρεύομαι κι' ἐγὼ ἀληθινά... Σήμερα εἶναι ἡ χαρὰ μου.

— "Ἡ ὥρα ἡ καλὴ, παιδί μου... εἶπε μὲ συγκίνηση ἡ Ματαράγκαινα· νὰ πᾶς στὸ καλὸ!.. Σὺρε... Θέλεις νὰ ντυθῶ κι' ἐγὼ, νὰ σὲ συντροφέω;

— "Ὀχι, νὰ σὲ χαρῶ, ὁ "Αλέξης μοῦ φτάνει. Πῆς του νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ μουλᾶρι, ὡς ποὺ νὰ συγυριστῶ κι' ἐγὼ, καὶ νὰ καθαλλικέψω νὰ μὲ πᾶν. Συντροφίες θέλω τώρα; Στὸ σπίτι μου πάω, στὸν ἀντρα μου, στὴν εὐτυχία μου... Ὁ Κάτου-Κόσμος πολέμησε νὰ μοῦ τὴν κλέψῃ, μὰ δὲν τοῦ πέρασε... Ἐγὼ, μὰ κοπέλλα, μοναχὴ μου, τὸν ἐνίκησα!

* *

"Ἡ "Ελενα συγυρίστηκε σὰ νύφη. Ἐφόρρεσε ἕνα κὸ τολο (μεσοφόρι) ἀσπρο μὲ καμμοσφο (φραμπαλά) κεντητό, κι' ἕνα βελέσι (φούστα) πορτοκαλλί μὲ σειρήτια καφετιά. Ἀπὸ πάνω ἕνα στενὸ τζιπούρι ἀπὸ μαυρο βελούδο ποὺ τῆς σχημάτιζε θαυμάσια τὸ πλούσιο στῆθος καὶ τῆς ἀφινε γυμνὸ τὸ λαιμό, στολισμένον μόνον μ' ἕνα τριδιπλο γιορντάνι. Καὶ στὸ κεφάλι, σὰν καπελλίνο, ἕνα μαντήλι ἀπὸ ἀσπρο κρέπι μὲ πορτοκαλλιά οὐγία καὶ μὲ κρόσια, ποὺ ἐχρῦσιζε, λές κι' ἐπαιρνε φῶς καὶ χρῶμα ἀπ' τὸ χρυσάφι τῶν μαλλίων τῆς.

Νάβλεπες τώρα τὴν "Ελενα, μὲ τὴ χαρὰ καὶ τὰ στολίδια, θάλεγες ποτὲ πῶς ἦταν ἡ ἴδια ἐκείνη δυστυχισμένη κοπέλλα, ποὺ τριγύριζε τὴ νύχτα μὲ τὸ γαμπὰ καὶ μὲ τὸ κλεφτοφάναρο; Ἡ πεποίθησε πῶς ξόρκισε πιά τὸ μεγάλο κακό, τὴν εἶχε μεταμορφώσει. Εἶχαν ἀδυνατίσει κι' αὐτὰ ἀκέμα τὰ μαυρα στεφάνια, ποὺ τίς ἡμέρες τοῦ τρόμου καὶ τῆς

ἀγωνίας, ἔδιναν μὲν ἄγρια λάμψη στὰ γαλανὰ τῆς μάτια.

— Θὰ πᾶω νάποχαιρετήσω, εἶπε στὴ μάννα τῆς. «Ἔχετε γειά, ψηλά βουνά, καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα, βρουσούλες μὲ τὰ κρύα νερά, καὶ σὰς ἀφήνω τώρα...» "Ὁμορφα δὲν τὸ λέει τὰ τραγοῦδι;

Καὶ πρὶν ξεκινήσῃ γιὰ τίς βίζιτιές τῆς, στάθηκε μιά στιγμὴ στὸ πεζούλι, κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριά τοῦ ἐφτάκαילו ποὺ τῆς εἶχε χαρίσει τὸ στεφάνι τοῦ γάμου, καὶ κοίταξε ἕνα γύρω τὰ μακρυνὰ βουνά καὶ τοὺς κοντινοὺς κάμπους, σὰ νάθελε νὰ τὰ ποτυπώσῃ γιὰ πάντα στὴ μνήμη τῆς. Μὲ ἀφωνη συγκίνηση καὶ μὲ ὑγρὴ ματιὰ ἀποχαιρέτησε τὸ πατρικὸ σπίτι, τὸ πράσινο ἀμπέλι μὲ τὰ λευκὰ στρατόνια, τὸ λιοστάσι ποὺ μαύριζε παραπέρα, τίς ροδοδάφνες ποὺ κοκκίνιζαν κοντὰ στὴ βρύση, τὴν ἀψηλὴ καλύδα ποὺ ἔλαμπε στὸν ἥλιο σὰ χρυσή, καὶ τὸ σπιτάκι τοῦ ἀλογόμουλου, ἔπου ὁ Ντορῆς ἐγύριζε τὴ μολόπετρα ἀπὸ τὰ χαράματα.

— Πῶς κάνεις ἔτσι; τῆς ἔλεγε ἡ Ματαράγκαινα· ἐσὺ δὲν τᾶχαμες οὔτε τὴν πρώτη βολά, ποὺ ἔφυγες νύφη γιὰ τὴ χώρα...

— Ἐέρω κ' ἐγὼ γιὰτί; ψιθύριζε ἡ "Ελενα. Τώρα μοῦ φαίνεται πῶς φεύγω ἀληθινά... Τώρα καταλαβαίνω πῶς ἡ χώρα θὰ μὲ κρατήσῃ γιὰ πάντα.

"Ἦταν βέβαια ἡ ἀγάπη τοῦ ἀντρός τῆς. Γιατί τώρα ἀγαποῦσε τὸ Τζώρτζη, ἔπως δὲν τὸν εἶχε ἀγαπήσει πρὶν, ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ τὸν πῆρε.

Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ κι' ἄρχισε νὰ τριγυρίζῃ τὰ σπίτια καὶ νάποχαιρετᾶν ξένους καὶ δικούς.

— "Ἔχετε γειά!.. ἔγιανα καὶ φεύγω γιὰ τὸ σπίτι μου.

— "Ἡ ὥρα ἡ καλὴ, κυρά μου... Καὶ πάντα χαρές!

"Ἀπὸ τὰ πρῶτα σπίτια τοῦ μεγάλου δρόμου, ἡ εἶδηση πῶς φεύγει ἡ "Ελενα τοῦ Ματαράγκα σπάρθηκε σ' ἄλλο τὸ χωριὸ, κι' ἀπὸ παντοῦ ἐβγαίνουν γυναῖκες, κοπέλλες καὶ παιδιὰ, κι' ἔτρεχαν νὰ τὴν προαπαντήσουν.

"Ὅλοι στὸ χωριὸ τὴν ἀγαποῦσαν, γιὰτ' ἦταν καταδεχτικὴ, κι' εἶχαν λυπηθεῖ ἀληθινὰ ὅταν ἔμαθαν πῶς ἕνα φάντασμα — κανένας δὲν ἤξερε τίποτα περισσότερο — τὴν ἐβασάνιζε. Καὶ χαιρόνταν ποὺ τὴν ἔβλεπαν τώρα καλὰ, «ὕγια σὰν τὸ κρύο τὸ νερό, μίαν χαρὰ

καὶ μίαν μπάρτζα», καὶ συμπέραιναν πῶς εἶδε τὴν ὑγεία τῆς μὲ τὰ «θεοτικά.» Κανένας δὲν εἶχε μάθει τίποτα περισσότερο.

Τὸ μυστικὸ τῆς "Ελενας μπόρεσε νὰ κρατηθῆ, γιὰτί δὲν τὸ ἤξερε ἄλλος ἀπὸ τὴν ἴδια κι' ἀπὸ τὴ μητέρα τῆς. Οὔτε στὸ γέρο Ματαράγκα δὲν εἶπαν γιὰ τὴ Μάισσα. Οἱ μεγαλύτερες ἀδερφάδες τῆς "Ελενας ἦταν παντρεμμένες σ' ἄλλα χωριά καὶ σπάνια πῆγαιναν στὸ Γαϊτάνι. Στίς λίγες αὐτὲς ἡμέρες ποὺ κάθησε στὸ πατρικὸ τῆς σπίτι, καμμιὰ δὲν εἶχε φανῆ καὶ ἴσως καμμιὰ δὲν εἶχε μάθει τίποτα γιὰ τὴν ἀρρώστεια τῆς. Μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς μακρυνότερους συγγενεῖς, ἡ "Ελενα κι' ἡ μάννα τῆς δὲν εἶχαν πολλές κουβέντες. Μάλιστα μὲ δὺδ συγγενικά τους σπιτία μέσα στὸ χωριὸ εἶχαν ἐχθρα καὶ δὲν ἄλλαζαν οὔτε καλημέρα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δὺδ αὐτὰ σπίτια κι' ἀπὸ τοῦ Κωσταντῆ, ἡ "Ελενα τὰ γύρισε ὅλα. Κι' ἀφοῦ ἄλλαξε χίλια φιλιὰ καὶ χίλιες εὐχές, καθαλλίκεψε τὸ μουλᾶρι ποὺ εἶχ' ἐτοιμάσει ὁ "Αλέξης. Δὺδ καλάθια γεμάτα κερᾶσια καὶ νέσπολες, κρεμασμένα στὸ σαμάρι, κρατοῦσαν ἀπὸ τᾶλλο μέρος τὸ ἰσοζύγιο. Κ' ἡ "Ελενα, καθισμένη, στὸ λευκὸ στρωσίδι τοῦ σαμαριοῦ, ξεκίνησε καμαρωτὰ σὰ ρηγοπούλα.

Πέρασε πρῶτ' ἀπὸ τὸ ἀμπέλι, γιὰ νάποχαιρετήσῃ καὶ τὸ γέρο, καὶ μὲ τὴν εὐχὴ του πῆρε τὸ δρόμο τῆς χώρας.

"Ὁ "Αλέξης, πεζός, κρατοῦσε τὸ μουλᾶρι ἀπὸ τὸ καπίστρι.

Κ' ἦταν τόσο χαρούμενος γιὰ τὴν γιαιτρεία τῆς κυρᾶς του, ποὺ σιγοτραγουδοῦσε σ' ἄλλο τὸ δρόμο.

"Ὁ φτωχός!.. Βέβαια ποὺ δὲν τὴν ἀγαποῦσε ἀλλοιωτικά, παρὰ μὲ τὴ λατρεία καὶ τὴν ἀφοσίωση τοῦ δούλου. Ἀλλοιῶς δὲ θὰ ζήλευε τώρα, ποὺ τὴν πῆγαινε ὁ ἴδιος στὸ γαμπρό;

* *

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ γριά Κωσταντινιά, ποὺ κρατοῦσε τὸ κλειδί τῆς "Αγίας Κυριακῆς, ἀφοῦ ἀνοιξε τὴν ἐκκλησοῦλα καὶ τὴ σκούπισε καὶ τὴ συγύρισε κι' ἔβαλε λάδι, στὸ ἀκοίμητο καντήλι καὶ ξεκαφτρίλισε τὸ φυτῆλι του καὶ τὸ ξανάναψε μὲ τὸ λιανοκέρι κι' ἔκαμε λίγο τὴν προσευχὴ τῆς μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς "Αγίας, — βγήκε βιαστικά στὸ κοιμητήρι γιὰ νὰ κοιτάξῃ τὰ μνήματα.

"Ἡ γριά Κωσταντινιά, σὰ γειτόνισσα, εἶχε αὐτὴ τὴν ἐπιστάσια. Ἦσκανε γιὰ τὴν ψυχὴ τῆς. Πότιζε τὸ περβολάκι, τὸ καθάριζε ἀπὸ τὰ ξερόφυλλα, σάρωνε τὰ στρατόνια καὶ προπάντων ἐφρόντιζε τὰ λουλούδια, ποὺ στόλιζαν μερικὰ μνήματα. Κάπου-κάπου ἀναθε καὶ κανένα καντηλάκι, κρεμασμένο ἀπὸ τὸ σταυρό, ἢ κανένα κερᾶκι ποὺ τῆς ἔστειλαν οἱ χαροκαμένοι.

Τριγυρίζοντας ἔτσι, πέρασε καὶ κοντὰ ἀπὸ τὸ μνήμα τοῦ Κωσταντῆ, τὸ ξερό καὶ ἀνανθο, κι' ἔρριξε μιά ματιὰ.

Παραξενεύτηκε κι' ἐπῆγε πρὸ κοντὰ, γιὰ νὰ κοιτάξῃ καλύτερα.

Μπά!.. Γιατί τὸ κουτροῦλι ἦταν ἀλλοιωτικό, πρὸ στενὸ καὶ πρὸ φουσκωτό; Γιατί ὁ σταυρὸς ἔγεργε λίγο δεξιά; Καὶ γιατί ἦταν χῶματα σκορπισμένα γύρο-γύρο;

"Ἡ Κωσταντινιά θυμόταν πολὺ καλὰ πῶς προχτὲς εἶχε σκουπίσει ὄλο ἐκείνο τὸ μέρος. Πῶς ἔγιν' ἔτσι γρήγορα τέτοια ἀκαταστασία, καὶ ποῖος πῆγε καὶ σκόρπισε κείνα τὰ ροδόφυλλα πάνω στὸ φτωχὸ μνήμα;

Δὲν ἤξερε τί νὰ ὑποθέσῃ.

Οἱ κοπέλλες ποὺ προσκύνησαν χτὲς τ' ἀπόγεμα τὴν ἀγία Κυριακῆ, μπορεῖ νὰ στόλισαν τὸ μνήμα τὸ παραπεταμένο, ἀπὸ πονοψυχιά. Ἀλλὰ πῶς μπορεῖ νὰ τὸ πείραξαν, νὰ τὸ χάλασαν;.. Μήπως μπῆκαν τὴ νύχτα τίποτα μεθησμένοι; Μήπως τὸ πάτησε κανένας ἐχθρὸς τοῦ πεθαμένου;

"Ἐκείνη τὴν ὥρα πῆγε στὴν "Αγία Κυριακῆ ὁ παπα-Στέφανος, ὁ ἀναπληρωτής, γιὰ νὰνοίξῃ τὴν κασσοῦλα ἔπου ἔρριχναν οἱ διαβάτες γιὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας.

"Ἡ Κωσταντινιά τὸν εἶδε ἀπὸ τὸ καγγελλόπορτο τοῦ περβολιοῦ καὶ τοῦ φώναξε:

— Κόπιασε δῶ, παπά μου, νὰ ἰδῆς ἕνα θάμμα!..

— Τί εἶναι πάλι;

— "Ἐλα νὰ ἰδῆς πῶς βρῆκα σήμερα τὸ μνήμα τοῦ Κωσταντῆ τοῦ Ξηδάχτυλου, τοῦ κακομοῖρη!..

"Ὁ παπα-Στέφανος τὴν ἀκολούθησε περιεργὸς ὡς τὴν ἀκρὴ ἐκείνη τοῦ περβολιοῦ.

— Βλέπεις, ἀφέντη μου; Ὁ σταυρὸς στραβά, σὰ μετατοπισμένος, χῶματα ἕνα γύρο καὶ ροδόφυλλα ἀπάνω στὸ κουτροῦλι. Πῶς σοῦ φαίνεται τοῦτο τὸ πράμμα, ἀφέντη μου;

"Ὁ παπα-Στέφανος, ποὺ νόμισε πῶς κάτι ὁλ' ἰδῆ, πισοπλάτησε μ' ἀδιαφορία.

— "Ὦχι, καημένη Κωσταντινιά, εἶπε φεύγοντας, γι' αὐτὸ σπᾶς τὸ κεφάλι σου; Καίμια κοπέλλα, ἀπὸ κείνες ποὺ τὸν ἀγαποῦσανε — γιὰτὶ ὁ μακαρῆτης, νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἦταν ὁμορφονίδς κι' ἀγαπησιάρης — περνώντας, τὰ μπήκε μιὰ στιγμή καὶ τὸ τὸ μᾶθησε λίγα τραντάφυλλα. «Ἐρρανον τὸν τάφον αἱ μυροφόροι μύρα», Κωσταντινιά μου!

— Μπορεῖ, ἔκαμε ἡ γριά: ἀμή τὰ χιώματα, ἀμή ὁ σταυρός: . . .

— "Ἢ, γύρευε φύλλους στ' ἄγερα! . . . Τίποτ' ἀγρίμια τὰ μπήκανε τὴ νύχτα, καὶ ποῖς τὸ ξέρει τί κυνηγητὰ καὶ παιχνίδια ἔκάμανε κεῖ-γύρο, Μπορεῖ νᾶστησαν καὶ πόλεμο.

Ἡ γριά Κωσταντινιά σώπασε. Αὐτὴ ἡ ἐξήγησι τῆς ἔφτανε.

— "Ὡστόσο, εἶπε σὲ λίγο ὁ παπα-Στέφανος, μοῦ φαίνεται πὸς τὰ μουράγια πρέπει νὰ ψηλώσουνε λιγάκι. Οἱ πεθαμένοι δὲν εἶναι σίγουροι ἔτσι. Μὰ τὰ πῆς, καὶ τί μὲ γνοιάζει ἐμένα: Ὁ παπᾶς τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἔποιος τὰ γίνῃ, ἄς γνοιαστῇ.

Ἡ Κωσταντινιά σκούπισε τὰ χιώματα — γιὰ τὴν ψυχὴ τῆς — κι' ἔσιαξε τὸ σταυρὸ. Ἀλλὰ δὲν ἔκαμε λόγο σὲ ἄλλον γι' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ. Ἀφοῦ ἤσυχασε μὲ τὴν ἐξήγησι τοῦ παπα-Στέφανου, τὸ θεώρησε ὅπως διόλου ἀσήμαντο καὶ τὸ ἔξεχασε.

Θὰ ἴδοῦμε ἀργότερα πότε τὸ ξαναθυμήθηκε.

(*Ἀκολουθεῖ)

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΙΩΑΝΝΑ ΣΧΙΝΣ

ΚΕΦΑΛΗ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

Τὸ Δεματωνθίνιον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἐκλιπόντες Φιλέλληνες

Α'. — Ρομπέρτο Γκάλλι

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀγνοῦς φιλέλληνας τοῦ παρελθόντος, ποὺ δὲν ἐβάσιζαν τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην των καὶ δὲν τὴν ἐζύγχαν με ἐπικερδῆ ἀνταλλάγματα, ὅπως συμβαίνει μὲ πολλοὺς νεωτέρους, ὁ Ροβέρτος Γκάλλι, ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας. Ἄν ἀπὸ τινος εἶχε αἰγίσει ἡ θαρραλέα φωνὴ του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς δύο αἰτίαι: πρῶτον εἰς τὸ βαθὺ γῆρας του, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸ ὅτι εἶχον λυθῇ τὰ δύο ζητήματα διὰ τὰ ὅποια τοσοῦτον ἐπάλοισε: τὸ Κρητικὸν καὶ τὸ Μακεδονικόν. Ἐννενηκοντούτης πλέον, ἦτο εὐτυχὴς ὅταν εἴσισε κάποιον Ἕλληνα μὲ τὸν ὅποιον νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν ἀγαπημένην του Ἑλλάδα καὶ τὰς προσωπικότητάς της. Διότι εἶχε γνωρίσει ὅλους τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς διπλωμάτας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἦτο στενότητος φίλος του, καὶ ὁσάκις κάθε καλοκαίρι διήρχετο ἀπὸ τὴν Βενετίαν, τῆς ὁποίας ἐπὶ τριανταπέντε χρόνια ἦτο βουλευτὴς ὁ Γκάλλι, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρει καθήκον του νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν ἐνθουσιώδη φιλέλληνα καὶ νὰ τοῦ ἐπαναλάβῃ τὰς εὐχαριστίας του. Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἔξετίμα μεγάλως τὸν Ἰταλὸν πολιτευτὴν, ὁ ὅποιος τῶσον εἶχε ἀγωνισθῇ διὰ τὴν Κρήτην του.

Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς βουλευτικῆς του, φίλος τοῦ Τζιολλίτι, ὁ Γκάλλι ἐξήσκει ὅλην τὴν ἐπιρροὴν του ὑπὲρ τῆς μικρᾶς καὶ περιφρονημένης τότε ἀπὸ τὴν Εὐρώπην Ἑλλάδος. Κάποτε ἡ ἀγάπη του ἔφθανε μέχρις ὑπερβολῆς — ὅπως ὑπερβολικοὶ εἶναι ὅλοι οἱ ἔρασταί. Καὶ ἔμεινεν ἱστορικὴ ἡ φράσις τοῦ Τιττόνι, ὅτε μίαν ἡμέραν ὁ Γκάλλι ἠγόρευεν εἰς τὴν ἰταλικὴν Βουλὴν καὶ ἐξῆτει ἀπραγματοποιήτα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πράγματα ὑπὲρ τῆς Κρήτης:

— Μὰ, κύριε Γκάλλι, εἰσθε περισσότερο Ἕλληνικὸς ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡ φράσις αὐτὴ τοῦ Τιττόνι, διὰ τὸν φιλελλητισμόν του ὁποίου ὁμιλοῦμεν κατωτέρω, εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Γκάλλι πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὅποιαν ἠγάπησεν ἀπὸ παιδί.

Ὁ ἴδιος μοῦ εἶχε διηγηθῇ ὅτι ἔμαθε Ἕλληνα καὶ εἰς τὴν Βενετίαν, ὅταν ἀκόμη ἦτο μαθητὴς, ἀπὸ τὸν περιφημὸν Ἕλληνα διδάσκαλον Τριανταφύλλην, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχεν ἐμπνεύσει καὶ τὴν πρὸς τὴν νέαν Ἑλλάδα ἀγάπην του.

Συνδεόμενος μὲ μεγάλην φιλίαν μὲ τὸν Γκάλλι, παρηκολούθησα κατὰ τὰ δυσχερέστερα διὰ τὴν Κρήτην χρόνια τὸ ὅπερ αὐτῆς ἐνδιαφέρων τον καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν δρᾶσιν του.

Συχνὰ ἤρχετο εἰς συνάντησίν μου, διὰ νὰ τοῦ δώσω πληροφορίας καὶ στοιχεῖα προκειμένου νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὲρ ἑλληνικοῦ ζητήματος εἰς τὴν Βουλὴν, ἢ νὰ γράψῃ ἀρθρον εἰς ἰταλικὴν ἐφημερίδα, ἀμυνόμενος τῶν ἑλληνικῶν δικαίων τὰ ὅποια μερὶς τοῦ ἰταλικοῦ τύπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐατρέβλωνε. Καὶ ἔδειχνε νεανικὴν φλόγα, ὁσάκις ἤρχολεῖτο μὲ κατὰ τὸ ἐπισημὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἄκρα ἐντιμότης του, παροιμιώδης καὶ φαινομενικῆ, τὸν ἔκαμιν ὅστε, κατὰ τὰ τριάντα χρόνια τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ὅλην τὴν ζωὴν του τὴν ἀφιερῶθει εἰς τὴν πολιτικὴν, νὰ εὐρισκεται συχνὰ εἰς οικονομικὰς στενοχωρίας. Κάποτε ὁ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος πληροφορηθεὶς τὰς στενοχωρίας του, κατωρθώσε νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν κάποιον βοηθῆμα, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ προηγουμένως τὸν Γκάλλι περὶ τοῦ διαβήματός του αὐτοῦ. Συνδεόμενος μὲ τὸν τότε πρέσβυν, ἀνέλαβα ἐγὼ νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὸν Γκάλλι τὴν ἀπόφασιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Τὸ ζήτημα ἦτο λεπτότατον καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν ἐκτίμησιν τὴν ὅποιαν μοῦ εἶχε, ἐτόλμησα νὰ μεταβῶ εἰς τὸ πτωχικὸν διαμέρισμα τοῦ Κόρσου, ὅπου κατῴκει, καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσω τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μου. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἀπάντησίν του!

Ὁ σεβαστὸς γέρον ἐσηκώθη καὶ μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα, συντριμμένος, μοῦ εἶπεν, ὅχι μὲ θυμὸν, ἀλλὰ μὲ πόνον, μὲ παράπονον πληγωμένης ἀξιοπρεπείας ἰσχύου περασμένων ἐποχῶν:

— Ἀλλὰ, φίλε μου, ποτὲ δὲν ἐσκέφθησα νὰ πληρωθῶ διὰ τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Θὰ ἦτο ἡ θλιβερωτέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς μου αὐτῇ, ἂν δὲν ἐγνώριζα ὅτι ἐσὺς καὶ τὴν πατρίδα σας εἰς τὴν ἐνέργειάν σας αὐτὴν δὲν ᾔσθησε τίποτε ἄλλο παρὰ ἢ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη.

Καὶ δὲν κατώρθωσα οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ πρέσβυς νὰ τὸν πείσωμεν νὰ δεχθῇ τὸ βοηθῆμα αὐτό. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ἀπὸ ἐμμέσους πληροφορίας ὅτι δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ ἐκείνον τὸν μῆνα τὸ ἐνοίκιον του! Τέτοιοι χαρακτήρες δὲν εἶναι συνήθεις εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν, εἰς τὰς ὁραίας παραδόσεις.

Οἱ ἱπποτικοὶ Κρητες, ποὺ δὲν λησμονοῦν τοὺς ὑπερσπασινὰς των τῶν παλαιῶν δυστυχῶν ἡμερῶν, δὲν ἀμφιβάλω ὅτι θὰ δείξουν τὴν εὐγνωμοσύνην των διὰ πολιτικῶν μνημοσύνων.

Εἶναι καθήκον τὸν πρὸς ἕνα ἀπὸ τοὺς ὀλίγους τοῦ ἡγιάσαν τὴν μεγαλόνησόν των καὶ ἐθαύμασαν τὴν λεβεντιά των.

Β. — Θωμᾶς Τिटτόνι

Ὁ ἀποθανὼν Ἰταλὸς διπλωμάτης ἦτο ἀπὸ τοὺς παλαιὸς τύπους, οἱ ὅποιοι, μαζί με τὴν πολιτικὴν, συνεδύαζον καὶ τὴν φιλολογικὴν μόρφωσιν. Ἀπὸ τὴν δημοσιογραφίαν ἀρχίσας τὸ στάδιόν του, τὸ ἐξέλειπεν ὑπεργοδοιζονταύτης ὡς διευθυντὴς τοῦ μεγαλυτέρου καὶ σπουδαιότερου περιοδικοῦ τῆς Ἰταλίας «Νέα Ἀνθολογία», τοῦ δικαίως συγχρονισμένου μετὰ τὴν παρισινήν «Επιθεώρησιν τῶν Λύο Κόσμων».

Ὁ Θωμᾶς Τिटτόνι ἀνιήθη ἐν τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, καὶ πολὺ δικαίως, διότι μαζί με τὴν μεγάλην μόρφωσιν, εἶχε μίαν εὐδαιμονίαν μοναδικήν καὶ μίαν ψυχραίμον ὑπολογιστικότητα, ἡ ὅποια τὸν ἔθετε μεταξὺ τῶν καλυτέρων διπλωματῶν τῆς Ἑθρόπης.

Ἐπανελημμένως διηγήθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας, διὰ τὰ τὸ ἀρήσῃ ὅπως ἀναλάβῃ ἄλλην θέσιν, ὅχι ὀλιγότερον σπουδαίαν διὰ τὴν Ἰταλίαν, τὴν τοῦ πρέσβεως ἐν Λονδίνο, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἰταλία μετεῖχε τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, καὶ ἐπομένως δὲν διέκειτο φιλικῶς μετὰ τὴν ἄλλην ἔννοιαν τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ. Ὁ Τिटτόνι ἐν ταῦτοις κατώρθωσε νὰ συνδέσῃ τὰς σχέσεις τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὥστε νὰ θεωρῶνται αἱ δύο δυνάμεις ὡς συμπράττουσαι. Ὁ Μονσοῦλίνι ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν του, καίτοι δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ Φασιστικὸν κόμμα, τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας, ἀπὸ τὸ ὅποιον παρηγήθη ἐσχάτως, λόγῳ τοῦ σφισσικοῦ καρδιακοῦ νοσήματός ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπασχε καὶ ἀπέθανε.

Ἀλλὰ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν του ὁ Τिटτόνι ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν φιλολογίαν, ἐξακολουθήσας νὰ διευθύνῃ μέχρι τοῦ θανάτου του τὴν «Νέα Ἀνθολογία» καὶ γράφων εἰς αὐτὴν σπουδαιότητας μελέτας.

Τοὺς Ἕλληνας ἀναγνίστας κυρίως ἐνδιαφέρει μία ἄλλη ἀπομνηστικὴ διπλωμάτου καὶ πολιτικοῦ, ὁ φιλελληνισμὸς του.

Εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν γνωρίσω πρὸ εἰκοσιπέντε ἀκριβῶς ἔτων εἰς τὴν Ρώμην. Ὅταν με παρουσίασαν εἰς αὐτὸν ὁ ἄλλος διαιρετικὸς φιλέλληνας Ροβέρτος Γκάλλι, ὁ Τिटτόνι μοῦ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιον τῶν Νεοελλήνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἀνῆξιμοι προσοχῆς, καίτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑλλάς ἐθόριζετο εἰς μιρασμαῶδη κατὰστασίαν, συνεπεία τῆς ἡττης τοῦ 1897.

Ἐκείνοι ὅμως, οἱ ὅποιοι εἶχον κατακτήσει τὴν ἐκτίμησιν ἑξαιρητικῶς τοῦ Τिटτόνι, ἦσαν οἱ Κρητικοί, οἱ λεβέντες οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπάλασαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ Τिटτόνι μοῦ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιον των, προσθέσας ὅτι εἶναι εὐχαριστημένοι, διότι οὐδέποτε παρουσιάσθη εὐκαιρία χωρὶς νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ καὶ διὰ λόγων εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὸν τύπον καὶ δι' ἔργων ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ διπλωματικὴ θέσις τῆς Ἰταλίας δὲν ἦτο τότε τόσον ἰσχυρὰ ὅσον σήμερον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπιβάλῃ μίαν λύσιν, ἀλλ' οὐχ ἦτον ὁ

Τिटτόνι ἐπανελημμένως ἐπρότεινε εἰς τὰ Ἄνακτοβούλια τὴν ἔννοιαν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Κυαναὶ Βίβλοι τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως μένουσιν ἀκλόνητα δείγματα τῆς φιλελληνικῆς στάσεως τοῦ Τिटτόνι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ κρητικοῦ ἀγώνος.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἑυρωπαϊκοῦ πολέμου, αἱ σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἦσαν τεταμέναι, λόγῳ τῆς ἐπιτυχίας τῆς Ἑλλάδος λαβούσης τὴν Σμύρνην καὶ τὴν ἐνδοχώραν αὐτῆς, τὴν ὅποιαν διεξεδίδει καὶ ἡ Ἰταλία εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Ἐθρόπης. Τὴν ἔντασιν τῶν σχέσεων τούτων ἤλθεν ὡς μείωσις ὁ Τिटτόνι, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1919, διὰ τῶν δηλώσεσών του εἰς τὴν Ἰταλικὴν Βουλὴν, δηλώσεσών αἱ ὅποια ἀπέτελόν προφητείας τῶν σημερινῶν φιλικωτάτων ἑλληνοἰταλικῶν σχέσεων. Ὁ Τिटτόνι, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὴν ἀγόρευσίν του ἐκείνην εἶπε, διαφεύδων τὴν τότε κυκλοφορήσασαν φήμην ὅτι ὑπεγράφη συνθήκη φιλίας μεταξὺ Τिटτόνι καὶ Βενιζέλου:

«Ἐγινε λόγος περὶ συνθήκης συναφθείσης μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, ἄλλὰ καμμία συμφωνία ὁριστικὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συναφθῇ, χωρὶς νὰ λάβῃ γνώσιν ταύτης ἡ Ἰταλικὴ Βουλὴ... Μόνον, μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου (ἀμφοτέρων ἐμπνεομένων ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἐπανελημθῶσι σχέσεις ὅχι μόνον ἀφογοὶ ἀλλὰ καὶ φιλικαὶ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, αἱ ὅποια εὐρίσκονται ἐν ἀδελφικῇ γειτνίασει εἰς τὴν Μεσόγειον) συνεφωνήθη νὰ προσβῶμεν ἀπὸ συμφώνου εἰς διαβήματα εἰς τὰ κοινὰ ἐνδιαφέροντα διὰ τὰς δύο χώρας ζητήματα τὰ ὅποια μέλλουσιν νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν Διάσκεψιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων τὴν τελικὴν ἀπόφασιν θὰ λάβῃ ἡ Διάσκεψις. Ἡ καλλιτέρεσις αὐτῆ τῶν σχέσεών μας μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἔσχεν ἀμέσως τὸν οικονομικὸν αὐτῆς ἀντίκτυπον. Οὕτω δι' ἐπιστολῶν ἀνταλλαγισῶν τὴν 11 Σεπτεμβρίου μεταξὺ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἐμοῦ, συνεφωνήθη νὰ γίνῃ μία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐνοῦσα τὴν Ρώμην μετὰ τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ὁτράντο-Αὐλώνος...»

Ὁ σιδηροδρόμος αὐτὸς δὲν κατορθώθη νὰ κατασκευασθῇ ἀκόμη, λόγῳ ἐλλείψεως μέσων. Ἡ ἀγνωστὴ ὅμως παράγραφος τοῦ λόγου τοῦ Τिटτόνι, δι' ὅσους ἐνθιμιοῦνται πόσον τεταμέναι ἦσαν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης αἱ ἑλληνοἰταλικαὶ σχέσεις, ἀποτελεῖ εὐγλωττον ἀπόδειξιν τοῦ βαθύως φιλελληνισμοῦ τοῦ διακεκριμένου Ἰταλοῦ διπλωμάτου.

Ὁ Τिटτόνι ἦτο φιλέλληνας, καθ' ἣν ἐποχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἦσαν ἀρατοὶ οἱ τιτλοφορούμενοι μετὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ μαζί μετὰ τὸν Γκάλλι, Ἰμπριόνι, Γαριβάλδι, Καβαλλότι καὶ ὄλλους, ὕψωνε τὴν φωνὴν διὰ τὴν περιφρονημένην τότε ἀπὸ τὴν διπλωματίαν Ἑλλάδα. Καὶ σήμερον δε, γέρον πλέον, ἀπέρχεται τοῦ κόσμου τούτου, δίκαιον εἶναι νὰ τονισθῇ ἡ ἀρετὴ του αὐτῆ ἀπὸ ἕνα Ἕλληνα ὁ ὅποιος παρηκολούθησε τὴν φιλελληνικὴν του δρᾶσιν καὶ εἶχε τὸ εὐτύχημα ν' ἀκούσῃ ἐπανελημμένως ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ δια-

πρεποῦς διπλωμάτου τόσα καλά λόγια γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Σήμερον δυστυχῶς ἀραιοῦνται ἀκόμη περισσότερον αἱ τάξεις τῶν χωρὶς συμφέρον φιλελλήνων τῆς Ἑθρόπης. Δι' αὐτὸ ἡ ἀπόκλιση τῶν ὀλίγων παλαιῶν πιστῶν φίλων τῆς πατρίδος μας πρέπει νὰ μᾶς γεννήσῃ ἐξαιρετικὴν λύπην. Ὁ Τिटτόνι εἶναι ἄξιος ὅλης τῆς εὐγνωμοσύνης μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

Οἱ λέξεις τοῦ Πηλίου

Περίμενα νὰ τελειώσῃ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Κορδάτου γιὰ τὰ τοῦ ξηγίσου ὅσο μπορῶ πῶς σὸντά, μὰ καὶ πῶς σύντομα, ἐκεῖνα πού με ρωτᾷ.

Ἀπὸ φράσεις «θὰ ποίω» (δλδ. θὰ ποιήσω), «θὰ δείξω» ἀρχικὰ ὀνομάσανε βέβαια ἀφτόνε πού τις ἔλεγε, τὸν κερκισιάρη, τὸ λογαί: ὁ ποίωσ, ὁ δείξωσ. Στις χώρες πού, ὅσα τὰ λένε ἄλλου ἴσως, ἄξος, ἐκεῖ τὰ λένε ἴσως, ἄξιος, εἶπανε καὶ τοῦτα: ποίωσιος (ὄχι βέβαια πῶσιος), δείξιος.

Τέτοιος εἶναι τὸ τέτοιος (Γλωσσογ. καὶ Γλωσσογρ. Ἑλ. β', 173 κ. π.) με ἀνομοίωση τοῦ δέφτερου τ σέ τσ (πρβλ. αἱματίτινα > ματοίτικα = τὰ πορτοκάλια πούναι μέσα κόκκινα σάν αἷμα κτλ.) Κατὰ τὸ τέτοιος ἔγινε καὶ τὸ πότιος ἀπ' τὸ ποτέ, καὶ τὸ πάντιος ἀπ' τὸ παντοῦ.

Κουδοῦνια λένε σὲ πολλοὺς τόπους τὰ μετὰ τὸν τρύγο τσαμπάκια, πού μένουσιν ἀπάνου στίς κορφές τῶν κλημάτων. Σέκουδουνα λοιπὸν ἡ μετὰ τὸ τσαμπολόγημα ἐποχὴ.

Τὸ μάλι-βράσι εἶναι τὸ βάλε-βράσι (Ν. Ἐστία 15 Μαρτ. 1931, σελ. 30), στηλ. β'.) με ἀνομοίωση τοῦ πρώτου β σέ μ, ἔνεκα τὸ δέφτερο β (πρβλ. venabulum > βέναβλο > μέναβλο = λόγγη Ἀέοντος Φιλοσόφου Τακτικά ζ' 32 Migne Ἑλλ. Πατρολ. τομ. 107 κλπ. — βεντζουβί > μεντζουβί = εἶδος θυμιάμα, μουσκολίβανο, denjoti κτλ. καὶ τὰρχ. βεμβράς > μεμβράς = χαμηλὴ). Γιὰ τὸ μάλε-βράσι μίλησε ὁ Κουκουλῆς (Λεξ. Ἀρχ. α', 93.) πολὺ ἄμορφα. Γνωστὸ πὸς στὰ βορειοελληνικά ὁ ἄτονος φτόγγος ε ἀδυνατίζει σέ ι.

Βαζούρα γίνεται ἀπ' τὸ βάζω (= σκούζω, θορυσῶ, βοῖζω) ἀφρ. ββαζα. Ἀφτό τὸ βάζω δὲν εἶναι τὸ βάλλω (= θέτω), ἀλλὰ προέρχεται ἀπ' τὸ ἀρχαῖο βαβάζω πρβλ. βάβαξ, βάβανος, βαβάνης, πού γίνεται ἀπ' τὸ ποιητικὸ βάζω = ὁμιλῶ τὴ βαζούρα τὴ λένε καὶ βαβούρα (= βοίη). Φιληντ. Γ. Γ. Ε. α', 216. β', 220.

Τὰ σατάν, σακάτ, σαπέρα, σαδῶ, σακεῖ εἶναι τὰ: ἴσα πάνου, ἴσα κάτου κτλ. πού τὸ ι ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιατί στή γραφὴ τὸ τοιζόμε, μὰ στήν προφορὰ τὸ λέμε ἄτονο, ἔτσι τὰ προφέρνει αὐτὰ τὴ πεθερὰ μου: Ισαδῶ, Ισακεῖ κτλ. Γραμ. Φιληντ. § 397 κ.π. Κοίτα καὶ ἄρθρον μου ἀφαίρεσις ἐγκ. Λεξικ. Ἐλευθ. τ. β', σ. 720, στ. β'.

Τὸ βαλαντώνω πού στὸ Πήλιο σημαίνει φουσκῶνω, ἐνισχύει τὴν ἀποψή μου πὸς εἶναι συμφορμὸς (Γ. Γ. Ε., γ', 211): βελάζω + ἀγκῶνω > βελαγκῶνω καὶ κατ' ἀφομοίωση φωνηέντων δηλ. ε + α > α + α, βαλαγκῶνω (πρβλ. θεραπέβω > θεραπέβω, μαγαρινῶ > μαγαρινῶ κτλ. Φιληντ. Γ.

Γ. Ε., γ' 152) καὶ κατὰ τὴ συνηθισμένη τοῦ ντ σέ γν βαλαντώνω (πρβλ. προαντῶ > προγκῶ κτλ. Γ. Γ. Ε., γ', 68).

Τὸ ἀπόστασα > ἀποσταίνω (κατὰ τὸ σκῆμμα ἔδεσα > δένω κτλ.) εἶναι γνωστὸ πὸς θὰ πῆ Νεοελληνικά κουράζομαι, γιατί διανύω ἀπόσταση = διάστημα. Γιὰ τὸν τύπον πρβλ. ἀπ' τὸ ἐβάστασα > βασταίνω.

Τὸ λιβαζώνομαι γίνεται ἀπὸ τὴ λίβας, παίρνοντας τὴν κατάληξιν ἀπ' τὰ φαρμακῶνομαι < φαρμάζω), ψακῶνομαι (< ψακίζω) κτλ. βλ. Ν. Ἐστία 15 Σεπτ. 1930 σελ. 380, στηλ. α'.

Ἀπ' τὸ ρῆμα μουσχεῖω > μουσκέβω πού τὸ λένε καὶ μουσέβω (Ὀίνουστ. Κουκουλῆς) βγαίνει τὸ μεταρρομιατικὸ: μουσα (Ν. Ἐστία Πρωτοχρονιά 1931, σελ. 46, στηλ. β').

Τὸ βαρκῶς ὁ Χατζηδηάκης τὸ παράγει ἀπ' τὸ βαρικός = βαρῶς, ἀρρωστιαρικός. Ἐγὼ δὲν τὸ ξέτασα.

Τὸ γούπατος εἶναι συμφορμὸς: γούβα (= λάκκα) + πάτος > γούπατος (ὁ), γούπατο (τὸ) = χαμηλὸς τόπος, χαμηλῶμα.

Τὸ πατιὰ ἀπ' τὸ πατῶ, ὅπως τὸ βουτιὰ ἀπ' τὸ βουτῶ ἀποκοιὰ > ἀποκοιῶ, βρωμιὰ > βρωμιῶ γλιστριὰ > γλιστριῶ, κλωτσιὰ > κλωτσιῶ, λημονιὰ > λημονιῶ, σκουντιὰ > σκουντιῶ, ταιμπιὰ > ταιμπιῶ κτλ. κατὰ τὸ σκῆμμα λαλιὰ > λαλιῶ, κοινοριὰ > κοινοριῶ κτλ.

Τὸ τσαρδάκι εἶναι λ. τούρκικη: tshardak = σκιαδα με κλαδιά.

Τὸ ἀπαντοχὴ ἀπ' τὸ ἀπαντέχω (= ὑπαντοχὴ > ὑπαντέχω) ὅπως τὸ ἀντοχὴ ἀπ' τὸ ἀντέχω κτλ.

Τὸ σχετέλλα εἶναι ἡ σκουτέλλα (λατ. scutella) τὸ μικρὸ: σκουτέλλι, μετὰ τὴν κανονικὴ ἀποσπῆσι τοῦ ἄτονου ου στὰ βόρεια ἰδιώματα, καθὼς εἶπαμε, καὶ μετὰ τὴν πῶ κανονικὴ τροπὴ τοῦ κτ σέ χτ (πρβλ. κεντίζω > χεντίζω κτλ.) Φιληντ. Γ. Γ. Ε., γ', 115.

Τὸ πιταστή εἶναι ἡ πιταστή κ' ἄλλου πεταχτή = ἡ λαγύνα ἢ πίττα (ἔτσι γράφεται, εἶναι ὁ ἀπτικὸς τύπος τοῦ πίσσα). Τὸ ἄτονο ε > ι στὰ βόρεια: πεταστή > πιταστή, γιατί τὴν πετᾶνε μέσ' στὸ φούργο ἀντίθετα μετὰ τὸ ψομί πού τὸ τοποθετοῦνε μετὰ τὸ φουάρι.

Τὸ ζουρίζω καὶ τὸ ζαρίζω εἶναι ἀπὸ σλαβικὲς λέξεις με νοήματα σάν ἀφτὰ τὰ Νεοελληνικά ρήματα: ζουριὰ = μαραινίωμα, ζαριὰ = ἀβγὴ (Λουλουδόπουλος).

Τὸ μπουχιζῶ εἶναι τούρκικο (κοιτ. Φιληντ. Γ. Γ. Ε., α', 141).

Τὸ παρδαλὴ εἶναι τὸ θηλ. τοῦ παρδαλῶς = ποικίλος, πολύχρωμος, πού ἐφκολε ἀλλάζει, ἀστατος, πολύτροπος, περίπλοκος κτλ. καὶ παρδαλιὰ ἀπ' τὸ παρδαλις. Ἡ πρόστυχη λέγεται καὶ παρδαλά, ἴσως καὶ γιατί φορεῖ παρδαλά ροῦχο γιὰ νὰ ἐκκλύζει ἀγαπητικούς.

Τὸ νοτίζω εἶναι ρῆμα κλασικὸ. Τὸ βροσκόμε Αἰσχ. Ἰζετ. 36: ἐκ νοτίζοντος γάμου καὶ σ' ἄλλους πολλούς. Κοιτ. ἀρχ. λεξικά καὶ κείμενα, γιὰ νὰ μὴ φάλνομαι πὸς πούλῶ σοφία.

Τὰ ζαλίνα, ζαλικῶνω = τὸ δειμάτι τὸ φορτώνω στὸν ὤμο κτλ. εἶναι πολὺ κοινὰ στὴ Νεοελ. καὶ παράγονται ἀπ' τὴ σλάβικη λέξις ζαλίνα.

Τὸ πιστίλι εἶναι τὸ τούρκικο pestil = μᾶζα

ἀπὸ ὀπιοειδῶν προσιόντων βερίκοκκα ἢ δαμιόσκηνα καὶ τὰ μοικζέβουνα φαίνεται πρῶτα. Στὴν Ἀρ-
ταύκη λένε: τὸν ἔκαμε πρεστίλι' ἀπὸ τὸ ξύλο =
τὸν ἔδειρε πολὺ, πὸν θὰ πῆ πὸς τὴ μάζα τὴ
χτυποῦνε γιὰ νὰ πλατόνη. Πρεστίλι ἐρυγα, μὰ
πὸς γίνεται δὲν ξαίρω. Οἱ Τούρκοι τὸ ἐτυμο-
λογοῦνε ἀπ' τὸ λατιν. *prastilla*. Ἐγὼ νομίζω
πὸς τὸ πῆρανε ἀπ' τὸ δικό μας *παστίλι*, πὸν
ἐρεῖς τὸ πῆρανε ἀπ' τὸ Ἴταλ. *pastiglia*.

Τὸ χωρατὸ ἑλληγικώτατο. Χώρα = ἄστν, χω-
ραίτης = ἄστειος (κάτοικος ἄστειος) χωραϊτέ-
βω > χωρατέβω = κάμνω σὺν τὸν κάτοικο τῆς
χώρας, τοῦ ἄσκειος, ἄστειζομαι, ἄστειύομαι.
Ἀπ' τὸ ῥῆμα γίνεται οὐδέτερο οὐσιαστικὸ τὸ
χωρατὸ = τὸ ἄστειο, κάμνω χωρατὰ = ἄστειο, ἀφρτῆ
τοῦ πληθυντικοῦ οὐδέτερου ἢ αἰτιατικῆ ἀναρ-
θρη μπορεῖ νὰ νομιστῇ ἐνικὸν ἀρσενικοῦ αἰαιαί:
κάμνω χωρατὰ (δηλ. χωρατὰ) χωρὶς καθόλου
ν' ἀλλάξει τὸ νόημα, κα' ἀπ' ἀφρτὸ γίνεται ὀνο-
μαστικὴ ὁ χωρατὰς. Τὸ χωρατὰς ἀκολούθησε
στὴν ἐξέλιξη τὸ ἴδιο στάδιο μὲ τὸ ἄστειος = ὁ
κάτοικος τοῦ ἄστειος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ λε-
πτὸς τοῦς τρόπους, ὁ ἐθιμολόγος ὁ χωρατατζής.

Τὸ κούτικας εἶναι τὸ κούτικας. Ἀπὸ τὸ κο-
τίς = ἡ κεφαλὴ (Πολυδ. β', 29) καὶ ἡ παρεγκε-
φαλίδα (Γλπ. 168, 29) ἀπὸ τὸ κούτη ἔγινε τὸ
κούτικος: «κούτικος αἱ περικεφαλίαι» λέει ὁ
Ἡσύχιος (Κοικωνιὲ Παύρος σελ. 15) κα' ἀπ'
αὐτὸ δίχως ἄλλο εἶναι τὸ κούτικας («Ἀμντος.
Λεξικον. Ἀρχ. γ', 128) δηλ. τὸ μέρος τοῦ κεφα-
λιαῦ πὸν προσαιτέβει ὁ κούτικος. Κούτικας
λέγεται σήμερον τὸ μπροστινὸ τοῦ κρανίου τὸ
βρέγμα, πὸν λένε. Ἀπ' τὸ κούτικας εἶπανε
ἀντικούτικας, τὸ ἀντίθετο μέρος τοῦ κρανίου,
ἀφρτὸ πὸν περιέχει τὴν παρεγκεφαλίδα, τὸ κά-
τυλον τοῦ Ψευδοθανασίου, τὸ ἐνίον νὰ ποῦμε.

Ὅστε κούτικας καὶ ἀντικούτικας δὲν εἶναι
τὸ ἴδιο πρῶμα, ὅπως λαθεμένα τὸ λέει ὁ Κο-
ραῖης Ἀτακ. α', 61), μὰ ἴσα-ἴσα δυὸ ἀντίθετα
μέρη τοῦ κρανίου, καθὼς τὸ δείχνει δὲ καὶ ὁ
τύπος μὲ τὴν πρῶτη ἀντί. Ὁ τύπος κούτ(ι)-
πας εἶναι ἀπὸ ἀνομοίωση τοῦ δευτέρου κ σὲ π
(πρβλ. τὸ τουρ. *koutshouka* πὸν εἶπαμε κου-
τσούπα).

Τὸ σβέρκος λέει ὁ Κοραῖης («Ατ. δ' 492) γίνε-
ται ἀπ' τὸ λατ. *servix* - *servicis*. Ἀφρτὸ λοι-
πὸν κατὰ μετάθεσιν φερόγγων καὶ τροπῆ τῆς κα-
τάληξης σὲ ἑλλ. ἔγινε σβέρκος καὶ κατόπι
σβέρκος.

Τὸ καρέζι εἶναι τουρκ. *karezi*, κρεζ(ι)νός
λοιπὸν μὲ τὴν ἑλλ. καταλ. - *inos*.

Τὸ ἀπαγάλια εἶναι ἀπὸ ἀγάλια. Τὸ ἀγάλια
πὸς γίνεται ἀπ' τὸ γαληνὰ τῆς βρε ὁ μακαρίτης
ὁ Ξανθοῦδ δης («Ἐρωτικ. σελ. 106 κ. π.). Ἐ-
γὼ προσθέτω τὰ ἑξῆς: Πολλὲς φορὲς ἢ τε-
λερταία συλλαβὴ τῆς λέξης ἀποτελεῖ μὴ λε-
ξούλα ἀφρτὸτελη, χωρίζεται λοιπὸν ἀφρτῆ καὶ
μένει τὸ πρῶτο τμήμα τῆς λέξης γιὰ λέξη ὀλά-
κερη. Ὁ χωρισμὸς τοῦ τελικοῦ — νὰ πρῶτη φο-
ρὰ ἔδω διατυπώνεται. Ἔτσι ξηγιέται ἀβίαστα
καὶ ὁ δέφτερτος τόνος πὸν ἀναπτύσσεται σὲ
— γὰ — μετὰ τὴν ἀποσιώπηση τοῦ τονισμένου
καταληγτικοῦ — νὰ. Ἄλλα παραδείγματα ἔχω
στὴν ἀνέκδοτη Γραμματικὴ μου.

Τὸ πεσέμι εἶναι τὸ τουρκ. *kesem* = κριός
ἀρχηγὸς τῆς ἀγέλης.

Τὸ μπλιόρι εἶναι τὸ ἀρβανίτικο *μπλιόρι* =
δυὸ χρονῶ κριάρι.

Μὰ γιὰ τοῦτα καὶ γιὰ τὰλλα σὲ ἄλλο φύλλο
τῆς «Ν. Ἐστίας».

M. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Γιὰ μιὰ ἀφιέρωση

Ἀξιότιμε φίλε κ. Ξενόπουλε,

Σὺς παρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ δημο-
σιεύσετε στὴ «Νέα Ἐστία» τὰ ἀκόλουθα:

Φαίνεται πὸς ἔχω διαπραΐξει μεγάλο ἔγκλημα
μὲ τὸ νὰ γράψω τὸ Συντακτικὸ τῆς νέας Ἑλλη-
νικῆς κοινῆς ὀμιλουμένης καὶ δημοτικῆς, καὶ
πὸ μεγαλύτερο μὲ τὸ ν' ἀφιερῶσω αὐτὸ τὸ
βιβλίον μου στὸν Πανεπιστημιακὸ μου διδάσκαλο
κ. Γ. Χατζιδάκη, μιὰ ἐπιστημονικὴ δόξα τῆς
πατρίδος μας, τοῦλάχιστο κατὰ τὴν κρίση ὄλων
τῶν ξένων ἐπιστημόνων. Ἀπὸ βέβαια πρέπει νὰ
συμπεράνη κανεὶς ἀπὸ ὅσα εἶχε τὴν καλωσύνη
νὰ μοῦ κάμῃ τὴν τιμὴ νὰ γράψῃ καὶ ἐναντίον
μου ὁ κ. Ἀλέξ. Πάλλης στὸ ἀρθρο, πὸν δημο-
σίησε στὸ «Νουμά» (ἀριθ. 2—799, Φεβρ. 1931)
γιὰ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκα-
δημαϊκὸ κ. Σ. Μενάρδο.

Μὰ, δὲν ἔχει δίκιο; θὰ πῆ κανεὶς: τί δοτικὴ
εἶναι αὐτῆ, πὸν ἔχετε στὴν ἀφιέρωση «Τῷ...
Χατζιδάκι»; Ἀφρτὸ ἠθέλατε νὰ τὴν κάμετε τὴν
ἀφιέρωση ἀρχαιοπρεπῆ, ἔπρεπε τότε, σύμφωνα
μὲ τὴν ἠρθογραφίαν, πὸν ἔχρησιμοποίησατε, νὰ
γράψετε «Τῷ... Χατζηδάκι», ὅπως πολὺ σω-
στὰ γράφει ὁ κ. Πάλλης!

Ἐκεῖνο πὸν ἔχω νὰ πῶ πρῶτα, εἶναι ὅτι ἡ
γλῶσσα αὐτῶν τῶν ἀφιερῶσεων εἶναι ἐντελῶς
τοπικὴ καὶ δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν ἄλλη
γλῶσσα, πὸν θέλει νὰ χρησιμοποιηθῇ καθένας,
καθαρεύουσα ἢ δημοτικὴ. Καὶ τοῦ Ψυχάρη φα-
νατικοὶ ὄπαδοὶ μετaxyειροσθηκαν, ὅπως θὰ ἴδου-
με παρακάτω, ὅμοιες ἀφιερῶσεις μὲ ἀρχαῖες
δοτικὲς, πὸν παρὰξενες ἀπ' αὐτῆ τῆ δοτικῆ «τῷ
Χατζιδάκι».

Δεύτερο, εἴτε «Χατζιδάκης» μὲ ν, εἴτε «Χα-
τζιδάκις» μὲ ι γράψαμε, ἀμα θέλωμε νὰ τὸ
χρησιμοποιήσωμε σὲ μιὰ ἀφιέρωση αὐτὸ τὸ
ἄνομα, θὰ τὸ κλίνωμε στὴν ἀρχαία ὡς Ἰδιόκλητο,
«ὁ Χατζιδάκης, τοῦ Χατζιδάκη» κλπ. ἢ «ὁ Χα-
τζιδάκις, τοῦ Χατζιδάκι» κλπ., χωρὶς νὰ εἶναι
ἀνάγκη νὰ ζητήσωμε γενικὲς «τοῦ Χατζιδάκου,
ἢ τοῦ Χατζιδάκου».

Δὲν χρειάζεται γλωσσολογικὴ σοφία οὔτε με-
γάλῃ γραμματικὴ γνώσις, γιὰ νὰ τὰ ξέρῃ κανεὶς
ἀπὸ τὰ πράγματα. Σὲ ὀποιαδήποτε μαθητικὴ
Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας θὰ ἴδῃ, ὅποιοι θέλει,
πὸς καὶ οἱ παλαιοὶ εἶχαν ἡμῶν ἰδιόκλητο ὀνό-
ματα «ὁ Ἰησοῦς, τοῦ Ἰησοῦ, τῷ Ἰησοῦ» κλπ.
«ὁ Διονῦς, τοῦ Διονῦ, τῷ Διονῦ» κλπ., χωρὶς νὰ
αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκη νὰ σχηματίζουσι δοτι-
κὲς «τῷ Ἰησοῦ, τῷ Διονῦ», ὅπως θ' ἀπαιτοῦ-
σε ὁ κ. Πάλλης, ἀν ζοῦσε σὲ καινὰ τὰ χρόνια.

Τέλος παρακαλεῖται ὁ κ. Ἀλ. Πάλλης, ἀν
θέλῃ νὰ ναι ἴσως καὶ δίκαιος, νὰ ἐπαναλάβῃ
μεγαλοφρονότερα τὴν ἀναφώνησίν του «Τὶ ἀθά-

νατοὶ καταγκιόζηδες! Τοὺς χρειάζεται Μολιέρος
κλπ.», ἀφρτὸ διαβίωσιν καὶ σὲ μιὰ Γραμματικὴ
τῆς Ρωμαϊτικῆς γλώσσας», τὴν ὁποῖαν ἔχει βέ-
βαια κα' αὐτὸς στὴ βιβλιοθήκη του, Γραμματι-
κὴ γραμμένη ἀπὸ ἀξιόλογο κατὰ τὰ ἄλλα ἐρευ-
νητὴ τῆς γλώσσας μας, ἀλλὰ φανατικὸ ὄπαδο
τοῦ Ψυχάρη, τὴν ἀφιέρωση αὐτῆ «Ψυχάρη —
τῷ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργέτη—Ιερὸν». Καὶ τότε
ὡς μὰς ἐπιτραπῆ κα' ἐμὰς νὰ ρωτήσωμε κατὰ
τὸν τρόπο τοῦ κ. Ἀλ. Πάλλης. «Καὶ καλὴ ὄρα
πὸς εἶναι ἡ γενικὴ του; Βέβαια θὰ εἶναι «τοῦ
Ψυχάρους» ἢ «τοῦ Ψυχάρους».

Ἄν λοιπὸν φανατικοὶ ὄπαδοὶ τοῦ Ψυχάρη
ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κάνουν ἀφιερῶσεις βι-
βλίων ἀρχαιοπρεπεῖς μὲ ἀρχαιοπρεπέστατες δο-
τικὲς, ἐπιτρέπεται, πιστεύω, αὐτὸ καὶ σὲ μὰς,
πὸν ποτε δὲν θελήσαμε νὰ πάρουμε μὲ φανατι-
σμὸ τὰ γλωσσικὰ καὶ ζητήματα. Ἐκτὸς ἐάν ὁ
κ. Πάλλης μὰς πῆ, ὅτι οἱ ἀρχαιοπρεπεῖς ἀφι-
ερῶσεις καὶ οἱ ἀρχαῖες δοτικὲς τοὺς ἐπιτρέπον-
ται, μόνον ὅταν κανεὶς ἀφιερῶνῃ τὰ βιβλία του
σὲ πρόσωπα τοῦ κύκλου. . .

Μετὰ τιμῆς
ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Διάττοντες. . .

ΘΕΑΤΡΟΝ ΜΟΝΤΙΑΔ. Τ. Μωραϊτίνη: «Ἡ
ἱστορία τῆς Ἀθήνας», ἱστορικὴ ἐπιθεώρη-
ση. — Ὁ ἔθνικὸς τουρκικὸς θίασος καὶ ὁ
θίασος τῶν Ρισόλι.

Μῆνες καὶ μῆνες τώρα δὲν εἶδε τὸ ἀθηναϊκὸ
κοινὸ οὔτε μιὰ θεατρικὴ παράσταση. Ἐπεθύ-
μησε τὸ θέατρο; ἴσως σὺν μιᾷ ποιικιλίᾳ. . .
Ὅχι σὺν μιᾷ ἀνάγκῃ. Ἄν εἶχε ἀισθανθῆ τὴν
ἀνάγκη τοῦ θεάτρου, κάποιον θεάτρο θὰ εἶχε
ἀμέσως λειτουργήσει, καὶ ἡ ἀναγγελία τῆς ἀνα-
βολῆς τῆς ἐναρξῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου δὲν
θὰ εἶχε γίνῃ δεκτὴ μὲ ἀπόλυτη ἀπάθεια καὶ
ἀδιαφορία. Ὅταν ὑπάρχη μιὰ ἐντατικὴ ἀπαλ-
τηση, παρουσιάζεται πάντα ἐκεῖνος ποὶ θὰ τὴν
ἱκανοποιήσει. Ὅλοένα πείθομαι περισσότερο
πὸς τὸ θέατρο ἔπαυσε κα' ὅλας νὰ εἶναι τὸ βι-
σικὸ καὶ σημαντικώτερο θέμα: πέρασε πὰ
στὸ περιθώριο. Σὰς μεγάλες πόλεις τῆ ἀκόμα,
ἐκεῖ στὸ περιθώριο, μιὰ ζωὴ συνεχῆ. Στὰ μικρὰ
κέντρα δὲν παρουσιάζεται πὰ, παρὰ σὺν ἓνα
ἐξαιρετικὸ φαινόμενον, σὺν μιᾷ σπάνιᾳ πολυτέ-
λει.

Ἄλλ' αὐτῆ ἀκριβῶς ἢ ἀπομάκρυνσίν του, ἀπὸ
κάθε καθημερινότητα, τὸ ἔκτακτο τῶν ἐμφανί-
σεων του, αὐξάνουν τὶς ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ,
καὶ τοῦ ἐπιβάλλον νὰ προσαρμωθῇ τέλεια
στοὺς κόσμους τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς τέχνης,
καὶ ν' ἀναδῆν ἀπὸ κάθε του παράστασι ἓνα
λαμπρότατο φῶς. . .

Μερικοὶ θεατρικοὶ διάττοντες διασχίζουν αὐτὸν
τὸ μῆνα τὶς ἀθηναϊκὲς σκηνῆς πὸν εἶχαν μείνει
γιὰ καιρὸ κλειστῆς. Ἰκανοποίησαν τὸ κοινὸ;
«Ἡ ἱστορία τῆς Ἀθήνας» εἶχε κινήσει πρὶν
ἀπὸ τὴν παράστασίν της ζωηρὰ τὸ ἐνδιαφέρον

καὶ τὴν περιέργειαν. Εἶχε διαφημισθῆ μ' ἓναν τρό-
πο σχεδὸν ἀμερικανικὸ, κα' ὁ συγγραφεὺς τῆς, ὁ
κ. Μωραϊτίνης, εἶναι συμπληρωτικώτατος στοὺς
ἀθηναίους, γιὰτι συγγὰ τοὺς ἔχει πολὺ διασκε-
δάσει. Θεωρεῖται πνευματωδέστατος. Ὅλοι ρω-
τοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο: «Τὶ θὰ εἶναι «Ἡ ἱστορία
τῆς Ἀθήνας»; Μιὰ ἱστορικὴ ἀναπαράστασι, ἓνας
νέος τρόπος ἐπιθεώρησης». Ὅσοι ἔχουν ἐκτιμήσει
τὸ εἶδος τοῦ ταλέντου τοῦ κ. Μωραϊτίνη καὶ τὶς
δυνατότητές του, δὲν ἴσπευσαν δι εἶναι δι-
νατοὶ ὁ ἐξυπνότερος τῶν ἐπιθεωρησιογράφων νὰ
κατορθώσῃ ποτὲ ν' ἀναστήσῃ δημιουργικὰ, νὰ
δραματισθῇ ἐμπνευσμένα τὶς διάφορες ἐποχῆς
τῆς ἱστορίας τῆς Ἀθήνας, κα' οὔτε φανταζόν-
ταν ὅτι ὁ κ. Μωραϊτίνης θὰ ἐπιχειροῦσε ἓνα
τέτοιο ἔργο, σὲ ὁποῖον ἀπέτυχε κα' αὐτὸς ἀκό-
μα ὁ Sacha Guity ἄταν προσπάθησε ν' ἀνα-
παράσῃ τὴ Γαλλικὴ ἱστορία. Περιμέναν ὅμως
ὅτι ὁ κ. Μωραϊτίνης θὰ εἶχε σκοπίσει σπύτα-
λα στὶς πολυάριθμες σκηνῆς τοῦ ἔργου του,
τὸ ὁποῖον, ὅπως διακίνησε, τὸ δούλεψε γιὰ χρό-
νια, τὴν κάπως ρηχὴ, ἀλλὰ εὐθυμῆ σατυρικὴ
τοῦ διάθεσι.

Ἀστυχῶς ὁ κ. Μωραϊτίνης ὑπερτίμησε τὶς
δυνάμεις του. Δοκίμασε νὰ γράψῃ ἀκριβῶς ἐ-
κεῖνο τὸ ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἦταν πλασμέ-
νος, νὰ δώσῃ εἰκόνας χαρακτηριστικῶν στιγμῶν
ἱστορίας. . . Καὶ δὲν μπόρεσε φυσικὰ, νὰ συνθέ-
σῃ παλμῶδεις σκηνῆς οἱ ὁποῖες νὰ συγκεντρώ-
νουν μέσα τους τὸ νόημα καὶ τὴν ἀνάτασι τῆς
κάθε ἐποχῆς, δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ποιητῆς.
Ἀπλὰ, παρουσιάσε μερικὰ κοινάτα ἐπεισόδια,
καθόλου ἀντιπροσωπευτικὰ καὶ οὐσιαστικά, τὰ
ὅποια μετροῦσε νὰ εἶχε διανοηθῆ καὶ κάθε
λίγο εὐσυνειδητὸς καὶ χωρὶς μεγάλη φαντασίᾳ
μαθητῆς τῆς ἱστορίας. Ὅλη ἡ μεγαλόπρεπη ἐ-
ποχὴ τοῦ Περικλέους π. χ. ἐμφανίζεται μόνον
μέσ' ἀπὸ τὴ συζήτησι δυὸ ἀργόσχολων, οἱ ὁ-
ποῖοι μιλοῦν γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ Παρθενῶνα
καὶ τὴ λοβιτούρα τῶν ἐργοτάξων ἢ πάλι τοῦ
χριστιανισμοῦ μὲ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς ἀναπα-
ρασταίνεται μὲ μιὰ ἀπότομη μεταβολὴ ἐνὸς ἀ-
γάλματος τῆς Ἀθηνῶν σ' ἓνα εἰκόνισμα τῆς
Παναγίας: καὶ γιὰ τὸ Βυζάντιο γίνεται λόγος
μόνον ἀπὸ ἓνα ἀγγελιαφόρο, ὁ ὁποῖος ἀναγ-
γέλλει ὅτι ὁ Βουλγαροχτόνος ἔρχεται νὰ ἐπι-
σκεφθῆ τὰς Ἀθήνας καὶ κραυγάζει «Πολλὰ τὰ
ἔτη σου!»

Ὁ κ. Μωραϊτίνης προσπάθησε ἐπίσης νὰ συλ-
λάβῃ μὲν τὰ τυπικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἀθη-
ναίου ἀπ' ὄλους τοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ δὲν κατόρθω-
σε νὰ δείξῃ παρὰ ἓνα ἐντελῶς μονοκόμματο
καὶ ξερὸ τύπο, ὁ ὁποῖος περιορίζεται νὰ γοι-
νιαῖν πάντοτε μὲ τὸ ἐκάστοτε περιβάλλον του
καὶ νὰ νοσταλγῇ τὸν καιρὸ καλὸ καιρὸ.

Ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Μωραϊτίνη νὰ ἔβγῃ
ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ν' ἀναπαράσῃ δι-
μουργικὰ τὴν ἱστορία, ἐπνίξε τὰ φυσικὰ του χα-
ρίσματα, τὴν ἀσφόρητη ἐξυπνάδα του. Οἱ πε-
ρισσότερες σκηνῆς τῆς ἱστορίας τῆς Ἀθήνας
στεροῦνται ἀπὸ κάθε πνεῦμα. Καὶ μόνον πρὸς
τὸ τέλος τοῦ ἔργου ὅταν εἰκονογραφηθῇ ἡ
πρόσφατη ζωὴ τῆς Ἀθήνας τὴν ὁποῖαν ὁ συγ-
γραφεὺς ἔχει ζήσει, ἀναβλύθουν μερικὰ καλαμ-

παύσια, μερικά κοσμικά έπεισόδια, μερικές ό-
ξυες δικαιοδικαστικές παρατηρήσεις πού ζούρη-
ψαν τὸ κοινόν καί τὸ έκαναν νά γελάσει, γιατί
μὲ χαρά άναγνώρισε καί τιν άγαπημένο του
εὐθύμογραφο.

Στὸ τέλος τοῦ έργου υπάρχει ένα εὐρημα. Τά
αὐτοκίνητα, τὰ κλέβον, οἱ φωνόγραφοι, τὰ ρα-
ντιό μετατρέπουν σιγά σιγά τὴς Ἀθήνας σέ μιὰ
πόλη έκκοσμητική, όπου ὁ άνθρωπος δέν μπο-
ρεῖ πιά ν' άντιέξη.

Ἀντί όμως νά τελειώσει ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀ-
θήνας» μ' αὐτὸ τὸ πανδαμόνιο, τὸ ὁποῖον ἀπο-
τελεῖ ένα έξαιρετικό φινάλε, ακολουθεῖ κ' άλλη
μιὰ σκηνή, ἡ ὁποία πρέπει άσχετήτα ν' άφαι-
ρεθῆ. Δυὸ σκιές, δυὸ νοσταλγοὶ έξυμνοῦν μ' έ-
ναν φρενολογικό στόμφο τὸν καιρὸ πού ἡ Ἀ-
θήνα εἶταν ἡρεμὴ κ' άκίνητη. Ὁ κ. Μωραϊτί-
νης έχει τὴν τάση νά παρασέγγεται ἀπὸ ένα ρω-
μαντικό κλαυθιόγραμμα, τὸ ὁποῖο χαλαρώνει συ-
χνά τὰ έξυμνότερα του έργα. Ἴσως νά φανταί-
ζεται ὅτι ὁ θρήνος αὐτὸς είναι μιὰ φιλοσοφία
πού δίνει ένα νόημα κ' ένα βάθος στὰ εὐθυμο-
γραφήματά του. Ὁ ἴδιος αἰσθάνεται, κ' όταν
ἀκόμα γελά, μιὰ άπειρὴ μελαγχολία, ἀλλ' ὅσο
κ' άν είναι ἡ έκδήλωση αὐτῆ τῆς έσώτερῆς του
διάθεσης εὐλακρῆς, θά έπρεπε νά έχη τὴ δύ-
ναμη νά τὴν ἀποφεύγῃ. Λιασιάνει τὴν ένότητα
τῶν έργων του. Στὴν «Ἱστορία τῆς Ἀθήνας», οἱ
ὑποσδήποτε πνευματικῆς τελευταῖες σκηνές
διακόπτονται ἀπὸ πολυάριθμες κομραστικές καν-
τάδες, καί ὁ θρήνος τῶν δυὸ νοσταλγῶν δέν έχει
καμιὰ δικαιολογία καί είναι έντελῶς άντιφατικός
μὲ τὴ μόνη λογικὴ κεντρικὴ ιδέα τοῦ έργου. Σέ
ὅλες τὶς εποχές ὁ κ. Μωραϊτίνης έδειξε προπάν-
των τὸν δυσαρεστημένους ποιὸς είναι λοιπὸν
καί τότε τοποθετεῖται ὁ χρονὸς καιρὸς, τὸν ὁ-
ποῖον ἀναπολεῖ στὸ τέλος;

Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀθήνας» έπρεπε ὅμως ν' άνε-
βασθῆ, γιατί έδωσε τὴν εὐκαιρία στὸν κ. Μελά
νά ἐπιδείξῃ ὅλες τὶς σκηνοθετικῆς του ικανότη-
τες. Ἡ σκηνοθέτηση τοῦ έργου τοῦ κ. Μωραϊ-
τίνης σημείωσε ένα κατόρθωμα. Ἐπάνω στὴν
περιορισμένη κ' έντελῶς άνεπαρκῆ σκηνῆ τοῦ
Μοντιάλ, χάρις σέ μιὰ έξυπνότατη διαρῦθμιση
τῶν σκηνῶν, παρελάσανε 21 εἰκόνας χωρὶς δια-
κοπές καί χάσματα καί ἡ ὅλη παράσταση μαζί
μὲ τὰ διαλείματα δέν διάρκεσε περισσότερο ἀπὸ
τρεις ὡρες! Καί ἡ κάθε εἰκόνα έδωσε μιὰ αἰ-
σθητικὴ ἀπόλαυση. Σ' αὐτὸ βοήθησε πολὺ καί
ἡ άπειρὴ καλαισθησία κ' ὁ ζήλος τοῦ κ. Φωκᾶ
ὁ ὁποῖος σχεδίασε καί πραγματοποίησε μιὰ ὁ-
λόκληρη σειρά ἀπὸ πολυτελῆ, ἁρμονικὰ καί μ'
ἐξαισία χρώματα κοστῦμια πού παρόμοιά τους
δέν εμφάνισε ποτὲ κανένα άθηναϊκό θέατρο.

Ὁ κ. Πολίτης στὴν κριτικὴ του παρατήρησε
ὅτι μερικές σκηνογραφίες δέν ἀναπαράσταναν
πιστὰ τὴν Ἀκρόπολη ὅπως εἶταν στὴν ἐποχὴ
τοῦ Περικλέους καί στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκο-
κρατίας. Τί σημαίνει; Ὁ κ. Μελάς εὐτυχῶς δέν
έχει τὴν άξίωση νά εἶναι ρεαλιστής. Ξέρει πόσο
ἡ Τέχνη ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ φωτογραφικὴ ἀκρι-
βεια κ' ἐπιζητεῖ νά συλλάβῃ καί νά παρουσιάσῃ
ώραία μόνο τὴ βαθύτερη οὐσία. Μὲ αὐτὸ τὸ
πνεῦμα καθοδήγησε τοὺς σκηνογράφους οἱ ὁ-

ποῖοι ζωγράψαν σκηνικά πού έδιναν μιὰ χαρά
στὸ μάτι καί μιὰ δόνηση στὴ φαντασία, γιατί
πρόβαλλαν ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού διέφυγε στὸν κ.
Μωραϊτίνη, τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς κάθε ἐποχῆς.

Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀθήνας» παρουσίασε ένα ἱ-
κανοποιητικὸτάτο θέαμα. Ἀλλὰ τὸ θέατρο, ἂν
θέλῃ νά διατηρηθῆ ἀκόμα στὴ ζοῆ, ἀφείλει νά
μὴ λησμονῆ τὸ μοναδικὸ του κρονόμιο. Οἱ συγ-
γραφεῖς δέν άφιερώθηκαν ἀκόμα στὸν κινημα-
τόγραφο, δέν έρύσηξαν ἀκόμα στὸν κινηματό-
γραφο πνευματικὸ περιεχόμενο. Τὸ θέατρο δέν
έχει πιά ἀλλοῦ νά στηριχθῆ, παρὰ μόνο στὸ λόγο.
Ἐάν θέλῃ νά συναγωνισθῆ στὸ θεατρικὸ πεδίο,
ἡ καταδίκη του εἶναι ἀναπόφευκτη.

Στὴν «Ἱστρία τῆς Ἀθήνας» έπαιξαν πολλοὶ
ἠθοποιοὶ τῆς ὀπερέττας καί τῆς κρόζας. Είναι
ἀδύνατο νά γίνῃ λόγος γιὰ ὅλους. Οἱ περισσό-
τεροι ἦταν εὐσυνειδήτοι καί μελετημένοι. Ξεχω-
ριστῆ έντύπωση έκαναν ὁ κ. Μαμίας, ὁ ὁποῖος
ὀλυένα ἐξελλίσσεται σ' έναν ἄριστο χαραχτηρί-
σια κομικὸ κ' ὁ ὁποῖος διέπλεσε κ' ὀλοκλή-
ρωσε μ' έξαιρετικὴ λεπτότητα καί παρατήρηση
μερικῶν τύπων, καί ἡ Δις Παπαδάκη, ἡ ὁποία
δέν γοῆτεψε μόνο μὲ τὸ παιξίμὸ τῆς, ἀλλὰ καί
μὲ τὴ φωνὴ τῆς τραγουδῆσε θελκτικὸτάτα με-
ρικὰ παλιά τραγούδια. Θά έπρεπε ὅμως νά πα-
ρατηρηθῆ ἀπὸ τὸ νά παρουσιάζεται κ' ὡς κερ-
σανταγίστρια. Είναι ένας ρόλος πολὺ τολμηρὸς
γι' αὐτὴν θά μπορούσε νά τὸν ἐπιβάλῃ, μόνον
άν τὸν ἀπέδινε μὲ τελειότητα. Ἀλλ' ἡ Δις Πα-
παδάκη πού έχει ἄπειρα προσόντα καί χαρίσμα-
τα, δέν έχει καί τὴ δύναμη νά δημιουργῆ κρόσω-
κα έντελῶς ξένα στὴν ξελεπτυσμένη τῆς ἀτο-
μικότητα.

Ὁ κ. Γληνὸς ἀπήγγειλε μ' ένα στόμφο κυριο-
λεχτικὰ ἀνυπόφορο.

Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀθήνας» ποικίλλεται καί μὲ
ἀρκετὰ μπαλέτα, τὰ ὁποῖα θά εἶταν καλὸ ν' ά-
φαιρεθῶν. Είναι ἀνάγκη ν' ἀποχτήσουμε πρῶ-
τα σχολὴ χοροῦ καί χορευτρίες πού νά έχουν
τὴν έννοια τοῦ ρυθμοῦ, καί ὕστερα μόνο μπο-
ρεῖ νά γίνῃ σκέψη γιὰ τὴν εμφάνιση μπαλλέτων.
Ἡ κάθε χορεύτρια στὸ Μοντιάλ χόρευε έντελῶς
κατὰ τὸ κέφι τῆς κ' οὔτε μιὰ στιγμὴ δέν έτυχε
αὐτὸ τὸ κέφι νά συμφωνῆ ὀποσδήποτε μὲ τὸ
κέφι τῆς πλαγινῆς τῆς χορεύτριας. Μιὰ ἐπίσκε-
ψη σ' έναν ὀποιοδήποτε κινηματογράφο μπορεῖ
εὐκόλα ν' ἀποκαλύψῃ ποιὸς είναι οἱ ἀξιώσεις
τοῦ αἰσθητικοῦ μπαλλέτου.

Ὁ Ἐθνικὸς τουρκικὸς θίασος έδωσε μερικές
παρουσιάσεις στὸ θέατρο Ὀλύμπια. Ὅσοι ἀνα-
λογίζονταν ὅτι ὁ θίασος αὐτὸς σχηματίσθηκε
πρὶν ἀπὸ ἐλάχιστα χρόνια, κ' ὅτι ὡς τότε οἱ γυ-
ναῖκες στὴν Τουρκία δέν μπορούσαν οὔτε νά δια-
νοηθοῦν νά εμφανισθοῦν δημόσια, αἰσθάνθη-
καν μιὰ κατὰπληξη.

Ὁ θίασος αὐτὸς παρουσίασε ένα σύνολο ἠθο-
ποιῶν πολὺ εὐσυνειδήτων, πολὺ μελετημένων,
πού έπαιξαν χωρὶς ὑποβολὰ καί πού εἶναι κ'
έντελῶς κύριοι τῆς σκηνῆς. Ήπαιξαν ὅλοι μὲ
μιὰ άνεση έξαιρετικὴ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἠθο-
ποιοὺς αὐτοὺς έχουν κ' ένα πολὺ ἀξιοπρόσεχτο
ταλέντο. Βέβαια δέν παρουσίασαν τίποτε τὸ

πρωτότυπο, τίποτε τὸ δημιουργικὸ, τίποτε τὸ
ἀτομικὸ. Μένουν ἀκόμα προσκολλημένοι στὸ
ρεαλιστικὸ θέατρο καί μιμνῶνται ξεπερασμένα
πρότυπα. Ἀλλ' ἀποκαλύπτουν μὲ τὴ ταχύτητα
ἐξελλίσσεται καί προσδαίνει ἡ Τουρκία, πόσο έχει
κ' ὅλας ἀφομοιωθῆ μὲ τὴ Δύση, καί πόσο
πρέπει καί ἐμεῖς νά εργασθοῦμε έντατικὰ γιὰ
τὸ συγχρονισμό τῆς, ἀπορρίπτοντας κάθε θαν-
μασμοὺ γιὰ τὴν Ἀνατολή, ἡ ὁποία ἡ ἴδια έχει ἀ-
παρνηθῆ τὸν ἑαυτό τῆς, εἰν δὲ θέλομε οἱ ἄμε-
σοι γέιτονοὶ μας νά προχωρήσουν πολὺ πιά γρή-
γορα ἀπὸ μᾶς πρὸς τὴν κατάκτηση τοῦ πολιτι-
σμοῦ.

Στὸ θέατρο Κεντρικὸ εμφανίσθηκαν οἱ ἱταλι-
κὲς μαριονέτες. Δέν ένθουσίασαν μόνον μὲ τὴ
δεξιότητα καί τὴν χάρη τῆς κάθε κίνησῆς
τους, ἀλλὰ καί μὲ τὴν ἁρμονία τοῦ συνόλου
τους καί μὲ τὴ λεπτὴ εἰρωνεία, μὲ τὴν ὁποία μι-
μῶνται κάθε ἀνθρώπινο γελοῖο. Μεταφέρουν
σ' έναν κόσμο αἰσθητικὸτάτο, ἁρμονικὸ, θαν-
μάσια χρωματισμένο, μετουσιωμένο, σάν παρα-
μυθένιο. Ἀλλὰ βέβαια καί τὰ ἱταλικὰ νευρό-
σπαστα δέν παρουσίασαν τίποτε περισσότερο
ἀπὸ ένα ἐξαισιο θέαμα.

A. Θ.

ΓΑΛΛΙΑ

Τριστάν Μπερνάρ: *Langrevin père et fils.*

Ἡ αστική κομωδία θριαμβεύει τώρα στὸ
Παρίσι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καθάυτὸ παρι-
ζιάνικη, πού χάνει σιγά-σιγά τὴ δημοτικότητά
τῆς. Κι' ὁ Τριστάν Μπερνάρ, ὁ πολυγραφώτα-
τος καί δροσερώτατος συγγραφεὺς τῆς Γαλλίας,
δέν έννοεῖ νά στερήσῃ τὴ νέα αὐτῆ τάση τῆς
συμβολῆς του. Τὸ τελευταῖο του έργο, ἂν δὲ
διακρίνεται γιὰ τὴν πρωτοτυπία τοῦ θέματος
του, έχει ἄπειρα ἄλλα χαρίσματα πού τὸ βάζουν
μέσα στὰ καλύτερα τῆς τελευταίας παραγωγῆς.

Ἡ δράση περιστρέφεται γύρω ἀπὸ έναν ἄ-
σωτο γυιὸ πού χαλιναγωγεῖται ἀπὸ έναν αὐστη-
ρότατο πατέρα, τύπο μεγαλοαστοῦ μὲ στερεῆς
ἠθικῆς βίαισης. Ἐκδότης ἐξ επαγγέλματος, ένας
ἀπ' τοὺς μεγάλους ἐπιχειρηματίας, ἀπ' αὐτοὺς
πού δημοσούργησε στὶς εὐρωπαϊκῆς χώρες ἡ βι-
βλιοπωλειακὴ ἐξέλιξη, προσπαθεῖ νά περιορίσῃ
τὸ γυιὸ του μὴ δίδοντάς του χρήματα. Τὸν
παραστέκει ἡ κόρη του Σεσίλ, παντρεμένη μ'
ένα φιλόδοξο δικαστικὸ, πού κατόρθωσε μ' ἄ-
σωτες ἐνέργειες νά περάσῃ τὰ περισσότερα
στάδια τῆς ἱεραρχίας τοῦ κλάδου αὐτοῦ καί ἐ-
ποφθαλμιᾷ τώρα τ' ἀνώτατα ἀξιώματα. Κατὰ
τὴν ἀντίληψή του ὅμως, πού συμμερίζεται ἐ-
πίσης ἡ Σεσίλ κ' ὁ πατέρας τῆς, δέν είναι ἀ-
παραίτητη μόνο μιὰ ἄμεμπτη διαγωγή ἐκ μέ-
ρους του γιὰ νά ἐπιτύχῃ τὸ ποθούμενο, ἀλλὰ
πρέπει καί οἱ συγγενεῖς τῆς γυναίκας του νά
μὴν πέσουν σέ καμιὰ παρεκτροπῆ, πράγμα
πού νομίζει πὸς θά εἶναι ἀνεπαρόρθωτο χτύ-
πημα γιὰ τὴν καρριέρα του. Γι' αὐτὸ οἱ περι-
πέτειες τοῦ Μαρσέλ τὸν ἀνησυχοῦν ἴσως περισ-
σότερα ἀπ' τὸν πατέρα του καί παριστάμεθα
στὶς πρῶτες σκηνές τοῦ έργου σέ ἀτελείωτες

φιλονεικίες, μεταξὺ τοῦ νέου καί τῆς οἰκογε-
νείας του.

Παρ' ὅλο ἦμος τὸ κράτος τῆς τριτοκρατίας,
ὁ νέος δέν κάνει νά διασκεδάξῃ καί νά ξεγυρτά
καί μάλιστα μιὰ μέρα γίνεται σὴν χαρτιὰ ένδεκα
χιλιάδες φράγκα. Ἀπὸ πούν θά ζητήσῃ τώρα
αὐτὸ τὸ ποσὸ; Ἀποκρούεται ἀπὸ ένα ζάπλουτο
φίλο τοῦ πατέρα του κ' ἐκεῖνος μὲ τὴ σειρά
του ἀποκρούει τὴν ιδέα νά ζητήσῃ τὰ χρήματα
αὐτὰ ἀπ' τὸν πατέρα καί τὸ γαμπρὸ του. Ἀλλὰ
ἡ μεγάλη του ἀμηχανία αὐξάνει ἀκόμα, όταν
παρασιάζεται ὁ ὀφειλέτης του καί τὸν παρα-
καλεῖ νά τὸν ἐξοφλήσῃ, γιατί έχει ἀνάγκη τοῦ
ποσοῦ αὐτοῦ. Είναι ένας ἱσπανὸς εὐγενέστατος
πού ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία του μὲ κάθε δυνατὴ
ἀβρότητα κ' ὁ Μαρσέλ ἀναγκάζεται νά τὸν
ὑποσχεθῆ νά τὸν κανονίσῃ τὴν ἴδια μέρα.

Ἀλλὰ πὸς; Δὲ βλέπει κανενὰ πόρτα νά
χτυπήσῃ, όταν καταφθάνῃ ὁ Ἀχιλλεύς. Είναι
ἐξάδελφος τοῦ πατέρα του, φτωχότατος, μὲ
πολλὰ παιδιά, πού δέν μπόρεσε ποτὲ νά κερδί-
σῃ μιὰ δεκάρα καί γυρίζει δῶ κ' ἐκεῖ γιὰ νά
τοῦ δώσουν κάτι. Ὁ Μαρσέλ ἀποτείνεται σ'
αὐτὸν κ' ἐκεῖνος δέν άργεῖ νά βρῆ ένα τοκο-
γλύφο. Ἐσοί πληρώνεται τὸ χρέος, ἀλλὰ όταν
ἔπειτα ἀπὸ ένα μῆνα, ὁ νέος δέν μπορεῖ νά
πληρώσῃ τὰ γραμμάτια πού ὑπέγραψε, ὁ τοκο-
γλύφος πάει καί βρῖσκει τὸν πατέρα του. Ἐπι-
κολουθεῖ δραματικὴ σκηνὴ μεταξὺ πατρός καί
γυιοῦ Λαυγκρεβέν μ' ἀποτελεσμα νά φύγῃ ἀπ'
τὸ πατρικὸ σπίτι ὁ τελευταῖος.

Φεύγει γιὰ τὴν Ἰσπανία καί στὴν ἀμηχανία
του πάει καί βρῖσκει τὸν σωματικῆ του τοῦ
πόκερ, ὁ ὁποῖος είναι μεγαλοεπιχειρηματίας.
Ἐποδέχεται ἐγκάρδια τὸ νέο, τοῦ δίνει δουλειὰ
καί τότε ἐκεῖνος ἀντιλαμβάνεται γιὰ πρώτη
φορὰ πὸς δὲ στερεῖται τῆς πρωτοβουλίας ἐκεῖ-
νης πού κάνει τοὺς ἑκατομμυριοχῶους. Μετα-
καλεῖ ἀμέσως τὸν Ἀχιλλέα μὲ τὴν κόρη του
Ζακλίν, ἀνακατεύονται σέ μιὰ ἐπιχείρηση μεταλ-
λείων κ' ὁ Μαρσέλ, μὲ τοὺς συνεργάτας του,
ξαναγυρίζει στὸ Παρίσι γιὰ νά ἰδρῦσῃ μιὰ με-
γάλη εταιρεία. Ἐκεῖ ὅμως μαθαίνει πὸς ὁ πα-
τέρας του εἶχε σφισαρὰ ἀτυχήματα στὶς δουλειές
του κ' ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν αἰώνιο φόβο του νά
μὴν κλονισθῆ τὸ κῆρος τῆς οἰκογενείας καί
ματαιώσῃ τὴν προαγωγή του, τὸν καταφέρνει
νά δεχθῆ έναν ἐξευτελιστικὸ συμβιβασμὸ.

Ἀλλὰ στὴν κρίσιμη στιγμὴ παρουσιάζεται ὁ
Μαρσέλ, ἀναπτρώνει τὸ πεσμένο ἠθικὸ τοῦ πα-
τέρα του, ἀποκρούει τὸ συμβιβασμὸ τοῦ δικυ-
στοῦ καί κανονίζει τὰ χρέη τοῦ πατέρα του.
Ἐσοί ὁ Οἶκος Λαυγκρεβέν θά ἐξακολουθήσῃ τὴ
σταδιοδρομία του ἀπρὸσκαπτα μὲ τὴ συμβολὴ
τοῦ Μαρσέλ, πού ὁ πατέρας του τώρα κοιτάζει
σά Θεό.

Ἡ ένωση τοῦ νέου μὲ τὴ Ζακλίν, τὴν πολύ-
τιμη συνεργάτριά του, γερμίζον τὶς τελευταῖες
σκηνές αὐτοῦ τοῦ έργου, όπου ἡ πιδ πηγαία σα-
τιρικὴ φλέβα συγκεράζεται μὲ μιὰ λεπτὴ αἰσθη-
ματικότητα. Δέν είναι τὰ μόνα χαρίσματα αὐ-
τῆς τῆς κομωδίας. Ἐν ἐξαιρέσει κανεῖς τὸ Μαρ-
σέλ, πού ὁ ρόλος του ζητεῖ ὀρισμένους συμβι-
βασμοὺς εἰς βάρος τῆς ἀρτίας διαγραφῆς τοῦ

χωριζήσας, τὰ πρόσωπα τοῦ πατέρα, τῆς κόρης, τοῦ γιου, τοῦ ἐξαδέλφου κ' ἀκόμα περισσότερο τὸ περιβάλλον, ἡ ἀτμόσφαιρα, ἡ δράση, ὅλα φέρουν τὴ σφραγίδα τῆς πῶ μεγάλης τέχνης.

ΙΣΠΑΝΙΑ

José Folín y Codina: *María del Carmen*

Πρὶν ὑγδονταπέντε χρόνια — τὸ 1845 γιὰ τὴν ἀρχαία — εἶδε τὸ φῶς στὴ Βαρκελώνη ἓν ἀγοράκι, ποὺ ἦταν πεπρωμένο νὰ πεθάνῃ γρήγορα, πολὺ γρήγορα. Ἀπὸ πολὺ νωρὶς αἰσθάνθηκε μίαν ἀκατανίκητη κλίση γιὰ τὸ θέατρο, ζήτησε, χωρὶς ἐπιτυχία, νὰ γίνῃ ἰθσοποιός, κ' ἐνῶ εἶχε ἐγγραφῆ στὴ Νομικὴ Σχολὴ καὶ συνεργαζότανε σὲ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικά, ἔγραφε καμμιὰ δεκαριά θεατρικὰ ἔργα, εἶπε μόνος, εἴτε ἐν συνεργασίᾳ μ' ἄλλους, καὶ πληθὺς ὀπερέττες στὴν καταλανικὴ διάλεκτο. Εἶχε ἰδιαίτερη δεξιότητα νὰ διαγρίωνε λαϊκοὺς τύπους, ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία του ἦταν νὰ παιχθῇ ἔργο του στὴ Μαδρίτη, πρῶγμα ποὺ δὲν ἦταν καὶ τόσο εἰκόλο. Εἶχε ὀπισθῶς ἓνα λιμπρέττο ὀπερας-κωμικ, *Ντολορέζ*, ποὺ διεσκεύασε σὲ δράμα μὲ στίχους κ' ἓνας θεατρῶνις τῆς Βαρκελώνης δέχτηκε τελικῶς νὰ τ' ἀνεβιάσῃ. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπῆρξε θριαμβευτικὴ. Ἀμέσως ἡ Μαδρίτη τοῦ ἀνοίξε τις πόρτες τῆς. Τὸ ὄνειρό του τέλος πραγματοποιήσαν. Τὰ ἔργα του τώρα διεδέχοντο τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Εἶχε μεγάλα σχέδια ἐργασίας, ἀλλὰ, ἓνα βράδυ, σὲ τραπέζι, ὁ Codina πέθανε ἔξαφνα ἀνάμεσα στοὺς φίλους του, πενήντα ἢ ἑξήντα ἔτος.

Μερικὰ ὅμως ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα του ἐπέζησαν γιὰ τὴν εὐκρίνεια καὶ τὴν ἀληθινότητά τους... Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ «*María del Carmen*», ποὺ μόνον στὸ Παρίσι, μεταφρασμένη ὑπὸ τὸν τίτλο «*Στους κάμπους τῆς Μουρσίας*», ἐπαίχθη ἑκατοντάδες φορὲς ἀπ' τὸ 1911. Ἡ τεχνικὴ του ἀριότης, ἡ ἀπλότης καὶ τὸ μεγαλεῖο τῶν χαρακτήρων, ἡ εὐγένεια τῆς πλοκῆς, ἀλλὰ προπαντὸς ἡ ἐξαιρετικὴ δύναμις ποὺ δίδει σὲ οἰαγράφημα τῶν ἐπαρχιακῶν τύπων του, εἶναι ὑποδειγματικοί.

Πρόκειται περὶ ἔργου καθαρῶς λαϊκοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δράση ξετυλίγεται στὴν ἐπαρχία τῆς Μουρσίας, μέσα στὸν κάμπο. Ἐνα ποταμάκι ποὺ πότιζε τὰ χωράφια τῶν γύρω χωρικῶν εἶχε γίνῃ τὸ ἀντικείμενο ζωηρῆς διαμάχης μεταξὺ δύο νέων, τοῦ Pencho καὶ τοῦ Xavier, γιου τοῦ δημάρχου. Ἐνα βράδυ ὁ Xavier βρίζεται βαρεια πληγωμένος κοντὰ σὲ ποτάμι. Ὁ Pencho εἶχε δραπετεύσει σὲ Μαρόκο. Γίνονται ἀνακρίσεις, ἀλλ' ἡ οἰκογένεια τοῦ Xavier δὲ θέλει τίποτα ν' ἀποκαλύψῃ. Ὁ ἴδιος εἶναι σὲ πολὺ ἐπικίνδυνη κατάστασις — μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου — καὶ ἡ ἀρραβωνιαστικὰ τοῦ Pencho, πρὸς γενικὴν ἀγανάκτηση, ξημερώνεται σὲ προσκέφαλό του. Μία μέρα ποὺ ἡ *María del Carmen* εἶχε βγῆ νὰ κἀνῃ ἔρανο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀρρώστου, τὴν πιάνει ἓνας γέρος, φίλος τοῦ Pencho καὶ τὴ μέμφεται γιὰ τὴ διαγωγή τῆς. «Ἐγραψα τῆς λέει, σὸν Pencho, κ' ἄν εἶναι

ἀντρας, θὰ γυρίσῃ νὰ προστατεύσῃ τὴν τιμὴν του...» Τότε ἡ νέα ἀναλύεται σὲ δάκρυα καὶ τοῦ ὀμιλογελοῦς προσπαθεῖ νὰ σώσῃ τὸν Xavier μόνον γιὰ νὰ ἐλαφρύνῃ τὴ θέσι τοῦ Pencho, ποὺ μόνον ἀγαπᾷ, καὶ θὰ περιμένῃ πάντα ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῆς. Ἀνησυχεῖ γι' αὐτὰ ποὺ ὁ γέρος ἔγραψε σὲν ἀρραβωνιαστικὰ τῆς καὶ τὸν ἐκλιπαρεῖ νὰ τοῦ γράψῃ τὰ μὴν ἔρθῃ, γιὰ τὴν καταδίκη του θὰ εἶναι ἀσφαλῆς. Ἐκεῖνος σὲ τέλος πείθεται, ἀλλ' ἡ οἰκογένεια τῆς *Marías* — ἀνθρώποι φιλοχρήματοι καὶ βπουλοὶ-θέλουν σώνῃ καὶ καλὰ νὰ τὴν παντρεύουν μὲ τὸν Xavier, ποὺ εἶναι πολὺ πλούσιος. Ὁ Xavier ὁ ἴδιος κάνει σάν τρελλὸς γιὰ τὴ *María* κ' ὁ πατέρας του, νομίζοντας πὺς αὐτὸ θὰ τὸν σώσῃ, προσπαθεῖ νὰ ὑπερνικήσῃ μὲ κάθε δυνατὸ τρόπο τὴν ἀντιρροήσῃ τῆς νέας, ποὺ τέλος ὑπακούει στὴν ἠθικὴ πίεσι ποὺ ἐξασκεῖται πᾶνω τῆς. Ὁρίζονται οἱ ἀρραβῶνες καὶ στὴ μέση τῆς τελετῆς φανερώνεται ἔξαφνα ὁ Pencho, μένεα πνέων. Διάφορα ἐπεισόδια λαμβάνουν χώραν. Ὁ Xavier διεκδικεῖ μὲ μεγάλο πάθος τὴ *María*, ἀλλ' ὅταν μαθαίνῃ ἀκούσια πὺς τοῦ μένον πιά λίγες μέρες, πὺς εἶναι καταδικασμένος, μ' ἓνα κίνημα συγκινητικῆς μεγαλοφυΐας ξαναδίδει σὸν Pencho τὴν ἀρραβωνιαστικὰ του κ' ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ δραπετεύσουν, πρὶν προφτάσῃ ἡ ἀστυνομία, ποὺ εἰδοποίησε ὁ πατέρας του γιὰ ν' ἀπαλλαγθῇ ἀπ' τὸν ἐπικίνδυνον ἀντίζηλον — νὰ τὸν συλλάβῃ.

Αὐτὸ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὰς τὸ δράμα τοῦ Codina. Ἀπὸ πολὺ νωρὶς πέρασε τὰ σύνορα τῆς Ἰσπανίας καὶ παρουσιάστηκε ἀπὸ τὰ περισσότερα εὐρωπαϊκὰ κ' ἀμερικανικὰ θεάτρα μ' ἀδιάπτωτη ἐπιτυχία. Τὰ ἀπλά καὶ μεγάλα αἰσθημάτων εἶναι κοινὰ παντοῦ κ' ἡ ἐντονη ζωὴ τῆς Ἰσπανικῆς *luchas*, ποὺ τραγουδᾷ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ ἔργου, μὲ τὸν φλογερὸ ἥλιο καὶ τὸν ἀνθισμένο κάμπο, ὄχι μόνον δὲ μειώνει τὴν γενικότητα τῆς ἰδέας, ἀλλ' ἀντιθέτως προσθέτει ὅλην τὴ γραμμικὴ καὶ γοητευτικὴ χάρις τῆς.

Δὲ θὰ ἤθελα νὰ κλείσω αὐτὸ τὸ σύντομον σημείωμα, χωρὶς τοὺς χαρακτηρισμοὺς ἑνὸς κριτικοῦ ποὺ ἐκφράζει φραϊά πόση ἐκτίμησις ἐμπνέει τὸ ἔργο αὐτό.

«Ἡ *María del Carmen* εἶχε τὴν πῶ σαφῆ καὶ τὴν πῶ δίκαιη ἐπιτυχία. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, εἶναι πὺς ὁ Codina ἔκανε θέατρο μὲ σπάνια μαιστρία καὶ δὲ βλέπω ποὺς ἀπὸ τοὺς καλύτερους μᾶς δραματικούς συγγραφεῖς θὰ μπορούσε νὰ σχεδιάσῃ ἓνα ἔργο μὲ περισσότερη τέχνη καὶ εὐστάθεια. Τὸ θέμα εἶχε ὁμορφιά κ' ἀκόμα μεγαλεῖο. Αὐτὸ τὸ δράμα τοῦ πάθους καὶ τῆς θυσίας ἐτοιμάζεται, δένεται, καταστρέφεται μὲ μίαν τέχνη τῆς προόδου, μίαν γνώσι τῶν «ἐφρῆ», ποὺ κατέπληξαν ὄχι μόνον τὸ κοινὸ ἀλλὰ καὶ τοὺς πῶ δύσκολους τεχνίτες. Γύρω ἀπ' τὴ δράσι, ὁ συγγραφεὺς κατόρθωσε νὰ σκορπίσῃ ὀλόκληρη τὴν ὀχλοβοὴ τῆς κακομοιρίας καὶ τῆς ἐπαναστατημένης ψυχῆς τῶν χωρικῶν. Οἱ τύποι εἶναι στημένοι μὲ δύναμι, ἀντιτίθενται μὲ εὐκρίνεια. Τὸ ὄλο εἶχε ρυθμισθῇ μὲ μίαν ἰσχυρὴ καὶ φωτεινὴ ἀ-

ρχαία. Καὶ στὶς περισσότερες στιγμὰς τῆς δράσεως, αἰσθάνεται πράγματι κανεὶς σάν μίαν δύναμι παθητικὴ. Ἡ ἐπιτυχία του ἦταν μεγάλη καὶ εἶμαι βέβαιος πὺς θὰ ἐπαναληφθῇ σ' ὁποιοδήποτε κοινὸ μπερστά».

Λ. Σ. Β.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ρήγας Γκόλφης: «*Λυρικὰ χρώματα*»

Ἄν ἡ ποίησι εἶναι ἡ ἱστορία μᾶς ψυχῆς, ἡ ἐκφρασι μᾶς ζωῆς στὶς βαθύτερες καὶ οὐσιαστικώτερες κρίσεις τῆς, τότε ἀσφαλῶς μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι μὲ τὰ «*Λυρικὰ Χρώματα*» ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης πρώτη φορὰ φανερώνει τόσο μεστὰ καὶ ὄριμα καὶ μὲ τόσο θερμὸ καὶ ὀξὺ τόνο τὴν ἱστορία τῆς ψυχῆς του. Στὴ συλλογὴ του ὑπάρχει ὅ,τι πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σὲ κάθε συλλογῇ (ὄπως καὶ σὲ κάθε καλλιτεχνικῇ ἐκφρασι): ἓνας ἀνθρώπος ἀπλῶς, καὶ ὄχι ἓνας ἀνθρώπος... τῶν γραμμῶν. Ὁ κ. Γκόλφης σὲ ὅλα του σχεδὸν τὰ ποιήματα μᾶς δίδει αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι ποὺ θὰ πῇ ὅτι ὅλα ἔχουν ἀλήθεια καλλιτεχνικὴ, δηλαδὴ ὅλα πηγάζουν ἀπὸ ἀληθινὴ συγκίνησι.

Ἡ συγκίνησι αὐτὴ ἔχει ἀδολώτερον, θερμότερον τόνο σὲ δεύτερον καὶ τρίτον βιβλίον τῆς συλλογῆς πῶ πολὺ παρὰ σὲ πρῶτον. Μερικοὶ ἀπλοί, πονεμένοι τόνοι μᾶς σιαματοῦν καὶ σὲ πρῶτον βιβλίον δὲν ἔχουν ὅμως τὸ κλάτος, τὴν ἐνταση, τὴν λυρικὴ διάχυσι καὶ ἀκτινοβολία ποὺ παρουσιάζουν σὲ τὰ δύο ἄλλα βιβλία. Εἶναι τόνοι λιγώτερον προσωπικοί.

Τὰ «*Λυρικὰ Χρώματα*» εἶναι κυρίως τὰ δύο τελευταία βιβλία. Ὅχι τόσο γιὰ τὴν μορφὴ, τὴν σάν πῶ συμμαζωμένη καὶ πῶ πυκνὴ ἀπὸ τὴν μορφὴ τῶν προηγουμένων ποιημάτων τοῦ κ. Γκόλφης, ὅσο γιὰ τὸν παλμό των. Εἶναι δύνατος καὶ γνήσιος. Ὁ ποιητὴς μεταδίδει τὸ αἰσθημὰ του ἄμεσο καὶ ἀκέραιον, μὲ ὅλη τὴ δόνησὴ του, ὅπως βγήκε ἀπὸ μέσα του:

Σ' ἀγαπῶ στοχαστικὰ,
σταθερὰ κ' ἀκέραιον.

Μὰ παρακαλεστικὰ
δὲν ὑψώνω χέρια.

Κι' ἄν ἐντὸς μου πνέει ἡ βουβὴ
συφορὰ τῆς θλίψης,
μὴ ἔχω σκέψῃ μου ἀκριβή:
μήπως καὶ μοῦ λείψῃς.

Ἐνας καρτερικός, συγκρατημένος, αὐστηρὸς πόνος εἶναι ἡ κυρίαρχη ψυχικὴ διάθεσι τῶν «*Λυρικῶν Χρωμάτων*». Αὐτὴν σὲ διάφορες ἐνυλλαγές καὶ ἀποχρώσεις βρίσκομε σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς. Τὰ «*λυρικά*» γεγονότα, οἱ μῦθοι, τὰ κίνητρα κ' οἱ ἀφστηρίδες ποὺ δίνουν τὸ πέταγμα τοῦ σὸν ποιητῆ, ἔχουν ἐλάχιστη σημασία. Ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ ποιότητα τῆς ψυχῆς ποὺ σκορπᾷ τὸ τραγουδὶ τῆς, ἡ αἰσθαντικότης. Στὰ «*Λυρικὰ Χρώματα*» νοιώθουμε μίαν αἰσθαντικὴτητα ποὺ τρέμει ὀλόκληρη ἀπ' τὸν πόνον, μὰ ποὺ τοῦ πεθαρχεῖ κιόλα, ποὺ δὲν νικεῖται ἀπ' αὐτόν.

Μία ψυχὴ ποὺ θέλει νὰ ξεπεράσῃ τὸν πόνον τῆς καὶ ποὺ τὸ καταφέρνει. Τὸ καταφέρνει γιὰ λίγες μόνον στιγμὰς; τὸ καταφέρνει μονάχα ἐκφραζόμενη; Ἀδιόφορον. Τέτοιον εἶναι ἡ ἐντύπωσι ποὺ μᾶς δίδει ὁ ποιητὴς κ' αὐτὸ μπορούμε νὰ ρωτήσουμε γιὰ περισσότερα. Ὅπως καὶ μᾶς νοιάζει, ἄλλοστε.

Μὲ τῆς γαλήνης τῶν νεύρων
στ' ἀσημιωμένα κίματα
ἀπόψε ὅλα τῆς νιότης μου
τ' ἀθῶα παλιὰ μου κίματα
στὴ φεγγαρίσια μοναξιά,
Λήθη γλυκεριά, ἀπακοίμα τα!

Κάμε νὰ φύγῃ ἡ πλανερὴ
τῶν περασμένων χιμαίρα,
στὴν ἀγκαλιά σου νὰ αἰστανθῶ
ξανά τὰ κᾶθη μου ἡμερα
καὶ γάναι ἡ ἀδέξια μου ζωὴ
βράδι ἐλαφρὸ, ὅπως σήμερα!

Σὲ μίαν ποίησι εὐκρινὴ καὶ συγκινημένη, ὀπως τῶν «*Λυρικῶν Χρωμάτων*», εἶναι ἀσπῆτο νὰ κἀνῃ κανεὶς λόγο γιὰ τὴν μορφὴ. Ὅταν ὑπάρχῃ πραγματικὴ ποίησι, μορφὴ καὶ βάθος δὲν ξεχωρίζονται. Ἡ μορφὴ δίδει ἀπλῶς τὸ ἀναγκαῖον κλαστικὸ περιγγραμμά σὲ βάθος. Θὰ μπορούσε, ὀστόσο, νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς ὅτι οἱ προπαροξύτονες καταληκτικὲς λέξεις ποὺ χρησιμοποιεῖ ἀδιάκοπα σχεδὸν ὁ κ. Γκόλφης κάνουν τις ῥίμες του σάν ἐξεζητημένες (ἐνῶ δὲν εἶναι), πρᾶγμα ποὺ μειριάζει ἴσως κάπως τὴν λυρικὴ ἐντύπωσι. Ἀλλ' αὐτὸ συμβαίνει τις πρώτες στιγμὰς, πρὶν συνειθίσουν τὸ αὐτὸ καὶ τὸ μάτι. Ὑστερα παρασυρόμαστε ἀπ' τὸ θερμὸ αἰσθημὰ τοῦ ποιητῆ καὶ δὲν προσέχομε πῶ τις ῥίμες.

Π.

Γερσα. Σπαταλά: «*Ἀντίλαλοι*», ποιήματα 1930.

Ἰδοὺ κ' ἐν' ἄλλο βιβλίον, γιὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἀσχολήθηκα ἡ συστηματικὴ κριτικὴ. Ἐδῶ ὅμως δὲν μᾶς παρουσιάζεται ἀπλῶς μὰ καὶ πάλι περὶπτωση εὐκαιρίας, ἀλλὰ κάτι περισσότερο — ἓνα καθήκον — νὰ γραφῇ κάτι στὴν «*N. Ἔστια*» γιὰ μίαν ποιητικὴ συλλογὴ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ κ. Σπαταλά, ποὺ ἄλλοιως ἐπὶ τέλους θὰ ἐκινδύνευε ν' ἀγνοηθῇ «κριτικῶς»! Γιὰ τὴν ἀληθινὰ ἡ σιωπὴ σὲ προκείμενον καθῶλον δὲν εἶναι ζήτημα τύχης ἢ ἀμελείας: ὁ ποιητὴς «ἔξετινάξῃ» κυριολεκτικῶς, σὸν ὀλιγοσέλιδο πρόλογόν του, ὅλους σχεδὸν τοὺς κριτικούς τῶν προηγουμένων βιβλίων του, ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ αἱ συστηματικοὶ φιλολογικοὶ κριτικοὶ τῶν περιοδικῶν. Ἐλάττωτοι, — ἓνας ἢ δύο ἴσως — ἔμειναν συγκαταβατικὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίθεσὴν του, ποὺ, — πρέπει νὰ τὸ ὀμολογήσωμε, — καμωμένη χωρὶς καμμιὰ προσοχὴ ἢ τὴν παραμικρὴν ὑποχρεωτικότητα, ἔγινεν ἀνεπιφύλακτα σαρφρονιστικὴ! Φρόνιμον μάθημα καὶ γιὰ τοὺς ὑπολοίπους... Ἐδύτυχῶς ὅμως δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ θέσω τὸν ποιητὴ σὲ δίλημμα νὰ περιορίσῃ περισσότερο τὸν κύκλον τῶν πῶ καλοπροαίρετων κριτικῶν του, — ἓνα

διλημμα ἄλλως τε πού δι' ἑαυτὸν, παρὰ, εἶμαι βέβαιος, περιγματοῦ, καὶ ὄχι εἰς βίβλος τῆς ἀληθείας...

Θὰ προσπαθῶ ὅμως νὰ ἐξηγήσω, — γὰρ δὲν τὸ θεωρῶ καθόλου δύσκολο, — τὸ πῶς συνέβη αὐτὸ τὸ χάσμα καὶ ἡ διάστασις μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ καὶ ἑνὸς ἐκλεκτοῦ ἀριθμοῦ κριτικῶν, καὶ θὰ εἶμαι εὐτυχὴς γὰρ πολλοὺς λόγους, ἂν, τὸ κατὰ δύναμιν, μπορέσω ν' ἀποκαταστήσω καὶ πάλι ὁμαλὴς τίς μεθεξῆς τους σχέσεις, μεταθέτοντας τὴ διαφωνία ἀπὸ τὰ ἄτομα εἰς τὴν ἰδέαν, καὶ δίνοντας σὲ συνολικὸ ζήτημα, ἀντὶ προσωπικῆς, τὴ μορφὴ ἰδεολογικῆς διαφορᾶς. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι συγχρόνως, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς κριτικῆς μου.

«Στὸν ὄρατον τοῦ νοῦ σου ἀθέρι τρέμει ἀόγῃς ροδάτο χρῶμα τὸ προσβλέπω — ἐκεῖθε ἡ μέρα πρέπει δόξασμαί μου νὰ εἴδῃ, ἀλλ' ὡμὲ, σὲ ἀνίγλιον χῶμα, τότε ὁ μάντης θὰ βρεθῇ».

Οἱ στίχοι αὗτοί, οἱ προφητικοὶ καὶ κάπως ἄκαιρα ἐγιοιστικοί, ἀλλὰ πάντα πολὺ ὄρατοι, δὲν εἶναι τοῦ κ. Σπαταλά. Εἶναι ὅμως γὰρ τὸν κ. Σπαταλά, καὶ εἶναι γοαρμένοι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Γερμανο Μαρκορά, ἐδῶ καὶ τουλάχιστον εἴκοσι πέντε χρόνια! Ἐγὼ τοὺς εὐρήκα κάποτε σὲ εἰδικὸ τεύχος, τὸ Ἀναμνηστικὸ τοῦ Μαρκορά, πού μου ἐχάρισε πρὸ τριετίας ἡ κ. Μινώτου. Ἀλλὰ παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη νὰ μὴν παρασυρθῇ ἀμέσως ἀπὸ τὴν εὐκολὴν ὑπόθεσιν ὅτι τοὺς παραθέτω μὲ κάποιαν ἀπώτερη σκοπιμότητα εἰς βίβλος τῶν κριτικῶν, — πράγμα πού δὲ θάταν καθόλου συνεπὲς πρὸς τὸν συμβιβαστικὸ σκοπὸ μου καὶ πού μάλιστα θὰ συντελοῦσε στὴν ἔχθρα ἀκόμη περισσότερη.

Ὁ σκοπὸς μου ἐδῶ δὲν εἶναι κριτικὸς. Εἶναι ἱστορικὸς.

Ὁ Μαρκοράς δὲν ἔβλεπεν ἔκτοτε στὸν κ. Σπαταλά ἀπλῶς ἕναν ποιητὴ μὲ ὑποσχέσεις. Δὲν θὰ ἔγραφε, παραδείγματός γάρ, ἀνάλογο ἐπίγραμμα γὰρ τὰ σχηματικὰ ποιήματα τοῦ κ. Πότη Ψαλτήρα, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἦσαν ἐπιτυχημένα καὶ, καθ' ἑαυτὰ, ποιητικά. Ὁ ἑπτανήσιος εὐπατριδῆς εὐλογοῦσε μᾶλλον, εὐλογοῦσε πατριαρχικά, τὰ πρῶτα βήματα ἐνὸς συνεχιστοῦ τῆς ἑπτανησιακῆς παραδόσεως, καὶ ἴσως τοῦ τελευταίου, τοῦ τελευταίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη τοῦ Μαρκορά, ὅπότε καὶ ὁ Μαρτζώκης εἶχε πιά γράσει. Ὁ κ. Σπαταλάς δὲν ἐγέλασε τὸν Μαρκορά στίς προσδοκίας του: εἶμινε πιστός στὴν ἔνδοξον καταγωγὴν του, ἐσυνέχισε καὶ στὴν πρωτεύουσαν εἰς κλασσικὴς του μελέτες, καὶ ἐσχέδιασε τὴ σύλληψιν τοῦ ἔργου καθαρὰ κλασσική. Ἐμείνε προσηλωμένος στὸν κλασσικισμό τῆς παραδόσεως, ἐκείνον πού, ἀνάμεικτος μὲ τὸ λυρισμὸ καὶ τὴ «μελωδικότητα», καὶ, δίχως ἄλλο, φροτισμένος ἀπὸ τὴ συγγενικώτατη καὶ ἐγγύτατη ἐπίδρασις τῆς μεγαλόπρεπης ἰταλικῆς φιλολογίας, ἐμόρφωσε τὰ νεοκλασσικὰ ἑλληνικά πρότυπα, ἐδῶθε τοῦ Κάλβου, ἐκεῖθε τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ κ. Σπαταλάς εἶναι καὶ μένει καὶ θὰ μείνῃ κλασσικώτερος ποιητής. «Un retardar-

talre» θὰ τὸν χαρακτηρίσῃ ὁ Λανσόν τοῦ 21ου αἰῶνος, ἂν καταπιασθῇ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς νεο-ελληνικῆς ποιήσεως.

Ἐδῶ εἶναι λοιπὸν τὸ καιρὸν σημεῖον τῆς ἀνεξήγητης ἀλλοιωθῆς διαφορᾶς. Ὁ κ. Σπαταλάς δὲν προσομιλοῦται μὲ τὴ νοστορία τῆς κριτικῆς. Ἀλλὰ ποιὰς κριτικῆς; Τελωσπάντων αὐτῆς τῆς γνώσεώς μας, πού ἀπὸ καιρὸ ἔξομε πῶς ἔχει κριτήρια, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑποκειμενικά, πῶς δὲ θέλει πρὸ πάντων νὰ σταθμίσῃ ἕνα ἔργο ἐπάνω σὲ μέτρο τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιδιώξεών του, ἀλλὰ νὰ τὸ τοποθετήσῃ μακρύτερα ἢ πλησιέστερα πρὸς τίς ἀρηρημένους ἀρχὰς πού κυριαρχοῦν τὴ σύγχρονη αἰσθησις. Ὁ θεληματικὰ παρατονισμένος «hautesque» τοῦ Καρνωτάκη συγκινεῖ καὶ προκαταλαβαίνει εὐνοϊκὰ τὴν κριτικὴν τὰ ἀλκαϊκά καὶ ἀλκαϊκώτεροτα μέτρα τοῦ κ. Σπαταλά τὴν ἀρῆνον ἀδιάρθρωσιν. Καὶ ὅμως οἱ ὅροι εἶναι ἴσοι. — ἼΙ διαύγεια πού ἔχουν οἱ ποιητικὲς εἰκόνες τῶν «Ἀντίλων», δὲν ἀρέσει στὴν κριτικὴν. Καὶ τίς ἀποδίδει ἴσως στὴν ἀδυναμία του, ἐνῶ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πρόθεσίς του! Τὸ μονομῆνο-Σύμβολο, πού ξετυλίγεται στὴν ἀλληλουχία μεγαλόπρεπης Ἀλληγορίας, ὁ Κόρακας π. γ. — πρωτότυπος συμβολισμὸς — τιμωρὸς καὶ καθαρῆς, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐσωτερικὴ ἱκανοποίησις τοῦ ποιητοῦ ἢ ἀλλ' ἡ κριτικὴ περισσότερη ἱκανοποίησις θὰ εἴρισκε ἂν ὁ ποιητὴς εἶχε γὰρ θέμα του τὸν ἀνθρώπον τὸν ἀπόκοσμο καὶ μονήρη «qui fait des coups d'erec dans l'eau...» ἼΙ νὰ ποῦμε πιά γὰρ τὰ «φιλολογικώτερα» ποιήματα, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ὁ Ἔιθωνός, ὀλόκληρη ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία ἀρχαίου νησιωτικοῦ κάστρου, ἡ τωρινὴ του ἀλλαγὴ καὶ ἡ μελλομένη μορφή του; Ὁλ' αὐτὰ συμπυκνώνονται, τέλος, σὲ στεγανὴ καὶ ἀδιαπέραστη ἀπάθεια ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ κριτικοῦ. Κι' ἀρῆνει πιά νὰ διαρρέουν καὶ τ' ἄλλα, καὶ ἐκεῖνα ἀκόμα, πού ἂν ἐπρόσεχε, θὰ τὸν ἐσυγκινοῦσαν, γὰρ εἶναι ἔξω καὶ ἀπὸ τὸν κλασσικισμό καὶ ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸ συγχρόνως, κατὰ τὴν ἐπιθανάτια ῥῆσιν τοῦ Μορεάς.

«Τὸ κράξιμό σου, ὦ τροισμαυρο πουλί, μακρὰ γρικιέται, γέρος ψαρῶς ξαφνιάζεται καὶ ναυτικὸς ρωτιέται»

λέγει ὁ κ. Σπαταλάς στὸν «Κόρακα». Καὶ ὁ Βερλαίν, — ἀδιάφορο ἐπάνω σὲ ποῖο θέμα:

«Parfois si tristement elle crie, Qu' elle alarme au lointain le pilote...»

Καὶ ἄλλοῦ:

«... ὦ θησαυροὶ τῆς ὄρασης, νησιά, βουνά...» ὁ κ. Σπαταλάς. Καὶ ὁ Βερλαίν:

«Le dos, les reins, le ventre, fête Pour les yeux...»

Δὲν πιστεύω νὰ φαντασθῇ κανεὶς ἐδῶ τὴν παραμικρὴν πλάγια πρόθεσιν νὰποδεξῶ τάχα ἐπιδράσεις, — οὔτε βέβαια τοῦ Βερλαίν ἐπάνω στὸν κ. Σπαταλά, οὔτε — ἰδοὺ σὲ ποῖο γελιοῦ συμπέρασμα θὰ ὠδηγοῦσε τέτοια πλάνη! — τοῦ κλασσι-

κισμοῦ ἐπάνω στὸν Βερλαίν! Ἀντίθετα, θέλω νὰ πιστοποιηθῇ πῶς δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἀλληλεπίδρασις. Ἡ ἴδια εἰκόνα, ὁ ἴδιος φραστικὸς τρόπος: ἡ σύλληψις διαφορετικὴ, ἡ ἐντύπωση ἀλλοιωτικὴ. Στὸν κ. Σπαταλά τὸ κλασσικὸ πνεῦμα, στὸν Βερλαίν τὸ μουσικὸ πνεῦμα. Πρέπει ν' ἀποδίδωμε «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι». Κ' ἐγὼ, ἕνας ἀπλῶς ἐλεύθερος σκοπευτὴς τῆς κριτικῆς, δὲν ἐρειδωλεύθηκα τίποτε γὰρ νὰ τὸ κάμω. Τὸ εὐχομαι ὅμως «κατὰ μέτρον λόγον» καὶ γὰρ τοὺς καλύτερους συστηματικὸς συνειδήλους μου... Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ κ. Σπαταλάς ἄς φέρῃ ὑπερήφανα τὴ σιωπὴν του καὶ τὴν πικρὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἐκλεκτῆς μονώσεως, — πράγμα πού κάποτε εἶναι καὶ ἐπιθυμητότερον ἀπὸ τὰ συμβατικά «modus vivendi» τῆς συνειθισμένης κριτικῆς.

Συλβίου: «Τὰ μάγια»

Μιά σειρά ἀπὸ συμυρνέικες ἠθογραφίαι πού διαβάζονται μὲ ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ δὲν προσφέρουν στὸν ἀναγνώστη τίποτε περισσότερον ἀπὸ μερικὲς καλογραμμένους πληροφορίες. Μαθαίνουμε, ἀλήθεια, πῶς πεθαίνουν οἱ κοπέλλες ἀπὸ τὰ μάγια, πῶς λογοφέρνην οἱ πεθεροὶ καὶ χαλάει τὸ συναισθησιμὸν, πῶς οἱ ἔρωτες ἐνὸς διάκου στίς ταράτσες καὶ στὰ κεραμίδια περνοῦν γὰρ στοιχεῖα καὶ τρομοκρατοῦν τὴ γειτονιά, πῶς φάνηκαν τὰ χρόνια μιᾶς γεροντοκόρης ἀπὸ τὸ κακὸ βάνισμα τῶν μαλλίων τῆς καὶ ἔφυγε ὁ ὑποπῆφις γαμπρός, πῶς βγάζουν τὸν κλειδῶνα καὶ ρίχνουν τὸ μολύβι κ.ά. Ὁλ' αὐτὰ ὅμως δὲ βγαίνουν ἀπὸ ψυχικὲς καταστάσεις καὶ ἀπὸ γεγονότα, πού ἐξηγήθησαν ἀκριτὰ καὶ κατόρθωσαν νὰ μᾶς πείσουν δι' εἶναι ὁ ψυχικὸς κόσμος ἐνὸς ἢ περισσότερων ἀνθρώπων. Μένουν καὶ αὐτὰ, καὶ ὅσα ἄλλα περιεργὰ ὑπάρχουν στίς συμυρνέικες ἠθογραφίαι τοῦ κ. Συλβίου, ἠθογραφικὸ ὕλικόν πού μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ δημοσιονικώτερα καὶ νὰ γίνῃ στοιχεῖον λογοτεχνικοῦ ἔργου. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι σὲ τελευταῖο ἀφήγημα τοῦ βιβλίου, στὸν «Κατσάκη», προσπαθεῖ ὁ κ. Σ. ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἠθογραφίαν καὶ νὰ πλησιάσῃ στὴν ψυχογραφίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἔχει ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀπόφασις τοῦ νέου Σμυρνοῦ, πού βγαίνει ἀπὸ τὴν κρυφὴν του καὶ παραδίδεται μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του στυγρὸν Τούρκου, ὅταν βλέπῃ νὰ χτυποῦν τὴ μητέρα του, εἶν' ἕνα κίνημα πού πλαταίνει τὸ ἠθογραφικὸν πλαίσιον τοῦ ἀφηγήματος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μένει σχεδὸν ἀδικαιολόγητον καὶ ξαφνιάζει μόνον, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ προκαλῆ ἕναν ψυχικὸν κλονισμό. Λεῖπει δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἀφήγημα αὐτὸ, ὅπως καὶ ἀπ' ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τοῦ κ. Σ., τὸ λογοτεχνικὸν περιεχόμενον. Ὁ κ. Σ. δὲν προσέχει οὔτε μιὰ στιγμὴν τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον. Τὸν ἀγνοεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου του καὶ ἐπιμένει στίς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις του, καὶ ἀκριβέστερα σὲ ὅ,τι ἔχει γίνῃ συνήθεια καὶ μπορεῖ νὰ τὸ βρῇ ἔτοιμον καὶ κατασταλαγμένον σὲ μιὰ χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις, σ' ἕνα παιχνίδι, σὲ καθεστὶ πού

γίνεται ἀπ' ὅλους μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ χωρὶς καμμιὰ ἰδιαίτη ἀφορμὴ.

Ὡστόσο οἱ συμυρνέικες αὐτὲς ἠθογραφίαι διαβάζονται, ὅπως ἐσημείωσα, μὲ ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ ἀφήγησίς τους εἶναι στρογγυλὴ καὶ εὐχάριστη καὶ ὁ διάλογος πολὺ ζωντανός. Ὅπου μάλιστα τὸ ἠθογραφικὸν χρῶμα εἶναι ἐντονώτερον, ὁ διάλογος γίνεται ὑποδειγματικὸς. Κι' αὐτὸ εἶναι γὰρ, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ περισσότερα νεοελληνικά πεζογραφήματα ἐκεῖνο πού λείπει δὲν εἶναι μόνον τὸ περιεχόμενον.

Π. Χ.

M. Lascaris: Tomuseo, traduc'eur de chants serbes en grec. Prague, Imprimerie de l'Etat, 1930.

Καίτοι τελείως σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, ἐν ταῦτοις ὁ Ἴταλὸς συγγραφεὺς, ἀλλὰ λαλματὸς τὴν καταγωγὴν Νικόλαος Θωμαζέος ἔχει πολλὰ δικαιώματα εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἐγνωμοσύνην. Διότι εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν μετέφρασεν ἰταλιστὶ τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἴταλὸς πατριώτης καὶ ὑπουργὸς κατὰ τὰ 1818 εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐπαναστατικὴν κυβερνησιν τῆς Βενετίας, μετὰ τὴν ἦρταν τῶν ἐπαναστατικῶν κατέρυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου διέμεινε ἐπὶ πέντε ἔτη.

Ἀπὸ τοῦ 1810 εἶχεν ἤδη γνωρισθῇ μὲ Ἕλληνας εἰς τὴν Βενετίαν, τὸν Μάρκον Ρενιέρην, τὸν Ἀνδ. Μουστοξύδην καὶ ἄλλους. Εἶχε μάλιστα ἀρχίσει νὰ μαγθάνῃ τὰ ἑλληνικά, μὲ διδάσκαλον τὸν ἱερέα τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας Ἀνθιμον Μαζαράκη, τὸν ἱστοριογράφον τῆς Κεφαλληνίας, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον μετέφρασεν εἰς τὴν Ἴταλικὴν.

Πρόσφυξ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐγνωρισθῇ μὲ τὸν σημαντικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην κύκλον τῶν λογίων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σολωμοῦ ἐκαλλιεργοῦν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ποιητὰς τῶν Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καθαρευουσιάνοι. Ἐπὶ τὴν ὄθησιν μάλιστα καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ Σολωμοῦ, ὁ Θωμαζέος μετέφρασε τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Κατὰ τὸν Πολυλά, ὁ Θωμαζέος συνηντᾶτο συχνότατα μὲ τὸν Σολωμόν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Θωμαζέος ἀφηγεῖται ὅτι ἔδειξεν εἰς τὸν Σολωμόν μιαν μετάφρασιν τοῦ ἑλληνιστὶ σερβικοῦ δημοτικοῦ ποιήματος, ἡ ὁποία τόσον ἤρεσεν εἰς τὸν Ἕλληνα ποιητὴν, ὥστε τὸν προέτρπε ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν μετάφρασιν καὶ ἄλλων σερβικῶν δημοτικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τότε τελείως ἄγνωστα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πράγματι, ὁ Θωμαζέος, κατόπιν τῶν προτροπῶν τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἄλλων φίλων του, ἀπεφάσισε νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πλείστα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Ἡ μετάφρασις τῶν ἔργων ἐλευθέρων, ἀκόμη καὶ τὰ ὀνόματα ἐξελληνίσθησαν, κάποτε δὲ ἡ ἐλευθεριότης ὑπερέβη τὰ ὄρια, ὥστε νὰ μεταβληθῇ καὶ ἡ ἔννοια τοῦ πρωτοτύπου.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι περισσότερον ἐνδια-

φέρον εἰς τὰς μεταφράσεις αὐτάς, εἶναι ἡ ὀρασι-
της τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν μεταχει-
ροῦσθαι ὁ Θωμαζέος. Ἀναμφιβύβως καὶ αὐτὸς ὁ
Σολωμὸς καὶ ὁ Πολυλάς διὰ ὑπεργοῦρον τὰς με-
ταφράσεις του.

Μέρος τῶν μεταφράσεων τούτων ἐδημοσίευσεν
ὁ Θωμαζέος εἰς τὸ ἑλληνικὸν περιοδικὸν «Χρυ-
σαλλίς» τῶν Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1861. Σχετικῶς
μὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως
μῖαν ἄλιαν ἐνδιαφέρονσαν μελέτην ὁ καθηγητῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Μιχ. Λά-
σκαρης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν παραλαμβάνομεν τὰς
σχετικὰς πληροφορίες. Ὁ κ. Λάσκαρης, ἕνας
ἀπὸ τοὺς νέους ἱστορικούς οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦν-
ται μὲ τὴν μελέτην τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας μας,
χάρις εἰς τὴν γνώσιν τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν,
παρέχει πολὺτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἀνεξερεῦ-
νητον αὐτῆν ἱστορικὴν περίοδον. Καὶ ἡ παρούσα
μελέτη του, ἀπόρροια πολλῶν ἐρευνῶν καὶ βα-
θυτάτης γνώσεως τοῦ θέματος, ἐνέχει μέγα ἐν-
διαφέρον.

Πλὴν τῶν μεταφράσεων τοῦ Θωμαζέου, αἱ ὁ-
ποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Χρυ-
σαλλίς», εἰμὴναι καὶ πολλοὶ ἀνέκδοτοι, μερικαὶ
δὲ ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ τὸν ἰταλὸν λόγιον Τέζα.
Ὁ κ. Λάσκαρης εἶχε τὴν λαμπρὰν ἐμπνευσιν νὰ
παραθέσῃ εἰς τὴν μελέτην του καὶ ὅλας τὰς δι-
μοσιευμένας μεταφράσεις ταύτας τοῦ Θωμα-
ζέου. Ἀληθῶς καταπληκτικὴ εἶναι ἡ γνώσις τῆς
δημοτικῆς μας γλώσσης ἀπὸ ἑνα ξένον, ὡς καὶ
ἡ ἀρμονικότης τοῦ καθαροῦ ἑπτανησιακοῦ στί-
χου του. Ἴδου μερικὸι ὡς δείγματα:

Τῆς Βενετίας τὴν ἔρημη τὴ θάλασσα περνᾷει,
ἔρχεται μαῦρος κόρακας, ἔρχεται κουρασιμένος
καὶ στὸ γυαλὸ τοῦ Κάτταρου μαῦρα μαντάτα
[φέρνει,
μαῦρο ἔχει γράμμα στὸ φτερό καὶ μαῦρα βου-
λωμένο.
Στὰ ξένα, ἀφέντη, πέθανες μὲ ξένα μοιρολόγια
καὶ τοῦ θανάτου τὸ φιλὶ σ' ἔδωκαν ξένα χελιη.

Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη:

Ἄγαπη μου, τὸ στόμα σου τί τόσ' ὄραϊα μυρρίζει;
μὴν εἶν' ἀπὸ βασιλικό, τριαντάφυλλο ἢ βιολέτα;
—Δὲν εἶν' ἀπὸ βασιλικό, τριαντάφυλλο ἢ βιολέτα·
ἀπὸ ψυχὴ παρθενικὴ τὸ στόμα μου μυρρίζει.

Νομίζει κανεὶς ὅτι διαβάσει πρωτότυπον ἑλ-
ληνικὸν δημοτικὸν τραγοῦδι: μὲ τόσην φυσικό-
τητα μετέφρασεν ὁ ξένος αὐτὸς λόγιος τὰ σερ-
βικὰ τραγοῦδια. Εἶναι δὲ δυστύχημα ὅτι, παρ'
ὅλας τὰς ἐρεῦνας του, ὁ κ. Λάσκαρης δὲν κα-
τόρθωσε ν' ἀνεύρη τὰ χειρόγραφα καὶ τῶν
ἄλλων σερβικῶν ποιημάτων, τὰ ὅποια μετέφρα-
σεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Θωμαζέος. Διότι ὁ Τέζα
εἰς σχετικὴν μελέτην του σημειώνει ὅτι εἰς τὰ
χειρόγραφα τοῦ Θωμαζέου εὐρίσκοντο ἄλλα σερ-
βάντα ἀνέκδοτα σερβικὰ δημοτικὰ τραγοῦδια με-
ταφρασμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Δι' ὅπου γνωρίζουν τὸ ὅλον φιλολογικὸν ἔρ-
γον τοῦ Θωμαζέου δὲν θὰ φανῆ παράδοξον πῶς
ἔγραφε τόσον ὄραϊα τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.
Διότι μεταξὺ τῶν ἔργων του ὑπάρχει μία ἐκτε-
νῆς μελέτη (ἄγνωστος δυστυχῶς καὶ μὴ μετα-

φρασθεῖσα ποτὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν) περὶ ἑλλη-
νικῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν
γνώμην μου, εἶναι τὸ τελειότερον ἔργον ποὺ ἔ-
γραψεν ἕως καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὸ πολυθρῦ-
λητόν ζήτημα τῆς διγλωσσίας τῆς Ἑλλάδος καὶ
περὶ τῆς ἀξίας τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἰσως
κάποτε δημοσιεύσῃ τὴν μελέτην αὐτὴν, τὴν ὁ-
ποῖαν ἔχω ἀπὸ ἑτῶν μεταφράσει. Καὶ τότε θὰ
ἀποδειχθῇ πόσον βαθεῖα εἶχε μελετήσῃ ὁ ξένος
οὗτος συγγραφεὺς τὴν δημοτικὴν μας γλῶσσαν.
Καὶ αἱ κρίσεις του εἶναι κατὰ τὸ σπουδαῖον σημα-
τικαί, καθ' ὅσον ὁ Θωμαζέος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς
μεγαλυτέρους γλωσσολόγους τῆς νεωτέρας Ἰτα-
λίας, τὸ δὲ ἰταλικὸν του λεξικὸν θεωρεῖται κλα-
σικόν.
Κ. Κ.

Ν. Κατηφόρη: «*Ἡ Πιάτσα*», μυθιστόρημα.

Δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς λο-
γοτέχνες, καὶ προπάντων τοὺς νέους λογοτέχνες,
ποῦ, ἐνῶ δὲν ἔχουν νὰ ποῦν τίποτα οὐσιαστικώ-
τερο ἀπ' ὅ,τι μᾶς εἶπαν μὲ τὸ τελευταῖο βιβλί-
ου, ἐπιμένουν νὰ κἀμουν ὅπωςδήποτε μί-
α νέα ἐμφάνιση. Ὅταν μάλιστα οἱ λογοτέχνες μὲ τὴν
ἀσυγκρίτητη ἐπιθυμίαν τῶν συγχῶν ἐμφανίσεων
ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συγγραφέων ποὺ
πιστεύουν ὅτι λύνουν μὲ κάθε βιβλίον τους με-
γάλα κοινωνικὰ προβλήματα καὶ ἀποκαλύπτουν
ἀλήθειες ποὺ κατορθώνουν νὰ τίς βλέπουν μόνο
οἱ ἰδεολόγοι, τὸ κακὸ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο.
Ἡ, ἂν θέλετε, πολὺ . . . μικρότερο. Γιατί ποῖός
ἀναγνώστης, σὺς παρακαλῶ, ἱκανὸς νὰ ξεχωρί-
ξῃ τὸ σοβαρὸ ἀπὸ τὸ γελοῖο, δὲν θὰ καταλάβῃ
ἀπὸ τίς πρώτες σελίδες τὸ εἶδος τοῦ βιβλίου, καὶ
δὲν θ' ἀποφασίσῃ νὰ τὸ διαβάσῃ ὀλόκληρο γιὰ
νὰ ἰδῇ ποιὸς καὶ πόσος κωμικὸς ἐκδηλώσεις μπο-
ρεῖ νὰ ἔχῃ ὁ ἰδεολογικὸς κωμὸς μερικῶν πεζο-
γράφων μας, — νὰ ἰδῇ δηλαδὴ πόσος διαφορετι-
κὸς ἐμφανίσεις εἶναι ἱκανὸς νὰ κἀνῃ ὁ περιφη-
μὸς ἰδεολογικὸς καλιάτσος ποὺ παίζει τὸν πρῶ-
το ρόλο εἰς τὰ βιβλία ἀρετῶν νέων; Στὴν «Πιά-
τσα» τοῦλάχιστον δὲν γίνεται τίποτα χωρὶς τὸν
καλιάτσο αὐτόν. Ὅ,τι κι' ἂν συμβῆ, κρυφά ἢ
φανερὰ, στὸ άτομο ἢ στὸ σύνολο, σπουδαῖο ἢ
ἀσήμαντο, δίκαιο ἢ ἀδίκον θὰ τὸ ἰδῇ ὁ παλιό-
τσος τῆς «Πιάτσας», θὰ τὸ σχολιάσῃ, θὰ τὸ
τοποθετήσῃ. Κυριαρχεῖ παντοῦ. Ἄλλωστε βρι-
σκεται στὸ στοιχεῖο του, εἶν' ἐπιτηδες τοποθε-
τημένος ἀπάνω ἀπὸ τὴν «Πιάτσα», δηλαδὴ ἀ-
πάνω ἀπὸ τὴ σημερινὴ ζωὴ, ὅπου ὅλα που-
λιοῦνται κι' ἀγοράζονται, ιδέες, ὄνειρα, πόθοι,
τιμὴ, ἀξιοπρέπεια (τί ἀνακάλυψη, Θεέ μου!)
καὶ φρονιάζει, καταριέται, καταδικάζει, — ἐλέγγει
μὲ τὸ δικό του τρόπο, μὲ τὴ δική του λογικὴ,
μὲ τὴ δική του φρασεολογία. Καὶ εἶναι εὐχαρι-
στημένος ὁ καλιάτσος, ἀφοῦ κατάφερε νὰ κἀμῃ
μὴ νέα ἐμφάνιση καὶ νὰ μὴν ξεχαστῇ ἐπειτ'
ἀπὸ τὸ «Ὅσο κρατᾷ τὸ σκοτάδι κι' ἄλλα διη-
γήματα».

Ν' ἀφήσουμε τὸν καλιάτσο καὶ νὰ ἐξετάσουμε
ὅ,τι ἄλλο, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἰδεολογία, ὑπάρχει εἰς τὴν
«Πιάτσα»; Ἀδύνατο! Ἀδύνατο, ἀφοῦ εἰς τὴν
«Πιάτσα» δὲν ὑπάρχει οὔτε μί-
α σελίδα μὲ πραγμα-
τικὰ λογοτεχνικὸ περιεχόμε-
νο, μὲ λίγη ἀλή-

θεια ἀπαράδεκτον ἴσως ἀπὸ τὸν ἰδεολογικὸ πα-
λιάτσο καὶ ἀπαράδεκτὴ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους,
καὶ μὲ ἕφος κάπως προσωπικόν. Καὶ ὅμως στὸ
προηγούμενο βιβλίον τοῦ νέου ποὺ ἔγραψε τὴν
«Πιάτσα» προσοῦσε νὰ βρῆ κανεὶς μερικὰς ἀ-
ξιόλογες σελίδες καὶ νὰ τίς συζητήσῃ. Οἱ «Πι-
ρῶες», λ. γ., ἀπὸ τὸ «Ὅσο κρατᾷ τὸ σκοτάδι»,
εἶναι, ὅπως ἔγραφα τότε εἰς τὴν «Νέα Ἐστία»,
ἕνα καλὸ διήγημα. Ἀκριβῶς ὅμως τὸ καλὸ αὐτὸ
προηγούμενο κἀνει καὶ ἀσυγχώρητη τὴ νέα ἐμ-
φάνιση τοῦ κ. Κατηφόρη.
Π. Χ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γιάννη Κ. Κορδάτου: «Ὁ Ρήγας Φεραίος καὶ
ἡ ἐποχὴ του».
Ἀλέκου Μ. Λιδωρίκη: «Δυὸ φλόγες ἀπὸ μιά
φωτιά», μυθιστόρημα. Δρ. 30.
Ἰωάννου Δ. Νάκου: «Τὸ Ἡμερολόγιον ἑνὸς
φυματικοῦ». Ἐκδ. οἶκος Δημητράκου.
Γεωργ. Σπίθλα: «Τὸ Παιδί», νουβέλλα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐνα βιαιότατον ἄρθρον τοῦ κ. Πολ. Μοσχόβιτη
εἰς τὸ «*Ἔθνος*» κατὰ τοῦ ὀνομαστοῦ Γερμανοῦ
συγγραφέως Ἐριχ Μαρκ Περμάρκ ἔδωκε ἀφορμὴν
εἰς διατύπωσιν σειρᾶς ἀκέφειων διὰ τὸ περιφημὸν
«Ἦποτε νεώτερον εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον» καὶ
γενικώτερον διὰ τὰ ἔργα τῆς πολεμικῆς φιλολο-
γίας. Ὁ κ. Μοσχόβιτης, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀ-
ποκαλύψεων ποὺ ἔκαμαν τελευταίως οἱ φασίσται
τῆς Γερμανίας εἰς βῆρος τοῦ Περμάρκ καὶ ἰδιαιτέ-
ρως ἐπὶ τῆς πληροφορίας ὅτι ὁ ἀντιμιλιταριστῆς
συγγραφεὺς ἦτο ἕνας κουραμπιές ποὺ ἐπέρασε τὸν
πόλεμον εἰς τὰ μετόπισθεν, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπο-
στηρίξῃ ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ «Ἦποτε νεώτερον εἰς
τὸ δυτικὸν μέτωπον» εἶναι ἕνας φιλολογικὸς ἀ-
πατεῖν. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ κ. Μοσχόβιτης ἀ-
ναγνωρίζει ὅτι ὁ Περμάρκ «εἶναι ἀναντιρρήτως λο-
γοτέχνης μεγάλης δόξης», ἀλλ' ἐνθὺς ἀμέσως
σπεύδει νὰ προσθέσῃ ὅτι «δὲν δύναται (ὁ Περμάρκ!)
νὰ διεκδικήσῃ τίτλους δι' ἐντιμότητα ὡς διανοού-
μενος» κτλ.

— Εἰς ὅλ' αὐτὰ ἀπήντησεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ
«*Ἐλευθέρου Βήματος*» ὁ κ. Μιχ. Ροδάς, ὁ ὁ-
ποῖος, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὸ ἔργον τοῦ Γερμανοῦ
συγγραφέως καὶ μόνον, ἐτόνισεν ὀρθότατα ὅτι ὁ
Περμάρκ, εἴτε Παῦλος εἴτε Ἐριχ, εἶναι «ἕνας με-
ταπολεμικὸς συγγραφεὺς μὲ παλμὸ καὶ δυνατὴ
ποιητικὴ φαντασία». Ἄλλ' ἐκτός ὅλων αὐτῶν, ἐ-
πιτρέπεται ἕνας συγγραφεὺς, ποὺ ἀναγνωρίζεται
μάλιστα ὡς σπουδαῖο λογοτεχνικὸν ἄριστον, νὰ ὀ-
νομάζεται μὲ τόσην ἐγκολία φιλολογικὸς ἀπατεῖν;
Καὶ τὸ χειρότερον, ἐπιτρέπεται νὰ χαρακτηρίζωμεν
τὸν κ. Μυριεθὴν μιμητὴν ἑνὸς «παλιανθρωπάκου»
(τοῦ Περμάρκ!) καὶ νὰ ὀνομάζωμεν ἀξιοθρήνητον
ἔργον τὴν «Ζωὴν ἐν τάφῳ»; Ἐννοοῦμεν τὸν πα-
τριωτισμὸν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν περιοχὴν
τῆς τέχνης, ἀλλὰ καταπλησσομεθα, μὲ τὴν ἀλή-
θεια, μὲ τὴν νοστορπίαν τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι

προσπαθοῦν νὰ προσβάλουν τὴν ἀξίαν ἔργων μὲ τὸ
περιεχόμενον τοῦ «Ἦποτε νεώτερον εἰς τὸ δυτικὸν
μέτωπον» καὶ τῆς «Ζωῆς ἐν τάφῳ», στηριζόμενοι
εἰς τόσον συζητησίμους πληροφορίες περὶ τοῦ πα-
ρελθόντος τῶν πολεμικῶν αὐτῶν συγγραφέων!

— Εἰς τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» ἐπὶ τῆς ὀρασιότα-
τον ἄρθρον τοῦ κ. Κώστα Θυράνη διὰ τὸ «*Θέατρο
ντὲ Πίγκολι*» τοῦ κ. Ποντρέκα. Ὁμιλεῖ, φυσικὰ, διὰ
τὰ Πίγκολι καὶ ἐκφράζει τὸν θαυμασμὸν του διὰ
τὴν τέχνην τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἄλλὰ κυρίως
παίρνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ θέατρον τῶν ἀνδρεικέλων
διὰ νὰ καθορίσῃ τὸν ρόλον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς τέ-
χνης εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ διατυπώσῃ ἕνα λογοτε-
χνικὸν «πιστεύμα», στοχαστικώτατον εἰς ἑκφρασίαν.

— Εἰς τὴν «*Ἐστίαν*» ἐδημοσιεύθη ὀλόκληρον
τὸ γράμμα τὸ ὅποιον ἀπέστειλαν οἱ Γερμανοὶ Βυ-
ζαντινολόγοι εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ συνελεύσαντος
ἐν Ἀθήναις τὸν παρελθόντα Ὀκτωβρίου Βυζαντι-
νολογικοῦ Συνεδρίου κ. Σ. Μενάρδον καὶ τὰ λοιπὰ
μέλη τῆς Ὑπουργικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸ γράμμα
τῶν Γερμανῶν Βυζαντινολόγων, τυπωμένον μὲ ἑκ-
τακτον καλαιουσιαν καὶ μὲ εἰδικὸς χαρακτήρας,
ἀποτελεῖ πραγματικὸν τίτλον τιμῆς διὰ τὴν ἑλλη-
νικὴν ἐπιστήμην καὶ συγχρόνως εἶναι ἕνας ὄμιλος
διὰ τὴν φιλοξενίαν τῶν Ἑλλήνων.

— Παραλλήλως πρὸς τὴν μουσικὴν κριτικὴν, τὴν
ἐποχὴν αὐτὴν εὐρίσκειται ἐν πλήρει ὀρασίῃ καὶ ἡ
κριτικὴ τῶν ἐκθέσεων, ἀν ὅσοι καὶ ἀρεταὶ εἶ-
ναι καὶ ἀξιόλογοι. Εἰς ὅλας σχεδὸν τάξει θούσας ἐκ-
τίθενται ἔργα γνωστῶν ζωγράφων καὶ γλυπτῶν
καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας ἐφημερίδας κρῖνονται ἀπὸ
εἰδικῶς καὶ λογοτέχνας, οἱ ὅποιοι παρακολουθοῦν
συστηματικῶς τὴν καλλιτεχνικὴν κίνησιν. Ὡτω εἰς
τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» εὐρίσκομεν τακτικὰ ἄρ-
θρα τοῦ κ. Ζαχαρία Παπαντωνίου, εἰς τὸν «*Ἡμε-
ρησιον Τύπον*» σημειώματα τοῦ κ. Α. Κουκού-
λα, εἰς τὸν «*Ἐλεύθερον Ἀνθρωπον*» τοῦ κ.
Ἀγγέλου Δόξα κλπ.

— Εἰς τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» ἐδημοσιεύθη
εὐρεία περιληψὶς τῆς ὄραϊας διαλέξεως τοῦ κ. Ἠλ.
Βουτιερῆ περὶ τοῦ «*Ρυθμικοῦ λόγου καὶ τῶν Πεζῶν
Ρυθμῶν*» τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου.

— Ἐξόχως συμπληρικὸν ἄρθρον περὶ τοῦ κ. Σε-
νοπούλου, ἐπ' εὐκαιρίαν τῆς ἐκλογῆς του ὡς ἀκα-
δημαϊκοῦ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «*Ἐργασίαν*» ὁ κ.
Κ. Καιροφύλας. Ἐπίσης εἰς τὴν «*Πειθαρχίαν*»
ὁ κ. Κ. Μπαστιάς, εἰς τὸ γαλλόφωνον περιοδικόν
«*Les Balkans*» ὁ κ. Σ. Λευκοπαρίδης, εἰς τὸ «*Θά-
ρος*» Πειραιῶς ὁ κ. Χρ. Λεβάντας, εἰς τὰς «*Μού-
σας*» (Ζακύνθου) ὁ κ. Λεωνίδας Ζαῆς, εἰς τὴν «*Ἀ-
νατολήν*» ὁ ἴδιος, εἰς τὴν «*Ἐπιάνθησον*» (Ζα-
κύνθου) ὁ διευθυντῆς τῆς κ. Δ. Σ. Ρένεσης, εἰς τὴν
«*Ἐλευθέραν Σκέψιν*» (Ἡρακλείου Κρήτης) ὁ κ.
Μ. Α. Ἄπ. Κολακωνικώτατα σημειώματα εἶδα-
μεν καὶ εἰς τὴν «*Ἀλεξανδρινὴν Τέχνην*», εἰς τὴν
«*Ἐπαρχίαν*» (Τρικινίων), εἰς τὴν «*Ἐλευθε-
ρίαν*» καὶ τὴν «*Φωνὴν τῆς Κύπρου*». Πιθα-
νὸν νὰ ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ὁμοῦ
δὲν εἶδαμεν.

— Εἰς τὴν «*Ἐβδομάδα*» φιλολογικὸς «περίπα-
τος» τοῦ κ. Μπαστιά μετ' ὁν κ. Γεώργιον Ἀροῦ-
νην. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς λογοτέχνης ὀμιλεῖ μὲ νοσταλ-
γίαν περὶ τῶν καλαιῶν καὶ μὲ πολλὴν συμπάθειαν

περί των νέων. Ένα έργο, λέγει, που του έκαμε μεγαλύτερη εντύπωση είναι και η «Ζωή εν Τάφω». Και εις σχετικήν ερώτησιν, άπαντά δι από τά έργα του ή «Άμαρυλλίς» είν' εκείνο που μετεφράσθη περισσότερο. Προσθέτομεν ότι όχι μόνον από τά έργα του κ. Δροσίτη, αλλά γενικώς από τά νεολογικά, ή «Άμαρυλλίς» είναι άσφαλώς τό γνωστότερον και αγαπητότερον έργον των συνόρων.

— Συνιστώμεν εις τούς ενδιαφερομένους τό άρθρον του κ. Γ. Κισκήρα περί προστασίας των θεατρικών έργων, τό έπιτόν τελειώνει εις τό τεύχος του Μαρτίου της «Ελληνικής Έπιθεωρήσεως». Εις τό ίδιον τεύχος ή διεύθυνσις του περιοδικού άφιερώνει πολύ τιμητικώς γραμμάς εις την εκλογήν του κ. Ξενοπούλου.

— Εις την «Φιλοτέλειαν» του Φεβρουαρίου πλήρης ή παγκόσμιος φιλοτελική κίνησις του μηνός και άρθρον περί της άποτεφρώσεως των άποβέτων ελληνικών γραμματισμών, ή οποία χαρακτηρίζεται ως «σταθμός εις την ιστορίαν του ελληνικού φιλοτελισμού».

— Εις τούς «Πρωτοπόρους» δημοτάτη έπιθεσις κατά της Έπιτροπής του Σταθατείου. Άναγνωρίζομεν την γλώσσαν της κυρίας Γαλάταιας Καζαντζάκη που έχει την «αρχισύνταξη» του περιοδικού. «Ψαλα δημοτική γλώσσα!..

— Έλάδομεν και τό 2ον τεύχος του περιοδικού «Il mondo classico», εκδομένου έν Τουρίνη υπό του κ. Αγγελου Γασσόνε. Το συνιστώμεν εις τούς Ιταλομαθείς φιλολόγους και αρχαιολόγους τόσον διά τά σοφά ειδικά άρθρα του, όσον και διά την πλουσιωτάτην του βιβλιογραφίαν.

— Εις την «Έφημερίδα των Σαμίων» περιγραφή της δεξιόσεως του ήθοποιού κ. Αιμ. Βεάκη υπό των καλλιτεχνικών Σαμιωτών. Τόν προσεφώνησεν ο δικηγόρος κ. Ν. Κιράνης. πρόεδρος του Μουσικού Συλλόγου, και άπήντησεν εύχαριστών ο κ. Βεάκης.

— Εις την «Φωνήν του Βιβλίου» του Οίκου Δημητράκου άποσπάσματα από διάφορα νέα βιβλία, έν οίς και από τά «Άπομνημονεύματα μιας μακρας ζωής» του ακαδημαϊκού Δ. Γρ. Καμπούρογλου.

— Εις την παρισινήν «Comedia» επαινετικώτατον άρθρον του κ. Jean Dargos περί της τελευταίας συλλογής του κ. Μιχ. Άργυροπούλου «Τραγούδια της Άνατολής».

— Υπό Όμάδος Μαθητών ήρχισεν εκδιδόμενον εις τούς Μολάους δεκαπενθήμερον περιοδικόν μέ τον τίτλον «Η Πρόσδος».

— Έξεδόθη τό Γ' Τεύχος του «Γεωργικού Δελτίου» του Υπουργείου Γεωργίας (Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 1930) καθώς και δύο παραρτήματα αυτού, έκ των οποίων τό έν περιέχει τά πρακτικά του Κτηνοτροφικού Συνεδρίου του κ. Ίουνίου, τό δε άλλο γεωργικώς εκθέσεις Νομαρχών.

— Εις τό τελευταίον τεύχος της παρισίνης «Grande Revue» τελειώνει ή διεθνής έρευνα περί του populisme μέ τάς άπαντήσεις πολλών ελληνικών διανοουμένων, τάς οποίας συνέλεξεν ο καθηγητής κ. André Mitraniel. Είναι των κκ. Γέλλου Άγρα, Άλκη Θρόλου, Γαλαταιας και Νίκου Καζαντζάκη, Μαρίας Μινώτου, Κ. Παλαμιά,

Κ. Παρορίτη, Κ. Παράσχου, Στρ. Μυριθήλη, Κ. Καβάφη, Ήλια Βαυτιερλή, Ντόλη Νικθα, Θ. Καστανάκη και Γρ. Ξενοπούλου. Περίληψιν των άπαντήσεων τούτων, τάς οποίας ο εισηγητής χαρακτηρίζει ως έξόχως σημαντικώς, ή «Νέα Έστία» θα δημοσιεύση προσεχώς.

— «Κοσμοθεωρία», φιλοσοφικόν, θρησκευολογικόν και κοινωνιολογικόν περιοδικόν. Διευθυντής Ν. Λούβαρις, καθηγητής του Πανεπιστημίου. Εκδότης Μιχ. Σ. Ζημάκης. Το πρώτον τεύχος περιέχει συνεργασίαν των κκ. Ν. Λούβαρι, Γ. Παλαιολόγου, Ν. Βλάχου, Δ. Βλησίδου, Α. Μάρκοβις.

— Εις τό «Κάϊρον» (Καίρον) άρθρον περί του εκεί Έλληνος ζωγράφου κ. Παύλου Φραγκοπούλου.

— Εις την «Σημαίαν» της Καβάλλας ο συνεργάτης μας κ. Μιχ. Νικολαΐδης έδημοσίευσεν σειράν άρθρων περί του βιβλίου του κ. Μυριθήλη «Η Ζωή έν Τάφω».

— Εις το «Libre» ο κ. Ρουσσέλ κρίνει ποιητικώς συλλογής των κκ. Έμπερικου-Κουμουνούρου, Μ. Πετρίδη, Γ. Άνθλα, Μ. Καλλοναίου, Δ. Ν. Γαλάνη, Ρίτας Μπούμη, και ρομάντσα ή διηγήματα των κκ. Η. Πικροῦ, Μ. Βισσάνθη, Μ. Γαλάτη, Μαρίας Καρκανίδου και Γ. Μπεράτη.

— Έλάδομεν «Λόγον», «Νουμάν», «Κυκλάδες» (Σύρου), «Πανηγύστια» (Άλεξανδρείας), Δελτίον Χ. Α. Ν. (Θεσσαλονίκης), Δελτίον Όμοσπονδίας Μέσης Έκπαιδεύσεως, «Συζήτηση», «Ίατρικά Χρονικά» κτλ. κτλ.

Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Την 25 Μαρτίου ή Άκαδημία Άθηνών έώρτασε την πέμπτην επέτειον της ίδρύσεώς της. Ο άντιπρόεδρος κ. Άλ. Βουρνάζος έξεφώνησε τον πανηγυρικόν, ο δε γενικός γραμματεὺς κ. Σ. Μενάρδος άμίλησε περί των βραβευθέντων έφέτος υπό της Άκαδημίας έργων, άναγγέλλας εις τό τέλος τά προκηρυσσόμενα βραβεία και επαύλα διά τό επόμενον. Την προκήρυξιν αυτήν θα δημοσιεύσωμεν προσεχώς.

* Το βραβείον της Παιδείας διανεμήθη μεταξύ των λυρικών συλλογών «Τραγούδια της Άνατολής» του κ. Μιχ. Άργυροπούλου και «Κολχίδες» του κ. Σ. Σκίπη. Το βραβείον του διηγήματος έδόθη εις τό βιβλίον του κ. Άντ. Τραυλαντιώνη «Άπολογία Μισανθρώπου κι Άλλα διηγήματα». Το δε Άριστείον των Τεχνών άπενεμήθη εις τον αρχιτέκτονα κ. Άρ. Ζάχον.

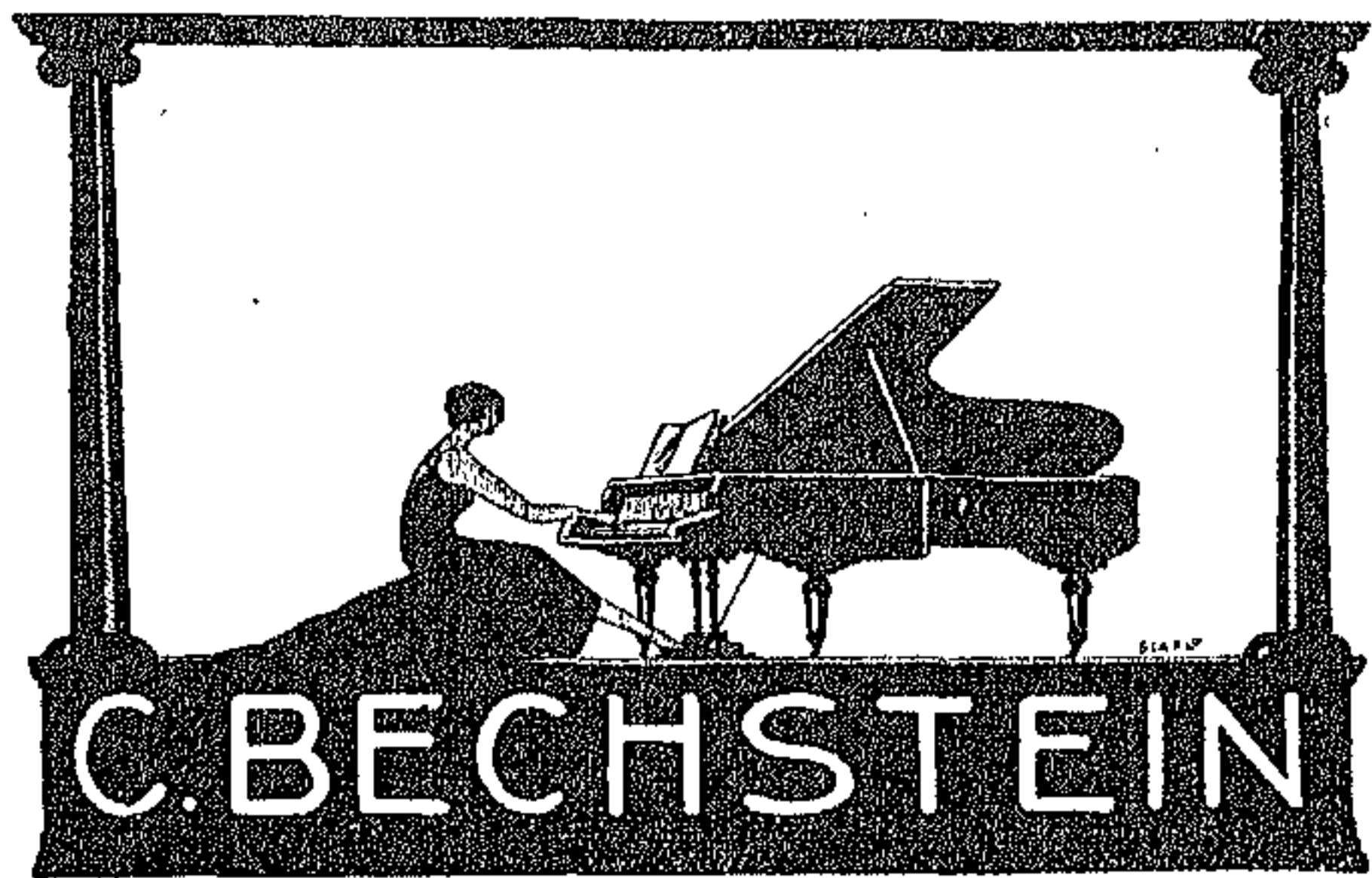
* Την 26 Μαρτίου, εις την αίθουσαν της Αρχαιολογικής, ή πέμπτη έφετεινή διάλεξις της Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών. Όμιλητής ο κ. Έμμ. Μεζόπουλος μέ θέμα: «Η οικωπτική ποιήσις των Βυζαντινών».

* Πληροφορούμεθα εγκύριως ότι ή «Προτομή», έν από τά ώραιότερα έργα του Σταθατείου Διαγωνισμού, άνήκει εις τον Μυτιληναίον συγγραφέα κ. Νίκου Α. Άθανασιάδην.

* Αΐθουσα Στρατηγούλου: Έκθεσις ζωγραφικής της Κας Πολυξένης Ι. Δημαρά, 18—30 Μαρτίου.

* Την 5 Άπριλίου, Κυριακή, θα γίνουσι εις την Σκῆρον τ' άποκαλυπτήρια του μνημείου του Άγγλου ποιητού Ρούπερτ Μπρούκ, έργου του γλύπτου κ. Τόμπρου.

Η ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΕΚΦΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μεταξύ όλων των τεχνών ή Μουσική είναι ή θειοτέρα. Παρά τάς μυριάς άπασχολήσεις του, ο καθείς ασθάνεται όλοσ ιδιαιτέραν γοητείαν όταν άκούη εκτελούμενα ώραιά έργα Μουσικής, έτσι και έν μέτρο σήμερον δέν του έδόθη ή εύκαιρία να άναπτύξη τά μουσικά χαρίσματα, τά όκοια υπό οίανδήποτε μορφήν τον πλημμυροῦν.—Ίδανικότερα ήμώς άπόλαυσις είναι εκείνη, την οποίαν δοκιμάζει κανείς έκφράζων μόνος του τά μουσικά συναισθήματά του δι' ενός τελείου μουσικού όργάνου.

Και τό όργανον τούτο υπάρχει από τάς αρχάς του παρελθόντος αΐωνος. — Έπί του προκειμένου αι γνώμαι όλων των μεγάλων καλλιτεχνών από της εποχής του Αιστ, του Βάγκερ, του Μπύσσον, του Ρουμπινστάιν μέχρι των ήμερών μας, συμπίπτουσι όμοφώνως. Παραδέχονται όλοι ότι υπάρχει ένα μόνον μουσικόν όργανον, και τούτο είναι τό Πιάνο Bechstein. — Έάν σήμερον υπάρχουσι πολλά μουσικά άριστουργήματα, τούτα όφάλλεται κατά μέγα μέρος εις τό Πιάνο Bechstein. Διότι τό πιάνο Bechstein, ως τελειον δημιούργημα της Τέχνης, παρουσιάζει διά τούς καλλιτέχνας ένα ιδιαιτέρον γνώρισμα μέ την θείαν άρμονίαν των ήζων του.

Τό πιάνο Bechstein είναι μία ψυχή. Όσοι ενδιαφέρεσθε να πλουτίσετε την συλλογήν των ώραιων αντικειμένων μέ έργα διασκούσ ωραιότητος, διά τά όποια να ασθάνωνται στοργήν και υπερηφάνειαν, εάν επιδιώκετε να διακριθίτε μέ μέσα ήμεροντα την σφραγίδα όλοσ άνωτέρου πολιτισμού, κοσμήσατε τό σαλόνι σας μέ ένα Πιάνο Bechstein.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΙΑΝΩΝ ΣΤΑΡΡ Α. Ε.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ, Άρσακείου 12.

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ, Φίλωνος 48.

ΠΑΤΡΑΙ, Ρίγα Φερραίου 81.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Βενιζέλου 22.

ΒΟΛΟΣ, Έρμού 111.

Τηλέφ. 58-31

Τηλ. Διεύθ. ΣΤΑΡΡ

Τηλέφ. 1026

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

26 Μαρτίου

Ἐκτός τῶν παλαιῶν μας συνδρομητῶν, ποῦ σχεδόν ὅλοι ἀνεπέσσαν τὴν συνδρομὴν των, ἐνεγράφησαν καὶ πλείυτοι νέοι διὰ τὸ 1931. Σήμερον, οἱ συνδρομηταὶ τῆς «Νέας Ἑστίας» εἶναι ὑπερδιπλάσιοι ἐκείνων ποῦ εἶχε μέχρι τοῦ 1929, ἠδὲ ἤδη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τεῦχος ἀγοραστῶν. Ἀναγγέλλοντας τοῦτο μὲ χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν, διαβεβαιούμεν τὸ Κοινόν, τὸ ὁποῖον ἀγαπᾷ τόσο καὶ ὑποστηρίζει τὸ περιοδικόν μας, ὅτι θὰ ἐντείνωμεν ἀκόμη τὰς προοπτικὰς μας διὰ νὰ νταπακρῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην.

Ὁ κ. Γιάννης Α. Καμαρινάκης διορθώνει ὡς ἔξῃ τὸν 1ον στίχον τοῦ β' τετραστίχου, εἰς τὸ ποίημά του «Μοναχὸς» ποῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον :

Πόσα ἕνετρα καὶ πόσοι πόθοι
ποῦ σβήνουν κάθε δευτερόν!

κ. Ν. Α. Π. Τρίκαλα. Ἐντυπώσεις δὲν εἶν' εὐκολοὶ νὰ σὲς γράψωμεν. Ἄλλωστε πέρασ καὶ πολὺς καιρὸς ἀφ' οὗ τὸ ἐδιαθέσαμεν. Ἡ ἔκτασις ὁμοῦ θὰ ἐκδόσῃ εἰς φυλλάδιον ἢ ἐκδοσὶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐκστὶ πλέον θὰ ἴδῃτε εἰς ποῖαν θέσιν ἤλθε. — κ. Γ. Ε. Κιλκίς. Χωρὶς ἄλλο. Ἴσως καὶ σὸ ἐρχόμενα. — κ. Β. Π. Ἰωάννινα. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο προσετόν. Μόνον ἴσως εἰς τὰ «Νεολογικά» τοῦ κ. Ζ. Παπαντωνίου εὑρίσκειται ἕνας καλὸς χαρακτηρισμὸς. Ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ διαθέσῃτε τὰ κυριώτερα βιβλία τοῦ συγγραφέως. — κ. Γ. Α. Μ. Ἡράκλειον. Θὰ συστηθῶν βεβαίως. Ἀλλὰ δὲν ἄρκει αὐτὸ. Πρέπει νὰ σταίλῃτε τρία δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑθνικοῦ θεάτρου. — Δικηγόρον (ὕπογραφῆ δυσανάγνωστη) Ἐνταῦθα. Ἀδύνατο! Δὲν εἶναι δική μας δουλειὰ αὐτὸ, δὲν εἴμεθα τελοσπάντων κατάλληλοι. — κ. Ἄντ. Παν. Καλογραμμένο, ἀλλὰ τὸ θέμα καὶ τὸ εἶδος ἀκατάλληλα διὰ τὴν «Ν. Ἑστία». — κ. Γ. Τ. Β. Λισθηματικὸν, ἀλλὰ βεβαιωμένον σὴ διατύπωση. Διὰ τὸ ἄλλο σὲς ἐδ-χαριστοῦμεν, διότι δὲν τὸ ἐγνωρίζαμεν. Θὰ φροντίσωμεν νὰ τὸ εἴρωμεν. — κ. Γ. Καλ. Ἰθύνον. Ἐδ-χαριστοῦμεν γιὰ τὰ καλά λόγια. Οἱ στοχασμοὶ σας ἔχουν δευδέρκειαν καὶ ἀρκετὴν πρωτοτυπίαν. Θὰ τοῦς ἠθέλωμεν γραμμένους κ' ἐπιγραμματικώτερα. — κ. Νιαγάρων. Βρίσκομεν τὴν γλῶσσαν του ἀτακτῆ, τὶς ὁμοιοκαταληξίαις του βεβαιομένους, τὶς ἔνοιαις συγκεχυμένους. Μόνον τὸ τέλος του εἶναι ὠραῖον. — κ. Ν. Θεοφ. Τὸ πρῶτον ἀτεχνόν. Τὸ «Ἐυπνῆμα» ὠραιότερον, ἀλλ' ἔχει ὑπερβολὰς («δὲν τὴ ματάνοισα τρανή»), καθόζηλας ἐκθλίψεις («ἐτούτ' τὴν ὄρα») καὶ παρομοιώσεις κάπως ἀπομακρυσμένους ἀπὸ τὸ θέμα («σὰ Φρόνη σὰ χάδια τοῦ ἐραστή»). — κ. Α. Δεσ. Ἐκτιμῶμεν τὴν ἐργασία σας — φιλολογικῶς ὁμοῦ, ὅχι λογοτεχνικῶς. Ἀλλὰ ποῦ ἐνδιαφέρων καὶ γιὰ ποῖα κατηγορία ἀναγνωστῶν θὰ ἔχη μὴ μεταφρασθῆναι τόσο ἐλεύθερον; — κ. Π. Π. Σιάτιστα. Καλορροϊκὸν! Κρατοῦμε ἐπὶ τέλος τὸ «Χωρισμό», ἀλλ' ἀφοῦ τὸν ἐδιορθώσαμε. Ὁ ἐπιμένων, βλέπετε, νικᾷ. — κ. Σπ. Γ. Ἄρ. Χαλέπιον. Τὸ κρατοῦμε γιὰ τὴν καλὴν του ἰδέαν. Θὰ τὸ διορθώσωμεν ὁμοῦ. — κ. Ριδ. Ἐνταῦθα. Θὰ

σὲς παρακλοῦσαμε νὰ μὴ ἐπιμένετε! Ἡ δημοσίευσίς του θὰ σὲς ἀδικούσε, σὲς τὸν ἴδιον πρῶτον-πρῶτον. Κόμισε μὴ δοκιμὴν, διαβάζοντας καὶ τὰ δύο κομμάτια σ' ἕνα φίλο σας, — ἕνα τοῦ κ. Κ. καὶ τὸ δικόν σας. Κατὰ τὰ λοιπὰ, εἴμεθα ἀπολύτως σήμερον. — κ. Ν. Γ. Στ. Ἐνταῦθα. Χαίρομε ποῦ σὲς ἐδύσαμε ἀφορμὴν νὰ μᾶς ἐκθέσῃτε τόσο σαφῆ καὶ συναρμολογημένους σκέψεις. Ὅπως εἶπατε, ἄλλο πρᾶγμα τὸ ἔργο, καὶ ἄλλο ἡ ἀνάγνωσις, τὴν ἑποῖαν βέβαια δὲν θὰ ἐδιαθέζαν καὶ οἱ ἀναγνώσται μας. Ὅστε, ἂν θέλετε, ξαναγράψατέ το ὅσο τεχνικώτερα μπορεῖτε. — κ. Μ. Χ. Ἡράκλειον. Τὸ περιεχόμενον ὠραῖον, τὸ γράψιμο κακόν. Διαβάσετε ποιήματα! — κ. Γ. Κοφ. Ἀθῆναι. Κρίμας ποῦ δὲν ἐπροσέξατε τὴν ἀπάντησίν μας: εἶπαμε «ἀκαταλόγητες», ὅχι «ἀταξιαστές» ἢ «ἀκατανόητες» λέξεις. Ὅστε ἡ καλαισθησία εἶναι ἀποκλειστικὸν προνόμιον ὄσων ζοῦν σὲς πόλεις! — Βέβαια, ἔχομε ὀλόκληρον τετραδίδ σας γιὰ δημοσίευσιν. Ἡ γνώμη μας, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, εἶναι ὅτι εἰσθε μεταξὺ τῶν νέων ποιητῶν ποῦ ἀπεκάλυψεν ἡ Πρωτοπορία τῆς «Νέας Ἑστίας». Ἡ φυσιολατρεία σας ὀ' ἀποφέρει μὴ μέρλαμπροὺς καρπούς. Τὰ σημερινὰ τὰ κρατοῦμε σκεδὸν ὅλα. Προσάχετε μόνον τὴν ὁμοιοκαταληξίαν! («σαλαγάει» κλπ.) — κ. Β. Α., Χαλκίδα. Ἐδ-χαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὰ συγχαρητήρια. Ναι, συνεργασία σας λαβαίνομε γιὰ πρώτη φορά. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ κόπως... ἀκατάλληλη. Δὲν ἔχετε ἄλλη, καταλληλότερη; — κ. Στ. Καρ. Λευκάδα. Ἐπροσέξαμε περισσότερο τὸ γράμμα, παρὰ τὸ ποίημα. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐνοήσαμε καλὰ. Θέλετε νὰ πῆτε, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη κανεὶς νὰ μεγαλώσῃ, γιὰ νὰ στιχορρήσῃ; Ἐχει καλῶς: ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ γράφῃ νέους, φιλοσοφικὰ ποιήματα! — Γιὰ ὅσα ἐλάθαμε μετὰ τὴν 15 Μαρτίου, θὰ ποῦμε σὸ ἐρχόμενον.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ἘΞΕΔΟΣΗ

Δ. Ι. ΠΛΑΓΙΑΝΝΗ

Τμηματάρχον Ἀγρ. Τάξεως ἐν τῷ Στενογραφικῷ Γραφείῳ τῆς Βουλῆς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΙΑ

Κατὰ τὸ Σύστημα

GABELSBERGER - MINΔΛΕΡ

Τὸ πρακτικώτατον τοῦτο βιβλίον εἶναι λίαν χρήσιμον διὰ πάντα φοιτητὴν, σπουδαστὴν, μαθητὴν, τραπεζικὸν ὑπάλληλον, δικαστικὸν γραμματέαν κλπ. Ταχέως ἐμμάθησις. Μέθοδος ἀναλυτικὴ. Πολλὰ στενογραφικὰ ὑποδείγματα. Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα ἀντιδραχ. 75. Παρὰ τοῦ συγγραφέως ἀπαστέλλεται ἐλεύθερον ταχυδρ. τελευτῶν. Γράψατε Καλλιπικῶν 7. Πατήσια.

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ», — ΣΤΑΔΙΟΥ 50

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

16 — 31 Μαρτίου 1931

ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ. Ὁ Πήγας Φεραῖος καὶ ἡ ἐποχὴ του. Σχ. 8ον σελ. 80. Ἀθῆναι 1931	Δρ.	25.—
ΣΠΥΡΟΥ ΜΕΛΛΑ. Ὁ γέρος τοῦ Μωρητῆ. Σχ. 16ον σελ. 453. Ἀθῆναι 1931	»	50.—
ΠΑΝ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ. Κάρολος Μάρξ. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Οἰκον. καὶ Κοινωνικῶν θεωριῶν. Σχ. 8ον σελ. 169. Ἀθῆναι 1931	»	60.—
GLASSON-TISSIER-MOREL. Σύστημα Πολιτικῆς Δικονομίας μεταφρ. Γ. Ράμμου. Τόμος Α'. Σχ. 8ον σελ. 875. Ἀθῆναι 1931	»	350.—
Θ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ. Βρωματοχημεία. Τόμος Β' καὶ Γ'. Σχ. 8ον σελ. 430. Ἀθῆναι 1931	»	550.—
ΛΙΚ. ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ. Ρυθμικὰ παίγνια, κατὰ τὴν Φροεβελιανὴν μέθοδον. Μέρος Α' τεῦχος Γ', ἔκδ. Β'. Σχ. 8ον σελ. 155. Ἀθῆναι 1931	»	50.—
ΔΗΜ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Ἐϊνστέϊν ἐκλαϊκευμένη. Ἐκδ. Β'. Σχ. 8ον σελ. 60. Ἀθῆναι 1931	»	10.—
ΑΛ. ΚΟΚΚΑΛΗ. Οἱ παράγοντες τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, βάσεις μιᾶς νέας οἰκονομικῆς θεωρίας. Σχ. 8ον σελ. 31. Ἀθῆναι 1931	»	25.—
ΛΙΓΓΕΛΟΥ ΛΙΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ. Δημοσιονομικαὶ μελέται. Τεῦχος Α'. Σχ. 8ον σελ. 144. Ἀθῆναι 1931	»	50.—
Α. ΣΠΑΝΟΥΔΗ. Ὁ ἀθλητισμὸς σύγχρονη θρησκεία. Σχ. 8ον σελ. 137. Ἀθῆναι 1931	»	25.—
ΔΙΟΜ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ. Αἱ πολυμορφίαι τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως. Σχ. 16ον σελ. 104. Ἀθῆναι 1931	»	25.—
ΔΗΜ. ΜΠΟΣΔΑ. Ἡ καλὴ τῆ πίστεϊ κτήσις νομίμων ἐνεχύρων ἢ προνομίων, ἰδίαι ἐπὶ εἰσκομισθέντων ἀλλοτριῶν. Σχ. 8ον σελ. 68. Ἀθῆναι 1931	»	50.—
ΑΛ. ΛΙΑΩΡΙΚΗ. Δυὸ φλόγες ἀπὸ μιᾶς φωτιᾶς, μυθιστόρημα. Σχ. 8ον σελ. 220. Ἀθῆναι 1931	»	30.—
ΑΓ. ΜΑΚΡΗ. Δροσιῆς καὶ λαῦρες, στίχοι. Σχ. 8ον σελ. 125. Ἀθῆναι 1931	»	35.—
ΕΜ. ΛΟΥΤΡΑΡΗ. Γεωργικὸν συνεταιρισμὸς, ἤτοι κωδικοποίησις νόμου 602 καὶ διατάξεων μέχρι 1—1—31. Σχ. 8ον σελ. 210. Ἀθῆναι 1931	»	50.—
Γ. ΣΠΙΡΑΑ. Τὸ παιδί, νουβέλλα. Σχ. 8ον σελ. 70. Ἀθ. 1931	»	10.—
ΒΑΣ. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗ. Τὸ Δημόσιον λογιστικὸν καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν κρατικῶν δαπανῶν. Σχ. 8ον σελ. 24. Ἀθῆναι 1931	»	10.—
Π. ΖΕΝΕ. Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἀρετὴ, μεταφρ. Ι. Παναγιωτοπούλου. Σχ. 8ον σελ. 30. Ἀλεξάνδρεια 1931	»	10.—
ΔΗΜ. ΚΑΛΑΓΙΤΣΟΥΝΑΚΗ. Ἀρχεῖον κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, περιοδικὸν τριμηνιαῖον. Ἔτος 11ον 1931. Α' Ἰανουάριος—Μάρτιος. Σχ. 8ον σελ. 144. Ἀθῆναι 1931	»	30.—
ΜΟΛΙΕΡΟΥ. Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης, κωμῆδία. Σχ. 8ον σελ. 136. Ἀθῆναι 1931	»	25.—
S. FREUD. Εἰσαγωγή εἰς τὴν ψυχανάλυσιν, μεταφρ. Στάθη Φερραντίου. (Περὶ οὗ. Σύγχρονη Σκέψη). Σχ. 8ον σελ. 60. Ἀθῆναι 1931	»	6.—

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Ἐκ Προϋποδοτήσεων Δημοσίου	Δραχμαὶ	950.000.000.—
Ἐκ Κεφαλαιῶν Γεωργικῶν Τραπεζῶν	»	90.000.000.—
Ἐξ Ἀξίως μετοχῶν Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς	»	40.000.000.—
Ἐκ Γεωργικῶν Εἰσφορῶν	»	20.000.000.—
Ἐκ Πιστώσεων Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	850.000.000.—
	Σύνολον	<u>1.950.000.000.—</u>

Νύνηρια Τράπεζα ἰδρύθη με περισσότερα κεφάλαια

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

Μέχρις 100.000.—δρ. 5 1/2 %.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

Διὰ τοὺς ἀγρότας καὶ οργανισμοὺς αὐτῶν	Διὰ τοὺς ἀστατοὺς
A'. ὄψεως 5 %	A'. ὄψεως . . . 4 % καὶ 4 1/2 %
B'. ἐπὶ προθεσμίᾳ	B'. ἐπὶ προθεσμίᾳ
Δι' ἓν ἔτος 5 1/2 %	Δι' ἓν ἔτος 5 — %
Διὰ δύο ἔτη 6 — %	Διὰ δύο ἔτη 4 1/2 %
Ἄνω τῶν δύο ἐτῶν 6 1/2 %	Ἄνω τῶν δύο ἐτῶν 6 — %

Αἱ καταθέσεις ἔχουν πρόσθετον ἀσφάλειαν τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους (Νόμος 4332. Πρᾶξις Ὑπουργ. Συμβουλίου τῆς 14 15/2/1930).

Αἱ καταθέσεις ἐνεργοῦνται ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὡς ἀντιπροσώποις τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

Ἀγαπᾶτε τὰ παιδιὰ σας; — Ἐγγράφατέ τα εἰς τὴν μοναδικήν, τὴν ἀσύγκριτην, τὴν θαυμασίαν

“ ΔΙΑΠΛΑΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ,,”

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ δρ. 100, ἑξάμ. δρ. 55, τρίμ. δρ. 30. — Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν σελίνα 10.

Γραφεῖον: Ὀδὸς Εὐριπίδου 42, Ἀθήναι.